

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marko Prešeren

**Tožilska in sodna praksa v Republiki Sloveniji glede kršitev
mednarodnega prava oboroženih spopadov
leta 1991**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marko Prešeren

Mentor: red. prof. dr. Bojko Bučar
Somentor: doc. dr. Damijan Guštin

**Tožilska in sodna praksa v Republiki Sloveniji glede kršitev
mednarodnega prava oboroženih spopadov
leta 1991**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Tovarišem v orožju na naši in na njihovi strani.

Zahvaljujem se Editi, ker mi je s svojo ljubeznijo brisala obraz in oči kot Veronika, da sem sploh videl pot, ker mi je stala ob strani.

Zahvaljujem se gospodu vseučiliškemu rednemu profesorju dr. Bojku Bučarju za nevsiljivo pobudo te raziskave, za dobrohotno doslednost.

Zahvaljujem se gospodu vseučiliškemu docentu dr. Damijan Guštinu za mnogo dragocenih usmeritev in prijaznih nasvetov.

Zahvaljujem se gospe Barbari Brezigar, generalni državni tožilki Republike Slovenije, za njen pogum in zaupanje ob izdaji uradnega dovoljenja za to raziskavo.

Lepo se zahvaljujem b. Štefanu in b. Vladotu, staremu in novemu prestopniku kapucinskega samostana v Vipavskem križu, da sta z ljubeznivo potrpežljivostjo sprejela in prenašala moje bivanje z njima in njunimi sobrati. Zaradi mnogih žalostnih zgodb v tožilskih spisih sem rabil okolje kapucinskega samostana v Vipavskem križu za bistrost misli in duhovni mir, da sem sploh mogel spisati to raziskavo.

Tožilska in sodna praksa v Republiki Sloveniji glede kršitev mednarodnega prava oboroženih spopadov leta 1991

Avtorja je zanimalo: (1) koliko posameznikov je bilo ovadenih in za katera dejanja; (2) koliko od teh ovadb je bilo prekvalificiranih v obtožnico in izvajanje katerih dokazov se je predlagalo; (3) koliko sodnih postopkov se je odvilo in kateri dokazi so se izvajali; (4) kakšen je bil sodni epilog; (5) skladnost tožilske in sodne prakse Republike Slovenije z mednarodnim pravom oboroženih spopadov.

Ovadenih je bilo 104 posameznikov, za zelo različna kazniva dejanja oziroma 70 primerov proti pripadnikom JLA in en primer proti pripadniku TO. V obtožnico je bilo prekvalificiranih deset ovadb od 71 primerov. Pravnomočnih je pet sodnih postopkov: v štirih primerih oprostilna sodba, v enem primeru je sodišče zadevo zavrglo zaradi zastaranja. Od 46 primerov sodne preiskave je sodišče v desetih primerih preiskavo zavrglo. Raziskava je pokazala pogosto oddaljenost tožilske in sodne prakse od mednarodnega prava oboroženih spopadov. V petih od 19 primerov je tožilstvo zavrglo utemeljene obdolžitve. V sedmih od 46 primerov sodne preiskave se je primerno ovrednotilo sporna dejanja. V 11 primerih se je odgovornost iskalo pri napačnih. Dve obtožnici sta bili delno utemeljeni, tri obtožnice utemeljene, vse štiri oprostilne sodbe so bile pravilne.

Ključne besede: osamosvojitev Republike Slovenije, mednarodno pravo oboroženih spopadov, načelo humanosti, pravilo razločevanja, vojaški objekt.

The practice in prosecuting and in judicature in the Republic of Slovenia in view of breaches of the international law of armed conflict in 1991

The author wanted to know: (1) how many individuals were subject to criminal complaints and for which acts; (2) how many of those complaints were transformed into indictments and what kind of evidence was proposed; (3) how many court trials were launched and what kind of evidence was presented; (4) what was the conclusion of these court trials; (5) whether the practice in prosecuting and in judicature in the Republic of Slovenia is in accordance with the international law of armed conflict.

Criminal complaints were made against 104 individuals, and for widely different criminal acts, namely 70 cases against members of the Yugoslav People's Army (JLA) and one case against a member of the Territorial Defence (TO). Ten out of seventy-one criminal complaints were transformed into indictments. Five trials reached the final judgement stage: in four of them the verdict was not guilty, and in one case the court dismissed the case as it exceeded the period of limitation. In ten cases out of 46, the court dismissed the judicial investigation. Research has shown that the practice in prosecuting and in judicature is often not in accordance with the international law of armed conflict. In five cases out of 19, the prosecution dismissed valid charges. As regards judicial investigations, in seven cases out of 46, the disputed acts were suitably evaluated. In 11 cases, the responsibility was attributed to wrong individuals. Two indictments were only partly grounded, three were properly grounded and all four not guilty verdicts were correct.

Key words: the attainment of the Republic of Slovenia's independence, the international law of armed conflict, the principle of humanity, the rule of distinction, military objectiv.

KAZALO

KRATICE IN OKRAJŠAVE	10
1 UVOD	13
2 STVARNE IN PRAVNE DILEME OBOROŽENEGA SPOPADA	19
2.1 Zadrega z datumom nastanka slovenske države	19
2.2 Mednarodni ali ne-mednarodni oboroženi spopad?	21
2.3 Raba in veljavnost mednarodnega prava oboroženih spopadov	25
2.4 Vojaško ali civilno pravosodje	27
3 TOŽILSKA IN SODNA PRAKSA	29
3.1 Opis tožilske in sodne prakse	30
3.1.1 ZAVRŽENO NA TOŽILSTVU	30
3.1.1.1 Protipravni odvzem prostosti (čl. 62 KZ RS)	30
3.1.1.1.1 Primer <i>Bogičević</i>	30
3.1.1.2 Služba v sovražnikovi vojski (čl. 119 KZ SFRJ oz. čl. 370 KZ RS)	30
3.1.1.2.1 Primer <i>Sever</i>	30
3.1.1.3 Pomoč sovražniku (čl. 120 KZ SFRJ)	31
3.1.1.3.1 Primer <i>Nježić in ostali</i>	31
3.1.1.4 Vohunstvo (čl. 128 KZ SFRJ)	32
3.1.1.4.1 Primer Radaković in Čosič	32
3.1.1.5 Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142. KZ SFRJ)	32
3.1.1.5.1 Primer <i>Miladinović</i>	32
3.1.1.5.2 Primer Posavčić	33
3.1.1.5.3 Primer Depala vas	34
3.1.1.5.4 Primer <i>Karavanke</i>	35
3.1.1.6 Vojno hudodelstvo zoper vojne ujetnike (čl. 144 KZ SFRJ)	35
3.1.1.6.1 Primer <i>Vintar</i>	35
3.1.1.7 Uporaba nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148 KZ SFRJ)	36
3.1.1.7.1 Primer <i>Letaki</i>	36
3.1.1.7.2 Primer <i>Polčić</i>	36
3.1.1.8 Zloraba mednarodnih znamenj (čl. 153 KZ SFRJ)	37
3.1.1.8.1 Primer <i>Slovenska Bistrica</i>	37
3.1.1.8.2 Primer <i>Mihailović</i>	37
3.1.1.9 Napad na uradno osebo ko opravlja naloge varnosti (čl. 224 KZ RS)	38

3.1.1.9.1	Primer <i>Milinković</i>	38
3.1.1.10	Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240, čl. KZ RS, 317 KZ RS)	39
3.1.1.10.1	Primer <i>Bikar</i>	39
3.1.1.10.2	Primer <i>Gavrević in Lazarević</i>	39
3.1.1.10.3	Primer <i>Vratović in ostali</i>	40
3.1.1.11	Zadeve katere tožilstvo ni obravnavalo.....	41
3.1.1.11.1	Primer <i>Jezersko</i>	41
3.1.1.11.2	Primer <i>Avtobus-Brnik</i>	41
3.1.1.11.3	Primer <i>Kasetne bombe</i>	42
3.1.2	ODPRTO NA TOŽILSTVU	42
3.1.2.1	Uničenje pomembnih gospodarskih objektov (čl. 126 KZ SFRJ)	42
3.1.2.1.1	Primer <i>Elektro-daljnovodi</i>	42
3.1.2.2	Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ)	43
3.1.2.2.1	Primer <i>Krvavec</i>	43
3.1.2.2.2	Primer <i>Kog</i>	44
3.1.2.2.3	Primer <i>Brnik</i>	44
3.1.2.3	Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240 KZ RS)	44
3.1.2.3.1	Primer <i>Boršt</i>	45
3.1.3	SODNA PREISKAVA.....	45
3.1.3.1	TOŽILSTVO ZAVRGLO PREISKAVO	45
3.1.3.1.1	Umor, poskus umora in napeljevanje k umoru (čl. 46 KZ RS).....	45
3.1.3.1.1.1	Primer <i>Limbuš-Pekre</i>	45
3.1.3.1.1.2	Primer <i>Mudrini in Džank</i>	46
3.1.3.1.2	Protipravni odvzem prostosti (čl. 62 KZ RS).....	47
3.1.3.1.2.1	Primer <i>Kovačić</i>	47
3.1.3.1.3	Služba v sovražnikovi vojski (čl. 119 KZ SFRJ oz. čl. 370 KZ RS)	48
3.1.3.1.3.1	Primer <i>Aksentijević</i>	48
3.1.3.1.3.2	Primer <i>Matič</i>	49
3.1.3.1.4	Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ)	50
3.1.3.1.4.1	Primer <i>Popov</i>	50
3.1.3.1.4.2	Primer <i>Trkulja in Čondor</i>	51
3.1.3.1.5	Poškodovanje tuje stvari (čl. 177 KZ RS).....	52
3.1.3.1.5.1	Primer <i>Bogunovič</i>	52
3.1.3.1.6	Hujskanje k upiranju (čl. 226 KZ RS).....	53

3.1.3.1.6.1	Primer <i>Dukić</i>	53
3.1.3.1.7	Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240, čl. 247 in čl. 317 KZ RS)	53
3.1.3.1.7.1	Primer <i>Jevremović</i>	54
3.1.3.1.7.2	Primer <i>Ristović</i>	54
3.1.3.2	SODIŠČE ZAVRGLO PREISKAVO	55
3.1.3.2.1	Služba v sovražnikovi vojski (čl. 119 KZ SFRJ oz. čl. 370 KZ RS)	55
3.1.3.2.1.1	Primer <i>Kolšek</i>	55
3.1.3.2.1.2	Primer <i>Mohar</i>	56
3.1.3.2.2	Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ)	57
3.1.3.2.2.1	Primer <i>Luković</i>	57
3.1.3.2.2.2	Primer <i>Štrihovec II</i>	58
3.1.3.2.3	Velika tatvina (čl. 166 KZ RS)	59
3.1.3.2.3.1	Primer <i>Čad I in II</i>	59
3.1.3.2.3.2	Primer <i>Džerič</i>	60
3.1.3.2.3.3	Primer <i>Đerković</i>	61
3.1.3.2.4	Poneverba v službi na škodo Republike Slovenije (čl. 175 KZ SFRJ) .	62
3.1.3.2.4.1	Primer <i>Danilović</i>	62
3.1.3.2.5	Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240, čl. 247 in čl. 317 KZ RS)	62
3.1.3.2.5.1	Primer <i>Zoltan</i>	62
3.1.3.3	ŠE ODPRTA PREISKAVA	63
3.1.3.3.1	Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ)	63
3.1.3.3.1.1	Primer <i>Češča vas</i>	64
3.1.3.3.1.2	Primer <i>Medvedjek</i>	64
3.1.3.3.1.3	Primer <i>AR Holding</i>	65
3.1.3.3.1.4	Primer <i>Murska Sobota</i>	66
3.1.3.3.1.5	Primer <i>Gibina</i>	66
3.1.3.3.1.6	Primer <i>Ljutomer</i>	67
3.1.3.3.1.7	Primer <i>Boč</i>	68
3.1.3.3.1.8	Primer <i>mejni prehod Šentilj</i>	68
3.1.3.3.1.9	Primer <i>Zečević</i>	69
3.1.3.3.1.10	Primer <i>Savič</i>	69
3.1.3.3.1.11	Primer <i>trgovina Šentilj</i>	70
3.1.3.3.1.12	Primer <i>Središče ob Dravi</i>	70
3.1.3.3.2	Uporaba nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148 KZ SRFJ)	71

3.1.2.3.2.1	Primer <i>Mešanovič</i>	71
3.1.3.3.3	Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240, čl. 247 in čl. 317 KZ RS)	72
3.1.3.3.3.1	Primer <i>Jurič</i>	72
3.1.3.3.4	Poškodovanje javnih naprav (čl. 244 KZ RS).....	72
3.1.3.3.4.1	Primer <i>Lukič in Vujovič</i>	72
3.1.4	SODIŠČE	73
3.1.4.1	SODNI EPILOG	73
3.1.4.1.1	PRAVNOMOČNA SODBA	73
3.1.4.1.1.1	Primer <i>Arsim in ostali</i>	73
3.1.4.1.1.2	Služba v sovražnikovi vojski (čl. 119 KZ SFRJ oz. čl. 370 KZ RS) ..	74
3.1.4.1.1.2.1	Primer <i>Koder</i>	74
3.1.4.1.1.3	Uporaba nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148 KZ SRFJ)	75
3.1.4.1.1.3.1	Primer <i>Štrihovec I.</i>	75
3.1.4.1.1.4	Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240, čl. 247 in čl. 317 KZ RS) ..	76
3.1.4.1.1.4.1	Primer <i>Veliči</i>	77
3.1.4.1.2	SODIŠČE ZAVRGLO	78
3.1.4.1.2.1	Ogrožanje varnosti (čl. 64 KZ RS).....	78
3.1.4.1.2.1.1	Primer <i>Kolenovič</i>	78
3.1.4.2	ŠE ODPRTI SODNI POSTOPEK	78
3.1.4.2.1	Umor, poskus umora in napeljevanje k umoru (čl. 46 KZ RS).....	78
3.1.4.2.1.1	Primer <i>Radovanović</i>	78
3.1.4.2.2	Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ)	80
3.1.4.2.2.1	Primer <i>Grujovič</i>	80
3.1.4.2.2.2	Primer <i>Popov in Trifunović</i>	81
3.1.4.2.3	Uporaba nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148 KZ SRFJ)	83
3.1.4.2.3.1	Primer <i>Pohorje</i>	83
3.1.4.2.4	Nasilniško obnašanje (čl. 222 KZ RS)	83
3.1.4.2.4.1	Primer <i>Šušilović in ostali</i>	84
3.2	Razčlenjevanje tožilske in sodne prakse	85
3.2.1	PRAVOSODNI POSTOPKI GLEDE NA DOLOČILA ŽENEVSKIH KONVENCIJ	85
3.2.1.1	»Obdelava General«.....	86
3.2.1.2	Obveščanje in medsebojna pravna pomoč	92
3.2.1.3	Stvarna pristojnost.....	93

3.2.1.4 Začetna preiskava	95
3.2.1.5 Sodna preiskava in sojenje	95
3.2.1.6 Dejanja po sodbi.....	97
3.2.2 VIDENJE NEPRAVILNIH DEJANJ	98
3.2.2.1 Načelo humanosti	100
3.2.2.1.1 Kršitve uporabe mednarodnih znamenj.....	101
3.2.2.1.2 Vojni ujetniki.....	105
3.2.2.2 Pravilo razločevanja	115
3.2.2.3 Vojaški objekt	124
3.2.2.4 Ropanja.....	133
3.2.2.5 Neopravičena uporaba pravosodja	137
4 ZAKLJUČEK.....	139
5 LITERATURA.....	147

KRATICE IN OKRAJŠAVE

CIA	Central Intelligence Agency
CZ	Civilna zaščita
čl.	člen
DT RS	Državno tožilstvo Republike Slovenije
FDN	Fakulteta za družbene vede
FSPN	Fakulteta za sociologijo, politologijo in novinarstvo
GRS	Gorska reševalna služba
HK	Haaška konvencija
HK IV 1907	<i>IV. haaška konvencija o zakonih in običajih vojne na kopnem iz leta 1907</i>
HPVK	<i>Haaški pravilnik o zakonih in običajih vojne na kopnem: dodatek HK IV 1907</i>
ICRC	International Committee of the Red Cross/Mednarodni odbor Rdečega križa
JA	Jugoslovanska armada
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
k.d.	kaznivo dejanje
Komisija	Arbitražna komisija Konference o Jugoslaviji
Kt	kazensko tožilski spis (znana oseba)
Ktn	kazensko tožilski spis (neznana oseba)
Ktr	kazensko tožilski spis (razno)
KZ	Kazenski zakonik
MKSJ	Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MO	Ministrstvo za obrambo
MORK	Mednarodni odbor Rdečega križa
MORS	Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
Navodilo SFRJ	Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo. 1988b. <i>Navodilo o uporabi pravil mednarodnega vojnega prava v oboroženih silah Socialistične federativne republike Jugoslavije.</i>
ODT/TJT	Okrožno državno tožilstvo/Temeljno javno tožilstvo

Odredba SFRJ	Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo. 1988a. <i>Odredba o uporabi pravil mednarodnega vojnega prava v oboroženih silah Socialistične federativne republike Jugoslavije.</i>
OSRS	Obrambne sile Republike Slovenije
OŠ TO	Območni štab Teritorialne obrambe
OVS	Obveščevalno varnostna služba
OV	organ varnosti
oz.	oziroma
PM	Postaja milice
PŠ TO	Pokrajinski štab Teritorialne obrambe
PP	Policijska postaja
Protokol I	<i>Dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov</i>
Protokol II	<i>Dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev nemednarodnih oboroženih spopadov</i>
PŠ TO	Pokrajinski štab Teritorialne obrambe
RKJ	Rdeči križ Jugoslavije
RKS	Rdeči križ Slovenije
RS	Republika Slovenija
RSNZ SRS	Republiški sekretariat za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije
RTV	Radio in televizija Slovenije
SIPRI	Stockholm International Peace Reseach Institute
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SO	Skupščina občine
SRS	Socialistična republike Slovenija
SSP	Slovenski standardni prevod Svetega pisma Stare in Nove zaveze
SV	Slovenska vojska
UC	Učni center
UKC	Univerzitetni klinični center
Ur. l.	Uradni list
UJV	Uprava javne varnosti
UKS	Uprava kriminalistične službe
UNZ	Uprava za notranje zadeve

VDT/JT	Vrhovno državno tožilstvo /Javno tožilstvo
VJT	Višje javno tožilstvo
VS	Vrhovno sodišče
VOMO	Vojaška obveščevalna služba Ministrstva za obrambo
TO	Teritorialna obramba
ZAL	Zgodovinski arhiv Ljubljana
ZD	Zdravstveni dom
ZN	Združeni narodi
ZSNZ	Zvezni sekretariat za notranje zadeve
ŽK	Ženevska (-e) konvencija(-e)
ŽK I 1949	<i>Ženevska konvencija za izboljšanje položaja ranjencev in bolnikov oboroženih sil v vojni z dne 12. avgusta 1949</i>
ŽK III 1949	<i>Ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki z dne 12. avgusta 1949</i>
ŽK IV 1949	<i>Ženevska konvencija za zaščito civilnih oseb med vojno z dne 12. avgusta 1949</i>

1 UVOD

Tožilska in sodna praksa v Republiki Sloveniji glede kršitev mednarodnega prava oboroženih spopadov leta 1991 se ukvarja z enim ključnih obdobji osamosvajanja Slovenije, to je z oboroženim spopadom v letu 1991. Oborožen spopad se je odvil v okoliščinah prehoda iz večnacionalne federalno urejene države v nacionalno državo. Ta prehod se je novembra 1991 iztekel v razkroj Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ). Sočasno s tem procesom je v Sloveniji potekal tudi 'modni trend' časa, ko so se med Stettinom in Trstom v kratkem časovnem razmaku odvijali enaki ali podobni dogodki povezani z razpadom socializma.

Demokratično oblikovani oblastni organi Republike Slovenije so se trudili opredeliti, ovrednotiti in odvrčati domnevne kršitve mednarodnega prava oboroženih spopadov, ki so se zgodile v takratnem oboroženem spopadu. Ob tem so skušali ugotoviti tudi vojno škodo, na občinskem in na državnem nivoju. Ker je avtor to skušal ovrednoti, je z načrtnim delom zbral podatke in ugotovil dejstva o *tožilski in sodni praksi v Republiki Sloveniji glede kršitev mednarodnega prava oboroženih spopadov leta 1991*. Raziskovalo se je, kako na konkreten oborožen spopad, in na dejansko tožilsko in sodno prakso, gleda mednarodno pravo oboroženih spopadov. S tem se je v bistvu obravnavalo upoštevanje, varovanje in spoštovanje človekovih pravic v okoliščinah oboroženega spopada. Gre za prvo takšno raziskavo v Republiki Sloveniji.

Avtor se v raziskavi ni spuščal v to, v kakšnem odnosu je mednarodno pravo in notranje pravo Republike Slovenije. Avtor se tudi ni spuščal v to, kakšno vlogo ima sodstvo kot tretja, samostojna in neodvisna veja javne oblasti, preko katere zakonita javna oblast varuje skupni blagor prebivalstva. Sodnih spisov na sodiščih avtor ni vpogledal. Na delo sodišč je avtor pogledal s pomočjo spisov na tožilstvu. Namreč, vse sodne odločbe, vsi sklepi in dopisi so v tožilskih spisih v izvornikih. V kolikor se je zadeva obravnavala na sodišču, je praviloma izvorni spis na sodišču; na tožilstvu pa so kopije pretežnega dela takšnega spisa. Če ni prišlo do sodnega postopka, je izvorni spis na tožilstvu. Raziskova je zajela le tožilske spise, ker bi sicer bil časovni in stroškovni obseg raziskave prevelik. Kljub temu se je raziskava soočala s problemom obsežnosti materije. Tožilski spisi so bili, za potrebe raziskave, tako zadosten vir za analizo tako tožilske kot sodne prakse (pravosodne prakse) in raziskava zaradi tega ni bistveno okrnjena.

V raziskavi *tožilske in sodne prakse v Republiki Sloveniji glede kršitev mednarodnega prava oboroženih spopadov leta 1991* je avtorja zanimalo: (1) koliko posameznikov je bilo ovadenih in za katera dejanja; (2) koliko od teh ovadb je bilo prekvalificiranih v obtožnico in katerih dokazi so se predlagali; (3) koliko sodnih postopkov se je odvijalo in kateri dokazi so se izvajali; (4) kakšen je bil sodni epilog; (5) skladnost tožilske in sodne prakse Republike Slovenije z mednarodnim pravom oboroženih spopadov.

Predstavitev raziskave je razdeljena v štiri poglavja; vsako ima svoj pomen. V *UVOD-u* se bralec seznani z vsebino in zgradbo *diplomskega dela*. Drugo poglavje zaradi konteksta raziskave opozori na *STVARNE IN PRAVNE DILEME OBOROŽENEGA SPOPADA*. Tako se bralec uvede v tretje poglavje, *TOŽILSKA IN SODNA PRAKSA*. Zaradi jasnosti proučevanja in preglednosti sta tu dve podpoglavji. V *OPISU TOŽILSKE IN SODNE PRAKSE* je predstavljen potek zadev (primerov), ki so jih tožilstva avtorju dala na vpogled. Vsak primer je kratko opisan. V prvem koraku bralec izve kaj se je zgodilo, v drugem kaj je naredilo tožilstvo in v tretjem kakšna je bila odločitev sodišča. Zaradi nazornosti so primeri razvrščeni v skupine, tako kot je bil epilog na tožilstvu ali na sodišču. Najprej so primeri, ki iz pristojnega tožilstva niso prišli, ali niso še, do sodišča. Nato primeri sodne preiskave in na koncu primeri obravnavani na sodišču. V podpoglavjih so primeri razvrščeni skladno z vrsto kaznivega dejanja (k.d.). Vrsti k.d. je pripisana višina predpisane kazni, ki je za Kazenski zakonik (KZ) Socialistične Republike Slovenije (SRS) vzeta iz Deisinger 1985, za KZ SFRJ pa je vzeta iz Bavcon in drugi 1984. V *RAZČLENJEVANJU TOŽILSKE IN SODNE PRAKSE* je analiza primerov zaradi nazornosti predstavljena v dveh podpoglavjih. Predmetni spisi namreč segajo na mnogo področij mednarodnega prava oboroženih spopadov. V podpoglavju *PRAVOSODNI POSTOPKI GLEDE NA DOLOČILA ŽENEVSKIH KONVENCIJ* je prikazano tožilsko in sodno postopanje glede na mednarodno pravo oboroženih spopadov. V *VIDENJU NEPRAVILNIH DEJANJ* je primerjava tega, kar sta tožilstvo in sodišče, in tudi preiskovalci, razumela kot nepravilno dejanje vredno pregona, s tem kar mednarodno pravo oboroženih spopadov razume kot dejanje vredno pregona. Raziskava je bila pozornejša do *načela humanosti, pravila razločevanja in vojaškega objekta*. To pa zato, (1) ker so to temelji mednarodnega prava oboroženih spopadov, (2) zaradi zagat samih in (3) ker se te težave opažajo v občem vsakdanu.¹ Osvetljena so še *ropanja in neopravičena uporaba pravosodja*.

¹ Nazoren primer so odzivi nekatere slovenske javnosti na aretacijo Radovana Karadžića v letu 2008 ali na dogajanje v Gazi konec leta 2008 in v začetku leta 2009.

ZAKLJUČEK vsebuje odgovore na raziskovalno vprašanje in glavne zaključke. Takšna struktura *diplomskega dela* je avtorju omogočila odgovoriti na raziskovalno vprašanje.

Avtorju sta bila bistvena vira črpanja podatkov dva: spisni dokumenti tožilskih spisov in pa viri Mednarodnega odbora Rdečega križa (MORK). Od slovenskih pravno-strokovnih virov avtor izpostavlja le Tomšičevo (1942) *Vojno in nevtralnostno pravo*. Ta prvi znanstveni spis o vojnem pravu v slovenskem jeziku, do danes na Slovenskem še ni bil presežen. Lahko ga postavimo ob bok generalmajorju britanske vojske A. P. V. Rogersu, direktorju pravnih storitev britanske vojske, katerega prvo izdajo *Law on the battlefield* je MORK nagradil s priznanjem Paul Reuter Prize 1997. Na tuje pomembne vire se je avtor oprl tudi zato, da ključno obdobje osamosvajanja Slovenije postavi v občo-civilizacijsko razsežnost in da v strokovne razprave vpelje nove vire. Avtor je vpogledal v takrat veljavno vojaško (v *Odredbo SFRJ*, v *Navodila SFRJ*) in kazensko zakonodajo ter se seznanil s ključnimi osamosvojitvenimi dokumenti, Skupščine Republike Slovenije in Predsedstva Republike Slovenije, na katere se tožilstvo in sodišče sklicujeta.

Najprej je avtor pogledal, če bo takšna raziskava dovoljena. Za to je zaprosil Ministrstvo za pravosodje za vpogled in raziskavo predmetnih pravosodnih spisov. V odgovoru je ministrstvo dostop do spisov pogojevalo z izkazanim znanstveno raziskovalnim delom in usmerilo na odobritev generalne državne tožilke Republike Slovenije gospe Barbare Brezigar in na sodišče. Generalna državna tožilka Republike Slovenije je raziskavi prižgala 'zeleno luč', češ soglasje bo izdano, ko bo predloženo dokazilo o *diplomskem delu*. Vrhovno sodišče Republike Slovenije pa je na prošnjo odgovorilo, da naj se za vpogled v vsak sodni spis zaprosi krajevno pristojno sodišče. Vrhovno državno tožilstvo je 11. 4. 2008 izdalo 'soglasje' za raziskavo tožilskih spisov.

Raziskava se je začela maja 2008 in sicer s terensko raziskavo na kazenskem oddelku Vrhovnega državnega tožilstva (VDT), kar se je kasneje izkazalo za pomembno. Namreč, zaradi načina komunikacije med VDT in kazenskimi oddelki Okrožnih državnih tožilstev (ODT) je bil tako pridobljen pregled in delno tudi vpogled v večino tožilskih spisov glede kršitev mednarodnega prava oboroženih spopadov v Republiki Sloveniji leta 1991. To je olajšalo nadaljevanje raziskave po ODT julija 2008. Za raziskavo pomembne kopije spisnih dokumentov je avtor dobil skozi študijo vsakega primera, izhajajoč iz raziskovalnega vprašanja. Pri tem je uporabljal pridobljeno znanje o vojaški zgodovini, o obveščevalnih

službah, o oborožitvenih sistemih, o taktiki in o mednarodnem pravu oboroženih spopadov. In če je bila prilika, se je avtor z odgovornimi tožilci tudi pogovoril o njihovem pristopu k obravnavanju predmetnih primerov. ODT (tožilstvo) je praviloma začelo kazenski pregon po prejetem naznanilu oziroma po prejeti kazenski ovadbi Uprave za notranje zadeve (UNZ) oziroma Uprave kriminalistične službe (UKS) ali Postaje milice ali pa Obveščevalno varnostne službe (OVS) Ministrstva za obrambo (MO) oziroma Vojaške obveščevalne službe (VO)MO. V enem primeru je bil naznanitelj odvetnik domnevnega oškodovanca, v enem pa bivša žena.

Bralca avtor opozarja, da v raziskavi ni mogel zajeti vseh tožilskih spisov. Razlogov je več. Ključni je v civilno-kazenskem obravnavanju domnevno spornih predmetnih dejanj. Tožilstva takšne spise skladno s tem tudi arhivirajo: ODT-ji namreč vodijo arhiv kaznivih dejanj po poglavjih KZ ali celo le po členih KZ. Tako na primer raziskava ni zajela tožilskega in sodnega procesiranja ropanj in tatvin, ki so jih v času oboroženih spopadov zagrešili slovenski civilisti. In, ker je od dogodkov preteklo že 17 let, so le redki tožilci, vpisničarke ali tajnice, ki so takrat obravnavali predmetne primere, še na takratnih ali vsaj podobnih delovnih mestih. Brez ovir so bila raziskana vsa ODT, razen ODT v Kranju, ODT v Mariboru in ODT v Ljubljani. Glede na podatke na VDT je v pristojnosti ODT v Kranju vsaj sedem primerov, a na vpogled so, po julijskem zapletu okoli kopiranja, 1. 9. 2008 dali le en primer in še pri tem so naredili 'izbor' dokumentov. Nekaj boljše je bilo na ODT v Ljubljani, a vseh primerov tudi niso dali na vpogled. Nazoren je primer *Vintar*, katerega pristojni niso dali na vpogled, čeprav jim je bil na njihovo izrecno zahtevo 3. 7. 2008 med ostalimi spisi naveden tudi primer *Vintar*. In ko je avtor 6. 11. 2008 ponovno izrecno zaprosil za vpogled le v ta spis, so 13. 11. 2008 sporočili, da so ga naročili iz njihove enote v Kočevju, a čez štiri dni, 17. 11. 2008, pa, da so spis 12. 11. 2008 oddali v Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL). Na ZAL-u pa predmetnega spisa 26. 11. 2008 v naročeni oziroma v prinešeni tehnični enoti (t. e.) 112 ni bilo, čeprav je bil na kataloškem popisnem seznamu dokumentacije. Arhivar je bil ob predaji zavezane škatle t. e. začuden. Skupaj z avtorjem sta preverila, če se ni 'skril' med ostale spise. Pa se seveda ni. ODT Maribor je bilo zadnje ODT v terenski raziskavi. Od najmanj 17 primerov so na vpogled dali le v dva primera iz enega dogodka.² Menda zato, ker sta le ta dva pravnomočno končana. Pri tem so na vpogled dali kopije tožilskega 'izbora' dokumentov, ki se jih je cenzuriralo glede osebnih podatkov.

² To je razvidno iz dopisa Javnega tožilca (JT): A 89/92-BŠ-BT, 28. 10. 1992. Dopis je v: VDT: KTR 65/98.

Avtor je izraza 'tožilstvo' in 'sodišče' uporabljal takole: (1) z obema izrazoma je mislil osnovni nivo sodišča ali tožilstva, (2) kadar gre za splošno izraza obsegata vse stopnje obeh institucij, (3) kadar pa je višja inštanca odločala o sklepu ali o odločitvi nižje inštanice ali kadar je svetovala nižji, takrat je le za višjo inštanico uporabil njen naziv (na primer: Višje tožilstvo ali JT oziroma VDT, Višje sodišče). Ob rob temu je za omeniti še zadrego, ki mogoče izvira iz družbene zadrege, ob rabi izraza 'ovaditi' ali 'naznaniti'. Storilca k.d. se običajno naznani, če pa se koga ovadi, je v tem hotenje škodovanja dotičnemu. Kateri izraz bolj ustreza resnici, bo bralec ob branju presodil sam.

Na Skupini državnih tožilcev za pregon organiziranega kriminala ni bilo nobenega spisa oziroma se je na avtorjevo pripombo, da je namen raziskave tudi v tem, da se take spise najde, odvrnilo: mi pa avtorju ne bomo iskali spisov. Pripravili so le dokument VDT, ki ga je pred leti sestavil okrožni državni tožilec in mu dal naslov: *Seznam kazenskih zadev iz poglavja k.d. zoper človečnost in mednarodno pravo, ki sem jih odstopil v nadaljnje reševanje pristojnim tožilstvom* (Tu-S 63/99, 19. 11. 1999). Konec leta 1998 je namreč vodstvo tožilstva odredilo, da se vse zadeve zoper človečnost in mednarodno pravo prenese na Skupino državnih tožilcev za pregon organiziranega kriminala (Tu 308/98-1/AD-bt, 12. 11. 1998), kasneje se je zopet uredilo po starem. Ta skupina se je nekoč imenovala Skupina za posebne zadeve.

V sklopu raziskave je avtor za jasnejšo predstavo napravil tri terenske ogleda kraja dogodka (primer *Milinković*, primer *Pohorje*) in dva usmerjena intervjuja: (1) z Janezom Koseljem (vojnim veteranom, majorjem Teritorialne obrambe (TO), ki je bil leta 1991 v Območnem štabu TO (OŠ TO) Radovljica pomočnik poveljnika za zaledje), (2) z Rudijem Rogelškom (vojnim veteranom, ki je bil v času oboroženega spopada v Sloveniji leta 1991 prostovoljec v TO).

Spisni dokumente je avtor analiziral skozi študijo vsakega primera. Kot 'primer' je avtor razumel pravosodno obravnavo spornega dejanja, kjer je lahko zajeto eno ali več k.d., ki ga je storil en ali pa več posameznikov. Pred tem je moral avtor vsakemu primeru dati nedvoumno in enoznačno ime, pri čemer je sledil tožilskemu poimenovanju po glavnem naznanjencu (osumljencu) ali obdolžencu; če povzročitelj(-ji) spornih dejanj tožilstvu niso bili znani, sem sledil tožilski praksi geografskega poimenovanja primera. Pred imenom

primera je umestitvena številka, pod imenom je v oklepaju navedeno ODT na katerem je primer potekal in za njim opravilna številka:

3.1.1.5.1 Primer *Miladinović*
(ODT v Slovenj Gradcu, Kt 1/563/99)

Kadar je bil spis primera vpogledan preko VDT, je za imenom ODT na katerem je primer potekal, naveden najprej VDT, nato mapa in na koncu opravilna številka:

3.1.2.3.1.7 Primer *Boč*
(ODT v Mariboru; VDT, "razno": Ktn 1412/91)

V nadaljni analizi so spisni dokumenti kritično soočeni z drugimi, tako primarnimi kot sekundarnimi viri, a predvsem s Tomšičem (1942), z Rogersom (2004) in z viri MORK-a. Ker gre za zgodovinsko dogajanje je bilo to delo prepleteno s primerjalno zgodovinsko analizo. Na koncu je sledila preprosta analiza kolikostnih razsežnosti in strnitev bistvenih razkritij raziskave.

Bralcu avtor še pove kako je ravnal v navedbah dokumentov: v kolikor dokument izhaja iz spisne dokumentacije primera ni navajal mesta nahajanja, če pa je dokument iz spisa drugega primera pa je navedel celotne podatke. Kar se tiče navajanj virov, je avtor skušal slediti izvirniku. Dobesedna navajanja viriv so v navednicah, razen če je v kurzivi zapisano v izvirniku. Navajanja niso bila deležna avtorjevih ali lektorjevih popravkov. Prevajanja tujih virov je avtor opravil sam. Zaradi boljšega ponazarjanja je nekatera krajša navajanja iz srbohrvaških izvirnikov pustil v izvirnem jeziku. Vse odebelitve tiska je napravil avtor.

Osebna imena so v izvirnikih oziroma v osebni arhivu avtorja. Navajala so se izjemoma, praviloma pa ne. Kjer je v izvirniku osebno ime, so smiselno narejene tri pike ali naveden položaj oziroma status osebe.

2 STVARNE IN PRAVNE DILEME OBOROŽENEGA SPOPADA

Ko je tožilstvo in sodišče Republike Slovenije obravnavalo predmetne primere, se je pogosto zapletalo v zanke lastnih mednarodno pravnih nedoslednosti. Zato so, glede na določila Ženevskih konvencij (ŽK), Protokola I in Protokola II, nastale nekatere stvarne in pravne zadrege. Temeljno dilemo pa vidi avtor v vprašanju, ali je šlo za mednarodni ali ne-mednarodni oboroženi spopad.

Dileme odpira tudi to, da sile zaščitnice (5. čl. Protokola I) v oboroženem spopadu leta 1991 v Sloveniji ni bilo, po njem pa verjetno tudi ne. To odpira vrsto zagat, v katere se avtor ne bo spuščal. Avtor pa meni, da bi, glede na to, (1) da so takrat v SFRJ in v Republiki Sloveniji bili delagati MORK-a, ki so med drugim obiskovali vojne ujetnike, (2) da se je tožilstvo v primeru *Vintar* sklicevalo na ŽK III 1949, v predmetnih okoliščinah Republika Slovenija lahko obveščala MORK o vsem o čemer se običajno obvešča silo zaščitnico. Delo in pristojnosti sile zaščitnice namreč pogosto opravlja MORK.

2.1 Zadrega z datumom nastanka slovenske države

»Skupščina Republike Slovenije /je/ na skupni seji vseh zborov dne 25. junija 1991 na podlagi ustavnih amandmajev LXVIII, LXXII in XCIX k ustavi Republike Slovenije ter v skladu s 4. členom zakona o plebiscitu o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije /sprejela/ Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, /s katero je razglasila, da je /Republika Slovenija samostojna in neodvisna država /in da za/ Republiko Slovenijo preneha veljati ustava SFRJ« (*Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije*, stran 1). Kako na datum nastanka slovenske države gleda mednarodno pravo oziroma Badinterjeva komisija (Komisija)?³ To vidimo v *Mnenju št. 11*, kjer je Komisija odgovarjala na vprašanje: »Kdaj je prišlo do sukcesije držav za različne države, ki so izšle iz SFRJ? ... V tem primeru se zastavlja posebno vprašanje v zvezi z okoliščinami, v katerih je prišlo do nasledstva držav ... na eni strani gre za razpad države

³ Konferenca o Jugoslaviji 1991-1993: *Mnenja št. 8, 9, 10, 2-3*: »K/akšna je pravna narava Komisije? Ni bila ustanovljena z Brionsko deklaracijo z dne 7. 7. 1991, ampak z Deklaracijo o Jugoslaviji, ki so jo sprejeli na posebnem ministrskem sestanku o evropskem političnem sodelovanju 27. avgusta 1991, da bi začeli z Arbitražnim postopkom, ki ni bil določen, vendar naj bi privedel do "odločitev". **Vseh šest jugoslovanskih republik je sprejelo te pogoje že v začetku Mirovne konference 7. septembra 1991 ... Arbitražna komisija ... je bila ustanovljena v okviru Mirovne konference o Jugoslaviji kot njen organ.**«

... po drugi strani pa razpad SFRJ ... ni posledica sporazuma med stranmi, temveč proces razkroja, ki se je podaljšal na določeno časovno obdobje in za katerega je Komisija ugotovila, da se je pričel 29. novembra 1991 ...» (Konferenca o Jugoslaviji 1991-1993: *Mnenje št. 11*, 2).⁴ »Problem se kaže na isti način kar zadeva Republiko Hrvaško in Slovenijo, ki sta tako ena kot druga razglasili neodvisnost 25. junija 1991, zatem pa 7. julija 1991 odložili razglasitev neodvisnosti za tri mesece, upoštevaje določila Brionske deklaracije. Po teh določilih je odlog prenehal veljati **5. oktobra 1991. S tem datumom sta obe Republiki dokončno prekinili vse vezi z organi SFRJ in si s stališča mednarodnega prava pridobili status suverenih držav.** Torej si velja zapomniti **8. oktober 1991 kot dan, ko sta ti državi prevzeli nasledstvo**« (Konferenca o Jugoslaviji 1991-1993: *Mnenje št. 11*, 3). »Zatorej je Arbitražna komisija mnenja: - da so datumi, ko so države, ki so izšle iz nekdanje SFRJ, le-to nasledile, naslednji: - 8. oktober 1991 za Republiko Hrvaško in Republiko Slovenijo ...« (Konferenca o Jugoslaviji 1991-1993: *Mnenje št. 11*, 4). Judikat VS01769 pa za pravno veljavnost *Mnenj* Badinterjeve komisije v Republiki Sloveniji pravi, da »stališče te komisije ni pravni vir ... /saj/ se zatrjevana ugotovitev te komisije nanaša na razlago pomena razglasitve neodvisnosti RS za proces razdruževanja bivše SFRJ kot mednarodnopravnega subjekta in s tem na vprašanje mednarodnopravnega nasledstva bivše SFRJ, ne pa na sam postopek osamosvajanja RS« (*Judikati Vrhovnega sodišča RS*). Menim, da bi bilo takšnemu stališču Vrhovnega sodišča (VS) možno pritrditi le, v kolikor Badinterjevo komisijo izvzamemo iz okvirov njenega delovanja in jo razumemo kot arbitražno komisijo za izdajo svetovalnih mnenj. Takšna mnenja so, v primerjavi s tem kar sklene arbitraža, običajno res nezavezujoča in niso pravni vir.

Višji javni tožilec Pavel Dolenc pa je bil februarja 1992 mnenja, da je »/t/reba ... upoštevati, da ob razglasitvi samostojnosti R Slovenije vsi odnosi z bivšo SFRJ niso bili razčiščeni, tako tudi **status JLA /Jugoslovanske ljudske armade/ v Sloveniji ni bil definiran, vsaj ne**

⁴ Konferenca o Jugoslaviji 1991-1993: *Mnenje št. 1*, 1494-1497: *Mnenje št. 1* je odgovarjalo na pomembno pravno vprašanje postavljeno 20. novembra 1991: ali so se republike, ki so razglasile sebe za neodvisne ali suverene odcepile od SFRJ in SFRJ pravno nadalje obstaja ali pa ni šlo za secesijo, ampak za lomljenje države. »1) Komisija ugotavlja: a) odgovor na vprašanje naj sloni na načelih mednarodnega prava, ki bo služilo za opredelitev pogojev, na katerih narod oblikuje državo; v spoštovanju tega je obstoj ali izginitev države vprašanje dejstev; učinek priznanja od drugih držav je čisto deklaratorno; b) država je običajno opredeljena kot skupnost, ki obstaja na ozemlju in je prebivalstvo podvrženo organizirani politični oblasti; da je taka država opredeljena kot suverena ... e) izraz "nasledstvo države" pomeni nadomestitev ene države z drugo v odgovornosti za mednarodne odnose ozemlja ... 2) Arbitražna komisija upošteva da ... c) pribežališče v silo je vodilo v oborožen spor med različnimi elementi federacije, kar je povzročilo smrt tisočih ... 3) Posledično je Arbitražna komisija mnenja: da je SFRJ v procesu razkroja; obvezno je na republikah ureditev problemov nasledstva, ki bi lahko nastali iz tega procesa ob upoštevanju načel mednarodnega prava, s posebnim poudarkom na človekovih pravicah in pravicah ljudi in manjšin.«

eksplicitno v tem smislu, da je SFRJ tuja država in JLA tuja oborožena sila. S temeljno ustavno listino je bila R Slovenija sicer razglašena za samostojno državo, vendar pa ni takoj in v celoti prevzela vseh pravic in dolžnosti, ki jih je izvrševala federacija ... **Osamosvajanje RS je proces, ki ni bil popolnoma končan niti s pretekom Brionskega moratorija** (monetarno področje, zunanje trgovinsko področje, kontrola zračnega prostora, državljanstvo), ker niso bile vzpostavljene vse funkcije Slovenije kot suverene države z efektivno oblastjo na vseh področjih.« (VDT: Ktr 66/98 Zbirni spis: Vojni zločini v Junjski vojni 1991: Ovitek spisa DT RS Ktr 66/98: Leto 1992 (9 spisov): Ktr 52/92-D/ as, 27. 2. 1992, 2-3)

2.2 Mednarodni ali ne-mednarodni oboroženi spopad?

Z vidika mednarodnega prava oboroženih spopadov so položaj, zaščita in pravice objektov ter položaj zaščitene osebe in zaščitene organizacije odvisne od razjasnitve ali sploh gre za oborožen spopad (Rogers 2004, 218). Kot drugo je potrebno razjasniti ali okoliščine oboroženega spopada narekujejo stvarno pristojnost Protokola I ali Protokola II: enega ali drugega, obeh hkrati pa ne.⁵ Posledice so namreč za sodelujoče drastično različne. Protokol II ne vpeljuje posebnih kategorij zaščitene osebe in ne povzroča nobenih pravnih statusov članom oboroženih sil ali oboroženih skupin, zajetih pri sovražnostih, saj so tako oni kot civilisti prikrajšani za enako pravno zaščito kot vladajoča stran; ne daje jim statusa bojnika ali statusa vojnega ujetnika. (Sandoz in drugi, 1987, t. 4341)

Najprej poiščimo odgovor na vprašanje: kakšna je vojaško-strokovna opredelitev oboroženih spopadov leta 1991 v Sloveniji?⁶ Predpogoj seveda je, da se oborožen spopad razlikuje od notranjih nemirov in od uporov (1. 2. čl. Protokola II). Wallenstein (2007, 22) meni, da je

⁵ Ob vsem tem je še zanimivo izpostaviti: Republika Slovenija je pristopila k ŽK I-IV 1949, Protokolu I in Protokolu II šele 26. marca 1992. (International Committee of the Red Cross 2008, 5)

⁶ Žabkar (2003, 294) zastopa stališče, naj se oborožen boj presoja skozi oceno intenzivnosti oboroženega spopada in sicer: (1) »da so spopadi nizke intenzivnosti tisti, v katerih skupno število padlih vojakov in drugih, ki so padli v boju ... ni večje od 1000, pri čemer jih v letu opazovanja ni padlo več kot 25, (2) da so spopadi srednje intenzivnosti tisti, v katerih je v letu opazovanja padlo več kot 25 vojakov in manj kot 1000 vojakov in (3) da so vojne tisti spopadi visoke intenzivnosti, v katerih je bilo v konkretnem letu opazovanja ubitih več kot 1000 vojakov; če s tem soglašamo, se lahko pri analizi obdobja ... opremo na podatke objavljene v poročilih švedskih raziskovalcev Petra Wallensteena in Karin Axell (*Journal for Peace Research*, no. 3, 1995, letopisi /Stockholm International Peace Research Institute/ SIPRI 1995, 1999). Toda pri tem moramo upoštevati, da ta način ne vključuje števila vseh ubitih civilnih prebivalcev« Wallenstein (2007, 22-24) pa loči (a) majhne oborožene spopade, v katerih v enem letu v boju pade več kot 25 ljudi, a v celotnem obdobju oboroženega spopada pa manj kot 1000; (b) srednje oborožene spopade, v katerih v enem letu pade več kot 25 ljudi, a manj kot 1000 v enem letu in več kot 1000 v času celotnega trajanja spopada in so cilji omejeni; (c) veliki spopad, vojno, ko je v spopadih v enem letu več kot 1000 padlih.

oborožen spopad tisti spopad, v katerem je vsaj ena država, ali vlada, stran v tem spopadu. Pri tem je pomembno troje: časovna dimenzija, intenzivnost spopadanja oziroma obseg ciljev in število žrtev. In »/k/o so bila preštetna vsa telesa, so bile žrtve v Sloveniji opazno nizke, v kontrastu z rekami krvi na Hrvaškem in v Bosni. V spopadu je 44 vojakov JLA umrlo, 187 je bilo ranjenih. Skoraj neverjetno, da je bilo ubitih v spopadih le osem slovenskih vojakov in miličnikov. Verjetno je bilo ubitih tudi 15 civilistov, večinoma tujih voznikov tovornjakov« (Central Intelligence Agency 2002, 68). Primeri, ki so se zgodili izven uradnih časovnih meja oboroženega spopada (primer *Bogičević*, primer *Milinković*, primer *Arsim in ostali*, primer *Kolenovič*, primer *Elektro-daljnovodi*, primer *Pekolj*, primer *Vintar* in delno primer *Kovačić*) na eni strani ter vsi ostali primeri na drugi strani, kažejo na potrebo po razmejitvi oboroženih spopadov v Sloveniji leta 1991 v tri obdobja. To je v začetno obdobje (od 1. 1. 1991 do 26. 6. 1991) in v zaključno obdobje (od 8. 7. 1991 do 26. 10. 1991) oziroma v oborožen spopad nizke intenzivnosti. Ter v osrednje obdobje (od 27. 6. do 7. 7. 1991) oziroma v oborožen spopad srednje intenzivnosti. Vojne po mednarodnih vojaških standardih ni bilo, saj je bilo več kot 10-krat premalo mrtvih. Na tem mestu avtor opozarja na težave s štetjem in razvrščanjem žrtev tega oboroženega spopada. Rdeči križ Slovenije (RKS) je 22. 7. 2008 avtorju izdal dokument *Poizvedovalne službe* (Rdeči križ Slovenije 2008),⁷ kjer RKS že civiliste ločuje na civiliste in na tujce; pri tem se pri tujcih ne ve za status; lahko bi bili tudi plačanci. Glede žrtev JLA: preimenovalo se jih je v pripadnike JA⁸ in kaže se neskladje med številom žrtev med pripadniki JLA, ki jih prikazuje RKS: o 36 govori RKS, Jugoslovanska ljudska armada (1991) pa je v *Istini o oružanom sukobu u Sloveniji* navedla poimenski seznam 44 mrtvih vojakov, podoficirjev in oficirjev. Za pripomniti je tudi, da statistika RKS glede vojaških žrtev ne pokaže njihovega statusa (oficirji, podoficirji, vojaki).

Ali je šlo za meddržavni ali za notranje državni oboroženi spopad?⁹ Tomšič (1942, 11) pravi, da »pričetek uporabe vojnega prava sam po sebi še ne dokazuje, da je vojna po meddržavnem

⁷ Dokument *Poizvedovalne službe* navaja za OSRS: 8 mrtvih pripadnikov TO in 4 mrtve miličnike. (Rdeči križ Slovenije 2008)

⁸ JA je okrajšava za Jugoslovansko armado iz leta 1945, ki pa ni obstajala leta 1991; leta 1991 je obstajala JLA. Enake težave s pojmi ima *Vojna za Slovenijo* (Cankarjeva založba 1991).

⁹ Glede meddržavnega oboroženega spopada: *Preambula* v Protokol I, peti odstavek navaja potrjevanje pogodbenic, »da se morajo določbe ženevskih konvencij z dne 12. avgusta 1949 in tega protokola vseskozi uporabljati ob vseh priložnostih za vsakogar, ki je zaščiten s temi instrumenti, brez kakršnekoli diskriminacije, ki bi temeljila na naravi ali izvoru oboroženega spopada ali na cilju, ki so ga strani v spopadu postavile, ali ki se jim pripisuje ... 1. člen ... 3. Ta protokol, s katerim se dopolnjujejo ženevske konvencije z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev vojne, se uporablja v situacijah, določenih v 2. členu, ki so skupne za te konvencije. 4. S situacijami, določenimi v prejšnjem odstavku so mišljeni oboroženi spopadi, v katerih se narodi borijo zoper kolonialno dominacijo in tujo okupacijo in zoper rasistične režime, opirajoč se na svojo pravico do lastne

pravu.« Generalmajor Rogers (2004, 218-219) je mnenja, da razlikovanje notranje državnega od meddržavnega spopada temelji na razširjenem presojanju organizacije odpadniških sil in nadzora ozemlja ob zanemarjanju bistvene poteze izražajoče se v 2. odst. 1. čl. Protokola I, to je ob predpogoju brezpravnega vstopa v nasilje. »Razlikovanje je pomembno, saj se pravna materija sklicuje na meddržavni konflikt kot bistveno, medtem ko se ne upošteva v notranje državnem oboroženem konfliktu« (Rogers 2004, 219). Zaradi takih pravnih zadreg je Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo (MKSJ) razvrstilo konflikt kot popolnoma notranjega ali mednarodnega s tem, da na vsak primer pogleda z gledišča predhodnega razvoja nastanka primera (Rogers 2004, 220). Na tem mestu avtor izpostavi, da pa so v tujem tisku (The Times, Neue Zürcher Zeitung, Die Presse), politiki in komentatorji, to videli kot običajno državljansko vojno.

MORK meni, da je »n/emednarodni oboroženi spopad ... različen od mednarodnega oboroženega spopada zaradi legalnega statusa nasprotujočih si bitnosti: stranke v sporu niso suverene države, ampak vlade v sporu z eno ali več oboroženih strank znotraj lastnega ozemlja« (Sandoz in drugi 1987, t. 4338, 1319). O samem obstoju vojne ali oboroženega spopada, pa MORK meni podobno kot Žabkar 2003 in Wallenstein 2007 in SIPRI, da »i/zraz 'oborožen spopad' daje pomembno označbo v upoštevanju materialnega kriterija: obstoj odkritih sovražnosti med dvema oboroženima silama, kateri sta organizirani v večjem ali manjšem obsegu« (Sandoz in drugi 1987, t. 4341, 1319). »Tega ne smemo enačiti z notranjenimi nemiri in upori. Znotraj teh meja, se zdi nemednarodni oboroženi spopad situacija, v kateri so izbruhnile sovražnosti med dvema oboroženima silama ali organiziranimi oboroženimi skupinami znotraj ozemlja ene države; uporniki se borijo zoper osnovani red in poskušajo vreči vlado na oblasti ali pa izvesti secesijo in tako ustanoviti novo državo« (Sandoz in drugi 1987, t. 4341, 1320). In kako je s konceptom državljanske vojne? Inštitut mednarodnih študij je za ureditev državljanske vojne postavil sledeče tri pogoje, ki omogočajo v enem in v drugem pravo državljansko vojno in zaradi katerih je možno, da

opredelitve, ki je bila potrjena v ustanovni listini Združenih narodov in deklaraciji o načelih mednarodnega prava, ki se tičejo prijateljskih odnosov in sodelovanja med državami v skladu z ustanovno listino Združenih narodov« (Dolenc 1989, 141). Glede notranje državnega oboroženega spopada: Protokol II dopolnjuje in razvija 3. člen ŽK, ki je skupen za ŽK 1949, »ne da bi spreminjal njegove veljavne pogoje za uporabo, se bo uporabljal za vse oborožene spopade, ki niso zajeti s 1. členom /Protokola I k ŽK 1949/, na ozemlju visoke pogodbenice med njenimi oboroženimi silami in odpadniškimi oboroženimi silami ali drugimi organiziranimi oboroženimi silami, ki pod odgovornim poveljstvom opravljajo takšno kontrolo nad delom ozemlja, ki jim omogoča nenehne in usmerjene vojaške operacije in uporabo tega protokola« (Dolenc 1989, 187: 1. čl.). »Protokol II prvi ustanovi resnično pravno orodje za zaščito žrtev nemednarodnih oboroženih sporov.« (Sandoz in drugi 1987, t. 4337, 1319)

tretja država prizna vojskujoče upornike; tretja država ne sme priznati vojskujoče upornike za stranko: 1. če ta ni pridobila ozemljskega obstoja s posedovanjem dela nacionalnega ozemlja, 2. če ne izpolni pogojev za oblikovanje regularne vlade, *de facto* delujoče v predelu ozemlja dozdevne suverenosti in 3. če vojskovanje upornikov v njihovem imenu ni vodeno z organizirano silo podrejeno vojaški disciplini in izpolnjevanjem zakonov in običajev vojne. (Sandoz in drugi 1987, t. 4347, 1321-1322)

Kakšen pa je nemednarodni oborožen spopad v luči Ustanovne listine Združenih narodov (ZN)? ZN so prvenstveno namenjeni vzdrževanju mednarodnega miru in varnosti, zato je grožnja z silo ali uporaba sile vezana na mednarodne odnose in državljanska vojna kot taka ni prepovedana. Šele ko oborožena akcija države znotraj njenega ozemlja ogrozi mednarodni mir, ni to več le notranja zadeva. Vojna, ki jo poznamo pod imenom »vojna nacionalne osvoboditve«, je osnovana na načelu samoodločbe narodov, zapisanem v Ustanovni listini ZN in je danes univerzalno priznana in obravnavana kot mednarodni oboroženi spopad. (Sandoz in drugi 1987, 1323-1324)

Soočimo različna mnenja še o tem, čemur v Sloveniji pravosodje in obča javnost pravi 'agresija', 'vojna za Slovenijo'. Badinterjeva komisija to poimenuje »posluževanj/e/ sile med različnimi elementi Federacije« (Konferenca o Jugoslaviji 1991-1993: Mnenje št. 8, 6). Skupščina Republike Slovenije to poimenuje: »... operacij/a/ JLA ... intervencij/a/ JLA ...« (*Sklep: Izjava*) ali pa »... groba vojaška intervencija oboroženih sil SFRJ ...« (*Stališča in sklepi skupščine Republike Slovenije ob izteku trimesečnega moratorija za nadaljnje uresničevanje osamosvojitvenih aktov Skupščine Republike Slovenije z dne 25. junija 1991, predpisanega z »Brionsko deklaracijo« z dne 7. julija 1991, stran 533-534*). Po mnenju SFRJ oziroma JLA se je v Sloveniji z mednarodnopravnega stališča zgodil oboroženi spopad oziroma po ustavnem redu SFRJ oboroženi upor, zato pridejo v poštev: 3. čl. ŽK I-IV 1949, HPVK, Martensenova določba in pa duh pravil Protokola II, saj je spopad trajal prekratko za izpolnitev pogojev iz 1. čl. Protokola II. (Jugoslovanska ljudska armada 1991, 27-29)

O tem kdo je napadel koga, pa v slovenski javnosti vlada dogmatično prepričanje, da je to seveda bila JLA oziroma 'Srboslavija'. No, Central Intelligence Agency (2002, 68) se v nasprotju s tem retorično sprašuje, »/k/aj je v Sloveniji izgledalo kot zoperstavljanje Davida in Goljata? ... JLA je šla v spor, ker je bila edini razpoložljivi instrument za nalogo vrniti

Slovenijo v okvir¹⁰ ... Če nič drugega, Slovencem je omejena intervencija JLA verjetno pomagala, jugoslovanska vojaška akcija je spodbudila javno podporo Sloveniji in internacionalizirala, kar je bilo notranje jugoslovanski spor. Običajna modrost je, da je federalna vlada napovedala vojno Sloveniji in je prva uporabila silo – kar je mogoče tehnično korektno. Vendar je bolj tončno, če rečemo, da je Slovenija zgradila in postavila mišnico za JLA, potem pa dražila beograjsko vodstvo, dokler to ni poslalo JLA, da vkoraka vanjo.¹¹ Naznačeno običajno mišljenje, da je JLA odposlala superiorno silo, z namenom vsestranske vojne in po potrebi zlomiti slovensko opozicijo, je netočno v skoraj vsakem vidiku takšnega dojemanja.«¹²

2.3 Raba in veljavnost mednarodnega prava oboroženih spopadov

Zadrego oziroma bolj dilemo, ali je mednarodno pravo oboroženih spopadov na ozemlju Republike Slovenije veljalo ali ni veljalo, kažejo nekatera stališča, na primer: (1) profesor dr. Ljubo Bavcon (1982, 47) je že v uvodnem sestavku k izdaji KZ SFRJ in KZ SRS razločno zapisal, da »n/ove so tri inkriminacije v poglavju o kaznivih dejanjih zoper človečnost in mednarodno pravo (152., 154., in 155. člen KZ SFRJ), ki so bile vnesene zato, ker moramo izpolniti obveznosti iz ratificiranih mednarodnih konvencij, a praktičnega pomena za našo državo nimajo« (Bavcon, 1982, 47); (2) »**Sam menim**, da ravnanje JLA, ki se je spopadla z oboroženimi silami Republike Slovenije ... to armado dejansko opredeljuje kot vojsko, ki je bila v odnosu do Republike Slovenije sovražnikova vojska, **ne glede na drugačna formalno pravna stališča, ki jih pravilno izpostavlja zaprosilo** ter da bi bilo na osnovi takšnega

¹⁰ Avtor je podčrtal zadnji del prevoda izvirnika zato, da pove: s tem se misli na vrnitev Republike Slovenije v državni okvir SFRJ.

¹¹ Avtor pripominja, da je prebivalstvo Slovenije to doživljalo drugače. Nasprotno stališče, kot ga je predstavila Central Intelligence Agency (CIA), danes zagovarja tudi pretežni del slovenske strokovnjakovne javnosti.

¹² »Številke mnogo prispevajo k razlagi zgodbe. JLA je umaknila iz Slovenije kakšnih 22.000 do 24.000 vojakov ... JLA je dejansko zaposlila v spopadih desetdnevnega spora, kakorkoli, ne več kot 3.000 vojakov. Slovenci so proti temu mobilizirali in zaposlili v enakem obdobju več kot 30.000 vojakov. Na kaj se nanaša prvi vtis, da gre za spopad Davida in Goljata? David je imel na bojišču več kot 10-krat več vojakov kot Goljat. Čeprav je JLA imela ogromno prednost v težki opremi – tankih, oklepnih vozilih, artileriji in letalstvu – , pa to ni bila sila, potrebna za dodeljeno misijo ... JLA je bila zamišljena, zgrajena in urjena za bojevanje v mobilni vojni vpletajoč zadrževalne akcije proti močnejšemu nasprotniku, ob podpori prebivalstva ... Polom JLA je bil v pričakovanju, da bo obkoljena in prikrajšana za mobilnost. Njene oklepne kolone so postale malo več kot premične tarče, Armadna zračna sila je dokazala skoraj popolno neučinkovitost, če je nameravala podpirati kopensko silo JLA v taktičnih operacijah. Ni imela ne tipa municije in ne zadostnega urjenja za zahtevano učinkovito podporo napredujočih enot JLA, vpletenih v bližinske boje s slovensko lahko pehoto, borečo se iza kritja« (Central Intelligence Agency 2002, 68-69). Jugoslovanska ljudska armada (1991, 13-14) navaja naslednje številke: 1.990 pripadnikov JLA s tehniko, okoli 400 pripadnikov Zveznega sekretariata za notranje zadeve (ZSNZ) in okoli 270 carinikov proti okoli 35.000 pripadnikom Obrambnih sil Republike Slovenije (OSRS). Nasprotno stališče, kot ga je predstavila CIA, zagovarja pretežni del slovenske strokovnjakovne javnosti: OSRS so bile David, JLA pa Goljat.

izhodišča potrebno pričeti kazenski postopek« (Javni tožilec Republike Slovenije Anton Drobnič) (VDT: Ktr 65/98: Ovitek spisa: Ktr 341/93: Ktr 50/94 P/Z, 2. 6. 1994); (3) stališče tožilstva na oprostilno sodbo v primeru *Velići*, češ da protipravnost obtoženčevega ravnanja **»bi sicer lahko bila izključena, če bi sodišče v tem primeru uporabilo običaje mednarodnega vojnega prava. Vendar pa po našem mnenju njihova uporaba v našem kazenskem zakoniku ni predvidena in je torej njegovo ravnanje mogoče in potrebno ustrezno procesirati«** (KT-366/91-MK-tk, 15. 6. 1992, pritožba, stran 5)? Tu moram opozoriti, da tožilstvo v primeru *Velići* iskreno ni videlo potrebe po spoštovanju mednarodnega prava oboroženih spopadov, kar dokazuje risanje številnih "!" in "?" ali celo "!" na mestih, kjer se je sodišče v odlični oprostilni sodbi sklicevalo na mednarodno pravo oboroženih spopadov. V vse to mogoče sodijo tudi prizadevanja Republike Slovenije za izognitev pristojnosti MKSJ.¹³

Kako pa na to gleda MORK? »Čeprav ena od sil v spopadu ni podpisnica te konvencije, morajo sile, ki so podpisnice, v medsebojnih odnosih upoštevati njene določbe. Konvencija jih v odnosu s silo nepodpisnico obvezuje tudi, če ta sprejema in uporablja njene določbe« (tretji odst. 2. čl. ŽK IV 1949). V tem določilu gre za dva pogoja, zapisana za silo oziroma za oblast ne-pogodbenice glede ŽK: (a) sprejetje in (b) *de facto* uporabljanje ŽK, s katerima naj bi oblast ne-pogodbenica sprejemala in uporabljala predpise ŽK (Pictet 1958, 23-24). MORK za svoj del, ko ponudi usluge na začetku konflikta, nikoli ne pozabi vprašati stranke oboroženega spopada, ki niso legalno zavezane ŽK, da razodenejo namero uporabljanja ŽK oziroma izpolnjevanja vsaj bistvenih načel ŽK (Pictet 1958, 24). Vendar pa so prvi trije členi skupni vsem ŽK 1949 ne glede na mednarodnost ali nemednarodnost oboroženega spopada, kot skupno načelo, ki vlada vsem štirim ŽK 1949 (Pictet 1958, 34). Posebej pomemben je 3. člen, saj govori o oboroženem spopadu, ki ni mednarodnega pomena; njega je eden od delegatov diplomatske konference poimenoval 'konvencija v miniaturi' (Pictet 1958, 34). »Njegova vsebina močno odstopa od prvotnega predloga MORK, vendar je uspel zagotoviti uporabo gospodovanja človečnosti, ki se da prepoznati kot bistvo civiliziranih narodov in ki zagotavlja zakonito osnovo dobrodelnim posredovanjem MORK, katera so bila v preteklosti prepogosto zavrnjena iz neprijateljskih navzkrižij z notranjdržavnimi zadevami« (Pictet 1958, 34). »Skupni tretji člen ŽK 1949 pa določa temelj humanitarnega prava uporabnega v

¹³ Republika Slovenija si je »v postopku ustanovitve ... prizadevala biti izvzeta iz pristojnosti MKSJ. Prav tako je nasprotovala časovni pristojnosti od 25. junija dalje in se zavzemala za kasnejši datum, ko so se začele sovražnosti.« (Zagorac 2001, 39)

nemednarodnih oboroženih sporih« (Sandoz in drugi 1987, t. 4359, 1324). »Protokol II in skupni 3. člen temeljita na načelu enakosti obeh strank spora ... Ta pravila zagotavljajo enake pravice in nalagajo enake dolžnosti uveljavljeni vladi in uporniški strani in vse take pravice in dolžnosti imajo čisto humanitaren značaj« (Sandoz in drugi 1987, t. 4442, 1345). »Pravo oboroženih spopadov je kompromis, ki lovi ravnotežje med vojno nujnostjo na eno strani in zahtevami človečnosti na drugi; običajno se izraža v obliki omejitev« (Sandoz in drugi 1987, t. 1389, 392-393). »Vojna nujnost pomeni nujnost bistvenih ukrepov za doseg ciljev vojne in ki so zakoniti in v soglasju z zakoni in običaji vojne« (Sandoz in drugi 1987, t. 1389, 393). Tomšič (1942, 24-25) je podobnega mnenja, da »/v/ojne nujnosti so okoliščine, ki iz vojaško taktičnih in strateških ozirov zahtevajo, da je treba ravnati na določen način. Vsi predpisi vojnega prava se ne morejo omalovaževati zgolj iz razloga, da ovirajo doseg vojaških uspehov. So pa nekateri predpisi, ki izrečno določajo, da veljajo le, kolikor to dovoljujejo vojne nujnosti. V teh primerih priznava meddržavno pravo, da so v skladu s pravom dejanja, ki bi bila sicer kršitev pogodbenih predpisov vojnega prava. Vsi drugi predpisi vojnega prava so absolutne zapovedi ali prepovedi; zato pri njih ni dopustno sklicevanje na vojno nujnost.«

2.4 Vojaško ali civilno pravosodje

Takšne dileme mednarodno pravo oboroženih spopadov ne pozna, saj ŽK III 1949 v 84. čl. razločno in nedvoumno določa, da »/v/ojnemu ujetniku sme soditi le vojaško sodišče, razen če obstoječi zakoni sile, ki je zajela vojne ujetnike, izrecno ne pooblašča civilnih sodišč, da za enako dejanje, za kakršno sodijo vojnemu ujetniku, sodijo tudi pripadniku oboroženih sil te sile.« V tem duhu je *Pravno mnenje* Pavla Dolenca, javnega tožilca na VJT, z dne 18. 7. 1991 (VDT: Ktr 66/98 Zbirni spis: Vojni zločini v Junjski vojni 1991: Ovitek spisa DT RS Ktr 66/98: Leto 1991 (3 spisi): Ktr 213/91-D/ s, 18. 7. 1991, stran 1-3): »Že na samem začetku se je postavilo vprašanje, ali so za odločanje o kaznivih dejanjih vojaških oseb (tudi pripadnikov teritorialne obrambe, morda tudi pripadnikov organov za notranje zadeve, ki so sodelovali v oboroženih spopadih z JLA) pristojni civilni pravosodni organi ali vojaški pravosodni organi in od teh ali pravosodni organi JLA, ki so na ozemlju Republike Slovenije ali oziroma in vojaški pravosodni organi Teritorialne obrambe RS ... Glede na te predpise menimo, da sta bila navedena zakona prevzeta v pravni red RS,¹⁴ ker ju Skupščina ni z ustavnim zakonom izključila iz pravnega reda RS, niti nista v nasprotju s pravnim redom RS, saj ne obstaja

¹⁴ Gre za *Zakon o vojaških sodiščih* in za *Zakon o vojaškem tožilstvu*.

nobene predpis, ki bi izključeval pravno možnost ustanovitve oziroma obstoja vojaških pravosodnih organov bodisi v okviru teritorialne obrambe RS bodisi v formacijah JLA na ozemlju RS ... **Pravno gledano Skupščina oz. razširjeno Predsedstvo ... nista razglasila vojnega stanja. Očitno pa je Predsedstvo RS ugotovilo (razglasitev namreč ni potrebna) neposredno vojno nevarnost, ker je bila izvedena (nedvomno po ukazu) mobilizacija teritorialne obrambe in rezervnih sil organov za notranje zadeve, ki brez takšne ugotovitve ne bi bila mogoča ...** Ob neposredni vojni nevarnosti pa se začne uporabljati uredba z zakonsko močjo o uporabi Zakona o vojaških sodiščih in Zakona o vojaškem tožilstvu v vojnem stanju ali ob neposredni vojni nevarnosti, ki jo je izdalo Predsedstvo SFRJ dne 9. 11. 1979 in je začela veljati z dnem izdaje ... Drugačen pa je položaj republiških uredb z zakonsko močjo o uporabi Zakona o rednih sodiščih ... in o ustanovitvi in delovanju vojaških sodišč in vojaškega tožilstva v teritorialni obrambi med vojno ... Po teh uredbah bi v vojnem stanju oz. neposredni vojni nevarnosti morali obstajati vojaški pravosodni organi tako v formacijah JLA kot tudi v Teritorialni obrambi RS.« Na to je Pavel Dolenc opozoril tudi kolege na posvetu javnega tožilstva Republike Slovenije dne 25. 7. 1991. (VDT: Ktr 65/98: Zbirni spis: Junjska vojna 1991 – služenje v sovražnikovi vojski: A 63/91-3-VB/st, Ktr 278/91-2-VB/st, 26. 7. 1991, stran 1-2)

Kako je bilo z vojaškim pravosodjem v TO? V nobenem od primerov predmetne raziskave se o tem ne izve nič. Izjema je le *Zapisnik* posveta javnega tožilstva Republike Slovenije dne 25. 7. 1991, kjer Vasilij Bernhard pove, da »n/i pričakovati, da bo zakonodaja Republike Slovenije predvidela obstoj vojaških sodišč, ker to ne bi bilo skladno s tendenco urejanja pravnih razmerij po principu civilne družbe. **Republiških pravosodnih organov, ki bi poslovali po določenih zakona o vojaških sodiščih in tožilstvu ni in jih predvidoma tudi ne bo, ker je TO vojaške sodnike že v času spopada demobilizirala (informacija: sodnik VS Mastnak).** Če med spopadom niso bili potrebni, so v miru še manj. Po Temeljni ustavni listini o samostojnosti in neodvisnosti RS preneha veljati ustava SFRJ; ni torej organa, ki bi v RS imenoval sodnike vojaških sodišč in tožilce, ker republiška ustava ustreznih določb nima, niti ni znano, da bi takšna sprememba bila predvidena. Ta trenutek v RS ni drugih republiških pravosodnih organov, kot so civilna sodišča in tožilstvo. O tem je razpravljalo Vrhovno sodišče in naslovilo na Izvršni svet RS preko Ministrstva za pravosodje in upravo ustrezno vprašanje (informacija: sodnik VS Grgič). **Glede na pomembnost in aktualnost tovrstnih ovadb, kazenski postopki ne bi smeli izostati, zato bi naj JT začela s postopki in sicer zaenkrat z zahtevami za preiskavo zoper znane storilce in predlogi za preiskovalna dejanja zoper**

neznane storilce, po presoji pristojnih temeljnih javnih tožilcev.« (VDT: Ktr 65/98: Zbirni spis: Junjska vojna 1991 – služenje v sovražnikovi vojski: A 63/91-3-VB/st, Ktr 278/91-2-VB/st, 26. 7. 1991, stran 4-5)

V nobenem spisnem dokumentu, primerov zajetih v raziskavi, avtor ni našel nikakršnega izrecnega pooblastila, ali morebitnega sklicevanja na takšno pooblastilo, civilnim sodiščem in civilnim tožilstvom (prvi odstavek 84. čl. ŽK III 1949) za pregon in sojenje pripadnikom oboroženih sil SFRJ oziroma Republike Slovenije.

3 TOŽILSKA IN SODNA PRAKSA

V predmetni raziskavi je avtor obravnaval 71 primerov, v katere so mu na tožilstvu omogočili vpogled. Že v *Uvodu*-u pa je avtor opozoril, da to niso vsi tožilski in sodni primeri s področja mednarodnega prava oboroženih spopadov.

3.1 Opis tožilske in sodne prakse

3.1.1 ZAVRŽENO NA TOŽILSTVU

3.1.1.1 Protipravni odvzem prostosti (čl. 62 KZ RS)

(Predvidena kazenje je od 3 mesecev do 5 let zapora.)

3.1.1.1.1 Primer *Bogičević*

(ODT v Novem mestu, Kt 671/91)

Voznika tovornjaka je predpostavljeni v Cestnem podjetju Novo mesto 26. 6. 1991 odredil za cestno zaporo s tovornjakom v Žabjeku pri Novem mestu. Poleg njega so bili nekaj časa pripadniki TO. Ko so odšli, so prišli pripadniki JLA in tovornjak je moral voznik odpeljati v vojašnico JLA. Ko so voznika tam izprašali, so ga izročili miličnikom.

Tožilstvo je 30. 1. 1992 zavrglo ovadbo proti poveljniku vojašnice JLA Milana Majcna, ki jo je milica podala zaradi k.d. protipravnega odvzema prostosti (čl. 62/III KZ RS) (830-04/039-91/16, 23. 8. 1991), »ker postopanje /pripadnikov JLA/ z /voznikom tovornjaka/ ni bilo protipravno ... /saj/ je moralo biti poveljujočemu kadru v bršljinski kasarni jasno, da je ... s kamionom tam, kjer je bil zaradi morebitnega določenega postopanja vojaške enote v bršljinski vojašnici. Vprašljiva je bila tedaj varnost in operativna zmožnost vojaške enote ... tej osebi ni mogoče očitati, da je ravnala protipravno.« (Kt 671/91 Br/v, 30. 1. 1992)

3.1.1.2 Služba v sovražnikovi vojski (čl. 119 KZ SFRJ oz. čl. 370 KZ RS)

(Predvidena kazen je najmanj 3 leta zapora.)

3.1.1.2.1 Primer *Sever*

(ODT v Ljubljani, Ktr 1150/97)

Zastavnik JLA se je v vojašnici JLA Vrhnika zaposlil leta 1966, 25. 6. 1991 je bil poveljnik tanka za izvlačenje v 1. oklepni brigadi 14. korpusa JLA na Vrhniki. JLA je zapustil oktobra

1991. Od 20. 6. 1992 je bil zaposlen v 24. oklepno mehaniziranem bataljonu Slovenske vojske (SV).

Tožilstvu je OVS MO 24. 9. 1997 poslala poročilo zoper zastavnika zaradi k.d. služenja v JLA kot sovražnikovi vojski oziroma ker je »v času agresije na Republiko Slovenijo aktivno deloval na strani JA«. (853-015/59-2/97, 24. 9. 1997)

Tožilstvo je 15. 10. 1998 zadevo dalo ad acta, ker »v ravnanju ... niso podani zakonski znaki k.d. službe v sovražnikovi vojski po členu 370 KZ, saj ... dne 27. 6. 1991 ni bil državljani RS, saj je državljanstvo pridobil dne 25. 3. 1992. V njegovem ravnanju tudi niso podani zakonski znaki kakšnega drugega kaznivega dejanja.« (Dnevnik o kazenskem postopku - Ktr 1150/97)

3.1.1.3 Pomoč sovražniku (čl. 120 KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je najmanj 1 leto zapora.)

3.1.1.3.1 Primer *Nježić in ostali*

(ODT v Murski Soboti, Kt 454/91)

Dne 28. 6. 1991 je oklepno mehanizirana bojna skupina JLA, iz enot 32. mehanizirane brigade 32. varaždinskega korpusa, po hudih bojih z enotami OSRS¹⁵ zasedla mednarodni mejni prehod v Gornji Radgoni, ki ga je zasedala do poznega popoldneva 3. 7. 1991, ko se je umaknila nazaj na Hrvaško.

Tožilstvo je 30. 1. 1992 v celoti zavrglo ovadbo UKS zoper štiri civiliste, prebivalce Gornje Radgone, »ker naznanjeno dejanja nima znakov kaznivega dejanja po 120. čl. KZ SFRJ ... Iz same ovadbe pa nedvomno izhaja, da so bili vsi ovađeni storilci v času storitve kaznivih dejanj državljani SFRJ in ne državljani Republike Slovenije, za to njihove dejavnosti v času

¹⁵ Izraz zajema pripadnike TO, pripadnike milice, prostovoljce, ljudske vstajnike, pripadnike obveščevalnih služb. Izhaja iz točke 2, *Stališča in sklepi Skupščine Republike Slovenije ob izteku trimesečnega moratorija za nadaljnje uresničevanje osamosvojitvenih aktov Skupščine Republike Slovenije z dne 25. junija 1991, predpisanega z »Brionsko deklaracijo« z dne 7. julija 1991*, stran 534.

oboroženega spopada ... ni mogoče podrediti določbam 120. čl. KZ SFRJ.« (KT 454/91 GL/on, 30. 1. 1992)

3.1.1.4 Vohunstvo (čl. 128 KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je najmanj 10 let zapora ali smrtna kazen.)

3.1.1.4.1 Primer Radaković in Čosič

(ODT v Novem mestu, KTN 371/91)

Podpolkovnik in starejši vodnik JLA, varnostna oficirja vojaškega letalstva, sta 24. 6. 1991 iz Zemuna prišla v Ljubljano. Iz tamkajšnje vojašnice JLA v Šentvidu sta naslednje dni odhajala v različne vojašnice JLA. Ko sta se 28. 6. 1991 odpeljala nazaj proti Zemunu, sta izbrala pot preko Žužemberka in Metlike. V kraju Hrast sta bila prijeta.

Tožilstvo je 3. 9. 1991 najprej zahtevalo dopolnitev ovadbe UNZ zoper podpolkovnika in starejšega vodnika JLA, ki so ju osumili k.d. vohunstva (čl. 128/I KZ SFRJ), s prepisi posnetih pogovorov na zaseženi vohunski opremi (0224, 12. 9. 1991). Tožilstvo je 6. 2. 1992 ovadbo UNZ zavrglo, ker je bila »podana ... brez konkretne utemeljitve ... Kakršno koli delovanje obeh osumljencev pred večerom 25/6 ne bi mogli opredeliti kot vohunstvo. Ni pa ... nobenega podatka, da sta zbrala ali zbiral kakšne podatke po tem datumu.« (Kt 573/91 Br/v, 6. 2. 1992)

3.1.1.5 Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142. KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je najmanj 5 let zapora ali smrtna kazen.)

3.1.1.5.1 Primer *Miladinović*

(ODT v Slovenj Gradcu, Kt 1/563/99)

Vojašnico JLA Bukovje pred Dravogradom so pripadniki OSRS blokirali 27. 6. 1991. Istega dne dopoldne se je že razvil spopad med OSRS in JLA. V neposredno bližino Dravograda je zvečer 27. 6. 1991, barikadam navkljub, po magistralni cesti prodrla oklepno-mehanizirana bojna skupina 31. korpusa JLA. Pred vojašnico Bukovje na drugi strani Drave, jo je ustavila predzadnja barikada. Po večdnevni bojih z OSRS se je preko Vitanja ta bojna skupina 4. 7. 1991 umaknila nazaj v Maribor.

UNZ oziroma UKS 12. 10. 1992 je na tožilstvo naznanila majorja JLA zaradi k.d. vojnega zločina zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ), (1) »ker je kot poveljujoči oficir mejnega odseka Dravograd pri poveljevanju enotam JA kršil pravila oboroženega boja in je od podrejenih enot JA zahteval, da so ropale zasebno lastnino, protizakonito in brez obzirno uničevale zasebno lastnino in druge civilne objekte« (22/1-1-B-04/, 12. 10. 1992, stran 1), (2) »ker naj ne bi upošteval žrtve, ki so bile posledica bojnih delovanj med TO in JA dne 28. 6. 1991 in kljub temu zahteval od podrejenih zavzetje mednarodnega mejnega prehoda Holmec, posledica tega njegovega vztrajanja je bilo tudi uničenje objekta mejnega prehoda Holmec s strani enote JA« (KT 1/563/99 IŠ/JŠM/bt, 24. 9. 2001, stran 1); (3) »ker je dovolil pripadniku Zveznega sekretariata za notranje zadeve ... ostati v kasarni Bukovje in mu dodelil tudi orožje in strelivo, vse to pa je imelo za posledico, da je ... dne 28. 6. 1991 s strelom iz ostrostrelske puške ubil pripadnika TO ..., ki se je razvrščal na položaju« (KT 1/563/99 IŠ/JŠM/bt, 24. 9. 2001, stran 1).¹⁶

Tožilstvo je drugo in tretjo obtožbo UKS zavrglo že 9. 11. 1992 (KT 1/563/99 IŠ/JŠM/bt, 24. 9. 2001, stran 2). Po opravljenih dopolnitvah kazenske ovadbe in po zaslišanju osumljenca pred sodiščem v Nišu, je leta 2002 zavrglo še kazensko ovadbo pod oznako strogo zaupno tudi glede prvega očitka, ker »ni dokazov, ki bi sum storitve kaznivega dejanja utemeljevali.« (KT 1/563/99 IŠ/JŠM/td, 17. 10. 2002)

3.1.1.5.2 Primer Posavčič

(ODT v Ljubljani, Ktr 1055/97)

¹⁶ Obtožbi št. 2 in št. 3 navajam iz tožilskega *Pregleda spisa*. Izvirna kazenska ovadba UNZ oziroma UKS je nepregledna in se ne ve kaj oficirja pravzaprav obtožujejo; izjema so ropanja in pa prva obtožba.

Naznanjeni kapetan I. r. JLA je bil 25. 6. 1991 pomočnik načelnika za obveščevalno in izvidniško dejavnost v 1. oklepni brigadi 14. korpusa. JLA je zapustil avgusta 1991. V TO se je zaposlil decembra 1991 in postal načelnik oklepnih enot.

Tožilstvo je 27. 2. 1998 predlog OVS MO za kazenski postopek proti kapetanu I. r. JLA, zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 374/I KZ RS) (853-015/59-2/97, 25. 9. 97), dalo »ad acta«, ker »/p/o pregledu celotne dokumentacije ugotavljam, da ni podlage za utemeljenost suma, da je ... storil kaznivo dejanje po 1. odst. 374 čl. KZ. Iz dopisov ... izhajajo le splošni opisi ravnanj, iz katerih pa ni mogoče razbrati nobene od izvršitvenih oblik navedenega kaznivega dejanja, prav tako jih ni mogoče razbrati iz preostalih vlog v spisu.« (Dnevnik o kazenskem postopku - I KT 710/91 NF)

3.1.1.5.3 Primer Depala vas

(ODT v Ljubljani; VDT, "razno": ovitek spisa Ktn 360/91)

Dne 27. 6. 1991 je 1. bataljon 1. oklepne brigade 14. korpusa JLA prodiral proti letališču Brnik v dveh obkolitvenih krakih. Vzhodni krak je prodiral preko Trzina. OSRS so jih z barikado na mostu čez potok Pšata v Trzinu skušale zaustaviti. Glavnina kolone se je preko barikade prebila, enemu zadnjih oklepnih transporterjev BVP M 80 A pa se je pri tem pretrgala gosenica. Zato so trije oklepni transporterji iz 3. mehaniziranega voda in vozilo za zveze pri tem mostu obtičali. OSRS so jih obkolile. Na pomoč obkoljenim pripadnikom JLA je prišel helikopterski desant voda specialcev JLA. Pred bojiščem se je ustavil potniški vlak, trije potniki so izstopili. OSRS so specialce JLA prisilile v umik proti Depali vasi. Med umikom so specialci te tri civiliste zajeli: dvema so naložili da enega ranjenega in enega mrtvega vojaka odneseta do bližnje hiše in da pokličeta reševalce. Ponoči so specialci JLA vlomili v stanovanjsko hišo. Naslednji dan so izpustili zadnjega zajetega civilista. OSRS so specialce JLA zajele sredi dneva.

Tamkajšnje tožilstvo je 13. 8. 1991 o dogodku prejelo *Poročilo* (22/8-15-R-25.986/32, 8. 8. 1991). Dne 6. 11. 1992 so jim na JT svetovali zavrženje, »ker plenitev sovražnikovega premoženja in njegovo uničevanje na škodo /civilista/ s strani JLA ... ni bilo izvedeno v večjem obsegu (142/I KZ SFRJ), je bilo v nasprotju s čl. 23/I tč. g. /HPVK/ in zato predstavlja nedovoljen način boja, ki je kazniv po čl. 148/I KZ SFRJ ... Vsa ostala opisana

dejanja so v vojni dovoljena ... Ktr 88/91: Pri napadu na barikado v Trzinu bi bilo treba ugotoviti ali je šlo za civilni ali vojaški objekt.« (A 89/92- /BŠ-bt, 6. 11. 1992)

3.1.1.5.4 Primer *Karavanke*

(ODT v Kranju; VDT, "razno": Ovitek spisa Ktr 260/91)

Bojna skupina JLA je mednarodni mejni prehod Karavanke zasedla brez večjih težav 27. 6. 1991. Naslednji dan je vojaško letalstvo JLA napadlo položaje TO, spopadle so se tudi kopenske enote. Ob tem se je med položaji obeh strani s kolesom peljal civilist. Bil je ranjen.

Na tožilstvu je bil proti neznanim pripadnikom JLA zaradi k.d. hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ), ker so streljali na civilista in zaradi plenitve sovražnikovega premoženja (Ovitek spisa Ktr 260/91), sprožen kazenski postopek. Skupina državnih tožilcev za posebne zadeve je 19. 11. 1999 svetovala zadevo zavreči. (Tu – S 63/99, 19. 11. 1999)

3.1.1.6 Vojno hudodelstvo zoper vojne ujetnike (čl. 144 KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je najmanj 5 let zapor ali smrtna kazen.)

3.1.1.6.1 Primer *Vintar*

(ODT v Ljubljani, Kt 44/93 oziroma VDT, Ktr 66/98: Zbirni spis-vojni zločini v junijski vojni 1991: Leto 1993 (2 spisa): Ktr 238/92)

Skupino oficirjev in podoficirjev JLA so pripadniki OSRS 17. 10. 1991 aretirali in jih zaprli za devet dni v stavbi na Medvedjaku pri Kočevski Reki. O razlogih aretacije in zaporu niso bili obveščeni. Niso smeli obvestiti svojih družin in zagovornikov. Ko si je eden od teh vojnih ujetnikov skušal na hodniku prižgati cigareto, ga je stražar obstrelil.

Tožilstvo je dne 30. 3. 1993 zavrglo poročilo UNZ zoper pripadnika TO zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper vojne ujetnike (čl. 144 KZ SFRJ), »ker naznanjeno dejanje nima znakov kaznivega dejanja, za katerega se storilec preganja po uradni dolžnosti.« (Kt 44/93, 30. 3. 1993, stran 1)

3.1.1.7 Uporaba nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148 KZ SRFJ)

(Predvidena kazen je najmanj 1 leto zapora ali smrtna kazen.)

3.1.1.7.1 Primer *Letaki*

(ODT v Murski Soboti; VDT, KTR 65/98: Zadeve, ki niso vojna hudodelstva: Ktn 217/91)

Med prodorom treh oklepno mehaniziranih kolon JLA 27. 6. 1991, proti državnim mejnim prehodom, so letala JLA nad nekaterimi mesti trosila letake z opozorili civilnemu prebivalstvu glede obnašanja med oboroženo intervencijo JLA.

Tožilstvo je v mnenje na JT poslalo predlog kazenskega pregona pripadnikov JLA za k.d. po 148. čl. KZ SFRJ, ker so z letali trosili letake »da bo vsak odpor zlomljen«. Vendar je JT zavrnilo inkrimizacijo tega in se pri tem sklicevalo, da takšno trosenje letakov ni v nasprotju z 23. d. čl. HPVK, da to ne sodi v »objaviti, da se ne bo nikomur prizaneslo« in da zato ne gre za prepovedan način bojevanja; ovadbo je treba zavreči. (A 89/92 –BŠ-bt, 29. 10. 1992)

3.1.1.7.2 Primer *Polčič*

(ODT v Ljubljani; VDT, "razno": ovitek spisa Kt 294/92)

OSRS so z barikadami ovirale in onemogočale izpad enot 1. oklepne brigade 14. korpusa JLA na Vrhniki. V taktično pomoč sta 2. 7. 1991 dve letali JLA z raketami skušali uničiti oziroma razbiti barikado OSRS na Ljubljanski cesti pri bencinskem sevisu Petrol.

Tožilstvo je 5. 11. 1992 vložilo na sodišče zahtevo za preiskavo zoper dva pilota JA zaradi k.d. uporabe nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148/I KZ SFRJ), ker sta 2. 7. 1991 v nasprotju z mednarodnimi konvencijami, ki prepovedujejo napad na civilno prebivalstvo in civilne objekte, z raketami in letalskim topom napadla barikado pri bencinskem servisu Petrol na Ljubljanski cesti na Vrhniki; ob tem sta tudi težko ranila zakonski par, ki se je z avtom ravno peljal skozi barikado in popolnoma uničila njun avto; ranjen je bil tudi gost bližnjega gostinskega vrta; nastala je tudi velika škoda na bencinski črpalki in na tovornih vozilih v barikadi. (Kt 294/92-2, 5. 11. 1992)

Tožilstvo je kazensko ovadbo zavrglo 10. 2. 1993, »ker ni podan utemeljen sum, da je obdolženi ... storil k.d. ... še pred uvedbo preiskave je bil obdolženi ... zaslišan pred preiskovalnim sodnikom« v Puli in povedal, da na posnetku ni njegovo letalo in da tega ni on storil. (Kt 294/92-4, 10. 2. 1993)

3.1.1.8 Zloraba mednarodnih znamenj (čl. 153 KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je od 6 mesecev do 5 let zapora.)

3.1.1.8.1 Primer *Slovenska Bistrica*

(ODT v Mariboru; VDT, "razno": ovitek spisa Ktn 1534/91)

OSRS so 27. 6. 1991 blokirale vojašnico v Slovenski Bistrici. Tako je bilo ves čas oboroženega spopada. V tem času so na video posneli, kako helikopter JLA z oznako Rdečega križa (RK) vozi vanjo oborožence.

Tožilstvo je odprlo kazenski postopek zoper neznanega pripadnika JLA zaradi k.d. nesanitetnega prevoza (čl. 153 KZ SFRJ), ker je opravil prevoz oboroženih oseb s helikopterjem z oznako RK v vojašnico v Slovenski Bistrici. (Ovitek spisa Ktn 1534/91: A 89/92-/BŠ-bt, 3. 11. 1992)

Skupina državnih tožilcev za posebne namene je 19. 11. 1999 opozorila, »da je to /k.d./ dne 9. 7. 1997 že absolutno zastaralo, ter bo tako potrebno to kazensko ovadbo zoper neznane storilce iz tega razloga zavreči.« (Tu-S 63/99, 19. 11. 1999)

3.1.1.8.2 Primer *Mihailovič*

(ODT v Mariboru; VDT, "razno": II KTN 310/91)

Zjutraj 29. 6. 1991 je bilo pripadniku JLA - vozniku sanitetnega vozila v Mariboru ukazano, da sanitetno vozilo JLA pripravi za prevoz hrane, katero je nato odpeljal v smeri Šentilja in jo razdelil ustavljeni oklepni enoti JLA.

Tožilstvo je 25. 9. 1991 na sodišču zahtevalo preiskavo zoper podpolkovnika JLA zaradi k.d. zlorabe mednarodnih znamenj (čl. 153/2 KZ SFRJ), ker je s tem, ko je odredil vozniku sanitetnega vozila naj z sanitetnim vozilom pelje hrano na Šentilj pripadnikom oklepnih enot, zlorabil znamenje RK za zavarovanje sebe na področju vojnih operacij. (II KT 310/91-1 KO/aš, 25. 9. 1991)

Skupina državnih tožilcev za posebne namene je 19. 11. 1999 opozorila, da »se ta kazenska zadeva nahaja v fazi uvedene preiskave, vendar je le ta prekinjena, saj obd. sodišču ni dosegljiv. Zoper njega je odrejen pripor ... zastaranje nastopi 29. 6. 2001.« (Tu-S 63/99, 19. 11. 1999, stran 2)

3.1.1.9 Napad na uradno osebo ko opravlja naloge varnosti (čl. 224 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 3 mesecev do 5 let zapora.)

Preprečitev dejanja uradni osebi (čl. 233 KZ RS).

(Predvidena kazen je od 3 mesecev do 5 let zapora.)

3.1.1.9.1 Primer *Milinković*

(ODT v Novem mestu, Kt 687/91)

Miličnik Postaje milice Novo mesto je 26. 6. 1991 okoli 18. ure pripeljal do tovornega vozila Cestnega podjetja Novo mesto, stoječega ob regionalni cesti v Žabjaku. In to ravno v času ko so tja prispeli tudi pripadniki JLA. Miličnik je peljal bliže, da bi videl za kaj gre. Oficirja JLA je vprašal kaj je narobe. Ta pa je, ob pomoči vojakov, z resno grožnjo prisilil miličnika v odhod.

Tožilstvo je 30. 1. 1992 ovadbo milice proti oficirju JLA, zaradi k.d. napada na uradno osebo, ko ta opravlja naloge varnosti (čl. 224/II KZ RS) (830-04/ 0392.91/16, 29. 8. 1991), zavrglo, ker je šlo »za spor dveh državnih organov v posebnih razmerah, ki pravno niso

urejene, pri čemer je spor izzval miličnik, ob tem pa same grožnje (prijemanje za pištolo) v tedanjih razmerah še ni predstavljalo resne grožnje ... je v Žabjeku prišlo do konfliktna situacija med miličnikom ... in vojaškimi osebami ... Vojaški organi so bili smiselno upravičeni razčiščevati pojav šoferja ... s tovornjakom. In v ta postopek se je vmešal miličnik, ki sam pred tem pojav šoferja s tovornjakom ni obravnaval kot varnostno zanimivega pojava. (Nedvomno je vedel, zakaj je tam)« (Kt 687/91 Br/v, 30. 1. 1992)

3.1.1.10 Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240, čl. KZ RS, 317 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 6 mesecev do 5 let zapora.)

3.1.1.10.1 Primer *Bikar*

(ODT v Ljubljani, Ktr 1065/97)

Od leta 1972 je major JLA služboval v vojašnici na Vrhniki, 25. 6. 1991 je bil načelnik inženirstva v 1. oklepni brigadi 14. korpusa JLA. Major je 27. 9. 1991 na železniški postaji Logatec miniral vlakovno kompozicijo JLA, ki jo je sestavljalo 62 vagonov različnega vojaškega materiala in sredstev JLA. Razminiral jo je 20. 10. 1991.

Tožilstvo je 15. 10. 1998 pojasnilo Državnemu tožilstvu Republike Slovenije (DT RS), da je kazenski pregon zoper majorja JLA zaradi k.d. povzročitve splošne nevarnosti (čl. 317/1 KZ RS) zastaral, preden je OVS MO 26. 9. 1997 podala o tem poročilo na tožilstvo. (Ktr 1065/97-5-NF/SN)

3.1.1.10.2 Primer *Gavrevič in Lazarevič*

(ODT v Novi Gorici, Kt 80/92)

OSRS so iz 10 zaplenjenih tankov T-55 oblikovale tankovsko četo pri 6. PŠ TO z imenom TONI-55. Del enote TONI-55 se je 2. 7. 1991 iz smeri Kromberka pri Novi Gorici premikal proti oklepni koloni JLA, ki je prodirala iz smeri Pivke v Vipavsko dolino. V bližini vojašnice JLA na Ajševici, je prišlo do edinega tankovskega spopada med enotami JLA in enotami OSRS v Sloveniji leta 1991.

Tožilstvo je 22. 10. 1992 zavrglo kazensko ovadbo UNZ proti polkovniku in vodniku JLA iz vojašnice na Ajševici, ki sta bila ovađena za k.d. povzročitve splošne nevarnosti (čl. 240/III-I KZ RS), ker je 2. 7. 1991 v popoldanskem času »v navedeni kasarni prišlo do streljanja, ki je bilo usmerjeno proti podjetju MIP, naselju Loke in naselju Šmihelj. Zaradi izstrelkov je bila poškodovana stanovanjska hiša ... je obstajala nevarnost za življenje ljudi in večjo materialno škodo ... Iz podatkov v prilogah h kazenski ovadbi izhaja, da je bilo v okolici omenjene kasarne v času opisanega dogajanja razporejenih več enot TO Republike Slovenije, med drugim tudi tanki v naselju Loke. Streljanje iz kasarne je bilo usmerjeno proti enotam TO, torej proti oboroženim silam nasprotne strani, nikakor pa ni šlo za uporabo orožja proti civilnemu prebivalstvu in civilnim objektom, niti za uporabo prepovedanega orožja. Ker je bilo dejanje storjeno v času vojne, ko se za vojskujoče strani uporablja mednarodno vojno pravo, lahko zaključimo, da je naznanjeno dejanje predstavljalo vojaško aktivnost, ki ni bila v nasprotju z določili mednarodnega vojnega prava in zato ne pomeni kaznivega dejanja.« (KT 80/92-MG-ju, 22. 10. 1992)

3.1.1.10.3 Primer *Vratovič in ostali* (ODT v Novi Gorici, Kt 80/92)

V telekomunikacijskih stolpih so bili, ob obče znanih RTV oddajnikih, tudi vojaški repetitorji JLA. V OSRS so v njih tik pred 25. 6. 1991 namestili svojo novo in varno komunikacijsko opremo, ki je z Operacijo KANAL 17. 6. 1991 prišla iz neznane zahodne države. Ker pa so OSRS izklopile naprave JLA in vklopile svoje, je JLA to zaznala. Najprej je poskušala z elektronskim motenjem. Po tem so 28. 6. 1991 in 2. 7. 1991 letala JLA izvedla uspešna letalska napada na RTV oddajnik na Nanosu.

Na tožilstvo je UNZ 25. 2. 1992 vložila kazensko ovadbo proti neznanim pilotom JLA zaradi hudega k.d. zoper splošno varnost (čl. 247/I v zvezi z čl. 240/I-III KZ RS), ker so obstreljevali TV oddajnik na Nanosu 28. 6. in 2. 7. 1991 z mitraljezi, raketami in letalskim topom, s čimer »so na objektih oddajnika povzročili večjo materialno škodo in tudi z rafalom težje telesno poškodovali oskrbnika koče« (4/42-92-22/5, 25. 2. 1992). Tožilstvo je 22. 12. 1999 zavrglo kazensko ovadbo za k.d. po čl. 247/I v zvezi z čl. 240/I-III KZ RS zoper komandanta letalskega polka JLA na letališču v Puli in ovadbo za k.d. po 142. čl. KZ SFRJ zoper osem njegovih oficirjev-pilotov, »ker navedeno dejanje ni kaznivo dejanje.« (KT-378/92-BO-mg, 22. 12. 1999)

3.1.1.11 Zadeve katere tožilstvo ni obravnavalo

3.1.1.11.1 Primer Jezersko

(VDT, KTR 65/98: Zadeve, ki niso vojna hudodelstva: Ktr 258/91)

Na meddržavni mejni prehod SFRJ-Avstrija je 27. 6. 1991 prodrla bojna skupina JLA za prevzem nadzora in zavarovanje državne meje. Od OSRS na mejnem prehodu je oficir JLA zahteval umik. Ker so to odklonili, je enota JLA izstrelila opozorilni strel, a ni zaleгло. Zato so obstreljevali poslopje mejnega prehoda s protiletalskim topom. OSRS so se vdale. Nastala je škoda na zgradbi in avtih. Poškodovana je bila tudi zgradba na avstrijski strani.

Na tožilstvo je UNZ poslala 10. 7. 1991 *poročilo* (22/1-4-4-60087, 10. 7. 1991). Tožilstvo primera ni vzelo v obravnavo.

3.1.1.11.2 Primer Avtobus-Brnik

(ODT v Kranju; VDT, KTR 65/98: Zadeve, ki niso vojna hudodelstva: Ktr 257/91)

Dne 27. 6. 1991 je 1. bataljon I. oklepne brigade 14. korpusa JLA iz Vrhnike prodiral proti letališču Brnik. Pred letališčem sta bili čez cesto dve barikadi, zadnja je bila iz avtobusov.

Eden od tankov je s topom streljal v avtobus. Ta je zgorel in ob njem še eden. Enota vseeno ni mogla prodreti do glavnega vhoda letališča.

Poročilo o tem je tožilstvo prejelo 11. 7. 1991 (22/1-5-4-60081, 11. 7. 1991). Tožilstvo primera ni vzelo v obravnavo.

3.1.1.11.3 Primer *Kasetne bombe*

(ODT v Ljubljani; VDT, KTR 65/98: Zadeve, ki niso vojna hudodelstva: Ktr 51/91)

Vojašnico JLA v Ribnici so enote OSRS napadle 28. 6. 1991. Proti večeru istega dne so letala JLA z raketami in kasetnimi bombami napadla oporišče TO v Kočevski Reki.

Tožilstvu je JT razložilo, da »uporaba kasetnih bomb na vojaške cilje v vojni ni prepovedana po pravilih mednarodnega vojnega prava ... S tega vidika kaznivo dejanje po čl. 148/I res ni podano.« (A 89/92-BŠ-BT, 28.10.1992)

3.1.2 ODPRTO NA TOŽILSTVU

3.1.2.1 Uničenje pomembnih gospodarskih objektov (čl. 126 KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je najmanj 5 let zapora.)

3.1.2.1.1 Primer *Elektro-daljnovodi*

(ODT v Novem mestu, Ktn 370/91)

Konec julija 1991 je nekdo začel razstreljevati stebre elektro-daljnovodov, na širšem območju med Krškim in Cerkljami ob Krki. Tako se je razstrelilo 21. 7. 1991 pri Vrbini pri Pesjem dva elektro-drogova od elektro-daljnovoda Krško-Brežice; 2. 8. 1991 na Sremiču dva stebra; 18. 8. 1991 je bil v Velikem Podlogu poškodovan drog elektro-daljnovoda Kostanjevica-Krško.

Tožilstvo je bilo že 9. 8. 1991, ko je UNZ podala prvo kazensko ovadbo zaradi k.d. uničenje pomembnih gospodarskih objektov (čl. 126 KZ SFRJ), seznanjeno o miniranjih elektro-

daljnovodov (4/104-91-22/4, 9. 8. 1991). Šele ob drugem miniranju, 2. 8. 1991, so preiskovalci našli na enem od teh stebrov nameščeno neeksplozivno napravo: »plastificirani pentrid z vžigalnim sklopom 'Inštituta bezbednosti iz Beograda', ki je lahko tempiran od 0 do 9999 minut in ima fotocelico.« (Kr 321/91, 7. 8. 1991)

Zaradi zapisov novinarjev spomladi leta 1992, je tožilstvo zaprosilo UKS za pojasnila in prejelo: »... vam sporočamo, da so polemike, ki so se razvile po sredstvih javnega obveščanja ... brez realnih osnov, gre za časopisne race ... so sicer zbrani operativni podatki v smeri odkritja storilcev ... vendar zaenkrat še ne moremo govoriti o kakršnikoli utemeljenosti podatkov ... « (22/1-S-24/B-6/92, 13. 4. 1992)

3.1.2.2 Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je od 1 leta do 10 let ali s smrtno kaznijo.)

Povzročitev splošne nevarnosti (čl.: 244 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 6 mesecev do 5 let oziroma 8 let zapora.)

3.1.2.2.1 Primer *Krvavec*

(ODT v Kranju; VDT, "razno": Ovitek spisa Ktr 247/91; A 89/92- /BŠ-bt, 11. 11. 1992, stran 2; Ktn 378/91 in VDT: Ktr 66/98: Zbirni spis-vojni zločini v junijski vojni 1991: leto 1992 (9 spisov); Ktr 302/92)

Letala vojaškega letalstva JLA so 'RTV oddajnik' na Krvavcu 2. 7. 1991 napadla v dveh valovih. RTV oddajnik je bil uničen, več oseb je bilo ranjenih (civilisti in pripadniki OSRS). Povod za letalski napad JLA je enak kot v primeru *Vratovič in ostali*.

Tožilstvo ima, verjetno še vedno, odprt kazenski pregon proti neznanim pilotom JLA zaradi k.d. poškodovanja ali uničenja javnih naprav (čl. 244/I,II KZ RS) in k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ), ker so »bombardirali« RTV oddajnik na Krvavcu. (Povzeto po Ktr 302/92: 378/91, 3. 9. 1992: KD-7)

3.1.2.2.2 Primer *Kog*

(ODT v Mariboru; VDT, "razno": Ovitek spisa Ktn 1463/91, KD-7)

V poveljstvu 32. varaždinskega korpusa JLA so pripravili načrt za pomoč bojni skupini JLA v Gornji Radgoni. Manjša oklepnomehanizirana bojna skupina JLA je 3. 7. 1991 začela prodor v pomožni smeri Središče ob Dravi - Kog – Ljutomer za nadzor nad komunikacijami in za pomoč glavnim silam. Pripadniki OSRS so v območju Bajzek to enoto JLA napadli, ji preprečili prodor. Enota JLA se je umaknila nazaj na Hrvaško. Na bojišču sta ostala dva tanka JLA, več hiš je bilo poškodovanih.

Tožilstvo je prejelo kazensko ovadbo zoper poveljujočega oficirja JLA za k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl.142 KZ SFRJ), ker je ukazal, na poti od Ljutomera proti Središču ob Dravi v krajih Gomila pri Kogu, Kog in Jastrebcu, s tankovskimi topovi in mitraljezi streljati na civilne objekte (4 objekte v treh vaseh) in na prebivalce ob cesti, »kar ni bilo opravičeno z vojaškimi potrebami, in povzročil večjo materialno škodo pri civilnemu prebivalstvu«. (Ovitek spisa Ktn 1463/91: KD-7)

3.1.2.2.3 Primer *Brnik*

(ODT v Kranju; VDT, "razno": Ovitek spisa Ktn 376/91)

Po tem ko je 1. bataljon 1. oklepne brigade 14. korpusa JLA 27. 6. 1991 po spopadu z OSRS zasedel južni predel letališča Brnik, je vojaško letalstvo JLA 28. 6. 1991 napadlo letališče z objekti, stare položaje OSRS, hangar milice in Adrie Airways.

Tožilstvo vodi kazenski postopek proti neznanim pilotom vojaškega letalstva JLA zaradi k.d. hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ), ker so z letali napadli letališče Brnik in njegove objekte in letala.

3.1.2.3 Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 6 mesecev do 5 let zapora.)

3.1.2.3.1 Primer *Boršt*

(ODT v Novem mestu, KTN 371/91)

Približno 200 m od separacije in asfaltne baze Boršt je konec vzletne steze letališča Cerklje. V dopoldanskem času 7. 8. 1991 sta dva civilista odpeljala tja sušit požet bob. Ko sta ga popoldne šla iskat, je skozi bližnja vrata barake prišel presenečen vojak JLA, ki se je najprej pognal v beg, potem pa dvignil puško in 1x ustrelil. Eden od civilistov je bil zadet v nogo.

Tožilstvo je 16. 10. 1991 zahtevalo od UNZ dopolnitev kazenske ovadbe zoper neznanega storilca osumljenega k.d. povzročitve splošne nevarnosti (čl. 240/I KZ RS) ko je ustrelil civilista in za k.d. poškodovanje tuje stvari (čl. 177/II KZ RS) ko je v asfaltni bazi razbijal po baraki in jo poplaval; UNZ naj bi zaslišala priče, med njimi oba civilista (Ktn 371/91 Br/v, 16. 10. 1991). Čez dva tedna, po zaslišanjih, so spis vrnili tožilstvu; preiskava se je 'ustavila', ker ni bilo sodelovanja varnostne službe JLA, kljub večkratnemu iskanju oseb. (22/11-4/112-91, 31. 10. 1991)

3.1.3 SODNA PREISKAVA

3.1.3.1 TOŽILSTVO ZAVRGLO PREISKAVO

3.1.3.1.1 Umor, poskus umora in napeljevanje k umoru (čl. 46 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 1 leta do 10 let zapora ali smrtna kazen.)

3.1.3.1.1.1 Primer *Limbuš-Pekre*

(ODT v Mariboru; VDT, KTR 65/98: Zadeve, ki niso vojna hudodelstva: KTN 1658/91)

Za bojno skupino JLA, prodirajočo v smeri Dravograda, je 27. 6. 1991 na mostu v Rušah ostal samohodni top. Ponj so iz Maribora poslali reševalno enoto, ki so jo OSRS zaustavile in obkolile v Limbušu in jo 28. 6. 1991 napadle. Enemu podoficirju JLA je uspel preboj. Med

potjo je civilistki zaplenil avto, se odpeljal do vojašnice. Vanjo se je prebil preko položajev OSRS. Dva miličnika sta bila pri tem ranjena.

Tožilstvo je na sodišče vložilo zahtevo za preiskavo zoper neznanega vojaka JLA zaradi k.d. odvzema motornega vozila (čl. 170 KZ RS) ter k.d. poskusa uboja (čl. 46/II-2 KZ RS) s tem, ko je lastnici brez dovoljenja v Pekrah vzel avto, se z njim odpeljal v Maribor, kjer je streljal na dve osebi z namenom vzeti jima življenje. Iz ročnega pripisa še zvemo: »med begom pred napadalci TO« in da sta osebi, na kateri je streljal »miličnika.« KTN 1658/91-1 PČ/hd, 28. 8. 1991)

JT je svetovalo zadevo zavreči, ker »odvzem vozila in streljanje na vojake nasprotne strani (miličnike) ni protipravno dejanje.« (A 89/92- /BŠ-bt, 3. 11. 1992, stran 2)

3.1.3.1.1.2 Primer *Mudrini in Džank*

(ODT v Mariboru; VDT, Ktr 66/98: Zbirni spis-vojni zločini v junijski vojni 1991: Leto 1993 (2 spisa): Ktr 45/93 in III KT 459/91)

Miličnika oborožena z dolgocevnim orožjem, v vozilu milice, sta 28. 6. 1991 med 3. uro in 4. uro zjutraj nadzorovala vojašnico Vojvode Mišiča v Mariboru in oprezala za aktivnostmi JLA, s poudarkom na barikadah. Pripadniki JLA so ju napadli.

Tožilstvo je na sodišče podalo zahtevo za preiskavo zoper dva pripadnika JLA zaradi k.d. napeljevanja k umoru (čl. 46/II KZ RS), ker sta kot vojaka JLA 28. 6. 1991 streljala na policijsko vozilo z miličnikoma in sodišče je preiskavo odobrilo. (III KT 459/91-5 PČ/kš, 19. 2. 1993 in KTR 45/93-1/LG/br, 26. 3. 1993)

Tožilstvo pa je 19. 2. 1992 nameravalo sodišče obvestiti o odstopu od pregona zoper oba obdolženca (III KT 459/91-5 PČ/kš, 19. 2. 1993) in je za mnenje o tem povprašalo VJT, ki je namero podprlo. (KTR 45/93-1/LG/br, 26. 3. 1993)

3.1.3.1.2 Protipravni odvzem prostosti (čl. 62 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 3 mesecev do 5 let zapora.)

3.1.3.1.2.1 Primer *Kovačič*

(ODT v Novi Gorici, KT 583/91)

Iz Pivke je preko Nanosa in vasi Vrhpolje proti Vipavi 26. 6. 1991 prodirala tankovska kolona JLA. Za zavarovanje prihoda tankov je bil zadolžen kapetan 1. r. JLA. Na poti so jih ovirali domačini s cestnimi zaprekami in z vstajniškimi zbori. Naslednjega dne ta isti kapetan JLA vodil bojno skupino JLA proti mednarodnemu mejnemu prehodu na meji Italija-SFRJ Vrtojba. Med prodorom so jih ovirali ljudski vstajniki in OSRS.

Tožilstvo je 16. 3. 1992 na sodišču zahtevalo preiskavo zoper kapetana 1. r. JLA zaradi k.d. poškodovanje tuje stvari (čl. 177/II. KZ RS), k.d. protipravnega odvzema prostosti (čl. 62/I KZ RS) in k.d. grdega ravnanja pri opravljanju službe (čl. 191 KZ SFRJ), ker je 26. 6. 1991 (1) nasilno odstranil eno barikado, (2) grozil krajanom, ki so zaustavili prodiranje kolone vojaških vozil z avtomatsko pištolo in jo enemu krajanu postavil pod brado, nato pa ga postavil k zidu pod oboroženo stražo in ko je drugi krajan posredoval, je ustrelil mimo glave in tudi njega ukazal vojakom zgrabiti ga in (3) oba zajeta krajana je odpeljal v vojašnico Vipava, kjer so ju po dveh urah izpustili; ker je 27. 6. 1991 ukazal nasilno odstraniti dve barikadi, pri čemer je nastala materialna škoda. (KT- 583/91-BO-tk, 16. 3. 1992)

Sodišče je 19. 1. 1995 preiskavo odobrilo in zavrnilo zagovornikovo pritožbo kot neutemeljeno, »ker je zbranih dovolj dokazov in podatkov za utemeljen sum, da je obdolženec storil očitana mu kazniva dejanja« (Ks 3/95, 19. 1. 1995). Preiskovalni sodnik je 26. 10. 1998, po aretaciji na mednarodnem mejnem prehodu, zaslišal obdolženega kapetana. (Kpr 27/92, Kpd 132/98, 26. 10. 1998)

Sodišče je ustavilo preiskavo 18. 11. 1998, ker je tožilstvo 27. 10. 1998 odstopilo od pregona, »ker ni dokazov, da je imenovani storil očitana mu kazniva dejanja, ki se preganjajo po uradni dolžnosti.« (KT- 583/91-BO-ju, 27. 10. 1998)

3.1.3.1.3 Služba v sovražnikovi vojski (čl. 119 KZ SFRJ oz. čl. 370 KZ RS)

(Predvidena zaporna kazen je najmanj 3 leta zapora.)

3.1.3.1.3.1 Primer *Aksentijević*

(ODT v Ljubljani, Kt (1) 1914/95)

Polkovnik JLA je bil 25. 6. 1991 poveljnik vojaškega okrožja 14. korpusa JLA s sedežem na Roški cesti v Ljubljani in izvoljen delegat v zboru združenega dela Skupščine Republike Slovenije na prvih svobodnih in večstrankarskih volitvah aprila leta 1990 in član Komisije Skupščine Republike Slovenije za notranjo politiko in Komisije za obrambo. Upokojen je bil kot generalmajor JLA.

Tožilstvo je 5. 7. 1996 na sodišče vložilo zahtevo za preiskavo zoper polkovnika JLA zaradi k.d. službe v sovražnikovi vojski (čl. 370 KZ RS), ker je »po 27. 6. 1991 v času agresije Jugoslovanske armade na Republiko Slovenijo kljub pozivu predsedstva Republike Slovenije z dne 27. 6. 1991 ... ostal član operativnega poveljstva 14. korpusa Jugoslovanske armade ... vse do 15. 10. 1991, ko je bil ... premeščen v Zagreb« (Ks 701/96, 20. 8. 1996, stran 1-2). Hkrati je tožilstvo zahtevalo od sodišča tudi odreditev pripora za osumljenega. (Ks 635/96, 19. 7. 1996, stran 1-2)

Sodišče je 19. 7. 1996 zavrnilo odreditev pripora, ker ni našlo »prav nobene okoliščine, ki bi kazala na nevarnost, da bi osumljenec pobegnil in se izogibal kazenskemu postopku« (Ks 635/96, 19. 7. 1996, stran 1 in 3). Sodišče je 20. 8. 1996 zavrnilo zahtevo tožilstva za preiskavo zoper osumljenega, ker ni podan utemeljen sum, »da naj bi osumljenec storil ... opisano kaznivo dejanje« (Ks 701/96, 20. 8. 1996, stran 2 in 4), saj »zgolj sama okoliščina, da je osumljenec ostal in nadaljeval z službovanjem v JLA ... ne predstavlja tistih znakov kaznivega dejanja, ki jih je imel v mislih zakonodajalec ob določitvi tega kaznivega dejanja.« (Ks 701/96, 20. 8. 1996, stran 3)

Višje sodišče je pritožbi tožilstva ugodilo in je 3. 12. 1996 uvedlo preiskavo zoper osumljenca, ker »/s/ misel preiskave je prav v tem, da se zberejo dejstva in dokazi, ko gre za utemeljen sum, ki so potrebni za odločitev o vložitvi obtožnice, ali o ustavitvi kazenskega postopka ... je sicer utemeljen sum podan, stvar preiskave pa bo, da razčisti nakazane dvome

in nejasnosti« (Kp 850/96, 3. 12. 1996, stran 1 in 5). Obdolženec je 20. 2. 1997 preko zagovornika neuspešno zahteval varstvo zakonitosti na Vrhovnem sodišču, ker »/z/ahteva za varstvo zakonitosti ni utemeljena ... že iz imena sovražnikove vojske, ki je navedena v opisu dejanja v izreku izpodbijanega sklepa izhaja, da gre za Jugoslovansko ljudsko armado, to je za vojsko bivše federacije, to je države SFRJ ... ni navedeno, kakšno relevantno zvezo z obravnavanimi vprašanji zakonitosti naj bi imelo v zahtevi navedeno dejstvo, da je bil vrhovni poveljnik JLA po ustavi SFRJ predsedstvo SFRJ, katerega član je bil v tistem času tudi dr. Janez Drnovšek kot predstavnik Slovenije, zato se Vrhovno sodišče glede te trditve ni posebej opredeljevalo« (VDT, Ktr 65/98: Ktr 341/93: I Ips 111/97, 12. 12. 1997)

Tožilstvo pa je 10. 5. 2002 odstopilo od pregona, ker: kje »dejansko se je ... nahajal ter kakšne, če jih je sploh imel, so bile njegove konkretne zadolžitve v kritičnem obdobju, tekom preiskave ni bilo mogoče ugotoviti« (Kt (1) 1914/95-NF-la, 10. 5. 2002). Sodišče je na to sprejelo sklep o ustavitvi preiskave. (Kpr 401/96, 1. 7. 2002)

3.1.3.1.3.2 Primer *Matič*

(ODT v Ljubljani, Kt 2571/97)

Podoficir se je v vojašnici JLA Ivana Cankarja na Vrhniki zaposlil leta 1973; in 25. 6. 1991 je dočakal kot zastavnik JLA in poveljnik 2. tankovskega voda v 1. tankovski četi 2. oklepne bataljona 1. oklepne brigade.

Tožilstvo je 14. 10. 1998 na sodišče podalo zahtevo za preiskavo zoper nekdanjega zastavnika JLA in, ob vložitvi, poveljnika tankovske čete v 54. oklepno-mehaniziranem bataljonu SV, zaradi k.d. službe v sovražnikovi vojski (čl. 370 KZ RS v zvezi s čl. 3/III KZ), ker »je kot državljani RS sodeloval v oboroženem spopadu kot borec proti Republiki Sloveniji, s tem da je« kot poveljnik tanka ukazal streljati iz topa in mitraljeza na barikado TO v Logatcu. (Kt (1) 2571/97-9-NH/BM, 14. 10. 1998)

Preiskovalni sodnik je 5. 1. 1999 zaslišal obdolženca (Kpr 655/98, 5. 1. 1999). Sodišče je 4. 6. 1999 preiskavo najprej zavrnilo, ker »zbrani podatki ne dajejo zadostne utemeljenosti suma, da naj bi ... storil kaznivo dejanje službe v sovražnikovi vojski.« (Ks 345/99, 4. 6. 1999, stran 1 in 3)

Po pritožbi tožilstva pa jo je Višje sodišče preiskavo uvedlo, ker je »podan utemeljen sum, da je obd. ... storil očitano mu kaznivo dejanje« (I Kp 800/99, 20. 1. 2000, stran 1-2). Tožilstvo pa je šele sredi julija 2000 ugotovilo, da ima obdolženec slovensko državljanstvo šele od 30. 10. 1991 (6/2-208-63/91, 17. 7. 2000). Kljub temu je potrebovalo dober mesec za odstop od pregona (Kt (1) 2571/97-9-NH/ZK, 24. 8. 2000), sodišče pa le štiri dni za ustavitev preiskave. (Kpr 655/98, 28. 8. 2000)

3.1.3.1.4 Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je najmanj 5 let zapora ali s smrtna kazen.)

3.1.3.1.4.1 Primer *Popov*

(ODT na Ptuj, I KT 481/97)

Dne 27. 6. 1991 je kolona glavnih sil bojne skupine iz enot 32. mehanizirane brigade 32. varaždinskega korpusa JLA na dravskem mostu pred Ormožem naletela na barikado OSRS. Po neuspešnih pogajanjih s TO in po opozorilih za umik barikade, je enota JLA odprla ogenj po barikadi. Obe strani sta se spopadli. Ob tem so bili poškodovani nekateri civilni objekti.

Tožilstvo je na sodišču 24. 9. 1991 zahtevalo preiskavo zoper polkovnika JLA zaradi k.d. hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ), ker je »proti pravilom mednarodnega prava in sicer določil čl. 72/I in 57/I dopolnilnega protokola h ženevskim konvencijam z dne 12. 8. 1991 ... (Protokol I), med vojno ukazal svojim podrejenim nezakonito in samovoljno uničevati premoženje civilnega prebivalstva«: pri tem so bolj ali manj poškodovali stolp ormoškega gradu, eno hišo, gostišče in poslopje železniške postaje. (II KT 399/91-1MG/kš, 24. 9. 1991)¹⁷

Sodišče je čez slabo leto preiskavo dovolilo (10 I Kpr 490/91/-199, 17. 6. 1992.) Aprila 1993 je sodišče na predlog tožilstva prekinilo preiskavo zoper polkovnika, ker »so bili zbrani vsi razpoložljivi dokazi, vendar pa je obdolženec ostal našim državnim organom nedosegljiv«

¹⁷ Tožilstvo je februarja 1993 prekvalificiralo k.d. v »uporabo nedovoljenih bojnih sredstev po čl. 148/I KZ SFRJ.« (II KT 399/91-3 PČ/kš)

(10 I Kpr 490/91-199, 15. 4. 1993).¹⁸ Preiskovalni sodnik je novembra 2002 odpravil odrejen pripor zoper obdolženca (Kpr 89/95, 11. 11. 2002) in januarja 2003 je ustavil še preiskavo (Kpr 89/95, 6. 1. 2003), ker je tožilstvo oktobra 2002 odstopilo od kazenskega pregona, ker »iz izpovedbe zaslišanih prič ni moč ugotoviti, ali je dal ukaz za izvršitveno dejanje« ravno obdolženi polkovnik. (KT 481/97/mag.MŽ-pb, stran 2)

3.1.3.1.4.2 Primer *Trkulja in Čondor*

(ODT v Murski Soboti, KT 249/91)

Poveljstvo 32. varaždinskega korpusa JLA je pripravilo načrt pomoči njihovi obkoljeni bojni skupini v Gornji Radgoni: hkratni prodor glavnih sil (okrepljen tankovski vod in mehanizirani vod) in dveh pomožnih prodorov. Operacija se je začela 2. 7. 1991. Prodor glavnih sil v smeri Središče ob Dravi – Ljutomer – Gornja Radgona so vseskozi ovirale OSRS. Najtežja spopada sta bila v Presiki in v Hrastje Moti. V Presiki je imela bojna skupina JLA v dveh urnem spopadu 3 mrtve, več ranjenih, 1 uničen tank in 2 oklepna transporterja. Glavnino te bojne skupine so OSRS dokončno zaustavile 3. 7. 1991 na barikadi pred vasjo Hrastje Mota. V Presiki je bilo poškodovanih več hiš, 2 sta bili močno poškodovani, 2 pa uničeni. V Hrastju Moti so poškodovali osebni avtomobil, tri hiše, trgovino in zbiralnico mleka.

Tožilstvo je 28. 8. 1991 predlagalo na sodišču preiskavo zoper podpolkovnika in kapetana 1. r. JLA zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142/I KZ SFRJ), »ker sta proti pravilom mednarodnega prava in sicer določilom čl. 52 in 57. Protokola I ... dne 2. 7. in 3. 7. 1991 med oboroženimi spopadom SFRJ in Republike Slovenije ... /ukazovala/, da pripadniki ... enote ... z vsem razpoložljivim orožjem streljajo na vsako oviro in civilne objekte brez izbire ciljev /v Preski in Hrastju Moti/, s čimer naj se prizadene civilno prebivalstvo.« (Kt 249/91-2BŽ/vo, 27. 8. 1991)

Sodišče je slab mesec kasneje sprejelo sklep o preiskavi (Sklep je prva priloga dopisa: Kr 4/98, 27. 9. 2001). Je pa sodišče šele po sklepu senata, zaradi nasprotovanja preiskovalnega

¹⁸ Preiskovalni sodnik je zaslišal dosegljive priče; med njimi lastnika uničene hiše in njegovega sina ter poveljnika enote TO (Zapisniki o zaslišanju prič: 10 I Kpr 490/91-199 (15. 10. 1992); 10 I Kpr 490/91-199 (16. 11. 1992); 10 I Kpr 490/91-199 (8. 12. 1992). Zbral je dokaze o škodi Št. 0221-16, 12. 7. 1991 in Pogodbo med oškodovancem in Izvršnim svetom SO Ormož z dne 30. 7. 1991.

sodnika, ugodilo zaslišanju predstavnika TO o razporeditvi enot TO v obeh vaseh, a je zavrnilo zaslišanje izvedenca iz FSPN (danes je to FDV) glede kršitev mednarodnega prava oboroženih spopadov (Ks 23/93, 5. 3. 1993); sodišče je sprejelo opozorilo tožilstva »da je glede na kaznivo dejanje in zagroženo kazen obvezna obramba že v fazi preiskave, zato je potrebno obdolžencema postaviti zagovornika po uradni dolžnosti« (Kt 249/91-2BŽ/on, 9. 2. 1993). Sodišče je 22. 9. 1993 na predlog tožilstva odstopilo zadevo v reševanje hrvaškim sodiščem. (Kpr 188/91-, 24. 9. 1993)

Sodišče je 20. 9. 2001 dobilo vrnjeno kar je Okružno državno odvetništvo presodilo že 24. 5. 1994: »Prijavo je potrebno zavreči, ker iz številnih izjav pridobljenih tekom preiskave izhaja, da podpolkovnik ni storil kar se mu očita;« opozorili so, da je do poškodb na hišah prišlo zaradi bojov kolone JLA s TO in da je napadala TO. (Zadnja priloga dopisa: 767-475/00(2111), 20. 9. 2001)

3.1.3.1.5 Poškodovanje tuje stvari (čl. 177 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 6 mesecev do 5 let zapora.)

3.1.3.1.5.1 Primer *Bogunovič*

(ODT v Kopru, KT 375/91)

Komandir stražnice JLA v Hrvatinih se je zvečer 30. 6. 1991 brez boja vdal OSRS. Ob tem je predal nepoškodovan vojaški objekt skupaj s skladiščem orožja in opreme. Hkrati se je vdalo vseh 30 vojakov JLA. Čez nekaj dni, po podpisnem premirju, so OSRS vrnile stražnico JLA. V območju stražnice je dne 21. 7. 1991 zgorela barka.

Tožilstvo je na sodišču 17. 12. 1991 zahtevalo preiskavo zoper neznanega storilca zaradi k.d. poškodovanje tuje stvari (čl. 177/I-II KZ RS), čeprav je milica za to ovadila pripadnika JLA.

Preiskovalni sodnik je zaslišal oškodovanca, bivšega poveljujočega stražnice, kasneje oficirja TO. (Kr 90/91-4, 5. 3. 1992)

Tožilstvo je 27. 9. 1996 zavrglo kazensko ovadbo milice zaradi zastaranja. (Kt 375/91, 27. 9. 1996)

3.1.3.1.6 Hujskanje k upiranju (čl. 226 KZ RS)

(Predvidena kazen je 15 dni do 8 let zapor.)

3.1.3.1.6.1 Primer *Dukić*

(ODT v Murski Soboti, Kt 233/91)

Upokojeni zastavnik JLA je bil do leta 1985 komandir karavle Štefan Kovač v Dolgovaških goricah. Ko je 27. 6. 1991 prišel v svojo počitniško hišo zraven karavle, je ustregel prošnji komandirja in odšel na sosednjo karavlo po akumulator za radijsko postajo. Na Pincah so mu dali kar radijsko postajo. Naslednjega dne je vojakom v stražnici pripeljal 20 kg kruha in nekaj cigaret in jim svetoval glede obrambe ob napadu OSRS. Milica ga je aretirala 2. 7. 1991 in v mursko-soboškem zaporu ga je zaslišal preiskovalni sodnik.

Tožilstvo je 18. 9. 1991 na sodišče podalo zahtevo za preiskavo zoper ovadenega upokojenega zastavnika JLA zaradi k.d. hujskanja k upiranju (čl. 226/I KZ RS), »ker naj bi dne 28. 6. 1991 v stražnici ... hujskal k odporu zoper pripadnike slovenske TO in milice, na katere naj bi v primeru zahtevane vdaje odprli ogenj iz strelnega orožja ... zadnji naboj pa prihranili zase.« (KT 233/91-3, 18. 9. 1991)

Preiskovalni sodnik je opravil preiskavo. (IKR 176 /91, 31. 10. 1991 in II Pol 77/93, 12. 3. 1993 in Kr 67/93, 23. 3. 1993)

Tožilstvo je 9. 6. 1993 preiskovalnega sodnika obvestilo, da je zavrglo ovadbo zoper osumljenega zastavnika JLA, ker ravnanje osumljenega nima znakov kaznivega dejanja, saj očitano dejanje lahko stori le državljani Republike Slovenije, osumljeni pa tega ni imel. (Kt 233/91-6 MB/vo, 9. 6. 1993)

3.1.3.1.7 Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240, čl. 247 in čl. 317 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 6 mesecev do 5 let oziroma 8 let oziroma 20 let zapor.)

3.1.3.1.7.1 Primer *Jevremović*

(ODT v Kopru, KT 120/91)

Komandant vojašnice JLA v Pivki je 5. 7. 1991 ukazal postaviti minsko polje ob obzidju in do 200 m izven območja vojašnice. Postavil je dve opozorilni tabli. Neidentificiran tuj državljan in pobegli vojak sta stopila na mini, zaradi česar sta umrla.

Tožilstvo je 30. 12. 1991 na sodišču vložilo zahtevo za preiskavo zoper oficirja JLA zaradi hudega k.d. zoper splošno varnost (čl. 247/II v zvezi z čl. 240/I KZ RS), ker je ukazal postaviti minsko polje in ki je bilo neprimerno zavarovano. (Kpr 4/92, 28. 7. 1992)

Preiskovalni oddelek sodišča je uvedel preiskavo proti majorju JLA 28. 7. 1992 (Kpr 4/92, 28. 7. 1992). Tožilstvo pa je v začetku aprila 1993 odstopilo od pregona, »ker dejanje, ki ga je obdolženec obdolžen ni kaznivo dejanje (KT 120/91-7-NM-LD, 5. 4. 1993); sodišče je zato preiskavo ustavilo. (Kpr 4/92, 28. 4. 1993)

3.1.3.1.7.2 Primer *Ristović*

(ODT v Novi Gorici, KT 79/92)

Dne 27. 6. 1991 je bojna skupina JLA prodirala skozi Vipavsko dolino proti mednarodnemu mejnemu prehodu na meji Italija-SFRJ Vrtojba. Pri tem so jih ovirali civilisti in OSRS. V Cijanovem križišču, med vasmi Bilje in Vrtojba, je skupina nekaj deset civilistov, moških, žensk in otrok, koloni skušala preprečiti prodor do mejnega prehoda. Ranjenih je bilo 5 civilistov.

Tožilstvo je 8. 4. 1992 podalo sodišču predlog za preiskavo zoper starejšega vodnika JLA zaradi k.d. zoper splošno varnost (čl. 247/I v zvezi s čl. 240/I-III KZ RS), ker je »na Cijanovem križišču, kjer je bila zbrana večja množica ljudi, med njimi tudi ženske in otroci in kamor se je pripeljal v koloni vojaških kamionov, z avtomatsko puško ustrelil najprej v zrak, nato pa na tla v cestišče,« čeprav mu je ukaz nadrejenega dovoljeval le streljanje v zrak, »pri čemer je ob rafalu v tla prišlo do odboja krogel v okrog stoječe ljudi« (KT 79/92-SF-ju, 8. 4. 1992); dva civilista sta bila težko ranjena in trije lažje. (Kd-7)

Sodišče je 7. 7. 1992 sklenilo opraviti preiskavo zoper obdolženega (Kpr 39/92, 7. 7. 1992). A že čez par mesecev je sodišče sklenilo ustaviti preiskavo (Kpr 39/92, 11. 11. 1992), ker je tožilstvo na podlagi zbranih dokazov v preiskavi odstopilo od pregona, »ker ni dokazov, da je imenovani storil očitano mu dejanje.« (KT 79/92-SF-ju, 16. 10. 1992)

3.1.3.2 SODIŠČE ZAVRGLO PREISKAVO

3.1.3.2.1 Služba v sovražnikovi vojski (čl. 119 KZ SFRJ oz. čl. 370 KZ RS)

(Predvidena zaporna kazen je najmanj 3 leta zapora.)

3.1.3.2.1.1 Primer *Kolšek*

(ODT v Ljubljani, Kt 1887/93 in nato na ODT v Celju, Kt 76/94)

Generalpolkovnik JLA je slovenski državljani od leta 1980. V JLA je vstopil leta 1952 in 25. 6. 1991 je bil poveljnik 5. vojaškega območja JLA. Predsednika vlade Republike Slovenije je 27. 6. 1991 obvestil o prevzemu in zavarovanju državnih mejnih prehodov SFRJ. Službovanje v JLA mu je prenehalo 14. 10. 1991, ko je bil upokojen.

Tožilstvo je 9. 11. 1993 na sodišču zahtevalo preiskavo zoper generalpolkovnika zaradi k.d. službe v sovražnikovi vojski (čl. 119/I KZ SFRJ) v času »med 25. 6. in 14. 10. 1991« (Kt 1887/93-7-MV/MŠ, 9. 11. 1993), čez pol leta pa je tožilstvo čas služenja v sovražnikovi vojski omejilo le na dni med 25. 6. in 29. 6. 1991. (Kt 76/94 G/A, 26. 5. 1994)

Preiskovalna sodnica je po zaslišanju osumljenega »zaradi pomanjkanja dokazov in spornih pravnih vprašanj glede kvalifikacije tega k.d. imela pomisleke glede preiskave, a je senat sodišča preiskavo uvedel 30. 1. 1996 (Kt 76/94 Gr/N, 3. 6. 1996). Po pritožbi obdolženca, je Višje sodišče preiskavo zavrnilo, ker »je po njegovi presoji trditev, da je obdolženi s tem, ko 25. 6. 1991 ni zapustil JLA služil v sovražnikovi vojski, neutemeljena« (Kp 31/96, 6. 3. 1996, stran 1-2). Izpostavilo je sklepe Predsedstva SFRJ z dne 18. 7. 1991, kjer je sodeloval tudi predstavnik Republike Slovenije, da se slovenski pripadniki stalne sestave lahko odločijo o nadaljnjem službovanju v JLA do 18. 10. 1991. (Kp 31/96, stran 2-3)

Višje sodišče je avgusta 1991, po pritožbi zagovornikov obdolženega, ponovno zavrnilo uvedbo preiskave, ki jo je sodišče prve stopnje uvedlo na zahtevo ODT, češ da so predložili nov dokaz (Kp 132/96, 20. 8. 1991, stran 1 in Kt 76/94 Gr/N, 3. 6. 1996, stran 2). Zato, ker predloženi »javni poziv Predsedstva Republike Slovenije z dne 27. 6. 1991 ni novi dokaz ... da je okrožni državni tožilec prejel pisni izvod tega poziva šele 28. 5. 1996 ... ne more pred več kot 5 leti splošno objavljenemu dokumentu dati značaj novega dokaza ... predloženi pisni javni poziv ne izpodbija ugotovitve sodišča druge stopnje v sklepu z dne 6. 3. 1996 glede odsotnosti utemeljenega suma za obdolženčevo naklepno ravnanje« (Kp 132/96, stran 2-3). Sodišče je v februarju 2000 ponovno zavrnilo zahtevo tožilstva za preiskavo kot neutemeljeno. (Ks 300/99, 17. 2. 2000)

3.1.3.2.1.2 Primer *Mohar*

(ODT v Ljubljani, Kt 2262/93)

V vojaški službi v JLA je bil od julija 1984. Dne 25. 6. 1991 je bil kapetan in v svoji enoti v Ljubljani pomočnik komandanta za moralno-politično izobraževanje. Zahtevo za izstop iz JLA je podal 11. 7. 1991.

Tožilstvo je na sodišču 23. 2. 1996 zoper naznanjenega bivšega kapetana JLA zahtevalo preiskavo zaradi k.d. službe v sovražnikovi vojski (čl. 370 KZ RS). (Kt 2262/93-DG/SN-11, 23. 2. 1996)

Preiskovalni sodnik je nasprotoval zahtevi za preiskavo, potem ko je zaslišal obdolženca (Kpr 126/96, 18. 4. 1996). Tudi senat sodišča je 29. 4. 1996 zavrnil zahtevo tožilstva, ker ni podanega utemeljenega suma, da je obdolženec storil k.d. službe v sovražnikovi vojski. (Ks 362/96, 29. 4. 1996)

3.1.3.2.2 Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je najmanj 5 let zapora ali s smrtna kazen.)

3.1.3.2.2.1 Primer *Luković*

(ODT v Kranju, KT 291/93)

V vojašnici Škofja Loka so bili nastanjeni deli 345. planinske brigade JLA in rezervnega inženirskega polka JLA. V njej je bilo tudi skladišče orožja in streliva TO Škofja Loka. Enote OSRS so 28. 6. 1991 vpadle vanjo. Ob tem je stražar streljal. Ubit je bil otrok. Enote OSRS so izpraznile le skladišče TO in so se po tem iz vojašnice umaknile.

Tožilstvo je 7. 6. 1993 na sodišču zahtevalo preiskavo zoper vojaka JLA zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ), ker je 28. 6. 1991 iz stražarskega mesta, ob vpadu »enot TO Škofja Loka v vojašnico, z namenom, da vzame življenje civilu ... ustrelil iz avtomatske puške več nabojev v smeri proti hribu Kamnitnika ... pri čemer je na vrhu Kamnitnika ... ležal dobro viden ... je opazoval vpad TO ... je en naboj zadel ... z opisanim ravnanjem pa je ravnal v nasprotju s čl. 51. /Protokola I/.« (Ks 373/2000, 14. 11. 2000)

Sodišče je 14. 11. 2000 zavrnilo preiskavo in pritrdilo nestrinjanju preiskovalne sodnice z uvedbo predlagane preiskave zoper osumljenega vojaka JLA, ker: »iz zbranega dokaznega gradiva izhaja, da je osumljeni streljal na stražarskem mestu ob napadu TO na kasarno ... da je osumljeni povsem na slepo izstrelil rafal iz avtomatske puške ... da osumljeni nikakor ni ustrelil z namenom, da civilu ... vzame življenje, temveč je šlo v dani situaciji za malomarnostno ravnanje prestrašenega stražarja, ko v dani situaciji sploh ni vedel, kaj je z orožjem počel, še manj pa, da bi zavestno meril na civiliste ... senat pa pri svoji odločitvi ni mogel mimo dejstva, da se je dogodek zgodil v kritičnem obdobju, ko je enota TO Škofja Loka skupaj s policisti opravljala vpad v kasarno. Zaradi izvedbe akcije so bili predstavniki TO zadolženi, da v zadostni meri zavarujejo območje vojašnice pred predvidenim vpadom, česar pa očitno niso storili, saj se v nasprotnem civilista ne bi mogla nahajati na vrhu Kamnitnika, kjer sta opazovala dogajanje v vojašnici. Prezreti pa tudi ni dejstva, da sta oškodovanec in njegov prijatelj vedela, da gre za nevarno območje ... « (Ks 373/2000, 14. 11. 2000)

Tožilstvo se je na sodbo uspešno pritožilo (Kt 291/93-6, 23. 11. 2000), čeprav se je VDT strinjalo z mnenjem sodišča (Ktp -1 1047/00-as-4, 20. 2. 2001) in višje sodišče je pritožbi ODT ugodilo v smislu nuje zaslišati osumljenega vojaka zaradi ugotavljanja krivdnega odnosa osumljenca do dejanja (I Kp 1374/2000, 25. 1. 2001), stran 2). Sodišče je zaprosilo sodišče v Kragujevcu v ZRJ za zaslišanje (Kpr 87/95, 2. 3. 2001). Vendar tamkajšnje sodišče ni vedelo, kje se osumljenec nahaja, zato je sodišče marca 2003 dokončno zavrnilo preiskavo kot neutemeljeno, ker utemeljenost suma storitve očitane k.d. ni izkazana. (Ks 256/2002, 8. 11. 2002, stran 3)

3.1.3.2.2.2 Primer *Štrihovec II* (ODT v Mariboru, I Kt 1473/98)

Opis tega kaj se je zgodilo je enak kot v primeru *Štrihovec I*.

Tožilstvo je 21. 9. 1998 na sodišču zahtevalo preiskavo zoper pilota JLA, bojnega tovariša polkovnika iz primera *Štrihovec I*, zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 374/I KZ RS), ker je »kot sosterilec v nasprotju z določili 48. in 51. čl. Ženevske konvencije o varstvu civilnega prebivalstva med vojno iz leta 1949 in dopolnilnega protokola k ženevskim konvencijam iz leta 1977 med vojno in sicer v času agresije JA na R Slovenijo napadel civilno prebivalstvo, kar je imelo za posledico smrt štirih ljudi in hudo telesno poškodbo ene osebe na ta način, da sta dne 28/6-1991 ... kot pilota JA z letalom znamke 'orel' ... pri tretjem nizkem preletu z mitraljezoma ... z bojno municijo cal. 23mm, z rafali obstreljevala vlakovno kompozicijo in kolono tovornih vozil, v kateri so se nahajli civilisti, pri tem sta zadela« (I KT 1473/98-4 JKR/aš, 21. 9. 1998)

Sodišče je zahtevo zavrnilo 26. 9. 2001 zaradi »neutemeljenosti trditve« tožilstva, ker »kaže dejstvo, da je bil v pravnomočno končanem postopku /bojni tovariš obdolženca/ ... pod opr. št. K 319/98 ... oproščen obtožbe.« (Ks 612/2000, 26. 9. 2001, stran 3)

3.1.3.2.3 Velika tatvina (čl. 166 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 1 leta do 20 let zapora.)

3.1.3.2.3.1 Primer *Čad I in II*

(ODT v Kopru, KTR 102/97)

Na meji z Republiko Hrvaško je Republika Slovenija po 25. 6. 1991 postavila osem mejnih kontrolnih točk (med njimi tudi Jelšane), ki jih je varovala milica. Dne 27. 6. 1991 so enote 13. reškega korpusa brez boja zavzele mejno kontrolno točko Jelšane in odpeljale iz nje dva bivalna kontejnerja s pisarniško opremo.

V primeru *Čad I* je tožilstvo 19. 11. 1991 zahtevalo uvedbo preiskave zoper generalpolkovnika JLA zaradi k.d. velike tatvine (čl. 166/III KZ RS), ker je »kot poveljnik reškega korpusa, med izdajanjem povelij in ukazov v sklopu okupacijskih aktivnosti ... po svojih podrejenih /po zavzetju mejne kontrolne točke Jelšane/ ukazal bivalna kontejnerja odpeljati v smeri Reke in si tako vse ... protipravno prilastil.« (Ks 165/92, 26. 8. 1992, stran 1)

Sodišče je 26. 8. 1992 zahtevo tožilstva zavrnilo, ker »/z/ahteva za uvedbo preiskave ni utemeljena ... sum o subjektivnem elementu obdolžencu očitane kaznivega dejanja ni utemeljen.« (Ks 165/92, 26. 8. 1992, stran 2)

V primeru *Čad II* je tožilstvo 3. 6. 1998 zahtevalo uvedbo preiskave zoper generalpolkovnika JLA zaradi k.d. službe v sovražnikov vojski (čl. 370 KZ RS), ker »je kot državljani Republike Slovenije med oboroženim spopadom služil v sovražnikovi vojski in sodeloval v oboroženem spopadu kot borec proti Republiki Sloveniji s tem da je dne 27. 6. 1991 po izbruhu spopada med Republiko Slovenijo in JLA in po pozivu predsedstva R. Slovenije istega dne in odpoklicu vseh aktivnih starešin v jugoslovanski ljudski armadi, kot komandant 13. reškega korpusa jugoslovanske armade ostal v tej sovražni vojski in kot poveljujoči izdajal ukaze podrejenim enotam o njihovem ravnanju pri oboroženih spopadih ... :« (1) je dne 27. 6. 1991 ob zavzetju kontrolne točke Jelšane grozil z uporabo lahkega in težkega orožja; (2) je dne 29. 6. 1991 ukazal odločno obrambo vseh položajev in objektov JLA »in v primeru napada nasprotnika ... mu prizadejati maksimalne izgube«; (3) je dne 30. 6. 1991 ukazal objekte JLA obdati z minskimi polji; (4) je dne 1. 7. 1991 ukazal zbrati enote 13. korpusa v področju

Ilirske Bistrice za obrambo pred napadom OSRS; (5) je dne 7. 7. 1991 ukazal pripravo vseh objektov za odločno obrambo. (Ks 220/98, 10. 7. 1998, stran 1-2)

Sodišče je 10. 7. 1998, po pritožbi zagovornikov generalpolkovnika JLA, spremenilo prvotni sklep »opr. št. Kpr 34/98« o uvedbi preiskave tako, da se zahteva tožilstva »zavrne in se kazenski postopek zoper obdolženega ... ustavi ... v konkretnem primeru ni najti osnove za zaključek, da ... obstoji sum za storitev očitane mu kaznivega dejanja.« (Ks 220/98, 10. 7. 1998, stran 1-2 in stran 5)

3.1.3.2.3.2 Primer *Džerič*

(ODT v Kopru, KT 256/91)

Mednarodni mejni prehod Škofije na meji SFRJ-Italija so enote 13. reškega korpusa zasedle 27. 6. 1991 in pripravile potrebno za prihod zveznih miličnikov in carinikov. Šest dni so jih obkoljevale enote OSRS. Mejni prehod je bil ponovno v slovenski oblasti 3. 7. 1991.

Tožilstvo je na sodišču zahtevalo preiskavo proti komandantu oddelka zvezne policije zaradi k.d. velike tatvine v objektu brezcarinske prodajalne podjetja Kompas na mejnem prehodu Škofije (čl. 166/III KZ RS). (Kt 256/91-PT/HM, 18. 7. 1991)

Preiskovalni sodnik je zahteval na sodišču v Beogradu zaslišanje obdolženca (Kpr 202/91, 25. 7. 1991), ki je povedal, da so »bili obkoljeni 6 dni ... 6 dni niso imeli hrane in pijače ... ljudem bilo nujno potrebno ... vrednost, ki se navaja ... ni točna, ker bi to bile po tem verjetno velike količine piva, sokov, čokolad, kar je nemogoče« (Kri.697/91, 23. 9. 1991). Sodišče je zahtevo tožilstva zavrnilo. (KTN 573/92-PT/HM, 23. 6. 1993)

3.1.3.2.3.3 Primer *Đerković*
(ODT v Kopru, KT 221/91)

Mednarodni mejni prehod Fernetiči na meji SFRJ-Italija so enote 13. reškega korpusa zasedle že 26. 6. 1991 in pripravile potrebno za prihod zveznih miličnikov in carinikov. Nekaj dni so zvezni miličniki opravljali delo nemoteno. Po tem so jih OSRS začele napadati. Mejni prehod je bil ponovno v slovenski oblasti 4. 7. 1991.

Tožilstvo je že 18. 7. 1991 zahtevalo preiskavo zoper komandanta oddelka zvezne policije zaradi k.d. velike tatvine v Mejnem turističnem servisu podjetja Kompas na mejnem prehodu Fernetiči (čl. 166/III KZ RS). (KT 221/91-PT/HM, 18. 7. 1991)

Preiskovalni sodnik je zahteval na sodišču v Beogradu zaslišanje obdolženca (Kpr 203/91, 25. 7. 1991); sodišče v Beogradu ga je zaslišalo: »Dva do tri dni smo svoje posle opravljali brez problemov ... slovenski teritorialci so nas začeli napadati ... Nekaj dni smo bili brez hrane in pijače, tako da je možno, da so nekateri jemali sokove iz 'fri poša' in hrano, da bi preživeli, ker ni obstajal način za dostavo hrane. Jaz nisem jemal nobenega krampa, da bi nasilno odprl skladišče in nobeden od mojih ljudi ... preko Italije smo se vrnil v Beograd, a predhodno smo prešli slovensko-italijansko mejo, kjer so nas dobessedno pregledali od glave do pet; in ker niso pri nas nič našli, so nam omogočili vrnitev preko Italije ... Poudarjam, da so takrat trajali boji, nisem mogel varovati še 'fri šop', ko pa smo se borili za golo življenje.« (Kri.694/91, 23. 9. 1991)¹⁹

Sodišče je zavrnilo zahtevo za preiskavo zaradi neutemeljenosti zahteve tožilstva, ker ni »nobenih podatkov ali indicev, ki bi opravičevali utemeljenost suma, da je dejanje v sotorilstvu storil tudi obdolženi ... Evidentno je namreč, da na kraju dogodka niso najdeni prstni odtisi ali drugi sledovi, ki bi omogočali identifikacijo storilca in ker tudi ni podatkov o zaseženih predmetih« (Ks 245/92, 9. 9. 1992)

¹⁹ Avtor je pustil oba izraza v narekovajih tako kot sta navedena v izvorniku zaslišanja sodišča v Beogradu.

3.1.3.2.4 Poneverba v službi na škodo Republike Slovenije (čl. 175 KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je od 1 leta do 10 let zapora.)

3.1.3.2.4.1 Primer *Danilović*

(ODT v Kopru, KT 338/95)

Mlajši oficir JLA iz vojašnice v Postojni je avgusta 1991 v skladišču JLA v Ljubljani kupil iztrošeno terensko vozilo, ki ga je obnovil. Ob umiku JLA iz Slovenije je prosil prijatelja, da mu pelje vozilo v koprsko pristanišče.

Tožilstvo je preiskovalnemu sodniku 25. 11. 1991 podalo zahtevo za preiskavo proti mlajšemu oficirju, komandirju skladišča JLA, zaradi k.d. poneverbe v službi na škodo Republike Slovenije (čl. 175/III KZ SFRJ) v času do 23. 10. 1991, s čimer si je pridobil protipravno premoženjsko korist in sicer: avto Zastava tip AR-55, komplet orodja, prenosni TV, vojaška noža za puško M 48, dva šolska naboja M 65 82 mm, mrežo za odbojko, tankovski kombinezon, šotorsko krilo ... (KT 166/91-1-NM-MV, 25. 11. 1995)

Preiskovalni sodnik je zahteval na sodišču v Gornjem Milanovcu zaslišanje obdolženca (Kpr 371/91-4, 1. 4. 1992). Sodišče v Gornjem Milanovcu ga je takoj zaslišalo (20. 4. 1992): »... kupil sem iztrošeno terensko vozilo ... popravil sem ga in naredil voznega ... medtem sprejeta odločitev, da se vsa vojna vozila, ki so kupljena ali prodana zaplenijo ... z istim razlogom sem bil zaslišan ... v Foči ... « (Zapisnik, 22, 20. 4. 1992, stran 3). Dne 21. 6. 1995 je preiskovalni sodnik predlagal zavreči primer *Danilović* (Kpr 53/95, 21. 6. 1995) in tožilstvo poda predlog (KT 388/95-PT/HM, 30. 6. 1995). Sodišče je izdalo sklep o zavrženju zahteve za preiskavo. (Kpr 53/95, 5. 7. 1995)

3.1.3.2.5 Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240, čl. 247 in čl. 317 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 6 mesecev do 5 let oziroma 8 let oziroma 20 let zapora.)

3.1.3.2.5.1 Primer *Zoltan*

(ODT v Murski Soboti, Kt 264/92)

Mlajši oficir JLA, komandir obmejne stražnice Hodoš je bil nanjo premeščen leta 1974. Dne 26. 6. 1991 je moral izpolniti ukaz za pogajanja o predaji mejnega prehoda Hodoš. Zvečer jih je napadla TO. Odvil se je spopad. Šest dni so bili obkoljeni s pripadniki milice in TO, 2. 7. 1991 se je celotna stražnica vdala OSRS.

Tožilstvo je 14. 5. 1992 na sodišču zahtevalo preiskavo zoper mlajšega oficirja JLA zaradi k.d. povzročitve splošne nevarnosti (čl. 240/I in III KZ RS), ker je z »eksplozijo povzročil nevarnost za življenje ljudi in to na kraju kjer je bilo zbranih več oseb ter za premoženje večje vrednosti, na ta način, da je ... dne 27. 6. 1991 okrog 21.00 ure ... med drugim ukazal ... proti stavbi mejnega prehoda Hodoš streljajo iz dveh topov kal. 82 mm reaktivne naboje s kumulativnim učinkom, vedel pa je, da se v stavbi nahaja večje število oseb.« (KT 264/92-1 ŽB/bb, 14. 5. 1992)

Sodišče je zaslišalo najprej obdolženca (Kpr 156/92, 8. 10. 1992), po tem pa izrazilo nestrinjanje z uvedbo preiskave, ker ravnanje obdolženca nima vseh znakov očitnega k.d., saj manjka protipravnost: »Mednarodno vojno pravo inkriminira le določena ravnanja v času takih oboroženih spopadov, ki nasprotujejo ženevskim konvencijam iz leta 1949 ter dopolnilnim protokolom I in II in pravilom o zakonih in običajih v vojni kot prilogi IV. haaški konvenciji iz leta 1907 ... Kot mlajši oficir je poveljeval svoji enoti, pri čemer je ob gornjih ugotovitvah o načinu bojevanja in uporabljenih sredstvih, ki niso bila prepovedana s pravili mednarodnega vojnega prava, irelevantno, ali je dal sporni ukaz obdolženec ali nadporočnik« (Kpr 156/92-3, 12. 10. 1992). Senat sodišča je zavrnil zahtevo tožilstva, ker se je povsem strinjal »z ugotovitvami preiskovalne sodnice, da je v obravnavanem primeru bilo uporabljeno pehotno orožje na eni in drugi strani, uporaba takega orožja pa ni prepovedana z mednarodnim pravom.« (Ks 87/92, 15. 10. 1992)

3.1.3.3 ŠE ODPRTA PREISKAVA

3.1.3.3.1 Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je najmanj 5 let zapora ali s smrtna kazen.)

3.1.3.3.1.1 Primer *Češča vas*

(ODT v Novem mestu, Ktn 325/91)

Oškodovanec je 5. 7. 1991 po službi odšel na gradbišče svoje hiše v Bršljin postavljat opaže. Nato je kuhal brinjevec. Ko je destilacijo okoli 22. ure končal, se je z osebnim avtomobilom odpeljal domov mimo skladišča JLA v Češči vasi. Ko je bil vzporedno z zadnjim skladiščnim prostorom, je zaslišal prasketanje, raztreščilo se je steklo na sopotnikovi strani, začutil je nelagodje. Zaradi poškodb je zapeljal do bolnice, bil je ranjen.

Tožilstvo je 17. 7. 1997 na sodišču zahtevalo preiskovalna dejanja zoper neznanega storilca zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 374/I KZ RS), ker je izvršil napad na civilno prebivalstvo oziroma na posamezno civilno osebo 5. 7. 1991. (Ktn 325/91, 17. 7. 1997)

Sodišče je ugodilo zahtevi za preiskavo in zaslišalo oškodovanca 20. 8. 1998 (Kpd 100/97-12. 20. 8. 1998); tega dne je bila izvedena tudi rekonstrukcija takratnega streljanja (Kpd 100/97/14, 20. 8. 1998). In tožilstvo je čez več kot eno leto, 3. 12. 1999, policijo in MO zaprosilo za pomoč glede enote JLA in njenih pripadnikov v takratnem skladišču JLA v Češči vasi (Ktn 325/91-BA/al, 3. 12. 1999). Neznane storilca se še vedno išče.

3.1.3.3.1.2 Primer *Medvedjek*

(ODT v Novem mestu, Ktn 328/91)

Samovozna topniška baterija zračne obrambe 306. lahkega protiletalskega polka JLA, z dvanajstimi oklepni bojnih vozilih BOV-3 M 55 A4 oboroženih s protiletalskimi topovi 20/3 mm, s šestimi tovornjaki, enim vozilom za zveze, enim vozilom vojne policije in enim pincgaverjem, je 27. 6. 1991 prodirala po 'dolenjski' magistralni cesti, iz Karlovca na Hrvaškem, v smeri Ljubljane. Prešla je vse zapreke in barikade OSRS. Istega dne popoldne jo je zaustavila barikada vrh klanca Medvedjek. Zgodaj dopoldne 28. 6. 1991 so enote OSRS napadle zaustavljeno kolono. Kopenskemu spopadu je sledil taktični letalski napad JLA. Mrtvih je bilo osem civilnih oseb in ranjenih je bilo neznano število vojaških in civilnih oseb.

Tožilstvo je 29. 1. 1992 na sodišču zahtevalo izvedbo preiskovalnih dejanj zoper neznane storilce, zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ), zlasti je usmerjalo na preiskavo letalskega napada. (Ktn 328/91 Br/v, 29. 1. 1992)

Preiskovalni sodnik je opravil mnoga zaslišanja raznih prič in zbral druge dokaze po zaprosilih tožilstva.²⁰ V maju 1992 je sodišče v Sofiji v zadevi *Georgijev Stojan-Kozakov in drugi* prvič zaprosilo »za pribavo podatkov v zvezi s smrtjo petih bolgarskih državljanov v času vojnih dogodkov v Republiki Sloveniji (28. 6. 1991)« (765-27/92, 12. 5. 1992). Sodišče je marca 2006 zaprosilo tožilstvo za poročilo o stanju kazenske zadeve in za odgovore na vprašanja Vrhovnega kasacijskega tožilstva Republike Bolgarije, katero je v predhodnem postopku med drugim prosilo za pojasnila »ali so poklicane k odgovornosti osebe, krive za storjeno kaznivo dejanje« (Pom 5/2006, 7. 3. 2006). Odgovor tožilstva je bil jasen: »Osebe, odgovorne za napad na civile, niso odkrite, prav tako tudi ne neposredni izvajalci, zaradi česar tudi ni izveden kazenski postopek.« (Ktn 328/91-JF/vj, 27. 3. 2006)

3.1.3.3.1.3 Primer *AR Holding*

(ODT v Murski Soboti, KTN 232/91)

Glavne sile oklepno mehanizirane bojne skupine iz enot 32. mehanizirane brigade 32. varaždinskega korpusa JLA so po težkih bojih 28. 6. 1991 zasedle mednarodni mejni prehod v Gornji Radgoni. OSRS so jih 2. 7. 1991 napadle. Dve letali JLA sta tega dne raketirali položaje in barikado OSRS na železniškem prehodu na Ljutomerski cesti blizu podjetja AR Holding.

Tožilstvo je 28. 8. 1991 zahtevalo na sodišču preiskavo zoper neznanega pripadnika vojaškega letalstva JLA zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142/I KZ SFRJ), ker je iz letala istrelil rakete, nato še z mitraljezom streljal na objekte podjetja AR Holding, povzročil premoženjsko škodo, kar je v nasprotju z 52. čl in 57. čl. Protokola I (KTN 232/91 GL/hm, 28. 8. 1991).

Preiskovalni sodnik je zaslišal priče in zbral specifikacijo škode »na objektih in opremi, škodo na vozilih, ki so bila del barikad in kontejnerje ...« (I Kr 163/91-3, 1. 10. 1991). »... se je v

²⁰ Tako so se zaslišanja začela že dva tedna po zaprosilu, kot vidimo na primeru Kr 34/92-55, 13. 12. 1992.

sami G. Radgoni odvijala borba ... streljanje omejeno na samo naselje G. Radgona ... V okolici našega podjetja se takrat niso odvijali spopadi ... Kakšnih 200 do 300 metrov vstran od naših objektov potekajo železniški tiri, kjer so bile res postavljene barikade, vendar ta letala niso raketirala barikad. V podjetju takrat ni bilo stacioniranih enot teritorialne obrambe, tudi v bližnji okolici ne ... » (I Kr 163/91-2, 1. 10. 1991)

Leta 1999 je tožilstvo ugotavljalo, da so še vedno pri zbiranju informacij o storilcu. (Ktn S 12/99, 9. 11. 1999)

3.1.3.3.1.4 Primer *Murska Sobota*

(ODT v Murski Soboti, KTN 231/91)

OSRS so blokirale vojašnico v Murski Soboti s tovornjaki in z železniškimi vagoni. Vsaka oskrba je bila preprečena. Obkoljeni vojašnici v pomoč so letala JLA 28. 6. 1991 napadla barikade in položaje TO okoli nje. Nastala je škoda na vozilih in na različnih objektih (poškodovane so bile tudi tri hiše), en vojak JLA je bil ubit in drugi ranjen.

Tožilstvo je 28. 8. 1991 sodišču predlagalo preiskavo zoper neznane pripadnike vojaškega letalstva JLA zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142/I KZ SFRJ), ker so »med oboroženim spopadom med Republiko Slovenijo in SFRJ – JA ... iz vojaških letal streljali na civilne objekte v katerih so prebivale civilne osebe, kar je v nasprotju z čl. 52 in 57 Protokola I.« (KTN 231/91 GL/hm, 28. 8. 1991)

Kljub vsem dejanjem preiskovalnega sodnika (I Kr 165/91-3, 1. 10. 1991 in I Kr 165/91-2, 1. 10. 1991 in I Kr 165/91-4, 1. 10. 1991), je tožilstvo oktobra 2003 oškodovana civilista obvestilo, da še niso uspeli odkriti storilcev KD. (KTN 231/91 GL/sz, 14. 10. 2003)

3.1.3.3.1.5 Primer *Gibina*

(ODT v Murski Soboti, KTN 229/91)

Vas Gibina v Prlekiji leži ob meji s Hrvaško. Dne 27. 7. 1991 je ležala na smeri prodora izvidniške čete 32. mehanizirane brigade 32. varaždinskega korpusa, kot ene od treh pomožnih

kolon, z nalogo razpršiti OSRS, zagotoviti prehodnost cest med Ljutomerom in Mursko Soboto ter mostov na reki Muri. Na območju Gibina-Razkrižje so OSRS postavile tri barikade in zaporedne zasede. V spopadu so prisile enoto JLA k umiku. Dne 2. 7. 1991 je bojna skupina JLA delovala preko Gibine v pomožni smeri za nadzor nad prehodi čez reko Muro in da olajša prodor glavnim silam do bojne skupine JLA v Gornji Radgoni. V spopadu so jo OSRS prisilile k umiku. Ob vsem tem je bila ranjena civilistka in poškodovanih je bilo več hiš.

Tožilstvo je 28. 8. 1991 predlagalo sodišču preiskovo zoper neznane storilce zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142/I KZ SFRJ), »ker so neznani storilci iz jugoslovanske armade med oboroženim spopadom med Republiko Slovenijo in SFRJ – JA strejali na civilno prebivalstvo in civilne objekte brez izbire cilja, kar je v nasprotju z določili čl. 52 in 57. Protokola I k ženevskim konvencijam.« (KTN 229/91 GL/hm, 28. 8. 1991)

Kljub vsem dejanjem preiskovalnega sodnika (IKr 161/91-2, 10. 9. 1991 in IKr 161/91-3, 10. 9. 1991 in IKr 161/91-5, 12. 11. 1991 in IKr 161/91-7, 26. 11. 1991 in IKr 161/91-10, 7. 1. 1993), je tožilstvo marca 2000 spraševalo kriminaliste »ali še delate na odkritju storilcev in kakšni so zadržki, da storilci do sedaj niso bili odkriti« (KTN 229/91 GL/sz, 22. 3. 2000); dobili so kratko pojasnilo, da novih podatkov niso ugotovili. (2221/16-S-34/497-00, 17. 4. 2000)

3.1.3.3.1.6 Primer *Ljutomer*

(ODT v Murski Soboti, KTN 267/91)

Mesto Ljutomer je ključno prometno križišče Prlekije. Zato je bil v času med 27. 6. 1991 in 3. 7. 1991 v središče dveh operacij 32. mehanizirane brigade 32. varaždinskega korpusa. Dne 2. 7. 1991 je JLA mesto Ljutomer hitro obkoljevala s treh strani. Enote TO so bile pred dokončnim porazom. Poveljstvo TO se je že umaknilo iz mesta. Barikado na železniškem prehodu so napadla letala JLA. Ključni spopad je bil 3. 7. 1991 na tem istem železniškem prehodu (oviro so predstavljali železniški vagoni). OSRS so onemogočile prodor glavnim silam JLA skozi mesto proti Gornji Radgoni.

Tožilstvo je 28. 8. 1991 predlagalo na sodišču preiskavo zoper neznane pilote letal JLA zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (142/I. čl. KZ SFRJ), ker so med

oboroženim spopadom med Republiko Slovenijo in SFRJ – JLA dne 2. 7. 1991 v Ljutomeru »iz vojaških letal izstreljevali rakete in z mitraljezi streljali na civilne objekte in poškodovali /dve hiši/, kar je bilo v nasprotju z določili čl. 52. in 57. Protokola I.« (KTN 267/91 GL/hm, 28. 8. 91)

Kljub vsem dejanjem preiskovalnega sodnika (IKr 164/91-2, 10. 9. 1991 in IKr 164/91-4, 10. 9. 1991), je tožilstvo marca 2000 tožilstvo spraševalo kriminaliste »ali še delate na odkritju storilcev in kakšni so zadržki, da storilci do sedaj niso bili odkriti« (KTN 267/91 GL/sz, 22. 3. 2000); dobili so kratko pojasnilo, da novih podatkov niso ugotovili. (2221/16-S-34/497-00, 17. 4. 2000)

3.1.3.3.1.7 Primer *Boč*

(ODT v Mariboru; VDT, "razno": Ktn 1412/91)

V telekomunikacijskem stolpu na Boču je imela JLA pomemben center zvez z vojaško posadko. Vojaško letalstvo JLA je 2. 7. 1991 izvedlo nanj letalski napad, v okviru splošnega napada na telekomunikacijske stolpe v Sloveniji. Vse rakete so cilj zgrešile. Šlo je za prijateljski ogenj. Istega dne je TO z minometi 82 mm napadla stolp s posadko JLA, posadki JLA pa sporočila, da jih napada JLA. Posadka se je predala OSRS.

Tožilstvo je na sodišče 19. 8. 1991 naslovilo zahtevo za preiskovalna dejanja zoper oficirja JLA zaradi k.d. vojnega hudodelstva (čl. 142/I KZ SFRJ), ker je vojakom ukazal bombardirati z letalskimi granatami PTT in RTV stolp na Boču, kar je storil v nasprotju s pravili mednarodnega prava (čl. 52/I in II ter 57/I in II Protokola I); s tem je povzročil večjo škodo. (KTN 1412/91-1 PČ/kš, 19. 8. 1991)

3.1.3.3.1.8 Primer *mejni prehod Šentilj*

(ODT v Mariboru; VDT, "razno": Ktn 1475/91)

OSRS so 2. 7. 1991 s topniško podporo dveh tankovskih vodov (s tanki T-55) tankovske čete 7. PŠTO napadle obmejno stražnico JLA Šentilj in položaje JLA okoli nje. Enota JLA je na

napad odgovorila z močnim ognjem vsega orožja, tudi dveh minometov 82 mm in dveh netrzajnih topov. Zvečer se je stražnica predala enotam OSRS.

Tožilstvo je 19. 8. 1991 na sodišču zahtevalo preiskavo zoper oficirja JLA, poveljnika vojakov, zaradi k.d. vojnega hudodelstva (čl. 142/I KZ SFRJ), ker so z lahkim pehotnim orožjem in minometi streljali na območje mejnega prehoda Šentilj (pri tem so poškodovali prostore milice, carine, Kompassa in bencinske črpalke), kar je storil v nasprotju s pravili mednarodnega prava (čl. 52/I in II ter 57/I in II Protokola I); s tem je povzročil večjo škodo. (KTN 1475/91-1 PČ/kš, 19. 8. 1991)

3.1.3.3.1.9 Primer *Zečević*

(ODT v Mariboru; VDT, "razno": III Kt 438/91)

Opis tega kaj se je zgodilo je enak kot v primeru *Štrihovec I*.

Tožilstvo je 15. 8. 1991 na sodišče vložilo zahtevo za preiskavo zoper kapetana 1. r. JLA zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivaslvo (čl. 142/I KZ SFRJ), ker je 30. 6. 1991, pri opravljanju naloge pomočnika poveljnika oklepne bataljona v nasprotju s pravili mednarodnega prava in sicer določili 57/I 2 tč. a in 52/I in 2 Protokola I, ukazal samovoljno uničevanje premoženja v velikem obsegu in ni pazil na prizanašanje civilnim objektom in je uničil zasebno hišo. (III KT 438/91-1 PČ/kš, 15. 8. 1991)

3.1.3.3.1.10 Primer *Savič*

(ODT v Mariboru; VDT, "razno": III KT 465/91)

Iz vojašnice JLA Franc Rozman Stane v Mariboru so 2. 7. 1991 pripadniki JLA z minometi kalibra 120 mm streljali na Pekrsko gorico pri Mariboru, kje je bil 710. Učni center TO. Pri tem je bila težko ranjena ena ženska, uničenega je bilo veliko vinograda. Vojaški objekt TO pa ni bil resno prozadet.

Tožilstvo je 4. 9. 1991 na sodišče vložilo zahtevo za preiskavo zoper poročnika JLA zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivaslvo (čl. 142/I KZ SFRJ), ker je dne 2. 7. 1991 v nasprotju s pravili mednarodnega prava in sicer določili 52/I in II ter 57/I in II

Protokola I, ukazal podrejenim vojakom, da so obstreljevali z minometom Pekrsko gorico, kjer je bila v prsa zadeta civilistka in je bilo veliko vinograda uničenega. (III KT 465/91-1 PČ/sh, 4. 9. 1991)

3.1.3.3.1.11 Primer *trgovina Šentilj*

(ODT v Mariboru; VDT, "razno": ovitek spisa Ktn 1831/91)

Enotam JLA 28. 6. 1991 ni uspel helikopterski desant na območju meddržavnega mejnega prehoda Šentilj. Izkrcati so nameravali zvezne miličnike. Čez nekaj časa so vojaška letala JLA z raketami napadla mejni prehod, ki ga zaradi bližine državne meje niso popolnoma izvedla.

Tožilstvo je 17. 9. 1991 na sodišču zahtevalo preiskavo zoper neznanega storilca-pilota JLA zaradi k.d. vojnega hudodelstva (čl. 142 KZ SFRJ), ker je 28. 6. 1991 izvedel letalski napad z bombami na zgradbo Trgovskega podjetja Šentilj v nasprotju s pravili mednarodnega prava (določili 52/I in 57/I Protokola I) (Ovitek spisa Ktn 1831/91: KTN 1831/91- PČ/kš, 17. 9. 1991); nastala je velika škoda in poškodbe dveh civilistov.

3.1.3.3.1.12 Primer *Središče ob Dravi*

(ODT v Mariboru; VDT, "razno": KTN 1718/91)

Takoj po razglasitvi neodvisnosti in samostojnosti, 25. 6. 1991 je slovenska oblast na meji z Republiko Hrvaško postavila osem mejnih kontrolnih točk (med njimi tudi Središče ob Dravi). Bojna skupina 32. mehanizirane brigade iz Varaždina je 27. 6. 1991 dobila nalogo, da preko Središča ob Dravi prodre v Ormož in pomaga odpreti barikado na ormoškem dravskem mostu. Vmes pa naj razruši še mejno kontrolno točko.

Tožilstvo je od sodišča 23. 8. 1991 zahtevalo preiskavo zoper neznane storilce JLA zaradi k.d. vojnega hudodelstva (čl. 142 KZ SFRJ), ker so 28. 6. 1991 v Središču ob Dravi, v nasprotju s pravili mednarodnega prava in sicer določili 52/I in 57/I Protokola I, uničili dva kontejnerja MNZ in je nastala velika škoda. (KTN 1718/91-1 PČ/kš, 18. 9. 1991)

3.1.3.3.2 Uporaba nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148 KZ SRFJ)

(Predvidena kazen je najmanj 1 leto zapora ali smrtna kazen.)

3.1.2.3.2.1 Primer *Mešanovič*

(ODT v Kopru, KT 46/98)

V Pivki so pripadniki JLA 27. 6. 1991 razorožili patroljo milice, kar je fotografiral eden od miličnikov iz bližnje zgradbe. Na cesti pred vojašnico JLA v Hrastju pri Pivki je JLA postavila cestno kontrolo prometa, kjer so med drugim 2. 7. 1991 ustavili osebni avto pripadnika Civilne zaštite (CZ) in opravil pregled. Na istem kraju, istega dne, je pripadnik JLA dajal bližajočemu se osebnemu vozilu znake za ustavitev vozila. Vozilo se ni ustavilo, zato je za vozilom streljal. Pri tem je bila ena oseba v vozilu ubita.

Na tožilstvo je Policijska postaja (PP) Postojna kazensko naznanila podoficirja JLA zaradi: (1) k.d. preprečitev uradnega dejanja uradni osebi (čl. 233/III KZ RS), ker je v Pivki razorožil policijsko patroljo (KT-136/9, 20. 5. 1992); (2) k.d. zoper splošno varnost (čl. 247/II v zv. s čl. 240 KZ RS) ko je streljal na vozilo ob kontroli prometa; (3) k.d. velike tatvine (čl. 166/4 KZ RS) ko je med pregledom vozila pripadniku CZ vzel radijsko postajo. (KT 99/91-PT/HM, 1. 10. 1991)

Tožilstvo je za naznanjenega podoficirja 1. 10. 1991 na sodišču zahtevalo preiskavo le za zadnji dve dejanji (KT 99/91-PT/HM, 1. 10. 1991). Mesec kasneje je tožilec preoblikoval obdolžitev podoficirja JLA v k.d. uporabe nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148/I KZ SFRJ), sklicujoč se tudi na člena Protokola I: 52/1 in 57; umaknil pa je obdolžitev zaradi velike tatvine. (KT 99/91-PT/HM, 17. 12. 92)

Preiskovalni sodnik je februarja 1992 uvedel zoper obdolženca preiskavo (Kpr 271/91, 25. 2. 1993) in jo prekinil zaradi nezmožnosti zaslišanja obdolženca (Kpr 271/91, 21. 4. 1993). Sodišče je v juliju 2007 za obdolženim izdalo *Evropski pripori nalog*, ki bo zastaral v juliju 2021. (Kpr 271/91, 20. 7. 2007)

3.1.3.3.3 Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240, čl. 247 in čl. 317 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 6 mesecev do 5 let oziroma 8 let oziroma 20 let zapora.)

3.1.3.3.3.1 Primer *Jurič*

(ODT v Kopru; VDT, "razno": KT 21/92)

Mednarodni mejni prehod Fernetiči na meji SFRJ-Italija so enote 13. reškega korpusa zasedle 26. 6. 1991 in pripravile potrebno za prihod zveznih miličnikov in carinikov. Dne 2. 7. 1991 so OSRS napadle združene enote SFRJ na mejnem prehodu. Tanki JLA so s topovi obstreljevali napadalce. Mejni prehod je bil ponovno v slovenski oblasti 4. 7. 1991.

Tožilstvo je 24. 1. 1992 na sodišču zahtevalo preiskavo zoper oficirja JLA kot poveljujočega na Fernetičih, ki je od 24. 1. 1992 od 10. ure dalje v priporu zaradi k.d. zoper splošno varnost, (čl. 247. KZ RS), ker je ukazal izstrelitev tankovske granate v bife, pred katerim se je nahajalo večje število ljudi. (Ovitek spisa Kt 21/92: KT 21/92 SB/MR, 24. 1. 1992)

3.1.3.3.4 Poškodovanje javnih naprav (čl. 244 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 1 leta do 8 let zapora.)

3.1.3.3.4.1 Primer *Lukič in Vujovič*

(ODT v Ljubljani; VDT, "razno": Kt 249/91)

Telekomunikacijski stolpi na Nanosu, Krvavcu, Boču, Bolfenku na Pohorju, Ljubljanskem gradu in Kumu so ob obče znanih RTV oddajnikih imeli tudi vojaške repetitorje JLA in kasneje OSRS. Dne 28. 6. 1991 je letalsvo JLA izvedlo uspešen letalski napad na RTV oddajnik na Kumu. Šest pripadnikov OSRS je bilo ranjenih.

Tožilstvo je 17. 9. 1992 vložilo na sodišče zahtevo za preiskavo zoper dva pilota, oficirja JLA, borbenih letal tipa orel zaradi k.d. poškodovanje javnih naprav (čl. 244/II KZ RS), ker sta s topovi cal. 23 mm obtreljevala telekomunikacijski stolp na Kumu in povzročila veliko premoženjsko škodo: anten, parabol, antene PTT, zadela sta deset kovinskih sodov z nafto, poškodovala šest pripadnikov TO in z vsem tem tudi povzročila hudo vznemirjenost občanov

ene vasi in Trbovelj, in tudi nekajdnevne motnje z doseganjem TV programa na območju Zasavja. (Kt 249/91-5-MPŠ/kb, 17. 9. 1992)

3.1.4 SODIŠČE

3.1.4.1 SODNI EPILOG

3.1.4.1.1 PRAVNOMOČNA SODBA

3.1.4.1.1.1 Umor, poskus umora in napeljevanje k umoru (čl. 46 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 1 leta do 10 let zapora ali smrtna kazen.)

3.1.4.1.1.1.1 Primer *Arsim in ostali*

(ODT na Ptuj, I KT 710/91)

Delavec podjetja Elektro Maribor, PE Ptuj, je 24. 5. 1991 po navodilu predpostavljenih, v transformatorski postaji št. 127 – Vičava II, že drugič odklopil elektriko vojašnici JLA. Ko je že zaklenil trafo postajo ob ograji vojašnice, ga je izza ograje v nogo ustrelil stražar iz vojašnice. Temeljno javno tožilstvo je ovadbo odvetnika iz Ptuja zoper tri pripadnike JLA zaradi k.d. hude telesne poškodbe (čl. 53/I KZ RS) odstopilo Vojaškemu sodišču v Zagrebu, ki je presodilo, da ni šlo za protipravno ravnanje.

Tožilstvo je 19. 12. 1991 na sodišče vložilo zahtevo, da se zoper obdolžene pripadnike JLA opravi preiskava zaradi utemeljenega suma, da je:

- (1) vojak-obveznik na straži poskusil drugemu vzeti življenje (k.d. poskus umora čl. 46/I KZ RS);
- (2) namestnik komandanta vojašnice vojaka naklepoma napeljal h k.d., ker mu je dal takšne ukaze; (napeljevanje h k.d. po čl. 46/I KZ RS);
- (3) major »ogrožal varnost druge osebe z resno grožnjo, da bo napadel njeno življenje s tem, da je« strelnim orožjem grozil ubiti vse, ki se zoperstavljajo zaukazani izročitvi ranjenca, to

je: civilistu, ki je obvezal ranjenca, reševalcu in zdravniku in trem miličnikom (k.d. ogrožanja varnosti (čl. 64/II KZ RS). (6-I Kpr 744/91, 17. 6. 1992)

Tožilstvo je po opravljeni preiskavi vložilo obtožnico le proti vojaku-obvezniku JLA za k.d. hude telesne poškodbe (čl. 53/I KZ RS). (I KT 710/91-4 AF/sh, 17. 12. 1993)

Sodišče je obdolžencu izreklo oprostilno sodbo, ker ni bila podana kazenska odgovornost zaradi izpolnjevanja ukaza, ki se je nanašal na stražarsko dolžnost oziroma na vojaško dolžnost (K 378/93, 18. 2. 1994). Obtožencu je tudi odpravilo pripor, v katerem je bil od 2. 12. 1993. (K 378/93, 18. 2. 1994)

Tožilstvo se je pritožilo zaradi zmotno in nepopolno ugotovljenega dejanskega stanja (KT 679/93/MG-zz, 14. 4. 1994), vendar je Višje sodišče zavrnilo pritožbo tožilstva zaradi neutemeljenosti. (Kp 232/94-4, 14. 12. 1994)

3.1.4.1.1.2 Služba v sovražnikovi vojski (čl. 119 KZ SFRJ oz. čl. 370 KZ RS)

(Predvidena zaporna kazen je najmanj 3 leta zapor.)

3.1.4.1.1.2.1 Primer *Koder*

(ODT v Novi Gorici, Kt 188/94)

Major JLA je po končanih vojaških šolah leta 1982 služboval v JLA kot pilot in 25. 6. 1991 je bil pilot-učitelj letenja na vojaškem letališču v Puli. Leta 2001 je kot državljani SRJ služboval na vojaškem letališču v Podgorici, kamor je bil premeščen še med spopadi v Sloveniji. Iz spisa ni vidno ali je imel slovensko državljanstvo, čeprav je Slovenec po rodu.

Tožilstvo je 8. 12. 1994 na sodišču zahtevalo preiskavo zoper majorja JLA zaradi k.d. službe v sovražnikovi vojski (čl. 370 KZ RS), ker je »v času od 25. 6. do 10. 7. 1991 leta, v času vojne na območju Republike Slovenije, služboval kot pilot vojnega letalstva v JLA na vojaškem letališču v Puli, torej v sovražnikovi vojski in tudi ni sledil pozivu Predsedstva Republike Slovenije 27. 6. 1991 o odpoklicu iz te vojske.« (Kpr 212/94, 28. 9. 1995)

Sodišče je dovolilo tožilstvu opraviti preiskavo (Kpr 212/94, 28. 9. 1995), a tožilstvo je ponovno izražalo nadrejenim pomisleke v utemeljenost preiskave (KT 188/94-SF-ju, 19. 6. 1997). Vseeno je vložilo obtožbo (KT-188/94-DŠ-bf, 10. 2. 1999), ki ji major potom zagovornika neuspešno nasprotuje (Ks 115/99, 21. 4. 1999). Obtoženi major je uspel doseči zaslišanje pred preiskovalnim sodnikom Vojaškega sodišča v Podgorici (434/98, 5. 9. 2001, dopisu priložen originalni zapisnik zaslišanja, stran 2). Sodišče je majorja JLA konec leta 2001, brez kakršnekoli obrazložitve, oprostilo vseh obtožb. (K 7/99, 17. 12. 2001)

3.1.4.1.1.3 Uporaba nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148 KZ SRFJ)

(Predvidena kazen je najmanj 1 leto zapora ali smrtna kazen.)

3.1.4.1.1.3.1 Primer *Štrihovec I*

(ODT v Mariboru, I Kt 1472/98)

Iz vojašnice Franc Rozman Stane v Mariboru je 27. 6. 1991, v zavarovanje meddržavnega mejnega prehoda Šentilj na meji Avstrija - SFRJ, prodirala tankovska četa JLA. Dokončno jo je 28. 6. 1991 zaustavila barikada OSRS v Štrihovcu, ki so jo teritorilaci in miličniki postavili 27. 6. 1991 iz težkih tovornjakov in železniških vagonov. Ob poskusu preboja so jih OSRS napadle. Tankovski enoti so na pomoč prišla letala JLA in napadla barikado v dveh valovih – to so bili začetki letalske taktične podpore kopenskimi enotami JLA. Ubiti so bili štirje vozniki tovornjakov, več je bilo ranjenih med civilisti in med pripadniki OSRS.

V raziskovanju zadeve Ktn 1535/91 so kriminalisti ugotovili identiteto dveh vojaških pilotov JLA.²¹ Enega od njiju, polkovnika, je UNZ zaradi razpisanega iskanja aretirala 3. 9. 1998 na mejnem prehodu ob vstopu v Republiko Slovenijo in ga 4. 9. 1998 privedla na zaslišanje k preiskovalnemu sodniku. Ta ga je navkljub izkazani nebegosumnosti odredil pripreti (6-Kpd 427/98, 4. 6. 1998, stran 3), ker »privedeni za zgornje navedbe nima pismenih dokazil.« (Kpd 427/98, 4. 9. 1998, stran 2)

²¹ Zadeva pod to opravilno številko je navedena v spisu VDT. Kriminalisti so 23. 8. 1991 podali kazensko ovadbo št. 603-04/0696-91-0221-36 zaradi KD vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142/I KZ SFRJ).

Tožilstvo je 5. 9. 1991 na sodišče naslovilo zahtevo za preiskavo zoper vojaškega pilota, polkovnika JLA, zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 374/I. KZ RS), ker je »kot sotorilec s sodelovanjem pri izvršitvi v nasprotju z določili /ŽK IV 1949/ med vojno in sicer v času agresije JA na R Slovenijo napadel civilno prebivalstvo, kar je imelo za posledico smrt štirih ljudi.« (6-Kpr 351/98, 17. 9. 1998)

Preiskovalni sodnik je 17. 9. 1998 sprejel sklep, da se opravi preiskava, ker »obstaja utemeljen sum, da je obdolženi storil očitano mu kaznivo dejanje« (6- Ks 351/98, 17. 9. 1998). V predkazenskem postopku se je zaslišala množica prič, »da se razčisti dejansko stanje.« (6- Ks 351/98, 17. 9. 1998, stran 3)²²

Skupina državnih tožilcev za posebne zadeve je konec novembra 1998 vložila proti polkovniku JLA obtožnico zaradi k.d. uporabe nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148/II KZ SFRJ), ker »o/bdolženec je uporabil način boja, ki je prepovedan po 3. členu Ženevske konvencije, ki prepoveduje ogrožanje življenja oseb, ki ne sodelujejo neposredno v sovražnostih, vozniki tovornih vozil pa niti posredno niti neposredno niso sodelovali v sovražnostih« (Kt –S 40/98 (26. 11. 1998), stran 6). Zagovornik je obtožnici ugovarjal (Odvetniška pisarna, 14. 12. 1998) neuspešno. (Ks 483/98, 16. 12. 1998)

Sodišče je 18. 2. 1999 obdolženega polkovnika oprostilo obtožbe, ker »da obtožencu prvotno ni dokazljivo, da je sploh letel nad Štrihovcem v navedenem tipu letala in bojno deloval« (K 319/98 (18. 2. 1999), stran 6). Skupina državnih tožilcev za posebne zadeve se je neuspešno pritožila. (Kt –S 40/98, 24. 3. 1999; Odvetniška pisarna, 21. 4. 1999; Kp 311/99-6, 16. 11. 2000)

3.1.4.1.1.4 Povzročitev splošne nevarnosti (čl. 240, čl. 247 in čl. 317 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 6 mesecev do 5 let oziroma 8 let oziroma 20 let zapora.)

²² 6-Kpr 351/98 »ob 9.45«, 29. 9. 1998 in 6-Kpr 351/98 »ob 10.35«, 29. 9. 1998 in 6-Kpr 351/98 »ob 11.15«, 29. 9. 1998 in 6-Kpr 351/98 »ob 11.50«, 29. 9. 1998 in 6-Kpr 351/98 "10.20", 30. 9. 1998 in 6-Kpr 351/98 "10.50", 30. 9. 1998 in 6-Kpr 351/98, 1. 10. 1998 in IKr 378/93, 6. 10. 1993 in 6-Kpr 351/98, 8. 10. 1998 in 6-Kpr 351/98 "8.50", 9. 10. 1998 in 6-Kpr 351/98 "9.50", 9. 10. 1998 in 6-Kpr 351/98, 12. 10. 1998.

3.1.4.1.1.4.1 Primer *Veliči*

(ODT v Novi Gorici, KT 79/92)

V vasi Črni Vrh nad Idrijo je bilo skladišče orožja in opreme za TO severnoprimorskih občin. Po sporazumu TO z JLA ga je varoval vod vojakov iz vojašnice JLA v Vipavi. Pred 30. 6. 1991 ga je uporabljala tudi JLA. Do spremembe dogovora o varovanju ni prišlo niti med oboroženim spopadom. Ob posredovanju generalmajorja JLA Marijana Vidmarja je TO 25. 6. 1991 odpeljala del orožja in opreme. Skupina civilistov iz TO je pripravljala zavzetje skladišča. Poveljnik straže, vodnik, se je 30. 6. 1991 odločil boju izogniti in se je z enoto umaknil v Vipavo v vojašnico. Enoto je razdelil v dve skupini, sam je odšel s prvo skupino. Ob 2.35 uri 1. 7. 1991 je skladišče razneslo. Velik del hiš Črnega vrha (najmanj 178 objektov) je bilo bolj ali manj poškodovanih.

Tožilstvo je 30. 8. 1991 zahtevalo na sodišču preiskavo zoper vodnika JLA zaradi k.d. zoper splošno varnost (čl. 247/I v zvezi z čl. 240/I-III KZ RS), ker naj bi, izvršujoč ukaz nadrejene mu komande, skladišče zaminiral in ukazal razstrelitev ob pogoju »zaslišanja streljanja.« (Kpr 140/91, 27. 9. 1991)

Sodišče je 27. 9. 1991 sprejelo sklep o preiskavi zoper vodnika 1. r. JLA. Ker naj se na vabila na zaslišanje ne bi odzival, so ga 9. 10. 1991 aretirali; takoj je opozoril: na neresničnost zgodbe bivših vojakov, da se mora javljati duševno bolanemu dekletu in svojim staršem ter predpostavljenim, da si najde odvetnika in da se brani s svobode; da je kot vojaška oseba lahko le v vojaškem zaporu. (Žalba za sklep o priporu Kpr 140/91-21, 9. 10. 1991)

Tožilstvo je 27. 2. 1992 vložilo proti vodniku obtožnico, zaradi k.d. zoper splošno varnost (čl. 247/I v zvezi z čl. 240/I-III KZ RS) (KT 366/91-MK-ju, 27. 2. 1992).

Sodišče je 29. 4. 1992 izreklo oprostilno sodbo, »ker se obdolžencu ni dalo dokazati njegove krivde to je naklepa ali malomarnosti ... Obd. namen pa je bil v tem primeru samo preprečitev, da bi nepoškodovana bojna sredstva prešla v roke nasprotne strani« (K 10/92 Sodba, 29. 4. 1992, stran 14). Sodba je pritožbo tožilstva uspešno prestala. (Kp 238/92, 9. 12. 1992)

3.1.4.1.2. SODIŠČE ZAVRGLO

3.1.4.1.2.1 Ogrožanje varnosti (čl. 64 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 3 mesecev do 5 let zapora.)

3.1.4.1.2.1.1 Primer *Kolenovič*

(ODT v Kopru, KT 137/91)

Na koncu Rozmanove ulice v Ilirski Bistrici se je pozno popoldne 13. 9. 1991 igrala skupina otrok. Malo po 19. uri je proti njim z veliko hitrostjo zapeljal voznik s kombijem JLA. Otroke je pred vozilom opozoril bližnji stanovalec. Voznik je vozilo ustavil tik pred krajem, kjer so se igrali otroci.

Primer *Kolenovič* je potekal na ODT v Kopru (KT 137/91). Tamkajšnje tožilstvo je 20. 5. 1992 na sodišče vložilo obtožni predlog proti oficirju JLA zaradi k.d. ogrožanja varnosti (čl. 64 KZ RS), ker je »pod vplivom alkohola ... 1,37gr/kg ... na vožnji s kombijem JA« ogrozil varnost drugih oseb z resno grožnjo napada na njihovo telo in »vzbudil vznemirjenje med občani.« (Kt 137/91-3-NM-MV, 20. 5. 1992)

Sodišče je dne 28. 3. 1996 zavrglo obtožni predlog zaradi zastaranja. (K 28/92, 28. 3. 1996)

3.1.4.2 ŠE ODPRTI SODNI POSTOPEK

3.1.4.2.1 Umor, poskus umora in napeljevanje k umoru (čl. 46 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 1 leta do 10 let zapora ali smrtna kazen.)

3.1.4.2.1.1 Primer *Radovanović*

(ODT v Kranju; VDT, Ktr 66/98: Zbirni spis-vojni zločini v junijski vojni 1991: Leto 1992 (9 spisov): Ktr 62/92)

Dne 27. 6. 1991 je 1. bataljon 1. oklepne brigade 14. korpusa JLA barikadam in spopadu navkljub, zasedel južni del letališča Brnik; OSRS so bile na severnem delu.²³ Naslednjega dne sta se fotoreporterja (državljana Avstrije) že drugič vozila s terenskim avtom označenim s "press" po letališki stezi oziroma po nikogarnji zemlji. V bližini, na stezi, je bil še njun kolega in pa gasilci. Prišla sta pod obstreljevanje, avto je zgorel, fotografa sta umrla.

Tožilstvo je proti poveljniku enote, majorju JLA, zahtevalo kazensko preiskavo zaradi k.d. uboja (čl. 46. 2. KZ RS) (Ktr 13/92, 19. 2. 1992), saj so ga obtožili ukaza za streljanje in uničenje terenskega avta novinarjev (VDT, "razno": Ovitek spisa: Kt 656/91: Ktp 897/92-3-D/as, 21. 10. 1992). JT je svetovalo spremembo vložene obtožnice na glavni obravnavi v k.d. nedovoljenega načina boja (čl. 148. 2. KZ SFRJ). (Ktr 62/92-2-mag.JF/st, 28. 2. 1992 in A 89/95-/BŠ-bt., 11. 11. 1992)

Zvezno javno tožilstvo je 19. 2. 1992 zaprosilo JT RS, da se obravnava obtožbe prenese na Vojaško tožilstvo in na Vojaško sodišče v Banja Luki, ker je za sojenje vojaškim osebam pristojno vojaško sodišče. (Ktr 13/92, 19. 2. 1992)

Sodišče je 21. 2. 1992 zavrnilo predlog vojaškega tožilstva (iz 6. 2. 1992) za prenos sojenja, češ da »pristojnosti Zveznih organov ... na ozemlju Republike Slovenije nimajo več svoje pristojnosti« (VDT, "razno": Ovitek spisa Kt 656/91: Su 40/92-104, 21. 2. 1992). Sodišče je 24. 6. 1992 izreklo oprostilno sodbo obtoženemu majorju JLA za obtožbo k.d. po 148. 2. čl. KZ SFRJ, zaradi pomanjkanja dokazov, »da je obdolženi ... dal ukaz naj se strelja na vozilo, pač pa je ukazal le opozorilne strele.« (VDT, "razno": Ovitek spisa: Kt 656/91: Ktp 897/92-3-D/as, 21. 10. 1992)

Višje JT je pripravilo za kolege v Kranju predlog obširne pritožbe na oprostilno sodbo sodišča (VDT, "razno": Ovitek spisa: Kt 656/91: Ktp 897/92-3-D/as, 21. 10. 1992). Menda tožilstvo z obtožbo na sodišču še vedno vztraja, postopek še ni končan.

²³ Kako je bilo možno, da, ob obveščevalni superiornosti OSRS (Central Intelligence Agency 2002, 55-57, 69-70, 72), CIA govori o uspešnem prodoru tankovskega bataljona JLA na Brnik zaradi sodelovanja JLA z visokimi oficirji TO (Central Intelligence Agency 2002, 60)?

3.1.4.2.2 Vojno hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ)

(Predvidena kazen je najmanj 5 let zapora ali s smrtna kazen.)

3.1.4.2.2.1 Primer *Grujovič*

(ODT v Novem mestu, Kt 629/91)

Skladišču goriva na Puščavi v bližini Mokronoga je poveljeval kapetan JLA skupaj z dvema vodnikoma, ki pa so 25. 6. 1991 imeli različne namene: kapetan je hotel prestopiti v TO, en vodnik se ni želel vdati TO, ampak priti v Karlovac, drugi vodnik pa je imel v Mokronogu družino. Pred končno odločitvijo o vdaji se je drugi vodnik uprl takim namenom kapetana, spopadla sta se z orožjem. Kapetan je ranjen pobegnil, vodnik pa je prevzel poveljstvo enote in organiziral obrambo proti OSRS. Dne 5. 7. 1991 je tega vodnika odpeljal vojaški helikopter JLA v neznano smer.

Tožilstvo je 30. 1. 1992 presodilo, da je ovadbo UNZ zoper vodnika JLA, za k.d. poskusa umora (čl. 46/1 KZ RS) nadrejenega zaradi namere nadrejenega, da vojaški objekt in bojna sredstva preda sovražniku (OSRS) nepoškodovana in za k.d. ogrožanja varnosti (čl. 64/II KZ RS) zaradi groženj civilnemu prebivalstvu z razstrelitvijo skladišča, »potrebno zavreči, ker nista bili storjeni kaznivi dejanji oziroma v /vodnikovem/ ravnanju manjkajo elementi protipravnosti.« (Kt 629/91 Br/v, 30. 1. 1992, stran 2)

»Zavrženje ovadbe je spodbudilo občasne komentarje v vojaških strukturah TO Slovenije in tudi oceno v tožilskih krogih (nam. Boris Šetina) o nepravilnosti rešitve. Ker je bilo na posvetu 9. 6. 1993 v Ljubljani (predstavniki Ministrstva za obrambo in Ministrstva za notranje zadeve) izraženo mnenje, da naj bi bilo z ravnanjem /vodnika JLA/ izvršeno /k.d./, sem v juliju zahteval zoper /vodnika JLA/ preiskavo ...« (Kt 629/91 Br/v, 13. 6. 1994). In sodišče je 15. 7. 1993 uvedlo preiskavo zoper obdolženega vodnika JLA zaradi suma, da je storil k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (čl. 142 KZ SFRJ) in k.d. poskusa umora (čl. 46/1 KZ RS). (Kpr 287/93, 15. 7. 1993).

Kljub ponovnim pravnim pomislekom tožilstva po končani sodni preiskavi,²⁴ je tožilstvo 28. 10. 1994 vložilo obtožbo za obe k.d. in to nezaslišanju obtoženca navkljub (Kt 629/91 Br/v, 28. 10. 1994). Sredi leta 2007 je sodišče obnovilo razpis mednarodne tiralice (Ks 43/1997, 18. 7. 2007), ki jo je razpisalo skupaj z odreditvijo pripora že 16. 9. 1997.²⁵

3.1.4.2.2.2 Primer *Popov in Trifunović*

(ODT v Murski Soboti, KT 246/91 in VDT, "razno": Ovitek spisa KT 246/91)²⁶

Dne 27. 6. 1991 so začele, iz Varaždina proti meddržavnemu mejnemu prehodu med SFRJ in Avstrijo Gornji Radgoni, prodirati glavne sile tretjega kraka JLA – oklepnomehanizirana bojna skupina (mehanizirana četa in tankovski vod) 32. brigade 32. varaždinskega korpusa z nalogo zavarovanja in nadzora mejnega prehoda. Zasedla ga je 28. 6. 1991. Z OSRS se je pri tem zapletala, skupaj s svojimi pomožnimi silami v najtežje, v najhujše in v taktično-operativno najkompleksnejše spopade v Sloveniji leta 1991. Kjer in kadar sta se nasprotnika srečala je bilo mnogo uničenega. Dne 3. 7. 1991 se je bojna skupina z vso oborožitvijo umaknila nazaj na Hrvaško.

Tožilstvo je 26. 8. 1991 na sodišču zahtevalo preiskavo zoper polkovnika JLA zaradi k.d. vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo (po 1. in po 2. določbi čl. 142 KZ SFRJ), »ker je podan utemeljen sum, da je proti pravilom mednarodnega prava in sicer določilom čl. 51, 52, 53, 57 tč. a, 86 I. Protokola in čl. 13. II. Protokola med poveljevanjem ukazal svojim častnikom in vojakom oklepno mehanizirane enote, da so brez izbire cilja v naseljih s civilnim prebivalstvom v Hrastje Moti, Radencih in Gornji Radgoni iz lahkega in težkega orožja napadali civilno prebivalstvo in posamezne civilne objekte in svetišča« (Kpr 189/91, 30. 3. 1992):

²⁴ »P/o končani preiskavi ... /o/cenjujem, da so glede načina rešitve še vedno podani razlogi, ki sem jih navedel v zavrženju ovadbe« (Kt 629/91 Br/v, 13. 6. 1994). »Toda kljub temu, da bi se morda (po dopolnitvi preiskave) lahko vložilo obtožbo, menim, da je glede na stališče Vrhovnega sodišča RS, da je bilo o stvari že pravnomočno meritorno odločeno s sklepom o zavrženju ovadbe, vložitev obtožnice nesmiselna, saj bi jo sodišče zavrnilo, ker temeljno javno tožilstvo samo ugotavlja, da v preiskavi niso bila ugotovljena takšna nova dejstva in dokazi o bistvenih okoliščinah, da bi to vplivalo na spremembo njegovega stališča.« (KTR 184/94-D/a, 8. 9. 1994, stran 2)

²⁵ Na primer: Ktr 52/92-D/as, 27. 2. 1992 in Kt 629/91, 13. 6. 1994 in KTR 184/94-D/a, 8. 9. 1994.

²⁶ Sprva je šlo za dve ločeni zadevi, po nasvetu Skupine državnih tožilcev za posebne zadeve, pa so ju dne 4. 4. 2008 združili v skupni obtožnici. (Tu – S 63/99, 19. 11. 1999, stran 4)

- 1) v Radencih je neidentificiran vojak ustrelil civilista sedečega na kolesu ob cesti, zaradi česar je civilist umrl;
- 2) v Gornji Radgoni je neidentificiran vojak ustrelil civilista ob hiši, zaradi česar je civilist umrl;
- 3) v Hrastje Moti so vojaki JLA streljali na civilne objekte, to je na zasebne hiše (trije objekti), na zbiralnico mleka (en objekt), na zgradbo trgovine s stanovanji (en objekt);
- 4) v Radenci so vojaki JLA streljali na civilne objekte, to je na zasebni hiši (dva objekta), na avtobusno postajo (en objekt), na dijaški dom (en objekt), na trgovini (dva objekta), na dve osebni in na eno tovorno vozilo;
- 5) v Gornji Radgoni so vojaki JLA streljali na civilne objekte, to je na zasebne hiše (osemnajst objektov), na stanovanjske bloke (štiri objekte), na poslovne zgradbe in poslovne prostore (šest objektov), na občinsko zgradbo (en objekt), na državna objekta (sodišče (en objekt), carinarnica (en objekt)), na šolske in verske objekte (osnovna šola (en objekt), župnišče (en objekt), cerkev (en objekt)), na kulturne objekte (muzej (en objekt)), na objekt OSRS (postaja milice (en objekt));
- 6) v Gornji Radgini so vojaki JLA ropali trgovine (pet objektov), postajo milice (en objekt), carinarnico (en objekt), prostotrgovinsko poslovalnico Kompas-a (en objekt) in stanovanja (devet objektov).

Sodišče je 30. 3. 1992 sprejelo sklep o preiskavi zoper polkovnika JLA in odredilo tudi pripor zoper obdolženega. (Kpr 189/91, 30. 3. 1992)

Dne 4. 4. 2008 je tožilstvo na sodišče vložilo skupno obtožnico proti polkovniku in generalmajorju. (KT 246/91-36-ŽB/bb, 4. 4. 2008)

3.1.4.2.3 Uporaba nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148 KZ SRFJ)

(Predvidena kazen je najmanj 1 leto zapora ali smrtna kazen.)

3.1.4.2.3.1 Primer *Pohorje*

(ODT v Mariboru, VDT, "razno": Ktn 1450/91)

Dne 2. 7. 1991 so iz vojašnice JLA Franc Rozman Stane v Mariboru s topovi streljali na telekomunikacijski stolp na Bellevue-ju na Pohorju, v okviru splošnega (letalskega) napada na telekomunikacijske stolpe v Sloveniji. O tem so na mariborskih radijskih postajah vrteli skladbo *Če trofiš gnezd, ti pa dam za pir*.

Tožilstvo je 20. 8. 1991 na sodišču zahtevalo preiskovalna dejanja zoper oficirja JLA v vojašnici Franc Rozman Stane zaradi k.d. vojnega hudodelstva (čl. 142/I KZ SFRJ), ker je ukazal obstreljevati območje hotela Bellevue na Pohorju in s tem uničevanje civilnega premoženja v večjem obsegu (močno je bila poškodovana tudi Pohorska vzpenjača), kar je storil v nasprotju s pravili mednarodnega prava (čl. 52/I in II ter 57/I in II Protokola I). (KTN 1450/91-1 PČ/kš, 20. 8. 1991)

Tožilstvo je 26. 11. 1998 vložilo obtožnico za k.d. po čl. 148/I in II KZ SFRJ. (VDT: Ktr 66/98 Zbirni spis – vojni zločini v junijski vojni 1991: Analiza zadev v zvezi z junijsko vojno, 4)

3.1.4.2.4 Nasilniško obnašanje (čl. 222 KZ RS)

(Predvidena kazen je od 15 dni do 3 let zapora.)

3.1.4.2.4.1 Primer Šušilovič in ostali

(ODT v Novi Gorici, KT 383/91)

V Vipavi je bila velika vojašnica JLA, okoli katere je ponoči in preko dneva 3. 7. 1991 enota JLA nadzorovala cestni promet. Ob tem je s patrulja nadzorovala še področje blokov, kjer so živeli pripadniki JLA z družinami. Vdrli so tudi v dvojne stanovanj bivših pripadnikov JLA: eno je bilo v posesti 'prestopnika v TO' in v eno v posesti upokojenca JLA.

Tožilstvo je 25. 9. 1991 na sodišču vložilo zahtevo za preiskavo zoper dva podoficirja, enega oficirja JLA in ostale neznane pripadnike JLA zaradi k.d. nasilniškega obnašanja (čl. 222/2-1 KZ RS), ker so poškodovali več oseb in več premoženja: »ogrožali mir občanov in motili javni red tako, da so z drugimi grdo ravnali, jim delali nasilje, se predrzno in brezobzirno obnašali, iz okoliščin dejanja pa je razvidno, da so se izživljali z nasiljem nad ljudmi, pri čemer je bilo dejanje storjeno v skupini« (KT 383/91-BO-ju, 25. 9. 1991, stran 1); iz avta so zvelkli zakonca in ju pretepali; vdrli v dve stanovanji in ju razbili; enega voznika osebnega avta in dva voznika dostavnega tovornjaka so pretepli in nastavljali orožje na glavo in grozili z ubojem; med nadzorom prometa v križišču pri mlekarni so ustavljali vozila in grozili voznikom, brcali v avte in jim grozili z orožjem in nekatere tepli; prišli so v trgovino in grozili z razstrelitvijo trgovine. (KT 383/91-BO-ju, 25. 9. 1991, stran 2-3)

Sodišče je preiskavo uvedlo (Kpr 162/91, 5. 3. 1992) in zaslišalo številne priče in oškodovance.²⁷ Sodišče je marca 1996 razpisalo tiralico (Kpd 1/95-, 28. 3. 1996) in čez tri mesece prekinilo preiskavo, »saj se ne ve, kje so sedaj obdolženci.« (Kpr 162/91, 17. 6. 1996, stran 2-3)

Konec marca 1999 je tožilstvo vložilo obtožnico proti oficirju in trem podoficirjem JLA z obtožbo, da »so med vojno uporabili način boja, ki je po pravilih mednarodnega prava prepovedan, s tem da so v nasprotju z 2. odst. 51. čl. Dopolnilnega protokola I k IV. ženevski konvenciji kot pripadniki ... med vojno, ki se je vodila za samostojno Republiko Slovenijo med JLA in Teritorialno obrambo Republike Slovenije ... napadali civilne objekte in civilne osebe in jim grozili z nasiljem ... S tem so storili kaznivo dejanje uporabe nedovoljenih bojnih sredstev po I. odst. 148. čl. KZ SFRJ« (KT 383/91-BO-tk, 30. 3. 1999). Obtožnici je

²⁷ Kpr 162/91-13, 20. 3. 1992 in Kpr 162/91-117, 6. 4. 1992 in Kpr 162/91-18, 8. 4. 1992.

neuspešno ugovarjal zagovornik obtožencev (Ks 144/99, 13. 5. 1999), sodišče pa je 12. 2. 2001 zavrnilo tožilsko zahtevo po priporu, češ da obtoženci niso seznanjeni z uvedenim kazenskim postopkom in da nihče od obtožencev ni prejel obtožnice. (Ks 23/20001, Ks 24/2001, Ks 25/2001, Ks 25/2001, Ks 26/2001, 1. 2. 2001)

3.2 Razčlenjevanje tožilske in sodne prakse

3.2.1 PRAVOSODNI POSTOPKI GLEDE NA DOLOČILA ŽENEVSKIH KONVENCIJ

Temelj urejenosti kazenskega pregona in sodnega postopanja, proti latnim pripadnikom in proti pripadnikom nasprotne strani, za nepravilna dejanja v času oboroženega spopada, avtor vidi v določbah prvega podpoglavja (*I. Splošne določbe*) in tretjega podpoglavja (*III. Sodni postopki*) v III. poglavju ŽK III 1949. V Protokolu I se ožje na to nanašata določba 75. 4. c. čl. (*Temeljne garancije*) in določba 85. 4. e. čl. (*Odvračanje kršitev tega protokola*), širše pa II. oddelek (*Odvračanje kršitev konvencij in tega protokola*) Protokola I. V Protokolu II se na to nanaša 6. čl. (*Kazenski pregon*) oziroma ožje 6. 2. c. čl. Splošne postopkovne probleme povezane s formalnostmi, glede na zgoraj navedena predmetna določila, vidim v: *Obveščanju in medsebojni pomoči, Stvarni pristojnost, Začetni preiskavi, Sodni preiskavi in sojenju, Dejanjih po sodbi*.

Državna oblast je namreč kršitve mednarodnega prava oboroženih spopadov, po določilih 129. čl. ŽK III 1949, 146. čl. ŽK IV 1949, 85. čl. in 86. čl. Protokola I, 6. čl. Protokola II, izrecno dolžna odvrčati in ustrezno kaznovati hude kršitve konvencij. Če pogledamo merodajno MORK-ovo razlago določbe 85. 4. e. Protokola I, ki je za pravosodje pomembna določba vidimo (Sandoz in drugi 1987, t. 3518, 1003), da »/z/agotovila za pošten /oziroma pravičen oziroma primeren/ in zakonit /oziroma reden oziroma pravilen/ sodni postopek /oziroma sodno preiskavo oziroma obtožbo/ so položena v členih 99-108 ŽK III 1949 in v členih 71-75 in 126 ŽK IV 1949.²⁸ Člena 130 in 147 teh konvencij vsak zase kot hude kršitve dejanja kvalificirata prikrajšanja /oziroma odvzemanja/ pravice do poštenega in

²⁸ Določba 85. 4. e. Protokola I pravi, da »/p/oleg hudih kršitev, ki so definirane v prejšnjih odstavkih in v konvencijah, se bodo štela za hude kršitve tega protokola ... , če so bila storjena namenoma in s kršitvijo konvencij ali protokola ... odvzem pravic do pravičnega in rednega sojenja osebam, ki so zaščitene po konvencijah ali se nanje nanaša drugi odstavek tega člena.« V prevodu je avtor vpoševni oklepaj zapisal dodatne slovenske pomene izvirne angleške besede, ki pa so v angleški besedi vsi zajeti. Slovenščina ima namreč izrazje mnogo ožjega pomena, pa da se ne bi po tem razumelo, da se v angleščini misli samo na primer sodišče, čeprav je mišljena tudi sodna preiskava.

zakonitega sodnega postopka predpisanega s temi konvencijami.«²⁹ »Na prvi pogled naj bi določba 2 zadostovala nudenju zgoraj omenjenih kaznovalnih ukrepov; kakorkoli, cilji te poddoločbe so v dodatni izrecni dopolnitvi zagotovljenih pravnih garancij iz 75. čl. (*Temeljne garancije*)« (Sandoz in drugi 1987, t. 3519, 1003).³⁰ Enakega mnenja je bil za MORK že Pictet s sodelavci (1960, 628) v razlagi 130. čl. ŽK III 1949, saj pravi »/z/ drugimi besedami, kršitve tu pomenijo paleto različnih prestopkov, na primer: vojnega ujetnika obtožiti pred izrednim sodiščem brez naznanitve sili zaščitnici, brez branilnega svetovalca, etc.«

3.2.1.1 »Obdelava General«

»Obdelava General« izraža bistvene dileme in zagate podpoglavja *Skladnost pravosodnih postopkov z določili ženevskih konvencij* in odpira bistvene zadrege okoli tega, kaj se je zgodilo med 25. 6. in 7. 7. 1991 oziroma izžareva *Stvarne in pravne zadrege in dileme pravosodnega postopanja* v primerih predmetne raziskave. Kaj je »Obdelava General«? To je posebna operacija tožilstva in kriminalistov proti skupini izbranih oficirjev JLA (12 jih je bilo), ki so jih ovadili za k.d. službe v sovražnikovi vojski (čl. 119 KZ SFRJ oziroma čl. 370 KZ RS).³¹ Ta operacija je konec leta 1995 dobila ime »Obdelava General«. Poimenovanje operacije pa je zavajajoče, saj vsi oficirji niso imeli čina generala, generalov je med njimi še najmanj. Zanimivo je, da mednarodno pravo oboroženih spopadov služenja v sovražnikovi vojski, ki v bistvu pomeni izdajo domovine, kot k.d. ne pozna. O tem posredno govori le določba 6. 5. čl. Protokola II, ki pa je pomembna zato, ker izžareva ključno načelo civiliziranosti - načelo humanosti in ker opominja na nezapisano civilizirano vojno pravilo o

²⁹ »Hude kršitve, omenjene v prejšnjem členu, so katerokoli od naslednjih dejanj, storjenih proti osebam ali premoženju, ki jih štiti konvencija ... ali namerni odvzem pravic do rednega in nepristranskega sojenja po določbah konvencije.« (130. čl. ŽK III 1949)

»Hude kršitve, omenjene v prejšnjem členu, so katerokoli od naslednjih dejanj storjenih proti osebam ali premoženju, ki jih štiti ta konvencija« (147. čl. ŽK IV 1949)

³⁰ Določba 2 v 85. čl. Protokola I pravi, da »/d/ejanja, opisana kot hude kršitve tega protokola, so hude kršitve tega protokola, če so bile storjene proti osebam, ki so v rokah nasprotne strani in ki jih štiti 44., 45. in 73. člen tega protokola, ali proti ranjencem, bolnikom in brodolomcem nasprotne strani, ki jih štiti ta protokol, ali proti tistemu medicinskemu ali verskemu osebju, sanitetnim enotam ali sanitetnim transportom, ki so pod kontrolo nasprotne strani in jih štiti ta protokol.«

³¹ VDT, Ktr 65/98: Ovitek spisa DT RS s preglednico: Ktr 341/93: ODT Maribor (primer *Lipnik* - Ktr 214/97); ODT v Celju (primer *Kolšek* - Ktr 194/97); ODT v Ljubljani (primer *Aksentijević* - Ktr 176/97, primer *Mohar* - Ktr 136/97, primer *Sever* - Ktr 430/97, primer *Posavčič* - Ktr 431/97, primer *Matič* - Ktr 432/97, primer *Bikar* - Ktr 433/97); ODT v Kopru (primer *Čad* - Ktr 219/97); ODT v Novi Gorici (primer *Koder* - Ktr 217/97); DT RS (primer *Podgornik* - Ktr 217/97, primer *Brudar* - Ktr 201/97).

velikodušnosti zmagovalca.³² Mednarodno pravo oboroženih spopadov pozna le: vohune (II. poglavje HPVK in 46. čl. Protokola I) in plačance (47. čl. Protokola I). *Navodila SFRJ* so glede tega širša in ločijo: vohune (t. 109-112), plačance (t. 113-114), sovražne državljane (t. 253-262) in pa služenje v sovražnih oboroženih silah (t. 202), v kar vsebinsko sodi tudi t. 159 glede stališča SFRJ do kapitulacije.

Za enkrat je nepoznan povod in razlog nastanka »Obdelave General«. Tudi ni mogoče zagotovo reči kdaj se je ta operacija začela. A ključni, mogoče celo začetni, sestanek glede 'služenja v sovražnikovi vojski' je bil 14. 7. 1993 pri JT RS, ko predstavnika MNZ »postavljata vprašanja glede odkrivanja in prijavljanja kaznivih dejanj službe v sovražnikovi vojski po čl. 119 KZ SFRJ ... /p/o komentarju KZ SFRJ (Savremena administracija 1988) k čl. 119 ... Osvojeno je bilo stališče, da naj organi odkrivanja zberejo ustrezne podatke o nekaterih najbolj izstopajočih primerih kaznivih dejanj po 119. čl. KZ SFRJ ..., ker ni opravičljivih razlogov, da bi prezrli tovrstne dogodke z morebitnimi znaki kaznivih dejanj po čl. 119 KZ SFRJ ... Ni sicer izključena možnost kasnejše amnestije (oziroma abolicije) v zvezi z določeno skupino teh kaznivih dejanj« In že čez slabo leto UKS piše na JT RS g. Antonu Drobniču: »Po dogovoru na posvetu na vašem tožilstvu, da po inkriminiranem členu ovadimo le nekaj eklatantnih primerov in se po oblikovanju sodne prakse v dogovoru z vami odločimo za tovrstno nadaljnje ukrepanje ... dejansko naših aktivnosti v tem smislu nismo širili« (0221-8-242/10-94, 6. 4. 1994). Poglejmo za »Obdelavo General« bistvena slovenska stališča: **(i)** »Predsedstvo Republike Slovenije pričakuje, da starešine in vojaki, državljani drugih republik, ne bodo sodelovali pri izvrševanju ukazov, ki z vojaško silo ogrožajo suverenost Republike Slovenije« (Predsedstvo Republike Slovenije 1991). **(ii)** »Slovenija je od 25. junija dalje samostojna in suverena država; JA je tuja sila in smatra da gre za spopad med dvema suverenima silama. V minulem dogodku ne gre za okupacijo, ker napadalec ni prevzel nobene efektivne oblasti ... (Javni tožilec Republike Slovenije Anton Drobnič) (VDT, Ktr 65/98: Ktr 341/93: A 63/91-3/VB/st, 26. 7. 1991, stran 5). **(iii)** V kabinetu predsednika Republike Slovenije je bilo v letu 1993 »tolmačenje pravne narave navedenega poziva ... : ... Javni poziv predsedstva je torej akt, s katerim je na podlagi citirane določbe Ustavnega zakona odpoklicalo vse aktivne starešine in civilne osebe iz Republike Slovenije,

³² »Po končanih sovražnostih si bodo oblastva prizadevala v največji možni meri amnestirati osebe, ki so sodelovale v oboroženem spopadu, ali tiste, ki jim je bila iz razlogov v zvezi z oboroženim spopadom vzeta prostost, bodisi so bile internirane ali priprte.« (Dolenc 1989, 190)

ki so v službi v Jugoslovanski armadi ...» (0011/7-sl./93, 16. 8. 1993, stran 2).³³ **(iii)** »**Sam menim**, da ravnanje JLA, ki se je spopadla z oboroženimi silami Republike Slovenije ... to armado dejansko opredeljuje kot vojsko, ki je bila v odnosu do Republike Slovenije sovražnikova vojska, **ne glede na drugačna formalno pravna stališča, ki jih pravilno izpostavlja zaprosilo** ter da bi bilo na osnovi takšnega izhodišča potrebno pričeti kazenski postopek« (Javni tožilec Republike Slovenije Anton Drobnič) (VDT, Ktr 65/98: Ovitek spisa: Ktr 341/93: Ktr 50/94 P/Z, 2. 6. 1994). **(iiii)** »**OBVEZNO NAVODILO** o delu javnih tožilstev v Republiki Sloveniji pri pregonu kaznivega dejanja službe v sovražnikovi vojski po 119 čl. KZ SFRJ. Temeljna javna tožilstva naj pri reševanju ovadb zaradi kaznivih dejanj službe v sovražnikovi vojski po 119. čl. KZ SFRJ, ki se nanašajo na obdobje agresije JA na Republiko Slovenijo v letu 1991, upoštevajo predvsem naslednje: ... 2. Kaznivo dejanje po čl. 119 KZ SFRJ je bilo mogoče storiti od dneva javnega poziva vsem starešinam in pripadnikom Jugoslovanske armade, ki ga je sprejelo Predsedstvo republike Slovenije dne 27. 6. 1991. 3. Posamezne kazenske zadeve naj temeljna javna tožilstva pred dokončno rešitvijo pošljejo preko višjih javnih tožilstev v pregled Javnemu tožilstvu Republike Slovenije. Višja javna tožilstva dostavijo spis s svojim mnenjem glede rešitve zadeve« (Javni tožilec Republike Slovenije Anton Drobnič) (VDT, Ktr 65/98: Ktr 341/93: A 66/94, 13. 6. 1994). Čez slabo leto, leta 1995, je generalni državni tožilec Republike Slovenije Anton Drobnič pod nujno in po kurirju urgiral na MNZ v zadevi »Kazniva dejanja službe v sovražnikovi vojski po čl. 370 KZ RS: ... ni nobenih zadržkov za neprekinjeno ukrepanje ... Rezultate dosedanjega odkrivanja storilcev teh kaznivih dejanj ni mogoče oceniti kot uspešno, zato je nujno da se prizadevanja intenzivirajo« (VDT, Ktr 65/98: Ktr 341/93: Ktr 341/93-7/VB-mj, 15. 3. 1995). **(v)** Na problematičnost takšnega početja tožilstva so 15. 11. 1995 opozorili z MNZ. Po tem posvetu mnogo dokumentov nosi naslov »OBDELAVA GENERAL«. »... MNZ /je/ osvetlilo problematiko kazenskega pregona tistih oseb, tj. pripadnikov JA ... ter drugih povezanih oseb z enotami TO in policije, ki so sicer ostali v službi v JLA, vendar so z njimi sodelovali z enakimi cilji. Bili so torej pripadniki JA, podpirali pa so strateške interese Slovenije. Tudi zaradi velikega števila le-teh (nekaj 100), bi bil njihov kazenski pregon neosnovan, pravno formalističen ... Glede navedenih oseb bi zato bilo opurtuno razmisliti o amnestiji, ki bi zajela vse ... /ki/ niso sodelovali v nobeni akciji JA, ki jo je mogoče oceniti kot dejanje vojaške agresije ...« (VDT, Ktr 65/98: Ktr 341/93: Ktr 341/93, 16. 11. 1995). Po raziskanem je le v primeru *Koder* prišlo do sodbe, oprostilne. V

³³ Mišljen je 14. čl. Ustavnega zakona (Ur. L. RS, št. 1/91, stran 3). Vendar, če bo bralec šel brati celoten člen, pa tega kot neke obveze in dolžnosti, o čemer govori dokument (0011/7-sl./93, 16. 8. 1993, stran 2), tam ne bo.

ostalih primerih se je končalo že na tožilstvu, praviloma pa ob sodno zavrženih zahtevah za preiskavo. A tožilstvo in kriminalisti kažejo neverjetno vztrajnost, kar kaže na MNZ-UKS izdelan dokument, ki so ga pod »uradna tajnost – strogo zaupno«, razposlali vsem UNZ: »OBDELAVA GENERAL - ANALIZA IN OCENA STANJA ... se marsikatera zadeva na sodišču ni razpletla po pričakovanjih in željah ... **Državno tožilstvo se je po sprejetju odločitve, da je šlo v Sloveniji za vojno, odločilo v nekaterih večjih primerih zavržene in ustavljene postopke obnoviti** ... bodite selektivni in kritični v tem smislu, da preklic tiralice s strani sodišča ne pomeni nujno, da je za nas zadeva končana. Ne glede na to, bi morali namreč z iskanjem nekaterih nujno nadaljevati ... Opažamo, da ste bili pri teh preklicih premalo kritični in da je potrebno marsikatero iskanje obnoviti, zato tako tudi storite ... mag. Anton Dvoršek/ direktor uprave/ državni sekretar/.« (VDT, Ktr 65/98: Ktr 341/93: 0221-2-Z 21-1/51-97, 14. 5. 1997)

Zadrega okoli povezave datuma nastanka slovenske države in »Obdelave General« je izstopala že februarja 1992. In sicer v mnenju Višjega javnega tožilca Pavla Dolenca: »/N/i mogoče absolutno določno trditi, da je že z razglasitvijo neodvisnosti RS postala Jugoslaviji tuja država v vseh pogledih in JLA oborožena sila tuje države.« (VDT, Ktr 66/98 Zbirni spis: Vojni zločini v Junjski vojni 1991: Ovitek spisa DT RS Ktr 66/98: Leto 1992 (9 spisov): Ktr 52/92-D/ as, 27. 2. 1992, 2-3)

V primeru *Lipnik* se je že leta 1994 pojavilo pravno mnenje, ki je izhajalo iz veljavnih zakonov, da »/p/o čl. 415 Zakona o službi v oboroženih silah (Ur.l. SFRJ 7/85), ki je veljal za ovajenca, v vojnem času poklicni vojak ne more zahtevati prenehanja službe. Ovajenec je kljub temu takšno zahtevo podal in je bila rešena 1/10-1991. Če bi samovoljno zapustil službo, bi kazensko odgovarjal bodisi za dezerterstvo (čl. 217 KZ SFRJ), bodisi za vdajo sovražniku (čl. 227 KZ SFRJ), za obe dejanji pa je bila po zvezni uredbi z zakonsko močjo za primer vojne zagrožena tudi smrtna kazen. Kazenski pregon bi se zanesljivo uveljavil, saj je bil ovajenec pomočnik komandanta velike vojaške enote (korpusa), enote JA pa so na tem območju predstavljale prevladujočo vojaško silo« (KTR 23/94-2/mag.DP/br, 30. 5. 1994, stran 3). Kako je na zadrego okoli Javnega poziva predsedstva gledalo Vrhovno sodišče Republike Slovenije? »Vrhovno sodišče Republike Slovenije je pri odločanju o upravnem sporu ... v obrazložitvi ene svojih sodb navedlo, da Poziv Predsedstva Republike Slovenije ne more imeti negativnih učinkov za odločbo o posamičnih stvareh, ker ni bil objavljen kot

splošni akt (154. čl. Ustave Republike Slovenije). Navedeni poziv je bil objavljen le v sredstvih javnega obveščanja.« (0011/7-sl./93, 16. 8. 1993, stran 2)

In kako je to zadrego doživljal obdolženec v primeru *Koder*? »Nije se moglo na jednostavan način utvrditi što je istinita informacija, a što je dezinformacija ... sam bio u veoma komplokovanom ličnom stanju ... da mi je supruga bila bolestna ... Sam ovog, samovoljno napuštanje jedinice i bjekstvo iz tadašnje JNA je predstavljalo krivično djelo za koje je bila predviđena izuzetno visoka kazna zatvora. Svaka pogrešna procjena tada realnog stanja bi prouzrokovala veoma teške posledice kako za mene tako i za moju porodicu.« (434/98, 5. 9. 2001, dopisu priložen originalni zapisnik zaslišanja, stran 2)

Iz spisa primera *Čad II* avtor za ponazoritev problematike izpostavlja navedbe iz dopisa Ministrstva za notranje zadeve (MNZ) na Ministrstvo za zunanje zadeve (MZZ) 21. 4. 1992: »Glede na funkcijo, ki jo je ... opravljal in njegovo ravnanje med lansko vojno v Sloveniji ter kasneje na Hrvaškem, je bil vnešen v seznam častnikov JA, katerim se iz varnostnih razlogov prepove vstop v R. Slovenijo. Razen tega je bil takrat še v aktivni službi in na dokaj pomembnem položaju, svojega slovenskega porekla pa ni nikjer omenjal ... smo ugotovili ... da je vpisan v državljansko knjigo ... Ker je nedvomno državljan Slovenije, smo ukrep prepovedi vstopa v državo zanj preklicali« (0224-8-7-244, 21. 4. 1992). Poglejmo utemeljevanja OVS v primeru *Čad II* v zadevi »NEUPRAVIČENOST DO POKOJNINE ... General ... je leto dni pred agresijo vidno spremenil odnos do TO, postal je vzvišen, aroganten, strukture TO je dobesedno ignoriral ... Ta njegova aroganca se je stopnjevala do spopada ... Svojo zagnanost v akcijah je izkazal tudi s tem, da je zasedel mejne prehode ... je general ... kriv za smrt dveh vojakov in ranitev dveh vojakov JA in za ranitev dveh pripadnikov TO. Iz zgoraj navedenih podatkov je razvidno, da je general ... pripravil in izvedel agresijo na Republiko Slovenijo. Andrej Lovšin /direktor uprave: podsekretar/« (VDT, Ktr 65/98: 853-015/59-2/97, 26. 9. 97 in njemu pripet dokument 881-14/3231, 22. 10. 1992). V primeru *Mohar* vidimo kako je, v podobnem, obdolženi izjavil, da »v/se kar bi želel povedati v zvezi s tem je, da sem globokega mnjenja, da mi nedolžnosti v zvezi s tem ni treba dokazovati. Edino le to sem nameraval povedati v svoj zagovor in nič drugega« (Kpr 126/96, 18. 4. 1996, stran 2). Tožilstvo pa je obdolžitve utemeljevalo po povzeti naznanitvi MO, da je »o/bdolženi ... v razgovoru vedno nastopal kot ekstremni pristaš za Jugoslavijo in takratno JNA. Takrat je tudi dejal, da bi ob morebitni intervenciji JLA v Sloveniji tudi sam streljal po lastnem narodu« (Kt 2262/93-DG/SN-11, 23. 2. 1996, stran 2). V primeru

Aksentijević se je brez sodno dokazane kršitve mednarodnega prava oboroženih spopadov generalmajorju že 19. 12. 1991 odvzelo slovensko državljanstvo z utemeljitvijo, da »n/avedena dejstva so splošno znana, zato Ministrstvo za notranje zadeve o teh dejstvih ... ni izvedlo posebnega ugotovitvenega postopka. Za odvzem državljanstva ... so glede na navedeno izpolnjeni vsi pogoji ... mag. Slavko Debelak /direktor uprave za upravno pravne zadeve/podsekretar/« (0011/3-XVII-137.319, 19. 12. 1991, 3). Posredoval je tudi varuh človekovih pravic, da »o/sumljenca ali obdolženca je treba v razumnem roku razrešiti pravne negotovosti in neprijetnosti, povezane s kazenskopravno obravnavo dejanj, katerih je osumljen ali obdolžen. Gordijski vozeli postopkov, ki kazenskopravno obravnavajo dejanja ob osamosvojitvi, je treba čim prej presekati« (6.2.-6/2002-2-BU, 4. 4. 2002). Za konec pogledimo kaj je povedal generalmajor JLA v »Zapisnik/u/ o zaslišanju stranke ... v upravni zadevi izdaje dovoljenja za začasno prebivanje ... : ... Želim povedati, da sem se za Jugoslavijo sicer boril, pa pač nisem uspel. Slovenija se je uspela osamosvojiti, za to ima vso pravico. Vedno sem vse povedal javno, za svoje izjave sem bil in sem odgovoren in vse, kar sem povedal, je imelo podlago v takratni zakonodaji in nimam nič proti, če gre Slovenija svojo pot. Hvaležen sem Sloveniji, da mi je po štirih letih dovolila obisk in bom zadovoljen, če mi bo obisk omogočala tudi vnaprej. Prišel sem namreč le zaradi svoje žene, ki je pred kratkim prestala operacijo kolka in jo čaka še ena operacija in tudi zaradi hčerke, ki se je zdravila v psihiatrični bolnišnici ... dlje časa tudi ne nameravam prebivati, ker je pritisk sredstev javnega obveščanja tolikšen, da je to za mojo družino preveč obremenjujoče, družine pa ne želim vznemirjati ... Pojasni se mi tudi razloge, zaradi katerih mi je bilo odvzeto državljanstvo. V zvezi s tem povem ... Ta odločba je bila takrat le politični dokument« (Kt (1) 1914/95, 0011/3-XVII-137.319, 19. 12. 1991: Zapisnik, 15. 3. 1995, stran 7)

Ob rob temu se avtor sprašuje **kdo je tu izdal koga?** In ali ni zanimivo vedenje službe Central Intelligence Agency (2002, 75), da »m/inistrstvo za obrambo ni imelo namena uporabiti aktivne oficirje JLA za izgradnjo vojske«? Ob vsem tem se kar prezre, da s pravnega stališča SFRJ smo vsi pripadniki OSRS služili v sovražnikovi vojski oziroma v nelegalni uporniški paravojski (Jugoslovanska ljudska armada 1991, 15; Koselj 2008), in da so bili pripadniki OSRS po kazenskem pravu SFRJ iz leta 1982 protirevolucionarji. Če bi bile enote OSRS poražene, bi se bojevnike OSRS, skladno s KZ SFRJ kaznovalo: za kontrarevolucionarno ogrožanje družbene ureditve (čl. 114 KZ SFRJ) z najmanj 10 leti zapora ali s smrtno kaznijo; za ogrožanje teritorialne celote (116. čl. KZ SFRJ) z najmanj 10

leti zapora ali s smrtno kaznijo; za službo v sovražnikovi vojski z najmanj 3 leti zapora; za umor iz sovražnih nagibov proti SFRJ (122. čl. KZ SFRJ) z najmanj 10 leti zapora ali s smrtno kaznijo; za oborožen upor (124. čl. KZ SFRJ) z najmanj 5 leti zapora; za vohunstvo (128. čl. KZ SFRJ) z najmanj 10 leti zapora ali s smrtno kaznijo. Za vsa ta dejanja bi oblast lahko storilcu zaplenila še premoženje (140. čl. KZ SFRJ). (Bavcon in drugi 1984, 271-311)³⁴

3.2.1.2 Obveščanje in medsebojna pravna pomoč

Glede dolžnosti obveščanja nasprotne strani v oboroženem spopadu (100. čl. ŽK III 1949) Pictet (1960, 474) s sodelavci meni, da bo »/s/ila zaščitnica prav tako obveščena in bo na ta način zmožna obvestiti silo, ki ji vojni ujetniki pripadajo. Besedilo pravi, da to obvestilo mora biti narejeno 'čimprej je mogoče'. Očitno je, da je to treba storiti nemudoma po zajetju, za njo bi bilo nerazumljivo – in popolnoma proti duhu te Konvencije – da se vojne ujetnike obvesti o posledicah njihovih dejanj le po tem ko so takšna dejanja zagrešili. Po drugi strani, pa je sila zajetja prosta v odrekanju kakršnekoli komunikacije take vrste, dokler se le ta vzdržuje izreči obsodbo na smrtno kazen. Smrtna kazen se lahko uporablja le v presojanju spornih dejanj zagrešenih po opravljenem obvestilu.« Drugi odstavek (100. čl. ŽK III 1949) pravi celo, da se »/n/obenega drugega dejanja ne sme kaznovati s smrtno kaznijo.«

Iz dokumentacije vseh primerov, ki jih je zajela raziskava, se kaže neobveščanje sile zaščitnice o k.d., ki se jih kaznuje s smrtno kaznijo. Iz spisnih dokumentov pa tudi ni razvidno, da se je o tem nasprotno stran obvestilo neposredno.

Obe strani oboroženega spopada sta pri obravnavanju spornih dejanj v času oboroženega spopada zavezani k medsebojni pravni pomoči v kazenskih stvareh (88. 1. čl. Protkola I). Iz zapisnikov zaslišanj, v spisni dokumentaciji primerov predmetne raziskave, se vidi, da je v nekaterih primerih medsebojna pravna pomoč bila: na ODT v Slovenj Gradcu (primer *Miladinović*), na ODT v Murski Soboti (primer *Popov in Trifunović*) na ODT v Kopru (primer *Džerič*, primer *Đerkovič*, primer *Danilović*), ODT v Kranju (primer *Luković*), na ODT v Ljubljani (primer *Polčič*) in na ODT v Novi Gorici (primer *Koder*). Nisem pa našel zahtev za izročitev osumljenega ali obdolženega (88. 2. čl. Protkola I).

³⁴ Ker je bil avtor prostovoljni bojevnik v enotah OSRS, bi bil zelo verjetno takšnih ukrepov deležen tudi sam.

Kaže se, da je bila v fazi pravosodne preiskave nasprotna stran obveščena v 22 primerih, a iz dokumentacije ni razvidno, ali je bilo to vsaj tri tedne pred začetkom postopka (prvi odstavek 104. čl. ŽK III 1949).

V naslednjih primerih, pa se je razsojanje preneslo pred pravosodje druge države oziroma pred vojaško sodišče: primer *Arsim in ostali*, primer *Trkulja in Čondor*. V primeru *Radovanović* in v primeru *Veliči* spisna dokumentacija kaže, da je pravosodje zavračalo prenos obravnave pred pristojno vojaško sodišče. V primeru *Grojović* pa je tožilec menil, da »/o/dstop kazenske zadeve tuji državi se ... ne zdi primerna rešitev. /Vodnik/ je po vrnitvi v Srbijo postal tam nekakšen junak in ni pričakovati, da mu bo v sedanjih razmerah v primeru odstopa spisa izrečena primerna kazen.« (Kt 629/91 BA/ba, 17. 10. 2002, stran 2)

Dva oziroma trije primeri, primer *Štrihovec I*, primer *Štrihovec II* in primer *Medvedjek* imajo mednarodni odmev. V primerih *Štrihovec I* in *Štrihovec II* je 1. 7. 1991 pisal tudi The Times: »Grška vlada obtožuje slovenske oblasti za mobilizacijo grških tovornjakov in za grožnje njihovim voznikom z orožjem. Izjava grškega zunanjega ministrstva govori o 16. tovornjakih, ki morajo mirno stati od začetka sovražnosti ... v bližini Jugoslovansko-Avstrijske meje« (The Times.1991. Lorries row, 1. 7. 1991: 8). Ministrstvo za pravosodje in upravo je 12. 5. 1992 sodišču v Novem mestu posredovalo »zaprošilo Sodišča v Sofiji za pribavo podatkov v zvezi s smrtjo petih bolgarskih državljanov v času vojnih dogodkov v Republiki Sloveniji (28. 6. 1991)« in sicer v zadevi *Georgijev Stojan-Kozakov in drugi* (765-27/92, 12. 5. 1992). Sodišče v Novem mestu je tožilstvu 7. 3. 2006 posredovalo »zaprošilo Vrhovnega kasacijskega tožilstva iz Sofije ... za poročilo o stanju /primera *Medvedjek*/ ... oziroma za odgovore na vprašanja« Vrhovnega kasacijskega tožilstva Republike Bolgarije. (Pom 5/2006, 7. 3. 2006)

3.2.1.3 Stvarna pristojnost

Oficirjev zagovornik v primeru *Kovačić* je sodišču predstavil bistvene zagate našega pravosodja okoli stvarne pristojnosti: »Gre za vprašanje, katero pravo je v tem času veljalo in ali je bilo obdolženčevo ravnanje protipravno ali ne ... je šlo za zakonito ravnanje obdolženca kot profesionalnega vojaka ... V primeru nepokorščine bi odgovarjal pred vojnim sodiščem.

Nobenih razlogov (kot vojak) ni imel, da bi izvršitev povelja odklonil. **Povelje ni bilo nezakonito**, pa če to danes še tako težko priznamo ... **Armada je imela najmanj dve pokritji za svoje dejavnost ... Po stališču haaške mirovne konference je bila Slovenija v času spopadov še del SFRJ in njeno pravo je veljalo tudi na našem ozemlju**» (Kpr 27/92, 13. 10. 1994). Tudi prostali predmetni spisi kažejo, da je določitev stvarne pristojnosti resen problem tožilstva.

Glede na povedano v poglavju *STVARNE IN PRAVNE DILEME OBOROŽENEGA SPOPADA* avtor meni, da je za oborožen spopad v Sloveniji v letu 1991 v splošnem stvarno pristojen Protokol II, saj je šlo za nemeddržavni oboroženi spopad. Republika Slovenija v tistem času namreč ni imela vseh elementov države (manjkalo je efektivno obvladovanje predvidenega državnega ozemlja) in tudi ni bila subjekt mednarodnega prava. Vse to je Slovenija pridobila šele od 8. 10. 1991 dalje in ne že 25. 6. 1991. Ob rob temu še avtor doda, da je bila večina enot JLA nameščenih v Republiki Sloveniji že pred 25. 6. 1991. Če avtor upošteva prakso MKSJ, ki jo opisuje Rogers (2004, 220), meni, da bi Protokol I lahko veljal le za oborožene spopade v katerih so oborožene sile SFRJ napadale cilje v Sloveniji, oziroma so začele prodor, iz svojih oporišč izven Republike Slovenije. Resnično zagato pa predstavljajo spopadi, v katerih so se bojevale enote oboroženih sil SFRJ iz različnih delov SFRJ (iz Slovenije, iz Srbije, iz Hrvaške), kot je bilo recimo v primeru *Karavanke*.

V nekaterih primerih je tožilstvo primerno določilo stvarno pristojnost Protokola I (primer *Depala vas*, primer *Gavrević in Lazarević*, primer *AR Holding*, primer *Murska Sobota*, primer *Gibina*, primer *Ljutomer*, primer *Trkulja in Čondor*, primer *Štrihovec I* in *Štrihovec II*, primer *Boč*, primer *Središče ob Dravi*, primer *Jevremović*). V primeru *Radovanović* je tožilstvo primerno določilo stvarno pristojnost Protokola II. V primeru *Popov in Trifunović* pa se tožilstvo, v obtožnici vloženi 4. 4. 2008 (KT 246/91-36-ŽB/bb, 4. 4. 1991), sklicuje hkrati in enakovredno tako na Protokol I kot tudi na Protokol II, kar je protislovno. V 56 primerih se kaže, da, glede na mednarodno pravo oboroženih spopadov, ne moremo govoriti o primerni določitvi stvarne pristojnosti.

3.2.1.4 Začetna preiskava

Rogers (2004, 247) meni, da, ko se tožilstvo sooči z naznanjenim spornim dejanjem, se mora »t/ožilec ... najprej odločiti ali bo naznanjeni primer sploh postal zadeva tožilstva. Če je šlo za hude kršitve ŽK, je to njegova dolžnost po mednarodnem pravu ... V odločanju, kot drugo, če je osebna odgovornost za naznanjeni vojni zločin ... mora vojaški odvetnik premisliti situacijo skozi obdolženca v tistem času in v luči takratnih razpoložljivih informacij obdolženca. To vključuje tudi premislek taktične situacije, koliko razpoložljivega časa je imel za odločitev, vročico trenutka ... Priporoča pa se, v primerih ko je zakon sporen ali nejasen in je obdolženi deloval v dobri veri, naj tožilec ne toži.«

Prav v vseh predmetnih primerih vidimo, da tožilstvo - na začetku obravnave ali med obravnavo naznanjenega spornega dejanja - ni izdelalo vojaško-taktične analize spopada ali pa domnevnega nepravilnega postopanja. Ker šele takšna vojaško-taktična analiza omogoča rekonstrukcijo *pravila razločevanja* na bojnem polju kot temeljnega pravila (48. čl. Protokol I), je pravosodje v predmetnih primerih zašlo v številne zagate, začevši z opredelitvijo stvarne pristojnosti.

Kaže se, da je začetna preiskava, to je preiskava le na ravni tožilstva, potekala v 19 primerih (*ZAVRŽENO NA TOŽILSTVU*). In pri tem je tožilstvo le v enem primeru (primer *Miladinović*) obvestilo nasprotno stran in še to potem zahteve za zaslišanje osumljenca pred sodiščem v Nišu. Od petih primerov, ki še vedno potekajo le na tožilstvu (*ODPRTO NA TOŽILSTVU*), se kaže, da je bila nasprotna stran obveščena le v primeru *Boršt* in to že na samem začetku preko skupnega komisijskega ogleda kraja dejanja. V skupno 24 primerih je začetna preiskava potekala le proti pripadnikom JLA, le v enem primeru je potekala proti pripadniku OSRS (primer *Vintar*).

3.2.1.5 Sodna preiskava in sojenje

Kaže se, da je sodna preiskava potekala v 46 predmetnih primerih, iz česar se je v sojenje razvilo deset primerov.³⁵ Sodna preiskava in sojenje sta potekali le proti pripadnikom JLA.

³⁵ Naj bralcu pojasnim, da gre za seštevke primerov, ki jih obravnavata poglavji *SODNA PREISKAVA* (36 primerov) in *SODIŠČE* (deset primerov). Vsi ti primeri so bili obravnavani v sodni preiskavi.

Zaradi tega se postavlja pomembna zadrega: ali so pravosodni postopki nediskriminatorni ali diskriminatorni, pristranski ali nepristranski? Če sledim duhu drugega odstavka 82. čl. ter v duhu 84. in čl. 85. čl. ŽK III 1949 je možno pripadnike JLA preganjati in kaznovati le, če bi za enako dejanje preganjali in kaznovali tudi pripadnike OSRS. (Pictet 1960, 409-410)

V nobenem primeru ni avtor našel ničesar kar bi kazalo, da je bil v začetku obravnave predložen dokaz, »da so sila zaščitnica, vojni ujetnik in udeleženi predstavnik ujetnikov prejeli ... obvestilo najmanj tri tedne pred začetkom obravnave« (zadnji odstavek 104. 4. čl. ŽK III 1949). Sodno preiskavo je proti vojnemu ujetniku treba voditi hitro in jo čimprej končati, vojni ujetnik je med postopkom le izjemoma v priporu, »razen, če to velja za pripadnike oborožene sile, ki je ujetnike zajela, ki so storili podobna dejanja, ali če to zahteva nacionalna varnost. Pripor v nobenem primeru ne sme trajati več kot tri mesece« (103. čl. ŽK III 1949). V primeru *Veliči* in v primeru *Štrihovec I* je pripor trajal pet mesecev in pol, v primeru *Arsim in ostali* pa dva meseca in pol. V nekaterih ostalih primerih (npr. primer *Kovačič*) so bili pripori, če so bili, dolgi le kak dan. Kar se pripora tiče pa so nepojasneni razlogi vojnega ujetništva oziroma pripiranja pripadnikov JLA v oktobru 1991 (npr. primer *Vintar*).

In »/č/e niti vojni ujetnik niti sila zaščitnica nista izbrala zagovornika, bo sila, ki je zajela vojne ujetnike, po službeni dolžnosti določila usposobljenega odvetnika ali svetovalca, ki bo zagovarjal obdolženca« (drugi odstavek 105. čl. ŽK III 1949). Za razliko od tega pa 70. 3. čl. Zakon o kazenskem postopku (ZKP) postavlja zagovornika samo za k.d. s predpisano zaporno kaznijo 8 let zapor ali več.³⁶ Takšno omejevanje zagovorništva, po uradni dolžnosti pri obravnavanju spornih dejanj iz oboroženih spopadov, ni skladno z gornjo določbo 105. čl. ŽK III 1949. Iz spisnih dokumentov se kaže, da je obdolženec ali obtoženec imel zagovornika le v 14 primerih. Da sodišče tudi po uradni dolžnosti ni bilo vedno skrbno glede obveznega zagovorništva vidimo v primeru *Trkulja in Čondor*, ko je sodišče prejelo opozorilo tožilstva »da je glede na kaznivo dejanje in zagroženo kazen obvezna obramba že v fazi preiskave, zato je potrebno obdolžencema postaviti zagovornika po uradni dolžnosti« (Kt 249/91-2BŽ/on, 9. 2. 1993). Podobno se kaže v primeru *Veliči*.³⁷ Sodišče tudi ni dovolilo

³⁶ Ur. l. RS, št. 32/2007.

³⁷ SLUŽBENA ZABELEŽKA (Vojna pošta br. 3553, 16. 10. 1991), navajana v nadaljevanju, z obiska priprtega obtoženega vodnika 11. 10. 1991; obiskali so ga vojaški branilec, vojaški zdravnik in vojaški psiholog; vodnik je namreč zahteval vojaško pravno in zdravniško pomoč. JLA ni bila obveščena o razlogih za obtožbo in preiskavo. Od preiskovalnega sodnika so želeli dovoljenje za obisk obdolženca. Bili so nespoštljivo

usposobljenega branilca po obdolženčevi izbiri, čeprav je sodišče po drugem odstavku 105. čl. ŽK III 1949 dolžno določiti usposobljenega odvetnika ali svetovalca.³⁸

Za osvetlitev takšne pravosodne prakse, pogledajmo mnenje Picteta (1960, 472-473): »Tretji odstavek 99. čl. ŽK III 1949, pravica do obrambe, se dopolnjuje s 105. čl. v nadaljevanju, ki podrobno pojasnjuje pravico in sredstva obrambe. To načelo vključuje Deklaracija o človekovih pravicah iz 10. decembra 1948 (10. in 11. čl.) ... V dodatku pojasnjenim pogojem v določbah 1 in 2 omenjenega člena, se za sledeče garancije obtoženim zagotavlja obveznost: ... (c) da vodi svojo obrambo ali dobi pomoč odvetnika ali svetovalca po lastni izbiri ali, če je brez lastnih sredstev, da pridobi brezplačno pomoč ali svetovalca tako določenega (105. čl., določbi 1 in 2); (d) da sprašuje in postavlja vprašanja pričam obtožbe in da sprašuje priče za obrambo, na enak način kot so priče obtožbe spraševane ... Nazadnje, svoboda svetovalca za obrambo mora biti zagotovljena; ne samo da mora biti omogočeno svobodno sporazumevanje z obtoženim, pripravljanje polne obrambe in zagovarjanje brez omejitev (105. čl., določba 3), ampak ga je potrebno obvarovati pred vnaprejšnjo obsodbo vsake vrste ... «

3.2.1.6 Dejanja po sodbi

sprejeti. Uslužbenka, ki se niti predstavila ni, jih je pustila pred vrati in jih ni spustila do sodnika. Sodnik jim je preko nje sporočil, da vojaški branilec ne more zagovarjati obdolženca pred civilnim sodiščem in da vojaški branilec ni vpisan v odvetniško zbornico Slovenije in zato ne more govoriti z obdolžencem. A ker so vztrajali za osebni pogovor s sodnikom, jih je ta pustil čakati preko dve uri in pol. Ko so govorili jim je povedal: da obdolženi ni vzel branilca in tudi sodišče mu ga ni postavilo po službeni dolžnosti; sodišče ne bo dovolilo branjenja vojaškemu branilcu. Ni jim dal nobenih pojasnil o pravnih razlogih pripora, o dejanskem stanju ter o zdravstvenem stanju. Niti jim ni dovolil vpogled v kazenski spis. Ko so se peljali do zavora, jih je že čez 200 m ustavil miličnik in se nekorektno vedel; ko jih je spustil, so jih spremljali miličniki, pa čeprav na poti iz Postojne do Nove Gorice ni bil na njih nihče pozoren. Zdravniku so prepovedali vnos zdravniških pripomočkov k priprtemu, češ da zanj skrbi zaporniški zdravnik. Glede na kasnejši potek so preiskovalnemu sodniku neuspešno predlagali preveritev pristojnosti sodišča za sojenje vojaku in da se postopek prenese v pristojnost vojaškega sodišča, da se obtoženca hitro prepelje v zdravstveno ustanovo zaradi zaščite zdravja in življenja (samomorilnost, depresija) in da je pod nevropsihiatrično kontrolo in spremljanjem, da se mu za zagovornika postavi vojaškega branilca, če pa to ne, so predlagali izkušenega odvetnika v vojnem pravu iz Ljubljane. Apelirali so še na etično in pravno višino sodišča. (ODT v Novi Gorici, KT 79/92)

³⁸ Dodelili so mu sicer zagovornika, ki se je trudil v korist vojnika, vendar ni bil izveden v mednarodnem pravu oboroženih spopado, tako kot tudi ne tožilec in preiskovalni sodnik. Neštete napore zagovornika za opustitev pripora je preiskovalni sodnik vztrajno zavračal: »Prav možna reakcija okolice, v kolikor bi bil do končnega postopka na prostosti ... Hkrati pa je prizadetost črnovrških prebivalcev tista posebna okoliščina, ki tudi kaže na specifično potrebo po tem, da obdolženec ostane v priporu do konca kazenskega postopka.« (ODT v Novi Gorici: KT 79/92: KT-366/91-MK-tk, 31. 12. 1991)

»O vsaki sodbi, izrečeni vojnemu ujetniku, je potrebno takoj obvestiti silo zaščitnico ...« (107. čl. ŽK III 1949). Takega obvestila ni avtor videl v nobeni sodbi oziroma v nobenem raziskanem tožilskem spisu, kaj takega ni razvidno niti iz tega, komu so sodbo ali kakršen koli sklep sodišča poslali v vednost.

3.2.2 VIDENJE NEPRAVILNIH DEJANJ

Vprašanje tožilskega videnja kaj naj bi bilo nepravilno dejanje v oboroženem spopadu postavi že podpoglavje *OPIS TOŽILSKE IN SODNE PRAKSE*, kjer vidimo široko paleto naznanjenih k.d. posameznikov, pri čemer prevladujejo civilno-pravna opredeljevanja domnevno spornih dejanj. Da z obstoječim tožilskim in sodnim videnjem nepravilnih dejanj nekaj ni v redu nam kaže že to, da ni bilo do konca leta 2008 v 71 primerih niti ene obsodilne sodbe. Svojevrsten pokazatelj je tudi to, da je 70 primerov potekalo proti pripadnikom JLA in le en primer proti pripadniku OSRS. Vse to odpira mnoga vprašanja, eno bistvenih je: kako je tožilstvo in sodišče razumelo nepravilna dejanja v okoliščinah oboroženega spopada in kako na ta ista dejanja gleda mednarodno pravo oboroženih spopadov?

Razkorake v vrednotenju, kaj je prav in kaj narobe, med pravosodjem Republike Slovenije in mednarodnim pravom oboroženih spopadov, je avtor združeval v: *Načelo humanosti, Pravilo razločevanja, Vojaški objekt, Ropanja, Neopravičena uporaba pravosodja*.

Najprej pogledjmo kaj je to 'vojni zločin'? Tomšič (1942, 29-30) pravi, da se »/z/a vojni zločin označujejo dejanja, ki jih storijo pripadniki oborožene sile vojskujoče se stranke, s tem da prekršijo predpise vojnega prava /oziroma v predmetnih primerih mednarodnega prava oboroženih spopadov/ v sovražnikovo škodo. Ta dejanja morajo biti protipravna, zato ne spadajo semkaj dejanja vojnih represalij. Vojnemu pravu nasprotna dejanja so lahko ali vojna dejanja ali obči zločini.« **Kako na preganjanje in sojenja za dejanja, ki niso prepovedana po mednarodnem pravu oboroženih spopadov gleda mednarodno pravo oboroženih spopadov?** V prvem odstavku 99. čl. ŽK III 1949 srečamo načelo 'Nullum crimen sine lege'. »Ta določba je tradicionalno načelo kazenske zakonodaje, ki so ga oblikovalci Konvencije dodali k temeljnim načelom razloženim v 61. čl. /ŽK 1929/ (sedaj vsebovano v 2. in 3. poddoločbi tega člena); takrat ga je bilo potrebno razlagati v so povezavi z 85. čl. ... Ta predpis naj se primerja z 2. določbo 11. čl. Deklaracije o človekovih pravicah angleško

besedilo, ki je tudi avtentično, je bolj prožno ('noben vojni ujetnik ne more biti preiskovan ali obsojen za nobeno dejanje, ki ni prepovedano ...') in zdi se da prepoveduje uporabo običajnega zakona. V sedanji resničnosti, od kodifikacije 1949, ni običajnih pravil katera niso vključena v Haaške konvencije ali v to novo Konvencijo³⁹ ... Katerokoli običajno pravilo, ki ni utelešeno v nacionalno zakonodajo, naj bi bilo zaradi tega privzeto le v soglasju z uradnim poučevanjem regularno nudenega nacionalnim enotam in ki so potemtakem od teh enot na pravilen način spoštovana. Na drugi strani: običajna pravila postanejo polno privzemana v primeru ujetnikov, katerih država izvora ali sila od katere so odvisni, ni stranka mednarodnih listin vladajočih zakonom vojne« (Pictet 1960, 470-471). Podobnega mnenja je Tomšič (1942, 30), ki pravi, da sme »država vojnega ujetnika kazensko pravno poklicati na odgovornost za dejanja, ki jih je storil, preden je bil ujet, in ki nasprotujejo vojnemu pravu /oziroma v našem primeru mednarodnemu pravu oboroženih spopadov/.«

Če pogledamo *Temeljne garancije* 75. čl. Protokola I vidimo, da je »v/ečina zagotovil nanizanih v poddoločbah (a)-(j) vsebovanih v konvencijah in v konvencijah o človekovih pravicah« (Sandoz in drugi 1987, t. 3092, 879). Poddoločba 75. 4. c. Protokola I pa »skoraj besedo za besedo ponovi določbo 1 člena 15 Konvencije o državljanskih in političnih pravicah. Glede na določbo 4 tega Protokola, ni možnosti omejevanja tega predpisa v času oboroženega spora. Člen 6 Protokola II (*Kazenski pregon*), določba 2(c), vsebuje enak predpis« (Sandoz in drugi 1987, t. 3101, 881). »To sklicevanje na mednarodno pravo se pogosto imenuje 'Nüremberska klavzula'. Evropska konvencija o človekovih pravicah, katera vsebuje enako izrazje, razbistri ta izraz v drugi določbi člena 7: 'Ta člen naj ne prejudicira sojenja in kazni katerekoli osebe za katerokoli dejanje ali opustitev, ki je bilo v času zagrešitve, glede na obča pravna načela priznanih po civiliziranih nacijah, zločin'« (Sandoz in drugi 1987, t. 3103, 882). »Če povzamemo: člen 75 ni v ničemer ovira za obtožbo in sojenje osebam obtoženih vojnih zločinov ali zločinov proti človečnosti; besedilo Protokola to jasno kaže in ta člen lahko izgleda odvečen. Kakorkoli, dejstvo je da so samoumevne stvari bolj očitne, če so navedene ... pravzaprav bi bilo obžalovanja vredno, če bi zatiranje tovrstnih hudodelstev vodilo v vprašljiva sojenja in bi javno mnenje posledično postalo razočarano in ogorčeno.« (Sandoz in drugi 1987, t. 3143, 889)

³⁹ Mišljena je ŽK III 1949.

A tudi če bi zadevo obravnavali po Protokolu II, le-ta daje enake temeljne garancije v 6. 2. c. členu, ki »se prav tako kot za bojavnike uporablja tudi za civiliste, kateri bi bili predmet kazenskega postopka« (Sandoz in drugi 1987, t. 4599, 1397), glede »po zakonu kaznivega dejanja« (6. 2. c. čl. Protokola II). »Interes obtoženega in dobre vere zahtevata, da se to razlaga v luči izvirnega predloga MORK: nihče ne more biti obsojan za dejanje ali delovanje nasprotno dolžnosti, če takšno dejanje ni bilo kaznivo dejanje v času storitve« (Sandoz in drugi 1987, t. 4606, 1399). »Sklicevanje na mednarodno pravo je pretežno namenjeno zavarovanju človečnosti.« (Sandoz in drugi 1987, t. 4607, 1400)

3.2.2.1 Načelo humanosti

Načelo humanosti, zapisano v vesti vsakega človeka in naroda, je minimum varstva slehernega človeškega bitja, ki ga zagotavlja mednarodno pravo oboroženih spopadov in zaradi česar mora biti vrednota človeške osebe in blaginja ljudi nad interesi vojskujočih se strani (Papeški svet Pravičnost in mir 2007, t. 504, t. 505). Tomšič (1942, 24) izrečno o *načelu humanosti* ne govori, ampak ga po mojem mnenju opiše posredno, ko meni, da »tudi v primerih, ko ni predpisov pogodbenega ali običajnega vojnega prava, ne nastane brezpravno stanje; rešitev takih primerov ni prepuščena samovolji vojskujočih se držav. Taka stanja so podvržena Martensenovi določbi iz uvoda k HK IV 1907: 'Tako dolgo, dokler se ne bo mogel izdati popolnejši vojni zakonik, štejejo pogodbenice za primerno ugotoviti, da v primerih, ki niso urejeni s predpisi, ki so jih sprejele, prebivalstvo in vojskovalci ostanejo pod varstvom in oblastjo načel meddržavnega prava, kakor izhajajo iz navad, ugotovljenih med civiliziranimi narodi, iz zakonov človečnosti in iz zahtev javne vesti.'«

V tem okviru bo avtor podrobnejše osvetlil področje *kršitev uporabe mednarodnih znamenj in vojnih ujetnikov*. Na področje otrok in žensk, kot posebej varovanih kategorij civilnega prebivalstva v okoliščinah oboroženega spopada, avtor tu le opozarja: v dveh primerih so bili žrtve otroci (primer *Kolenovič*, primer *Luković*). V primeru *Kolenovič* je šlo za ogrožanje (sodišče ga je zaradi zastaranja zavrglo). V primeru *Luković* je bil ubit otrok (sodišče je sicer zavrnilo preiskavo proti pripadniku JLA, a je hkrati jasno pokazalo na odgovorne v OSRS, vendar tožilstvo ni ukrepalo). Oba primera kažeta pomanjkljivo tožilsko vrednotenje nasilja nad otroci: otroci do 18 leta starosti sodijo po določbah 77. čl. Protokola I med posebej

zaščitene civiliste. Ženske kot žrtve so bile v primeru *Savič*, v primeru *Polčič*, v primeru *Šušilovič in ostali*: nobena ni bila ubita, v prvih dveh primerih sta bili dve težko ranjeni.

3.2.2.1.1 Kršitve uporabe mednarodnih znamenj

Kršitve uporabe mednarodnih znamenj sodijo med prepovedane načine bojevanja, za kar je tožilstvo sicer pogosto dolžilo pripadnike JLA.⁴⁰ Sanitna oprema, sredstva in pripadniki sanitetnih enot so posebej varovani že od prve ŽK iz leta 1864. Raziskava kaže, da je pravosodje obravnavalo dva primera: primer *Slovenska Bistrica* (zastaral leta 1999) in primer *Mihailovič* (zastaral leta 2001). Raziskava pa je razkrila še druge podobne primere na strani JLA. Nesanitetni prevozi so bili tako še v *Pekrskih dogodkih*, v primeru *Mihailovič* in v primeru *Popov in Trifunović*. Poleg tega so enote JLA kršile zaščito sanitetnih enot in transportov v primeru *Miladinović* in v primeru *Arsim in ostali*. Jugoslovanska ljudska armada (1991, 63) navaja dva primera kršitev pripadnikov JLA, ki jih je tudi sankcionirala. No, raziskava ni našla indicev, da bi naše pravosodje, ali preiskovalci, ta dva primera obravnavalo. Raziskava je pokazala na več podobnih primerov na strani OSRS. To področje oboroženega spopada leta 1991 v Sloveniji bi potrebovalo ustrezno raziskavo.

Rogers (2004, 42) vidi takšno početje kot nedopustno uporabo razpoznavnega znamenja RK in pravi, da je zloraba razpoznavnega znamenja RK vojni zločin. Spoštovanje in zaščita sanitetnih enot in transportov je tudi v 11. čl. Protokola II jasna. »Člen 11 se v osnovi sicer navdihuje pri 19. čl. in 21. čl. ŽK I 1949, ampak je tudi jasno povezan z 20. čl., 35. čl. in 36. čl. ŽK I 1949, 22. čl., 23. čl. in 24. čl. ŽK II 1949 in členi 18, 21 in 22 ŽK IV 1949.

⁴⁰ Gre za primere, iz predmetne raziskave, ko tožilstvo obdolžuje pripadnike JLA prepovedanega načina bojevanja (čl. 148 KZ SFRJ), čeprav spisni podatki, in tudi memoarije, kažejo, da v tistih primerih ni šlo za prepovedane načine boja ali za uporabo orožja na prepovedan način ali za uporabo nedovoljenega orožja kot to določa 22. in 23. čl. HPVK ali določbe Protokola I (35. čl. - 40. čl.). Enote JLA oziroma njihovi poveljniki in pripadniki so za izvedbo bojnih nalog (uničevanje žive sile OSRS, uničevanje bojne tehnike OSRS, zavzemanje ter uničevanje utrjenih in drugih vojaško pomembnih objektov OSRS) uporabljale običajne, konvencionalne, oborožitvene sisteme (pehotne, oklepne, artilerijske, zračne, elektronske, obveščevalne) po splošno veljavnih pravilih in navadah. Seveda pa se tudi avtor sprašuje o smiselnosti uporabe letalskih raket za željeno uničenje cestnih barikad ali 'RTV oddajnikov'. Poveljniki bi že ob pripravi letalskega napada morali vedeti, da z letalskimi raketami barikad ne bodo uničili oziroma da tako ne bodo motoriziranim in oklepnim enotam omogočili napredovanja. To bi lahko dosegli z uporabo učinkovitejšega orožja (mogoče z lažjimi do srednje težkimi letalskimi bombami?) oziroma s težko inženirsko mehanizacijo. Tudi napadi na enote OSRS bi bili v nekaterih primerih s kasetnimi bombami učinkovitejši kot z letalskimi raketami. Tako obtoževanja pripadnikov JLA (primer *Letaki*, primer *Mešanovič*, primer *Pohorje*, primer *Polčič*) za k.d. uporabe nedovoljenih bojnih sredstev (čl. 148. KZ SRFJ) kažejo kako tožilstvo in preiskovalci ne razumejo, kaj to sploh je.

Pravzaprav, ta zaščita skrbi za zaščito in spoštovanje za vse vojaške ali civilne medicinske transporte na kopnem, v zraku in na morju ali jezerih ali rekah« (Sandoz in drugi 1987, t. 4707, 1432). »Ta poenostavitev pomeni manj jasno besedilo, manj določno, toda to ne omejuje domet načel in naj ne omogoča subjektivne razlage zamisli dejanja sovražnosti« (Sandoz in drugi 1987, t. 4709, 1432). **»Medicinske enote in transporti morajo ob vsakem času: 1) biti spoštovani, 2) biti zaščiteni, 3) ne biti objekt napada«** (Sandoz in drugi 1987, t. 4713, 1433). »Besedna zveza *spoštovani in zaščiteni* je del klasičnega izrazoslovja mednarodnega humanitarnega prava ... Opominjala naj bi, da spoštovanje in zaščita obsega ne le obvezno skrb prizanašati ljudem in objektom, ampak tudi aktivno ukrepanje za zagotovitev, da so medicinske enote in transporti sposobni predstaviti svoje delovanje in da se jim nudi pomoč koder je potrebno« (Sandoz in drugi 1987, t. 4714, 1433). »Člen 11 resnično pokriva vse medicinske transporte na kopnem, v zraku in na morju, ampak jedrnatost ne gre preko izražanja splošnih načel, medtem ko je Protokol I daleč bolj podroben v tem spoštovanju. V primeru posebnih zadreg, recimo da se prepričamo o primernosti zaščite medicinskih sil na kopnem ali v zraku, Protokol I lahko služi kot uporabno pojasnjevalo in omogoča praktične rešitve, ki znajo biti relevantne, po analogiji udejanjanja načel.« (Sandoz in drugi 1987, t. 4718, 1434)

In kako je RKS videl to področje? »Skrb RK Slovenije za zaščito znaka RK: Sproti je informiral o kršitvah znaka JA delegate Mednarodnega komiteja RK iz Ženeve, kakor tudi številne delegacije, ki so pripeljale pomoč v Slovenijo ... Po naših nekajkratnih intervencah glede kršitev ... s strani JA ... je bilo kršitev dejansko manj ... **RK Slovenije je ugotovil, da TO in drugi organi v Sloveniji niso kršili znak RK, o čemer je prav tako obvestil Mednarodni komite RK**⁴¹ ... V zvezi z uporabo znaka je izdelal več navodil občinskim organizacijam RK in drugim uporabnikom, da se ne bi znaka zlorabljalo zlasti ob delovanju terorističnih specialcev JA in zvezne milice. Zaradi vztrajnega opozarjanja, doslednega ravnanja in stalnega nadzora v Republiki Sloveniji teroristi niso uspeli zlorabiti znaka RK v svojih akcijah.« (Analiza dejavnosti RK Slovenije med vojno od 26. 6. - 15. 7. 1991, stran 15)

In kako je to področje videl MORK? »16. julija je MORK poslal poziv vsem stranem v spopadih, spominjajočih jih k dolžnemu spoštovanju znaka Rdečega križa, čigar zaščita mora biti zagotovljena ranjenim in njihovim nosilcem ... MORK-ov direktor za operacije in

⁴¹ Ob tem avtor pove, da mu na RKS niso predložili dokumnetov, ki bi dokazovali korespondenco z MORK.

vseevropski delegat sta bila v Jugoslaviji med 1. in 5. septembrom zaradi srečanj z g. Stipetom Mesićem, zveznim predsednikom, g. Milanom Kučanom, slovenskim predsednikom, g. Franjo Tuđmanom, hrvaškim predsednikom in g. Budimirjem Košutićem, srbskim predsednikom vlade. Prav tako so se srečali s predstavniki Rdečega križa Jugoslavije in Rdečega križa različnih republik. Glavni namen misije je bila zagotovitev, da se najvišje politične avtoritete zavedajo svojih obvez po mednarodnem humanitarnem pravu.« (Rdeči križ Slovenije 1991: ICRC annual repor 1991 Yugoslavia, 88)

Preseneča, da iz dokumentacije RKS in iz spisa primera *Arsim in ostali* ni razvidno kakršnokoli ukrepanja RKS (kot je to storil ob samem 'pekrskem incidentu') ali pravosodja glede oficirjevih groženj z orožjem civilistu, ki je nudil prvo pomoč ranjencu, zdravniku in reševalcu kot posebej varovanim osebam (19. čl. ŽK I 1949, 11. 1. čl. in 12. čl. Protokola II oziroma tudi prva in druga določba 12. čl. in 15. 1. čl. Protokola I)

Primer *Slovenska Bistrica* opozarja na zadrego vrednotenja pravosodja (na primer: zastaranje pred sodnim epilogom) in druge javnosti (RKS, OSRS, MORK ...) glede spoštovanja in zaščite znakov RK. V primeru *Slovenska Bistrica* pričujoči dokumenti kažejo, da je tožilstvo pravilno ovrednotilo prevoz ne-ranjencev, ne-sanitetnega materiala in ne-sanitetnega osebja kot k.d.. Iz skopega spisa ni vidno tožilsko sklicevanje na 11. in 12. čl. Protokola II oziroma na 23. f. čl. HPVK oziroma na naslednje določbe Protokola I: 12. 4. čl., 13. čl. 24. čl., 26. čl., 27. čl., 28. čl. in 38. čl.

Glede OSRS je raziskava pokazala kršenje besedne zveze *spoštovani in zaščiteni*. Na ODT v Celju je tožilec avtorju pripovedoval, da je paznik zapora s puškomitraljezom obstreljeval helikopter JLA z oznakami RK in da je v okolici Celja lovec obstreljeval helikopter JLA z oznakami RK. Na postopanje OSRS proti Vojaško-medicinskemu rehabilitacijskemu centru v Rimskih toplicah v nasprotju z 19. čl. ŽK I 1949 oziroma 12. čl. Protokola I oziroma 11. čl. Protokola II, je opozoril 6. 7. 1991 Neue Zürcher Zeitung (stran 2) v članku *Sloweniens Krieg gegen die jugoslawische Armee*. »Pritisk na Vojaško rehabilitacijski center v Rimskih toplicah se je začel 29. 6. 1991. V noči na 30. junij so pripadniki OSRS postavili osebju zahtevo, da Center predajo ali pa bodo napadeni. Ker so starešine Centra to zavrnile, je bil preprečen njihov prihod na delo 1. 7. 1991. Okoli 150 pacientov, med katerimi so bili tudi težko ranjeni in nepokretni bolniki, je ostalo brez hrane in zdravniške nege« (Jugoslovanska ljudska armada 1991, 41-42).

V primeru *Miladinović* so preiskovalci, in tudi tožilstvo, prikrili težko preizkušnjo sanitejca TO (Švajncer 1993, 200; Rogelšek 1996, 21 in Rogelšek 2008), katerega so vojaki najprej močno pretepli in se že pripravili da mu prerežejo vrat.⁴² Ob tem je za omeniti še: »/D/a streljamo na reševalna vozila /se je /2. 7. 1991/ pritožil poveljnik kolone JLA podpolkovnik Jović Milan/ ... Dejal sem mu /pravi poveljnik 83. OŠTO major TO Viktor Jeromel/ ... da na sanitetno vozilo nismo streljali, ampak je naletelo na mino, ker pač šofer ni vedel, kje so, za kar ne prevzamem krivde. Kot oficir menda ja ve, da ne more kar prečkati bojne linije brez dogovora« (Jeromel 2008, 28). O ta istem dogodku Jugoslovanska ljudska armada (1991, 44) navaja, da je bila »/n/a sanitetno vozilo kojim je dr Goran Golubović prevozio ranjenog poručnika Darka Bulatovića ispaljena raketa. Tom prilikom ranjeni poručnik zadobio je nove ozlede, a dr Golubović je lakše ranjen.«

Nadalje v primeru *Popov in Trifunović* zvemo, (1) da je bil v Gornji Radgoni civilni zdravnik član vojaške pogajalske skupine za vojaška in politična vprašanja in (2) da naj bi OSRS prizemljile sanitetni helikopter JLA gazela z vidnimi oznakami RK za nujni prevoz ranjenega poročnika JLA z mejnega prehoda (poročnik je umrl).⁴³ RKS in Jugoslovanska ljudska armada (1991, 46) opisujeta primer odnosa OSRS do vozila in osebja RKJ (to je avtor predstavil ob primeru *Šušilović in ostali*). Primer *Murska Sobot*a pa je razkril v elaboratu 32. varaždinskega korpusa JLA: dve pogrešani sanitetni vozili JLA in ranjene civiliste (nebojevnike), ki so spremljali vojake JLA (ODT v Murski Soboti: KTN 231/91: 0221/10-04/0194-91-8419, 3. 11. 1993, stran 10-12). Jugoslovanska ljudska armada (1991, 40-47) navaja še več tovrstnih kršitev.

⁴² »... se je pripeljal rešilni avtomobil in iz njega je skočil teritorialec z bolničarskim trakom na rokavu. Ko je videl nasprotnikove vojake, se je skotalil pod cesto naravnost pred nas, vendar tudi v naročje sovražnikov. Ni se utegnil pobrati na noge, ko so ga začeli vojaki pretepati s puškinimi kopiti, eden je potegnil nož in ga bolničarju nastavil na grlo. Verjetno bi mu prerezal vrat, če ne bi v tistem trenutku prišel njihov komandant kolone, ki je zakričal: 'Stani, mi smo vojska, a ne četnici ili ustaše!' Pravzaprav ne vem čisto točno, katere klavce iz druge svetovne vojne je omenil, ene ali druge ali oboje, pomembno je, da so ga ubogali in da smo skupaj z bolničarjem ostali živi. Prosil sem ga za zdravnika in mi ga je obljubil takoj, ko poskrbi za svoje ranjence.« (Rogelšek 1996, 21)

⁴³ Polkovnik JLA je povedal, da je »tega dne ob 16.00 uri /op. avt.: gre za 30. 6. 1991/... prišla v njegov rajon na mejnem prehodu Gornja Radgona delegacija v sestavi: kapetan ... , kapetan ... , (oba TO) in mestni zdravnik ter od njega zahtevala: da njegova enota odloži orožje ... in da mu TO garantira življenje in prevoz kamor bodo želeli, kot možnost so ponudili, da prestopijo v TO ... vojaki pa bodo vrnjeni domov ali v enoto« (ODT v Murski Soboti KTN 231/91: 0221/10-04/0194-91-8419, 3. 11. 1993, stran 12)

Generalmajor je na zaslišanju med drugim opozoril: sanitetni helikopter gazela z vidnimi oznakami RK za prevoz ranjenega poročnika JLA z mejnega prehoda so Slovenci prizemljili z grožnjo sestrelitve in posadko so zajeli ter čez čas pilota izpustili in zadržali polkovnika Đ., a ranjeni poročnik je medtem že umrl. (KT 246/91-36-ŽB/bb, 4. 4. 2008)

Med enako varovana in ščitena znamenja, kot znak RK, sodi tudi CZ. V primeru *Mešanovič* in v primeru *Krvavec* vidimo, da se to ni spoštovalo in ščitilo. V primeru *Mešanovič* je bil pripadnik JLA med drugim obdolžen k.d. velike tatvine, ker je med pregledom vozila pripadnika CZ zaplenil radijsko postajo: spisni dokumenti odpirajo okoli pripadnika CZ spoštovanje *pravila razločevanja*, saj je pripadnik CZ imel pri sebi vojaško radijsko postajo. Iz spisa ni vidno ali je bilo pripadnika CZ sploh možno identificirati in ali je bil v vozilu z oznakami CZ. In če je bila identifikacija možna (66. čl. Protokola I) ali je bila posest vojaške radijske postaje že škodljivo dejanje zoper JLA (65. čl. Protokola I)?

V primeru *Krvavec* je šlo tudi za to, da je enota OSRS objekt Gorske reševalne službe (GRS) spremenila v vojaško postojanko; bistvo problema je v vključenosti GRS v sistem CZ, kot posebej varovane in zaščitene organizacije civilnega prebivalstva. Protokol I ravno CZ namenja široko pozornost v 61. čl.-71. čl.. In ena raketa »naj bi zgrešila stolp in zadela« v sredino koče GRS (Ktn 302/92: KD-7). »Pilota sta si cilj ogledala ... Strojnični ogenj in rakete sta /letali/ usmerili na televizijski stolp in na stavbo Gorske reševalne službe v bližini ... drugi pripadniki zaščitnega voda so bili v stavbi GRS. Med drugim napadom ... Lažje poškodbe je dobil pripadnik TO, ki je bil med napadom na balkonu stavbe GRS« (Švajncer 1993, 92-93)

3.2.2.1.2 Vojni ujetniki

Spoštovanje in varovanje vojnih ujetnikov zajema ŽK III 1949. Protokol I o vojnih ujetnikih izrecno govori v 44. čl., 45. čl., 46. čl. in 47. 1. čl. Protokol II izrecno o vojnih ujetnikih ne govori, vendar jih opisno navaja v 4. 1. čl. in v 5. čl. Raziskava je opozorila, da je področje vojnih ujetnikov verjetno največja javna skrivnost Slovenije v letu 1991, je pravi tabu. Tožilstvo in sodišče je izrecno obravnavalo tri primere v zvezi z vojnimi ujetniki: primer *Bogičević* in primer *Kovačič* zaradi protipravnega odvzem prostosti civilistu ter primer *Vintar*. Raziskava je v pravosodnih spisih razkrila še nekatere pripadnike JLA, ki so bili v priporu do pravnomočne prvostopenjske sodbe. Bralca avtor spominja, da je del problematike vojnih ujetnikov že obravnaval.⁴⁴ Glede tega kako so OSRS ravnale z vojnimi

⁴⁴ In sicer v podpoglavju *začetna preiskava* (št. 3.2.1.5.), *sodna preiskava in sojenje* (št. 3.2.1.6.), *dejanja po sodbi* (3.2.1.7.).

ujetniki se nekaj vidi v primeru *Vintar* in pa v, raziskavi razkritih, nekaterih dokumentih RKS.⁴⁵ Nekaj je o tem povedala tudi Jugoslovanska ljudska armada (1991, 47-56).

Po obravnavi primera *Vintar* bo avtor pokazal na zamolčevano področje vojnega ujetništva pripadnikov OSRS, s katerimi se, kot vse kaže, pravosodje ne ukvarja. Nad nekaterimi so pripadniki JLA zagrešili hude kršitve ŽK (na primer: težka preizkušnja majorja TO V primeru *Karavanke* in v primeru *Miladinović* težka preizkušnja sanitejca TO in treh prostovoljcev v TO). Bili so primeri ko so pripadniki JLA za talce jemali civiliste. Tako je bilo v primeru *Depala vas* in v primeru *Karavanke*. Tožilstvo se v vse to ni spuščalo. Klinar (2001, 217, 219-220) celo opisuje kako so si pripadniki OSRS in JLA jemali civiliste in civilne objekte za talce oziroma za sredstvo pritiska in specialne vojne.

Primer *Vintar* je poseben iz več gledišč. Raziskava kaže, da gre za edini kazenski spis proti pripadniku TO. Le zakaj je potem julija 1991 eden od tožilcev na tožilskem posvetu govoril, da »/l/ahko pričakujemo tudi ovadbe zoper pripadnike TO« (VDT: Ktr 65/98 Zbirni spis: Junjska vojna 1991-Služenje v sovražnikovi vojski: A 63/91-3/VB/st, 26. 7. 1991, stran 2), v spisih pa je le ena? Že v splošnem uvodu poglavja je avtor opisal trud pristojnih, da avtorjevo iskanje tega tožilskega spisa spremenijo v iskanje skritega zaklada. Vendar je avtor

⁴⁵ Rdeči križ Slovenije 1991: Analiza dejavnosti RK Slovenije med vojno od 26. 6. - 15. 7. 1991 (september 1991), stran 10: »RKS in občinske ter mestni organizaciji so neposredno po sklepu sodelovale pri prevzemu oficirjev – vojnih ujetnikov v zbirnih centrih. V zvezi z izpustitvijo vojnih ujetnikov je RKS bil pod pritiskom tako Zveznega sekretariata za notranje zadeve kot armadnih oblasti vse do njihove izpustitve ... so pomembno vlogo odigrali zlasti Mariborski in Ljubljanski RK. **Gre za usklajeno delo tako RK, Ministrstva za pravosodje, Ministrstva za notranje zadeve ...**«. »V Ljubljano je prišlo preko 4000 staršev ... **Res pa je, da nismo ugodili njihovi zahtevi, da takoj odpeljejo srbske vojake**« (Analiza dejavnosti RK Slovenije med vojno od 26. 6. - 15. 7. 1991, stran 3). Glede na določila *Skupne deklaracije* oziroma Brionske deklaracije je RKS 10. 7. 1991 poslal presenetljivo *Informacijo o izročitvi vojnih ujetnikov-vojakov* in še to le na vodilne državne ustanove Republike Slovenije (*Informacija o izročitvi vojnih ujetnikov-vojakov*). A tudi iz tega dopisa ni razvidna obveščenost MORK-a; nedvoumno pa je v njem zapisano: »Popolnih podatkov iz vseh zbirnih centrov še nima noben organ, zato je težko ugotoviti, koliko ujetih in prebeglih vojakov je še v Sloveniji. Vsem področnim zbirnim centrom so bila posredovana navodila, da danes pripeljejo v zbirni center v Ljubljano in Maribor vse vojake, ki so pri njih.« V oči bodejo poročila o aktivnostih glede vojnih ujetnikov: »Slovenj Gradec ... Dežurali so na sedežu občinske organizacije in v zbirnem centru ... Poizvedovalna služba se je po nekaj dneh premestila v zbirni center na mariborsko sejmišče ... Celje ... usklajeno delo z zbirnim centrom v Celju za ujete in prebegle vojake ...» (Analiza dejavnosti RK Slovenije med vojno od 26. 6. - 15. 7. 1991, stran 6-8). »Pri odpustu nihče od zaprtih ni imel pripomb na postopke pogoja in bivanja v zaporih. Očitki, ki so sledili kasneje, pa so laži in sestavni del propagandne vojne tudi proti vlogi RK, ki jih to poročilo demantira ... Gre za usklajeno delo tako RK, Ministrstva za pravosodje, Ministrstva za notranje zadeve ... Skrbeli so za izvajanje Ženevskih konvencij **in nevtralizirali situacije v trenutkih, ko so častniki grozili z gladovno stavko častnikov JA v zbirnem centru v Kopru** ... Vojne ujetnike v zaporih so večkrat obiskali predstavniki RK. Ves čas so bili v stikih z zbirnimi centri in jih obiskali ter ugotovili, da se z njimi ravna dobro, da niso kršene njihove pravice, ki jim pripadajo po III. Ženevski konvenciji ... Trebnje ... Organizirali so akcijo zbiranja oblačil za zapore v Dobu ... **Zbrali so higiensko opremo za vojake, ki so bili na Dobu, okrog 150 kompletov**« (Rdeči križ Slovenije 1991: Analiza dejavnosti RK Slovenije med vojno od 26. 6. - 15. 7. 1991, stran 10-14).

na VDT že konec maja 2008 našel tri ključne dokumente: poročilo UNZ oddelka kriminalistične službe, namero tožilstva o zavrženju in odgovor višjega tožilca na tak predlog. Končno so 4. 12. 2008 in 5. 12. 2008 avtorju le omogočili vpogled v spis primera *Vintar*.⁴⁶ Ker v arhiviranem spisu ni dveh pomembnih dokumentov (poročila UNZ - oddelka kriminalistične službe, odgovor višjega tožilca na predlog zavrženja), avtor utemeljeno sklepa, da so pristojni 'počistili' spis. Na to kaže odsotnost: policijskega zapisnika o ogledu kraja dejanja, zapisnikov zaslišanj udeležencev in žrtve, zdravniškega izvida o ranjencu in pa kakršnekoli omembe števila ujetnikov, števila izstreljenih nabojev in vrste streliva. Ob tem je avtor v novembru 2008 ponovno, ravno zaradi tega spisa, preveril na VDT kako lahko pride vpogledat njihovo korespondenco z MORK-om; dobil je potrditev, kar je sicer razvidno že iz spisnih dokumentov vseh 71 primerov, da ni bilo z MORK-om zaradi predmetnih primerov raziskave nobene korespondence, niti v primeru *Vintar* ne.

In kaj povedo o primeru *Vintar* ključni spisni dokumenti? *Elaborat straže v UC Medvedjak* 30. Razvojne skupine TO Kočevska Reka nam pove, da je bil narejen 18. 10. 1991 in sicer za »zavarovanje objektov in subjektov varovanja v UC Medvedjak do preklica. Za zavarovanje odrediti 12. vojakov profesionalne enote ... Dolžnosti stražarjev so naslednje: ... na vsak poskus pobega subjektov ... stražarsko mesto št. 1: varuje ... iz severne strani ... po opozorilu takoj uporabiti strelno orožje ... stražarsko mesto št. 2: varuje ... iz južne strani strani ... po opozorilu takoj uporabiti strelno orožje ... stražarsko mesto št. 3 (podvojeno): nahaja se v stavbi; stražarja varujeta vhod in izhod iz sobe, v kateri se nahajajo subjekti varovanja ... v primeru ... na WC, umivanja ali kajenja ... ga eden od stražarjev ... pri tem ... neprestano spremlja ... v primeru poskusa nenapovedanega odhoda iz sobe s strani subjektov po opozorilu stražarja takoj uporabita strelno orožje; ... posebno pozornost na hitre kretnje subjektov, katere jim niso dovoljene; v tem primeru nemudoma uporabita strelno orožje ... v času obedovanja ali dnevnega sprehoda subjektov varovanja vršijo stražarsko službo vsi stražarji ... pot ... po štirje na vsaki strani ... štirje stražarji v jedilnici in dva okoli ... jedilnice ... Vsem subjektom varovanja se omogoči dva sprehoda dnevno v času dvajsetih minut ... Vse subjekte varovanja seznaniti z njihovim statusom, pravicami, ki jim sledijo po mednarodnem vojnem pravu ter jih opozoriti, da le te dosledno upoštevajo ... Zvezo s poveljstvom vzdrževati ... vsake dve uri. Ob izrednih dogodkih takoj obvestiti poveljstvo

⁴⁶ Pri tem je zanimivo, da so bili trije od štirih avtorjevih prihodov na ZAL deležni pozornosti tretjega: prvič uslužbenca arhiva, nato pa, vsakič ko je bil najavljen je tik za njim sedel mladenič višje rasti, v delni uniformi SV in z izrazom v očeh, ki je odstopal od običajnih obiskovalcev arhivov. Le njegov zadnji, nenajavljen, obisk je potekal v normalnih okoliščinah.

brigade«; polkovnika Toneta Krkoviča je podpisal nekdo drug, saj je pripis »za« (SI ZAL, KOČ 2, t.e. 112, Kt 44/93). »Okoli 19.30 ure dne 20. 10. 1991 se je na hodniku zadrževal ... Ob ... prižiganju cigarete se je ... dokaj hitro obrnil proti stražarju, kar je ta razumel kot poskus napada nanj, zato je hitro odreagirал in z avtomatsko puško MGv tov. številka 02100, ustrelil proti /ujetniku/. Zadel ga je v levo nadlaht, pri čemer se je naboj ustavil v dlani desne roke. V tistem času je bil na hodniku še en stražar, ki pa dogodka ni videl, saj je bil takrat nekoliko stran od samega kraja. Poškodovanemu je nudila prvo pomoč zdravnica ZD Kočevje, nakar so ga odpeljali v nadaljno nego v UKC Ljubljana. Po oskrbi rane je bil pripeljan nazaj. V prilogi vam pošiljamo Zapisnik o ogledu kraja dejanja in več UZ o pogovorih z udeleženci« (VDT, "razno": Ktr 3/92: 22/B-11-2586/60-91, 31. 12. 1991).

Konec oktobra 1992 je JT usmerilo tožilstvo v zahtevo zapisnika uradne preiskave po 121. čl. ŽK III 1949 (VDT, "razno": Ktr 3/92: A 89/92-/BŠ-bt, 27. 10. 1992). Šele 10. 12. 1992 se je tožilstvo obrnilo na MO VI. Uprava, češ »v/ skladu s 121 čl. /ŽK III 1949/ ste morali zaradi tega dogodka opraviti tudi uradno preiskavo ... zahtevam, da nam pošljete zapisnik uradne preiskave o tem dogodku« (SI ZAL, KOČ 2, t. e. 112, Kt 44/93: Ktr 3/92, 10. 12. 1992). Za 30. Razvojno skupino TO je na to 20. 1. 1991, z datumom oddaje na tožilstvo 22. 1. 1992, odgovoril poveljnik, polkovnik Tone Krkovič (polkovnik):⁴⁷ »Vojaški ujetniki so bili nameščeni v zaporu za vojaške ujetnike, ki je bilo urejeno, kot to predpisuje /ŽK III 1949/ ... varoval jih je oddelek vojakov iz 30. Razvojne skupine Kočevska Reka, ki je bil formiran na podlagi ustnega ukaza ministra za obrambo Republike Slovenije in poveljnika republiškega štaba /TO/. Vse to se je dogajalo v času, ko JA še ni zapustila Republike Slovenije. Pravila obnašanja vojaških ujetnikov je urejal elaborat straže ... Ob priliki namestitve na Medvedjaku so bili vsi vojaški ujetniki v smislu 42. člena /ŽK/ seznanjeni s pravili obnašanja, in da bo zoper vsakega, ki bo poskušal pobegniti uporabljeno strelno orožje ... niso smeli delati nobenih hitrih gibov ali kretenj, ki bi se lahko razumele kot napad na stražarja. Tudi na to so bili ujetniki opozorjeni ... vsakega ujetnika, ki je moral na stranišče ali je želel kaditi, sta morala ves čas spremljati in opazovati, da ne bi stražarja napadel ali pa pobegnil ... O vojaških ujetnikih je bil takoj obveščen /MORK/, ki je poslal na obisk k njim svojega pooblaščenca g. Paula Loosija, ki na bivalne in življenjske razmere pogoje ni imel nobenih pripomb, celo nasprotno, o njih se je pohvalno izrazil.« (SI ZAL, KOČ 2, t. e. 112, Kt 44/93: 804-05/02, 20. 1. 1991)

⁴⁷ Bralca avtor tu želi opozoriti, naj se primerjajo datumi tožilskih zahtev in datumi odgovorov polkovnika.

Iz tega kaj je tožilstvo v predlogu sklepa o zavrženju povzelo avtor sklepa, da je izhajalo le iz dokumentov, ki jih je tudi avtor uspel najti: iz poročila UNZ (a brez zapisnikov zaslišanj udeležencev), iz *Uporabe orožja zoper vojaškega ujetnika – odgovor na zaprosilo* (podpisal ga je, za 30. Razvojno skupino TO, polkovnik) in iz *Elaborata straže*. In le na tem je tožilstvo utemeljilo, da »naznanjeno dejanje nima znakov /k.d./, za katerega se storilec preganja po uradni dolžnosti, saj je /s/tražar ... na tem stražarskem mestu po določenih elaborata straže lahko streljal brez opozorila ob hitrih kretnjah ujetnikov ... O vojaških ujetnikih je bil obveščen tudi Mednarodni komite RK v Ženevi in njegov pooblaščenec, ki je obiskal UC Medvedjak, na bivalne in življenske razmere vojaških ujetnikov ni imel pripomb, ampak se je o njih celo pohvalno izrazil« (Kt 44/93, 30. 3. 1993, stran 3). VJT pa je o takem predlogu menilo, »da je nameravana odločitev ... pravilna ... je utemeljen sklep, da je ... kot stražar vojnih ujetnikov, pripadnikov bivše JLA, ujetih med oboroženimi spopadi za samostojnost RS ... izstrelil iz svoje avtomatske puške 1 naboj proti 4 m oddaljenemu vojnemu ujetniku zastavniku bivše JLA ... zbrano gradivo ne daje razlogov za dvom o resničnosti trditve ... da se je zaradi nenadnega giba čutil ogrožen ... V preiskavi bi se sicer lahko preverilo, ali so obstojala kakšna osebna nasprotja ... izvedenec bi tudi glede na poškodbe podal mnenje o gibu poškodovanca v času poškodbe, vendar verjamemo, da bi se bistveni dvom o naklepu odpravil.« (KTR 92/93-D/a, 28. 4. 1993)

Obstreljeni vojni ujetnik pa je v novinarju Mičić Aleksandru (2006, 22-23) povedal, »da so jih 17. oktobra 1991 brez razloga aretirali in jih zaprli za devet dni. Devet dni so bili zaprti v stavbi na Medvedjaku, skriti v kočevskih gozdovih. Nihče jim ni povedal, zakaj so zaprti, nobeden od njih ni smel obvestiti družine, da je zaprt, nobeden ni smel obvestiti svojega zagovornika, nobeden ni bil obravnavan pred sodno vejo oblasti ... /eden/ je bil celo ranjen. Stražar je brez razloga izstrelil rafal proti neoboroženemu /ujetniku/, ki si je prižigal cigareto. V bolnišnico so ga odpeljali šele naslednji dan, ko so videli, da rane niso tako nedolžne«

Avtor je mnenja, da sta bila tako tožilstvo kot VJT dolžna preiskati vse okoliščine obstrelitve vojnega ujetnika (121. čl. ŽK III 1949), saj je dopis polkovnika, *Uporaba orožja zoper vojaškega ujetnika – odgovor na zaprosilo*, brez verodostojnega in nedvoumnega datuma nastanka in niti ne ustreza zahtevanemu zapisniku uradne preiskave (SI ZAL, KOČ 2, t. e. 112, Kt 44/93: 804-05/02, 20. 1. 1991): ne vsebuje osnovnih podatkov kot število ujetnikov, okoliščine nastanka ujetništva, medicinski izvid ran in potek zdravstvene oskrbe, izvedensko mnenje o ranitvi, zapisniki zaslišanj udeležencev in ranjenca, vrsto uporabljenega orožja,

število izstreljenih nabojev, vrsto naboja, vrsta krogle in podobno. Pogrešam tudi korekten tožilski pogled skozi določila ŽK III 1949: ali so bili »/v/ojaški ujetniki ... nameščeni ... kot to predpisuje /ŽK III 1949/« (SI ZAL, KOČ 2, t. e. 112, Kt 44/93: 804-05/02, 20. 1. 1991), kar je trdil polkovnik in kar je vidno iz *Elaborata straže v UC Medvedjak* in iz njegove *Sheme zavarovanja* (SI ZAL, KOČ 2, t. e. 112, Kt 44/93). Na ta način bi obe tožilstvi lahko ugotovili, da so bili vojni ujetniki v času od 18. 10. 1991 dalje, nameščeni le v primerni zgradbi (22. čl. ŽK III 1949). Glede vsega ostalega so bili nameščeni v nasprotju z omenjeno ŽK. Če pogledamo *Shemo zavarovanja* se vidi, da bi ob pogoju ograjenosti, tako zgradbe za bivanje kot zgradbe za jedilnico z eno ograjo in ob nameščenosti straže na zunanji strani le-te, takšno taborišče ustrezalo določilom ŽK III 1949, saj: ujetniki ne smejo biti nameščeni v zaporih, ampak v kampih in določiti se jim mora gibanje brez časovne omejitve znotraj ograjenega prostora (21. čl. ŽK III 1949); le izjemoma se jih lahko zapre v zapor (22. čl. v povezavi z 97. čl. ŽK III 1949) in bivati morajo pod enako ugodnimi pogoji kot enote sile, ki jih je zajela (25. čl. ŽK III 1949), imeti morajo možnost pripravljanja svoje hrane (26. čl. ŽK III 1949), v taboriščih naj bodo kantine (28. čl. ŽK III 1949) in sanitarije smejo neprestano uporabljati in zagotovljene jim morajo biti kadi in tuši (29. čl. ŽK III 1949); zagotoviti je treba verske, intelektualne in fizične dejavnosti (V. poglavje ŽK III 1949); z oficirji je treba ravnati primerno in treba jim je na primer omogočiti nadzor priprave hrane (44. čl. ŽK III 1949); vojnim ujetnikom je treba izplačevati mesečno plačo (60. čl. ŽK III 1949); potrebno jim je omogočiti stike z zunanjim svetom (V. Oddelek ŽK III 1949) in še mnogo drugih določb. Nadalje polkovnik ne v svojem *Uporaba orožja zoper vojaškega ujetnika – odgovor na zaprosilo* tožilstva iz 10. 12. 1992 kot tudi ne v *Elaboratu straže UC Medvedjak* ne pove kateremu odgovornemu oficirju TO je bil posamezen ujetnik razporejen (39. čl. ŽK III 1949) oziroma komu je bil razporejen ustreljeni zastavnik JLA; polkovnik ne pove, kje je bila objavljena kopija ŽK III 1949, da je bila ujetnikom dostopna. Vse kar polkovnik pove okoli tega, je o seznanjenosti s pravili obnašanja, da ujetnik ne bo ustreljen, če se bo primerno obnašal (SI ZAL, KOČ 2, t. e. 112, Kt 44/93: 804-05/02, 20. 1. 1991). Postavlja se vprašanje, zakaj je polkovnik uporabljal izraz o *pravicah subjektov varovanja* (*Elaboratu straže UC Medvedjak*)? Tožilstvo bi lahko ovrednotilo skladnost *Elaborata straže UC Medvedjak* z predmetno ŽK: namreč stražar je naredil le to, kar mu je pravilnik dovoljeval in k čemur ga je pravilnik napeljeval. Iz tega izhaja ugotavljanje poveljniške odgovornosti. Tožilstvi se tudi nista seznanili s korespondenco polkovnika oziroma Specialne brigade MORIS z MORK-om: glede obveščenosti MORK-a je tožilstvo prepisalo polkovnikovo navedbo, da je bil MORK o vojnih ujetnikih obveščen in da jih je obiskal, vendar se ne pove kdaj je to bilo in ali je to bilo

v primeru *Vintar* (Kt 44/93, 30. 3. 1993, stran 3). To, kar je povedal obstreljeni vojni ujetnik in kar kažejo spisni dokumenti, z ničemer ne kaže obveščenosti MORK-a o obstrelitvi, o teži zadobljenih ran vojnega ujetnika in o izsledkih preiskave v primeru *Vintar* (121. čl. ŽK III 1949). MORK-a nista o vsem tem obvestili niti tožilstvu (121. čl. ŽK III 1949). Sklicevanje polkovnika, da »so bili vsi vojaški ujetniki v smislu 42. člena /ŽK/ seznanjeni s pravili obnašanja, in da bo zoper vsakega, ki bo poskušal pobegniti uporabljeno strelno orožje« (SI ZAL, KOČ 2, t. e. 112, Kt 44/93: 804-05/02, 20. 1. 1991), kaže nepravilno razumevanje ŽK. Namreč 42. čl. ŽK III 1949 jasno pove, da je uporaba orožja proti vojnim ujetnikom »dovoljena le v skrajni sili in še to po opozorilu«. Zaradi tega je tudi *Elaborat straže v UC Medvedjak* v točki (c) v nasprotju z omenjeno določbo. Na hodniku sta bila ob tem dogodku dva stražarja in vsaj eden je imel brzostrelko, v svetovnih merilih izjemne ognjene moči. En sam boben na MG176 ima 176 nabojev, to je toliko kot znaša en bojni komplet (eden + pet okvirjev) kalašnikovke! Ob tem se je stražar počutil ogroženega od golorokega vojnega ujetnika, drugi stražar pa te ogroženost ni niti zaznal, kaj šele videl? Obe poročili prikrivata in izkrivljata še eno bistveno dejstvo: vrsto stražarjevega orožja in število streliv. MG176 je malokalibrska brzostrelka za naboje .22 LR (5,6 x 16 R) (Ulčar in drugi 1996, 23) in ne avtomatska puška. Ker je avtor z MG176 že streljal ve, da je zelo težko izstreliti en sam naboj, kerj ni regulatorja ognja niti za kratke rafale (tri naboje), kaj šele za polavtomatsko streljanje; zlasti to ni mogoče v afektu. Ali je bila brzostrelka napolnjena z naboji, ki so imeli oplaščičene ali neoplaščičene kroglice? Namreč, neoplaščičene kroglice je v vojaške namene že leta 1868 prepovedala Sankt-Petersburška deklaracija. Potem, ali je takšen kaliber naboja sploh mednarodnopravno dovoljen? Kako je z balistiko kroglice cal. 0.22 za MG176 in sicer glede hitrosti in obrata kroglice in glede testiranja v balistični želatini? »Uporabljeno strelivo – 5,6 mm z robnim vžigom – na splošno velja za prešibko za vojaško rabo« (Ulčar in drugi 1996, 23). Dokument VJT kaže na opravljeno kvazi preiskavo brez vključitve izvedenca in brez nepristranske preiskovalne komisije.

A ključno vprašanje se avtorju zdi: kako in zakaj so OSRS imele vojne ujetnike 20. 10. 1991, zakaj so jih namestili v okolici Kočevske reke?⁴⁸ In ko VJT v dopisu tožilstvu pravi, da so

⁴⁸ Da bi bila to stvar improvizacije v nepričakovanih razmerah, ko še Central Intelligence Agency (2002, 71) občuduje organizacijske sposobnosti Republike Slovenije? Morda ima odgovor Mikula (2007, 25-26), ki navaja, da je »p/rvi dokument, ki je datiran s 14. 11. 1967, ... pripravil Oddelek za izvrševanje kazni pri Republiškem sekretariatu za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije (RSNZ SRS), naslovljen pa je na Upravo javne varnosti (UJV). O njegovi vsebini pove že sam naslov »zadeve«, na katero se nanaša: »Lokacija taborišč za zapornike v vojnem času« ... od Uprave javne varnosti RSNZ SRS zahteva, da organizira posebne ustanove-logore za osebe, katere bodo po posebnih predpisih izolirane, inozemce in osebe brez državljanstva ... Po njegovem mnenju »bi bila potrebna po ena lokacija na območju vsake podružnice uprave javne varnosti.«

bili to pripadniki bivše JLA, ujeti med oboroženimi spopadi za samostojnost RS, nam datum (18. 10. 1991) *Elaborata straže v UC Medvedjak* potrjuje izpoved obstreljenca v Mladini: poleg tega *Elaborat straže v UC Medvedjak* sploh ne govori o vojnih ujetnikih, ampak o subjektih varovanja, polkovnik pa govori o vojaških ujetnikih in o zaporu za vojaške ujetnike, kar pa ni enako kot vojni ujetniki. Naj avtor bralca ob tem spomni na določilo *Brionske deklaracije*, po kateri je vojne ujetnike »treba izpustiti čimprej, vendar ne kasneje kot 8. 7. 1991 ob 24.00. Mednarodni Rdeči križ bo sodeloval pri izvajanju te odločitve« (*Skupna deklaracija*). »Kot je povedal vir, ki je sodeloval pri teh aretacijah, je bilo navodilo, ki naj bi ga bil dal Andrej Lovšin prek načelnikov pokrajin, takšnole: 'Poloviti vse, ki se bodo znašli zunaj, jih prijeti, zapreti in odpeljati.' Zaupni vir je še povedal, da so bile samo na Vrhniki zaprte štiri osebe. Najprej so jih odpeljali na Pokojišče nad Borovnico. 'Tam smo jih zaslišali in zadržali, dokler niso prišli fantje, ki so jih odpeljali v Kočevsko Reko,' je povedal udeleženec akcije. 'Šlo je za presing oziroma pritisk na vojsko, da bi šli čim prej domov in da bi jih šlo čim več, sočasno pa smo hoteli tudi dobiti informacije, kaj jugoslovanska vojska namerava.'« (Mičić 2006, 22-23)

Kaj nam o vojnem ujetništvu pove letno poročilo MORK? »Ko je spor izbruhnil, je MORK poslal dodatno osebje svojim delegatom in pozval vse strani k spoštovanju, sprejemanju in zaščite civilistov, bojevnikov, nebojevnikov in ranjenih. Dosegli so takojšen dostop do zajetih pri vseh straneh. 2. julija je bilo že 13 delegatov, nameščenih v Beogradu, Ljubljani in v drugih krajih, kjer so delali tesno skupaj z Rdečim križem Jugoslavije v različnih republikah za prinašanje nujne pomoči žrtvam bojev.« (Rdeči križ Slovenije 1991, ICRC annual repor 1991 Yugoslavia, 87-88)

Iz uradnih evidenc pa ni razvidno vojno ujetništvo pripadnikov OSRS in civilistov, čeprav so nekateri primeri opisani.⁴⁹ Na RKS o tem nimajo podatkov in evidenc. V raziskavi se je razkrilo, da je tožilstvo v primeru *Karavanke* spregledalo ravnanje pripadnikov oboroženih

Uprava javne varnosti RSNZ SRS je nato naslednje leto takšen načrt že izdelala ... Najprej bi jih zbrali v izpraznjenih zaporih, od tam pa bi jih odgnali v pripravljena internacijska taborišča. Kot ena od možnih variant, kjer bi se lahko ustanovila takšna taborišča, so bili predlagani tedanji kazensko poboljševalni domovi ... se je kot alternativa predlagalo, da se internacijska taborišča za politične internirance locirajo na večjih gozdnih področjih ali v bližini teh področij tako, da bi lokacijo po potrebi spreminjali.« S tako zamislijo so razmeroma skladne izpovedi vojnih ujetnikov v *Istini o oružanem sukobu u Sloveniji*. (Jugoslovanska ljudska armada 1991, 47-56)

⁴⁹ Tudi v Klinar (2001, 140 – 142) ni najti podatkov o ujetih pripadnikih OSRS in o ujetih civilistih, čeprav se opisuje njihove zgodbe: na primer na straneh 219-220, 240-242, 255-256.

sil SFRJ z ujetim majorjem TO in v primeru *Miladinović* ravnanje s tremi zajetimi pripadniki TO.

Fotografija 3.1: Pripadnika TO v vojnem ujetništvu JLA

Vir: Neue Zürcher Zeitung (1991a).

V primeru Karavanke so pripadniki JLA in zvezne milice zajeli majorja TO, Janeza Koselja.⁵⁰ »Kako ste se znašil v položaju da so vas lahko zajeli? Ko sva se pogovarjala s poveljnikom sem rekel, da naj pa še osebno orožje pustijo tu, če so že daljnovod stolkli. Pa mi pravi: 'Pojdi, pa jim povej.' Pa sem šel dol ... Ko so videli da eden gre, so zgleda Javka obvestili, ker je iz stavbe sam prišel ven ... Greva si nasproti ... No, pa mu povem, takole je: poveljnik me pošilja, ko ste raketirali je bila narejena ta in ta škoda in da je sedaj za to treba orožje ob umiku, ob odhodu iz mejnega prehoda pustiti. Šta? Z očmi je vse povedal. Smejal se ni. Ampak samo: 'Šta?' Minile so ene tri, štiri minute. 'Tako, povedal sem vam, naprej se boste pa itak z drugimi menili.' Med tem pa so začeli prihajati iza tistih vrat še zvezni policaji. Še pogovarjala sva se, imela dialog, po tem pa samo naenkrat me primejo za roke in roke zvijajo nazaj, mi jih lomijo, pištolo so mi potegnili ven, nekaj časa sem se jim še upiral. Ampak ni bilo možnosti. Pa me vržejo noter v prostor. Me priklenejo. Ali so vam povedali da ste vojni ujetnik? Ne, to pa ne. Kot kaj so vam pa rekli da so vas zajeli? Da smo neka paravojaška enota, protizakonita organizacija. So malo navzkriž z mano govorili. Enkrat

⁵⁰ Njegovo pričevanje je že bilo pred tem opisano v Klinar (2001, 161, 166, 240-244).

eden, eden drugi, pa kakšen kapetan in vodnik. Javk me pa ni. Najvišji oficir na mejnem prehodu ni vodil zasliševanj? Ne, policaji so bili v glavnem. Drugi so le malo piskerčke pristavljali, v stilu društva. Ali so vam kaj grozili? Ja, so. Da bom šel malo za Niš, na vojno sodišče. Česa so vas obtoževali? Ker sem oborožen. Da nismo mi legitimna slovenska vojska. Pa vas kot oficirja niso spoštovali? Ne, drugače me ne bi takole. ... Ali so vas imeli v kakšnem prostoru zaprtega? Ne, da bi bil čisto sam ne. Pult je bil, pa telefon in pri radiatorju sem bil priklenjen in so se malo menjali ... Ponoči sem bil na stolu, no odvezali so me dvakrat. In če je bilo kaj nevarnega, so me navezali ven na rampo. Hočete reči, da so vas na rampo privezali tako, da ste bil na strelni črti teritorialcev? Jaz sem bil na obojih strelnih črtah, ne bi vedel kdo me je zadel. Oni so bili na notranjem krogu, naši pa na zunanjem ... Ali so vam omogočili vodo in hrano? Hrane ni bilo nobene, tudi oni so bili bolj na suhem obroku. Razen, ko so jim v nedeljo zjutraj prinesli lepinje ... Ali ste bili vi edni ujetnik tam na platoju? Ne, pred mano je bil že eden, civil. Nekje na poti na Mežaklo so ga morali zajeti, verjetno pred spopadom. Videla sva se, pogovarjala se nisva, ni bilo možnosti. Ko sem prišel tja, so z njemu imeli že razčiščeno. So rekli, da sem boljša figura in so ga spustili, pa tudi vedeli so, da kot civil dolgo ne bo zdržal. Kakšno uro sva bila skupaj. Tudi privezan je bil. Poznala pa sva se na videz, včasih se še srečava, a o tem ne govoriva ... Ali so vas v ujetništvu topli? V soboto so me ... povedal sem jim, da sem našel armbrust ... so ga našli za sedeži. Ko so začeli tečt, sem vedel da bo tepež. In policaj, ki je bil zadolžen za mene, me je, takoj ko je vstopil, udaril dvakrat v pleksus, hotel me je še v glavo. Dal sem glavo dol, udaril je v kokardo na kapi na moji glavi. Vstopi Javk: 'Nema tučnjave!' ... Ali so vas v nedeljo, med spopadom, tudi priklenili ven na rampo? K sreči niso imeli časa. Ker niso slutili. Ker so se naši tako dobro taktično pripravili. Nič ni dajalo vtisa da bo kaj nastalo ... Imate občutek, da so vas na prehodu hoteli ubiti? Če bi prišlo do krvi, do izgub na njihovi strani - ja. Kako pa to veste, da bi bili likvidirani? Dva policaja sta začela enega fanta psihično pripravljati ... Zada je bil ta s puško na mojem hrbtu, kadar so me premeščali, tako mrzle cevi še nisem čutil, kot je bil ta adapter cevi ostrostrelske puške. Zeblo me je čez bluzo. In v očeh sem ga videl, da če kaj narediš je pa to to.« (Koselj 2008)

V primeru *Miladinović* je v spisu, v enem izmed *Pisem vojakov*, posredno potrjena težka preizkušnja treh pripadnikov TO: »Pred vhodom v hišo so bili ranjeni trije teritorialci, kar potrjuje kri pred vhodom v hišo in v sami hiši« (*Pisma vojakov*, 3p). Pri hiši na Mariborski c. 155 v Dravogradu je Rogelšek Rudi avtorju 19. 11. 2008 povedal: »Bojni položaj sem zapustil, ker so me obkolili, zmanjkalo mi je municije, imel samo še bombe, začel sem jih

metati in ko sem bombo spustil ... sem iz neposredne bližine okoli 15 m dobil v ramo rafal ... letel sem za hišo za katero sta bila Zagernik Milan in Šancel Stanko. Stanka sem prosil, da me zaveže, da mi nudi prvo pomoč. Obenem sem jima rekel naj odložita orožje, ker je vojska že za hišo. Ko me je Stanko ob zidu pod hišno številko 155 obvezoval, z vrvico iz transportne vreče mi je poskušal na ramenu krvavitev, jih je 'fasal' ... Vlegel se je zraven mene. Zagernik je tudi kar odložil orožje. Na kar je prišla skupina vojakov. Bili smo brez orožja. Kričali so in se drli. Med vojaki, ki so nas zajeli ni bilo nobenega s kakršnimi koli oficirskimi ali podoficirskimi oznakami. Govorili so nam, da smo banda, izdajalci. Jaz in Stanko sva bila že prej ranjena. Roke smo držali v zrak. Zagernik Milan, ko se je predal, je dal roke za vrat in ga je vseeno ustrelil. Prej pa je moral iti na kolena, roke za vrat in iz neposredne bližine, iz okoli dveh metrov, je spustil rafal, da je šel rafal nad mano, nad Šancelom in Zagernika je zadel v hrbet in skozi pljuča, tako da je padel na mene. V hiši so streljali, bilo je grozno. Mene so pustili ležati pri zidu hiše.« (Rogelšek 2008)⁵¹

3.2.2.2 Pravilo razločevanja

Pravilo razločevanja najostreje izraža idejo človečnosti (Rogers 2004, 7). Pri tem se sledi preambuli Sankt-Petersburške deklaracije: vojna se podvzema proti sovražnikovim oboroženim silam in ne proti civilnemu prebivalstvu. »Sledi načela razločevanja med bojevniki in ne-bojevniki, ki se ga je izdvojilo kasneje, je bilo prisotno v vseh velikih civilizacijah« (Sandoz in drugi 1987, t. 1822, 585). »Čeprav ni bilo nikoli uradno potrjeno v mednarodni pogodbi, načeli zaščite in razločevanja oblikujeta temelj vse regulative vojne, osnovane v Bruseljskem osnutku leta 1874 in kasneje v HK 1899 in HK 1907« (Sandoz in drugi 1987, t. 1826, 586). Temeljno pravilo zaščite in razločevanja se je okrepilo v 48. čl. Protokola I: na njem počivajo zakoni in običaji vojne; civilno prebivalstvo in civilni objekti morajo biti spoštovani in zaščiteni v oboroženih sporih in v ta namen mora biti razločevanje med bojevniki in med vojaškimi cilji tokom napredovanja; vse to je vzpostavil Haag 1899 in 1907 in Ženeva od 1864 do 1977 kot običajno pravo (Sandoz in drugi 1987, t. 1863, 598). Opozoril bi, da naj civilisti »v tem delu uživajo radodarno zaščito, razen če in za toliko časa kot so direktno udeleženi v sovražnostih« (Sandoz in drugi 1987, 1447). »Radikalna poenostavitev zaščite civilnega prebivalstva v 13. čl., ki odseva temeljna pravila, ne zmanjšuje ravni zaščite, ki je bila na začetku nameravana, navzlic jedrnatosti« (Sandoz in

⁵¹ Rogelšek (1996, 21) je to opisal že leta 1996 v mesečniku Slovenska vojska.

drugi 1987, t. 4764, 1448). »Tretja določba določa, kdaj so civilisti zaščiteni: civilisti izgubijo pravico do zaščite, če so neposredno udeleženi v sovražnostih in ves čas trajanja takšne udeležbe. Izraz »neposredna udeležba v sovražnostih« je vzet po 3. čl. ŽK IV 1949, kjer je bil prvič uporabljen. Navaja, da gre tu za dovoljšno vzročno zvezo med dejanjem sodelovanja in takojšnjo posledico« (Sandoz in drugi 1987, t. 4787, 1453). »Če po tem ne predstavlja več nevarnosti nasprotniku, ne sme biti napaden; razen tega, v primeru dvoma v posameznikov status, je domnevno civilist. Vsak osumljeni pa uživa temeljne garancije iz 4. čl., 5. čl. in 6. čl.« (Sandoz in drugi 1987, t. 4789, 1453)

In kaj se kaže v raziskavi? Težave z razumevanjem *pravila razločevanja* se značilno kažejo v primeru *Miladinović*, primeru *Bogičević*, v primeru *Milinković*, v primeru *Arsim in ostali*, v primeru *Radovanović*, v primeru *Kovačić*, v primeru *Češča vas*, v primeru *Medvedjek*, v primeru *Štrihovec I* in *Štrihovec II*, v primeru *Zečević*, v primeru *Popov in Trifunović*, v primeru *Šušilović in ostali*, v primeru *Ristović*, v primeru *Krvavec*. **In v čem je problem?** Problem je dvojen. Najprej v tem, da so zaradi nespoštovanja *pravila razločevanja* bili civilisti in civilni objekti žrtve. Kot drugo pa v tem, da pravosodje preganja tiste, ki za nespoštovanje *pravila razločevanja* niso odgovorni ali pa odgovorne preganja na manj primeren način. Ob tem pa se zdi, da je tožilstvo spregledovalo, da so po mednarodnem pravu oboroženih spopadov »/z/ izrazom 'napadi' ... mišljena nasilna dejanja zoper nasprotnika, bodisi da so ofenzivna ali defenzivna« (49. čl. Protokola I). **To nedvomno kaže, da so dolžnosti in odgovornosti branilca v mednarodnem pravu oboroženih spopadov enake napadalčevim.**

V primeru *Milinković*, v primeru *Krvavec* in v primeru *Arsim in ostali* vidimo kako so OSRS poslale civiliste v opravljanje sovražnih dejanj proti nasprotniku. S tem načeloma ni nič narobe, mednarodno pravo oboroženih spopadov to dovoljuje. Vendar so takšni civilisti posledično izgubili zaščito civilnega prebivalstva v oboroženih spopadih (51. 3. čl. Protokola I in 13. 3. čl. Protokola II), postali so pripadniki oboroženih sil, v kolikor so bili neoboroženi so imeli status nebojevnika.

V primeru *Miladinović* srečamo občo problematiko pripadnikov TO v oboroženem spopadu leta 1991, to je bojevanje v uniformi oboroženih sil SFRJ (23. f. HPVK, 4. 2. b. ŽK III 1949, 39. 2. in čl. Protokola I). V primeru *Miladinović* je bil dne 2. 7. 1991 na Mariborski cesti v Dravogradu en pripadnik TO ranjen, zaradi 'prijateljskega ognja', ker »/i/meli smo stare

vojaške uniforme, na kapah na glavi pa le kokarde in nobenih razpoznavnih trakov na rokavih ali drugje ... Ko me je Stanko ob zidu pod hišno številko 155 obvezoval ... jih je 'fasal', so ga ustrelili. Predvidevam, da so ga ustrelili naši, ker zgoraj še ni bilo vojakov in ker so brez glavo streljali proti nam. Vlegel se je zraven mene ... Da so naši dol na nas streljali vem za to, ker so samo naši bili gor, vojska je bila še tu. Brezglavo so streljali, saj sploh niso vedeli zakaj streljajo in proti komu streljajo. Glavo sem si skušal zaščititi z velikim loncem za hrano. Res pa je da smo vsi imeli enake uniforme.« (Rogelšek 2008)⁵²

V primeru *Kovačič*, v primeru *Ristović* in v primeru *Popov in Trfunović* vidimo kako so bili pripadniki JLA soočeni s spontanim ljudskim sovražnim odporom (*lavee en masse*), ki je v primeru *Popov in Trfunović* preraslo v razločno oboroženo ljudsko vstajništvo. Primeri so zanimivi tudi za SV, saj so lahko s podobnimi okoliščinami soočeni na mirovnih misijah.

V primeru *Kovačič* je obdolženi povedal, da je »ostal hladen, tudi ko mi je pred očmi gorel kolega, prijatelj ... ko sem bil dvakrat ranjen in krvavel, ko sem videl streljanje na nas preko glav civilistov ... Kljub temu nisem izdal ukaza za streljanje ... so me le opozarjali, naj delam v skladu z zakonom« (Kpr 27/92, Kpd 132/98, 26. 10. 1998, stran 3); »... za buldožer in kombi, ki sta zapirala cesto. Poleg sta bila dva rezervista, soseda moje žene ... sem se pogovoril ... Ko je bila ta ovira mimo, me je nekdo od vaščanov napadel z nožem, a sem zamah blokiral, kaj več pa nisem reagiral ... dva privatna tovorna avtomobila, last dveh ... ki sem jih poznal. Tudi tam je prišlo do prerivanja ... sem sklenil dva najbolj glasna izmed njih izolirati ... Tudi to je bilo ravnanje po zakonu. Pri Ajdovščini je bila spet postavljena barikada ... Ta je bila iz vozil pretežno tujcev in last javnih ... podjetij. Ta vozila so bila zaklenjena, brez ključev, ki jih je pobrala policija, tako da jih vozniki niso mogli umakniti« (Kpr 27/92, Kpd 132/98, 26. 10. 1998, stran 4). »Ko smo bili pred blokado ustavljeni, so začeli z bližnjega hribčka na nas streljati, da so prenehali, je zadostovalo samo to, da smo v tisto smer obrnili cevi tankov ... Trudil sem se, da bi povzročal čim manj škode ... kot oficir sem moral v Sloveniji ravnati po zveznih predpisih **in v taki shizofreni situaciji se sedaj postavlja vprašanje kdo je v zadevi kriv, jaz, ki predstavljam JLA ali tisti, ki so se zoperstavili.**« (Kpr 27/92, Kpd 132/98, 26. 10. 1998, stran 5)

⁵² Drago Dakič Prelc v Žabkar (2007, 14) razločno pove, da je »/z/aradi velike natančnosti in uničevalne moči sodobnih oborožitvenih sistemov ... postala izjemno pomembna zanesljiva (pozitivna) identifikacija ciljev. Če ta ni zagotovljena, se lahko zgodi, da vojaki streljajo na svoje lastne sile (tanke, letala, helikopterje, skupine vojakov in posameznike), s čimer jim – ob veliki učinkovitosti orožij – povzročajo /nepotrebne/ izgube, pa tudi nezaželene izgube med civilisti, t.i. postransko škodo« **Ali se je raziskalo kako je bilo s 'prijateljskim ognjem' v enotah OSRS leta 1991?**

V primeru *Ristovič* so udeleženci opisali dogajanje takole: (1) »Jaz sem zapeljal v križišče in tako zaustavil 4 tovornjake ... Zapeljal sem pred prvi tovornjak ... Voznik se je zaletel v moj avto ... Kamionist je zapeljal nazaj, jaz pa sem se vlegel pred avto, da ne bi vozil več naprej« (Kpr 39/92, 20. 7. 1992, stran 2). Nadaljna pripoved te priče se nanaša na navzkrižno početje treh oficirjev, od katerih ga je eden hotel povoziti, drugi je zahteval da vstane in tretji je streljal ...; (2) je ležeči »odskočil in takrat je kakšnih 50 ljudi začelo kričati in metati kamnenje na kamione ...« (Kpr 39/92-8, 20. 7. 1992, stran 2); (3) iz pričanja pripadnika JLA: »... Od vojakov starešin sem tako izvedel, da ni streljal obdolženi, ampak kapetan ...« (Kpr 39/92-13, 17. 8. 1992); (4) »Nismo se hoteli umakniti na njihovo zahtevo, priznam, da smo provocirali, zlasti tisti človek iz Mirna ... naj zapelje preko osebe, ki je ležala po tleh in to me je pogrelo. Začeli smo kričati, vojaki pa so nas odrivali proč s križišča, tako da je prišlo do nekakšnega prerivanja ... so nas oni porivali ven iz križišča, mi pa nismo hoteli iti« (Kpr 39/92-15, 27. 8. 1992); (5) pričanje oficirja JLA: »Obdolženega v tej koloni sploh ni bilo in ne vem povedati kje se je takrat nahajal. Res je sicer obdolženi ... bil z nami v koloni, vendar je bila kolona vozil zelo dolga ... V Cijanovem križišču je bilo takrat cca 10-15 ljudi, moških in žensk, bilo je tudi nekaj otrok. Ljudje so kričali in negodovali ... Takrat je v križišče pritekel poročnik ... ustrelil je v zemljo in krogle so se odbile in zadele nekega občana ... Takoj po streljanju so se ljudje razbežali in se skrili za hišo ... Ukaz za streljanje v zrak je dal poveljnik vojašnice ... neposredno pred odhodom iz kasarne v Vipavi. Namen tega je bilo zastraševanje ... po mojem je streljal ... in to bolj iz panike.« (Kpr 39/92-18, 8. 9. 1992)

V primeru *Popov in Trfunović* se pomembna skupina obtožb nanaša na ustrelitev dveh civilistov, a brez vojaško-taktične analize obeh dogodkov ni mogoče poiskati odgovornih storilcev ali oboje pripisati nehoteni in nesrečni posledici. Več kot nenavadno pa je, da bi JLA to storila kar tako. Namreč, vse enote JLA so imele stroga navodila glede civilistov, kar vidimo v elaboratu 32. varaždinskega korpusa o vojni v Republiki Sloveniji, v čigar sestavo in poveljstvo je sodila polkovnikova bojna skupina: »Vatru ne otvarati prvi« (ODT Murska Sobota, KTN 229/91: 0221/10-04/0194-91-8419, 3. 11. 1993, stran 2). »2. ... vodeči računa o pravcu gađanja, čuvati naseljeno mesto i stanovništvo ... 3. U toku zadatka dejstvovati po Pravilu borbene upotrebe izvč.⁵³ 4. Pre polaska na izvršenja zadatka provesti moralne, bezbednostne i materijalne pripreme, kroz koje ukazati na način izvršenja zadatka i postupka

⁵³ To je okrajšava za 'izvidžačko četo', kar pomeni izvidniška četa.

u raznim situacijama« (ODT Murska Sobota, KTN 229/91: 0221/10-04/0194-91-8419, 3. 11. 1993, stran 6). Ob tem veliko pove tudi polkovnikova zahteva trem slovenskim parlamentarcem (med katerimi je bil celo mestni zdravnik): »4. ne dovoli nobenega pristopa prebivalcem v mestu, kjer je razporejena njegova enota, ... 9. ..., vendar prvi ne bodo odpirali ognja« (ODT Murska Sobota, KTN 229/91: 0221/10-04/0194-91-8419, 3. 11. 1993, stran 13). Polkovnik JLA je na zaslišanju tudi izpostavil (KT 246/91-36-ŽB/bb, 4. 4. 2008): (1) velike izgube svoje enote: 5 mrtvih, 17 ranjenih in 30 ujetih; (2) da je slovenska TO in civilno prebivalstvo aktivno sodelovalo v uporniškem delovanju zoper legalni in legitimni zvezni organ tedanje JLA, ki je po tedanji ustavi skupne države imela nalogo zavarovati celotni teritorij in državno mejo pred zunanjim sovražnim dejavnikom in pred notranjimi uporniškimi formacijami; (3) da iz čistega miru in objestnosti niso nikogar prvi napadali, ampak so se samo branili pred napadi TO in krajevnega prebivalstva; (4) poškodovali so objekte kjer so padli v zasedo. Generalmajor JLA pa je na zaslišanju opozoril (KT 246/91-36-ŽB/bb, 4. 4. 2008): (1) vedno so najprej zahtevali umik barikad in prost prehod; (2) v Gornji Radgoni so bile pripravljene zasede, sprožili so ogenj iz civilnih objektov, ki so bili uporabljeni kot kritje in kot položaji (že v naprej pripravljene in izpraznjene) za borbene aktivnosti, saj v zadetih hišah ni bilo zadetih civilistov.

V primeru *Medvedjek* je bilo osem civilistov mrtvih, pet je bilo bolgarskih državljanov. A začnimo z bistvenim vprašanjem mednarodnega prava oboroženih spopadov primera *Medvedjek*. Postavilo ga ni sodišče ali tožilstvo Republike Slovenije, ampak leta 2005 Vrhovno kasacijsko tožilstvo Republike Bolgarije: »Iz priloženega gradiva /to je v sodni preiskavi Republike Slovenije pridobljenega gradiva/ ni jasno, čigave ukaze so /piloti JLA/ izvrševali in ali gre za napad na vojaške cilje s stranskim učinkom na civilno prebivalstvo, ali gre za naklepni napad na civilne cilje, zaradi česar ni mogoče priti do pravno utemeljenih sklepov glede krivih oseb in glede kaznivega dejanja, ki so ga storile« (Pom 5/2006, 7. 3. 2006). V bran tožilstvu Republike Slovenije gre zapis tožilca v letu 1992, češ, da je »/v/se to ... bilo lepo napisano, pa z ničemer utemeljeno ... Nekakšen odgovor na naše zahteve od UNZ smo prejeli 4. 11. 1991, ki pa stvari sploh ne pojasnjuje ... Zadeva z napadom na Medvedjek sploh ni jasna ... zaprosili smo tudi pokrajinski štab TO, če razpolagajo s kakšnimi podatki« (Ktn 328/91 Br/v, 29. 1. 1992, Ljubljana). »Glede na vse to smo se že v januarju 1992 obrnili za pomoč na pokrajinski štab TO Dolenjske, vendar ni bilo nobenega odgovora ... Prosimo za odgovore in ustrezno dokumentacijo« (Ktn 328/91 Br/v, 22. 3. 1993). **In kakšna je bila vloga RKS v dogodkih primera *Medvedjek*? »Ko so izvedeli za zajeto kolono vojaških vozil na**

Medvedjeku in so pričakovali napad, so aktivirali ekipo /prve pomoči/, vozilo in v V. Gabru v gostilni preuredili sobo za postajo PP ... Po napadu na Medvedjek in na V. Gabru so pomagali ranjenim.»⁵⁴ UNZ je po spopadu izdelala nadvse zanimivo skico bojišča, kjer so natančno označene številne podrobnosti, ne pa tudi taktična razporeditev enot milice in enot TO (nahaja se kot del dokumenta: 803-04/0144-91, 11. 7. 1991). »/J/e izdal ... naloge. Najprej se opravi izvidništvo o stanju te enote, nato pa je bil ukaz, ker je ta enota obstala pri Trebnjem na cesti pred barikado in so zahtevali, da se barikada uniči, da bi kolona nadaljevala po ... « (eden od v napadu sodelujočih pilotov JLA, Kr 34/92-67, 9.6.1992). »Osnovni koncept naloge in operativno taktične predpostavke so bile identifikacija prepreke in uničenje le te z namenom deblokade kopenskih enot JLA ...« (eden od v napadu sodelujočih pilot JLA, 22/1-,19.3.1992). »... da bomo dejstvovali na TO in sicer, ko bomo videli skupino tankov, ki je na cesti vzhodno od Trebnjega, bočno pa je TO ... Nič ni bilo govora o dejstvovanju po stanovanjskih hišah ali drugih objektih« (eden od v napadu sodelujočih pilotov JLA, Kr 34/92-57, 13.2.1992). » ... ob letalskem napadu še povem, da je težko natančno dejstvovati, če je letalo v horizontalnem letu, saj se potem poveča območje delovanja na približno 200, 300 m, odvisno od uporabljenega sredstva ... rakete 'Munja' delujejo v rafalu 30 m dolžine in granate padajo na približno 5, 6 m ena od druge ... **Meni je žal ljudi, ki so umrli na Medvedjeku, vendar mi je znano, da so v TO vedeli za prihod avionov in za nalogo avionov, da uničijo barikadi in bi morali poskrbeti, da se ljudje umaknejo« (eden od v napadu sodelujočih pilotov JLA, Kr 34/92-56, 13.2.1992, stran 2). Poglejmo še kaj pripovedujejo memoarije: »Za zaustavljanje vozil in vzdrževanje reda je bila zadolžena milica. Cestno zaporo proti Ljubljani in na drugi strani proti Novemu mestu naj bi sestavljali samo tovornjaki ... so se znašli ujeti v blokadi številni osebni avtomobili, avtobusi z otroki ... je bil izdan ukaz za rušenje viadukta ... je takoj sporočil, da viadukta ni mogoče porušiti, ker je pod njim preveč civilistov, med njimi veliko otrok ... toda načelnik ... je vseeno vztrajal pri uresničitvi ukaza ... Iz blokade so se hoteli prebiti tovornjaki, toda morali so ostati« (Švajncer 1993, 47). *Istina o oružanom sukobu u Sloveniji* (Jugoslovanska ljudska armada 1991, 31) pripoveduje, da je v Novem mestu milica Slovenije zaustavila kolono vozil, jih usmerila proti Trebnjemu in nato proti Ljubljani; miličniki so jih na silo in z grožnjami silili, »ako neče na barikade, daj da jih pobijemo ovde na parkingu.« »Glavni udar je bil usmerjen na skupino hiš nad cesto, kjer so se zadrževali poveljniki TO in kjer so imeli avtomobile.»⁵⁵ Samo poveljniki so nosili nove maskirne uniforme TO, zato ni bilo**

⁵⁴ Rdeči križ Slovenije.1991. MAPA 1991- lastni dopisi in vabila: Analiza dejavnosti RK Slovenije med vojno od 26. 6. - 15. 7. 1991 (september 1991), stran 23.

⁵⁵ Mišljen je ognjeni udar baterije protiletalskih topov.

težko ugotoviti, kje se zadržujejo ... Zatišje, ki je nastalo, sta čez čas prekinili dve izvidniški letali jugoslovanskega vojnega letalstva. Preleteli sta položaje TO, hkrati pa **je prišlo s pokrajinskega štaba sporočilo, da se pripravlja letalski napad.** Major Klisarič in stotnik Završnik sta bila pooblaščenata, da ukažeta umik, če bo potrebno.« (Švajncar 1993, 51)⁵⁶

Ob rob primera *Medvedjek* je, v »zapisnik/u/ o ogledu posledic spopada«, ki ga je napravil preiskovalni sodnik (Kr 279/91, 3. 7. 1991) in v »zapisnik/u/ o ogledu« kriminalistične službe 1. 7. 1991 (0225, 19. 7. 1991), za omeniti najprej sledeče – na magistralni cesti je 1. 7. 1991 še vedno stalo »6 kamionov z orožjem in drugo opremo« oziroma »6 tovornih avtomobilov naloženih s strelivom in vojaško opremo.« Kako to, da je šest tovornjakov orožja kar obtičalo na bojišču, ali ni takrat med OSRS vladalo pomankanje orožja in opreme?

Primeri *Štrihovec I* in *Štrihovec II* sta podobna primeru *Medvedjek*, le da z manjšimi žrtvami med civilisti (štirje). Poglejmo nekatere poudarke iz množice prič, »da se razčisti dejansko stanje« (6- Ks 351/98, 17. 9. 1998), stran 3): (1) »... deloval v TO Slovenije kot kapetan in sicer za kompletno varnostno obveščevalno službo v enoti, ki je pokrivala področje Šentilja. Kritičnega dne sem bil ... v kraju Štrihovec ... bil sem v enoti TO, ki je branila barikado ... Jaz sem bil v trenutku napada gledano v smeri Šentilja za vagoni oz. na cesti ... Povem, da se na tipe letal niti ne spoznam ...« (6-Kpr 351/98 »ob 9.45«, 29. 9. 1998, stran 2). »Razdejanje po tem prvem napadu je bilo strašno ... Več oseb je bilo ranjenih, iz TO-ja konkretno tri osebe. Četni zdravnik je pomagal ranjencem ... je bil še drugi letalski napad. Tokrat je bil najavljen po radiu ... V sami barikadi so bili postavljeni kamioni. Ne vem od kod so bili ti kamioni pripeljani ... verjetno iz mejnega prehoda. Šoferje teh kamionov in njihove spremljevalce je policija in TO odpeljala nazaj v Šentilj ... kje in kako so se gibali, ne bi mogel točno reči, ker sem stal zadaj na cesti za barikado. Poleg teh šoferjev pa je bilo tam tudi še ostalo civilno prebivalstvo ... Primeroma povem, da so nam stanovalci nosili tudi vodo,

⁵⁶ Ker gre za majorja in stotnika TO pogledajmo, kako je oficirje TO zavezovala in obvezovala vojaška zakonodaja SFRJ iz leta 1988, ki je veljala vse do 8. 10. 1991. *Odredba SFRJ* ne pušča bralca v dvomu kako je bilo z uporabo pravil mednarodnega vojnega prava v oboroženih silah SFRJ: »1. Oborožene sile Socialistične republike Jugoslavije v oboroženem spopadu uporabljajo pravila mednarodnega vojnega prava. 3. Za uporabo pravila mednarodnega vojnega prava so odgovorni komandanti enot in vsak pripadnik oboroženih sil posamično. 4. Zaradi seznanjanja s pravili mednarodnega vojnega prava je treba v oboroženih silah redno organizirati usposabljanje, ki je obvezno za vse pripadnike oboroženih sil. Pri načrtovanju vaj, manevrov in drugih aktivnosti, je treba vaditi tudi opravila in postopke v zvezi z uporabo pravila mednarodnega vojnega prava.« *Navodila SFRJ* pa so govorila sledeče: »1. Vsebina in uporaba navodila ... **predpisuje uporabo teh pravil v oboroženih silah Socialistične federativne republike Jugoslavije** (Jugoslovanski ljudski armadi in teritorialni obrambi) ... 4/II 48. t. **Oborožene sile SFRJ tvorita Jugoslovanska ljudska armada in teritorialna obramba.**«

torej naši enoti, ki je bila ob vznožju hriba kakšnih 100 do 200 m vstran od barikade« (6-Kpr 351/98 »ob 9.45«, 29. 9. 1998, stran 3). »Po mojem mnenju je bil namen sprostiti prehod in omogočiti tankovski enoti prihod do Šentilja« (6-Kpr 351/98 »ob 9.45«, 29. 9. 1998, stran 4). (2) »... sem deloval v posebni policijski enoti, ki je pomagala TO-ju. Naša naloga je bila, da zavarujemo kraj Štrihovec oz. njegove prebivalce in pomagamo TO-ju pri prijetju vojakov. ... Naslednji trenutek smo že dobili sporočilo, da so nad letališčem v Mariboru opazili letala ... ali se je poleg policije in TO-ja še kdo nahajal na območju barikade, priča pove; Normalno, da je bilo na tem območju tudi civilno prebivalstvo. To so bili domačini, ki so hodili okrog tankov in opazovali, če bodo ti premagali oviro ali ne. Pa tudi ljudje, ki so bili šoferji tovornjakov« (6-Kpr 351/98 »ob 11.50«, 29. 9. 1998, stran 2-3). (3) »V kritičnem času sem bil komandant vojnega letalstva 5. korpusa /JLA/ ... Jaz sem ... odredil, da se bojna sredstva uporabljajo samo za zastraševanje in da se bojno ne deluje direktno po objektih, še posebej, če so to civilni objekti ... so bili cilji bojnega delovanja določeni v Beogradu« (6-Kpr 351/98 19. 11. 1998, stran 2-3)

Za primer *Zečević*, ki je le kopenska različica bojevanja enot JLA z enotami OSRS v Štrihovcu, pogledimo za naš primer zanimiva pričanja iz primera *Štrihovec I* (1) »... vzdolž ceste, ki vodi od ... domačije do naše hiše, so bili vojaki TO-ja in tem sem tudi jaz nesel pijačo na prošnjo TO-ja ... 10 vojakov je bilo pri naši stan. hiši ...« (ODT Maribor, Kt 1472/98: 6-Kpr 351/98 »ob 10.35«, 29. 9. 1998, stran 2-3). (2) »Moja hiša stoji ... na hribu, odmaknjena kakšnih 500 do 600 m vstran od ceste, na kateri je bila barikada. Zaradi višinske razlike pa se je na barikado lepo videlo. Že ves dan sem bil v navezi s poveljnikom TO-ja, da sem mu sporočal kako se premikajo tanki, saj se je iz moje hiše lepo videlo na cesto ... sem stal na dvorišču z daljnogledom v rokah ... sem opazoval tanke, kot mi je bilo naročeno« (ODT Maribor, Kt 1472/98: 6-Kpr 351/98 »ob 11.15«, 29. 9. 1998, stran 2). (3) »... sem bil koordinator bojnih aktivnosti 711. odreda TO-ja ... sem se nahajal v neposredni bližini stan. hiše na naslovu Štrihovec 30 ... Od te hiše se mi je razprostiralo vidno polje na samo barikado ... **Dve granati sta padli tudi na hišo ... kjer sem bil ob priliki prvega bojnega napada s strani letal. Na to hišo sta bili dve granati spuščeni zaradi tega, ker se je od te hiše bojno delovalo s strani TO-ja proti tankom**« (ODT Maribor, Kt 1472/98: 6-Kpr 351/98, 8. 10. 1998, stran 2-3).

V primeru *Šušilović in ostali* avtor meni, da gre za primer največjega nasilja pripadnikov JLA nad civilisti v Sloveniji leta 1991. A primer *Šušilović in ostali* verjetno ni tako enostaven

kot je prikazan v obtožnici. Že tožilec je menil, da »se v tej zadevi med ostalim zastavlja tudi vprašanje, kdo so pravi storilci ali so to res tisti, ki so navedeni v zahtevku« (KT 383/91-ZF-j, 24. 2. 1993)? Sodišče je odobrilo razširitev preiskave in odredilo izvedenca, ki pa ugotovi: »V ta namen sem vpogledal v sodni spis v katerem ni obvestila o telesni poškodbi« (Medicinsko izvedensko mnenje: Kpr 162/91, 8. 4. 1993). Sicer pa v zgodbi ponovno, kot praviloma v skoraj vseh primerih, manjkajo teritorialci in milica: »V garnizonu Vipava, nekaj dni, začevši z 28. junijem, je bilo preko 300 članov družin pripadnikov JLA blokiranih v stanovanjskih zgradbah, kjer so stanovali. Zgradbe so varovali pripadniki oboroženih formacij Slovenije. Stanovalcem niso dopuščali izhoda, niti da kupijo hrano in življenske potrebščine« (Jugoslovanska ljudska armada 1991, 32). Da je verjetno res tako bilo nas napotuje dvoje: (1) komandant motoriziranega bataljona v Vipavi oziroma garnizona v Vipavi je bil kapetan iz primera *Kovačič*, kjer se je pokazala njegova profesionalna skrb za civiliste, sedaj naj bi pa njegovi podrejeni naenkrat podivjali in (2) dogodek s poročnikom v trgovini.⁵⁷ Ali bi pri razbitju dveh stanovanj lahko šlo za represalije zaradi dezerterstva ali mogoče izdaje in so bili zato povsod zraven oficirji in podoficirji? Sicer pa nastopajo miličniki v knjigi *Dan prej*.⁵⁸ Ali pričanja oškodovanih civilistov ne kažejo, da je JLA vzpostavila nadzor prostora in prometa okoli garnizona Vipava, ker so se verjetno ob prejšnjih prilikah navidezni civilisti izkazali za vohune ali opazovalce TO ali za vojake TO ali milice?⁵⁹ Ravno na takšne

⁵⁷ Kpr 162/91-13, 20. 3. 1992, stran 2: »... mi je poročnik /JLA/ višje postave ... dejal: 'Slušaj me dobro. Moj život ne vredi ništa, ma znaj, da i tvoj ne.' Nadalje mi je grozil, da bo pognal market v zrak, v kolikor njegova družina ne bo dobro postrežena.«

⁵⁸ »... je bilo nujno miličniško ukrepanje. Izvedli so ga z delom Posebne enote milice, in sicer tako, da so se njeni pripadniki pripeljali do Vipave z dvema voziloma Land rover. Eno je zapeljalo v samo središče ... Nekaj oficirjev so tudi prijeli, vendar so jih zaradi takrat veljavnega premirja takoj izpustili v vojašnico ... Skupina, ki je vso noč in dobršen del dopoldneva strahovala Vipavce, se je nazadnje zatekla v stanovanjske bloke ... Tam jih je obkolila Posebna enota milice iz Nove Gorice. Po pogovoru s poveljstvom JA v Ajdovščini je prišel po skupino 'smb rambov' zastavnik in jih odpeljal v vojašnico.« (Primorske novice 1994, 149-151)

⁵⁹ »V zgodnjih jutranjih urah sva se z bratom vračala domov ... Ukazali so nama, da greva ven iz avta. Obtoževali so naju vohunstva in vprašali, od kod sva in kam sva namenjena. Potem so naju začeli pretepati s puškinimi kopiti, s pestmi ter brcati ... Ukazali so nama, da greva ven iz avta, nakar so naju zvezli vsakega na drug konec ... Z menoj sta imela opraviti dva vojaka ... Psovala sta me in pretepala ... Pretepala sta me s puškinimi kopiti ...« (Kpr 162/91-13, 20. 3. 1992, stran 2-3). »Dva vojaka sta skočila pred kamion z uperjenima avtomatskimi puškami. Druga dva sta skočila na vrata kamiona, vsak na eno stran in kričala, naj greva ven. Eden je skočil v kabino in vse premetaval oz. razmetaval ter pri tem kričal, kje imava orožje. Eden izmed vojakov mi je ukazal, da grem iz kabine, potem pa mi je prislonil puškino cev v hrbet ...« (Kpr 162/91-13, 20. 3. 1992, stran 5-6). »Na ženini strani je skozi okno pomolil avtomat ... Ko me vprašate v kakšnem stanju so bili vojaki, odgovorim, da ne bi rekel, da so bili normalni. Predvsem tisti ... je deloval kot nekakšen Rambo« (Kpr 162/91-13, 20. 3. 1992, stran 7). »... me potegnil ven in mi dal dve klofuti. Potem mi je ukazal, da odprem prtljažnik. Ko je videl v njem šotorsko krilo, me je vprašal, če sem teritorialec ...« (Kpr 162/91-13, 20. 3. 1992, stran 8). »Avto so potem preiskali od znotraj, zlasti predalček za dokumente in pa prtljažnik. Ves čas so nam tudi grozili in nas zmerjali z izdajalci in podobnimi žaljivkami ... Med tem postopkom so mi tiščali puško v trebuh, možu pa v brado. Nekoliko kasneje mi je vojak nastavil puško na vrat, nakar sem morala nazaj do kabine po torbico« (Kpr 162/91-13, 20. 3. 1992, stran 9). »Ustavili so me v bližini južne kasarne ... je vprašal kam grem in kaj delam ... mi tega ni verjel, pač pa mi je očital, da sem špijon. Spraševal me je kdo od teritorialne obrambe me je poslal ...

posledice skrivalnic oborožencev med civilisti opozarja *pravilo razločevanja* (48. čl. Protokol I). Ob izpričani grozi civilistov je treba priznati, da smo teritorialci in miličniki izvajali podoben nadzor in kotrolo cestnega prometa.⁶⁰ Jugoslovanska ljudska armada (1991, 31-38) navaja kar nekaj podobnih zgodb. Takšen nadzor prometa so tudi fotografirali: v knjigi *Vojna za Slovenijo* (Cankarjeva založba 1991) na strani 59 in na njenem hrbtu (sredina zgoraj), v knjižici *Istina o oružanom sukobu u Sloveniji* (Jugoslovanska ljudska armada 1991) na straneh 6, 9, 39. Ob vsem tem lahko vsak, ki je tiste cestne kontrolne točke TO ali milice doživel, razmisli kako je to bilo in koliko treznih teritorialcev je pri tem srečal? Za primer pogledjmo, kako je delegacija RKJ doživela takšno kontrolno točko OSRS: »Po prihodu delegacije RKJ v Ljubljano dne 28. 6. 1991, so pripadniki Slovenske policije ustavili ta avtomobil in ga pregledali ... predstavniki RKJ so protestirali, da so naši varnostni organi ustavili ta avtomobil in ga pregledali, ne glede na to, da je bil označen z znakom RK ... Predstavnik RK Slovenije sta na take dezinformacije ostro reagirala na sestanku predstavnikov RKJ, RKS, RK Hrvaške in predstavnikov Mednarodnega komiteja RK v Zagrebu 8. avgusta 1991.⁶¹ Na mestu, kjer je bil zaustavljen avtomobil RKJ v Ljubljani, so namreč pol ure za tem ubili specialca JA in je naša varnostna služba zato pregledovala vsa vozila. Tudi ta primer kaže, na katero stran se je uvrstil RKJ v primeru vojne v Sloveniji.« (Rdeči križ Slovenije 1991, Analiza dejavnosti RK Slovenije med vojno od 26. 6. - 15. 7. 1991, stran 15)

3.2.2.3 Vojaški objekt

Pojem *vojaškega objekta* »/i/zhaja iz pravila zaščite civilistov in civilnih objektov, saj mora biti napadanje omejeno na vojaške objekte. Beseda 'omejeno' ne pomeni, da ne sme biti vzporedne škode. Omejitev vzporedne škode sodi pod pravilo sorazmernosti« (Rogers 2004, 60). Kaj je vojaški objekt v občem opredeljuje 52. člen Protokola I.⁶² O tem so bila v t. 71. *Navodila SFRJ*

me je s puškino cevjo sunil v lice ... ponovno očital, da delam za TO, da lažem, da sem špijon« (Kpr 162/91-13, 20. 3. 1992, stran 13)

⁶⁰ Avtor ima osebno izkušnjo takšnega nadzora prometa.

⁶¹ »V središču Ljubljane, pred meščani, so jih zaustavili teritorialci in pripadniki Ministrstva za notranje zadeve Slovenije. Pod grožnjo z orožjem so pregledali avtomobil, posebno nekorektno so se vedli do predstavnikov Rdečega križa Jugoslavije. Vozilo so jim odpeljali nekaj deset metrov nazaj in vrgli iz njega odeje in zdravila.« (Jugoslovanska ljudska armada 1991, 46)

⁶² »1. Civilni objekti ne smejo biti predmet napadov in represalij. Civilni objekti so vsi objekti, ki niso vojaški objekti, definirani v drugem odstavku. 2. Napadi morajo biti strogo omejeni na vojaške objekte. Kar se tiče vojaških objektov, so vojaški objekti omejeni na tiste, ki po svoji naravi, lokaciji, namenu ali uporabi učinkovito prispevajo k vojaški akciji in katerih popolno ali delno uničenje, zavzemanje ali nevtralizacija ustvarja v

jasna: »Vojaški objekt po tem navodilu je vsak objekt, ki po naravi, lokaciji, namenu ali uporabi vsaj delno prispeva k vojaški akciji in katerega delno ali popolno uničenje pomeni vojaško korist med napadom ali za nadaljnji potek operacije.« MORK pa meni, da »/d/rugi stavek /51. čl. Protokola I/ opredeljuje civilne objekte potom negativne metode, ki je uporabljena tudi za opredelitev civilnega prebivalstva (50.čl.). Ta metoda je upravičena z dejstvom, da je daleč več civilnih objektov kot vojaških objektov« (Sandoz in drugi 1987, t. 2012, 634.). **Poleg tega »bi moralo biti znano, da je opredelitev omejena na objekte, vendar je jasno, da so pripadniki oboroženih sil vojaški objekti«, kar je potrdil že uvod v Sankt Petersburško deklaracijo** (Sandoz in drugi 1987, t. 2017, 635). »Podrobnejši pogled na različna merila nasprotnikov se najprej nanaša na objekte, *ki po svoji naravi, lokaciji, namenu ali uporabi učinkovito prispevajo k vojaški akciji*. To merilo zajema vse objekte direktno v rabi oboroženih sil: orožja, oprema, transport, utrdbe, skladišča, zgradbe zasedene z oboroženo silo, osebje štabov, komunikacijski centri, ...« (Sandoz in drugi 1987, t. 2020, 636). »Drugo merilo se ukvarja z *lokacijo objektov*. Jasno, tu so objekti, ki po svoji naravi nimajo vojaških funkcij, po vidnosti namestitve dajejo prispevek vojaški akciji: na primer mostovi in podobno, ki imajo poseben pomen za vojaške operacije« (Sandoz in drugi 1987, t. 2021, 636). »Merilo *namena* se ukvarja z nameravano prihodnjo rabo objekta, medtem ko se merilo *uporabe* nanaša na sedanjo rabo. **Večina civilnih objektov lahko postane koristna oboroženim silam: šole in hoteli so civilni objekti, a če se uporabljajo za namestitev enot ali štabov, postanejo vojaški objekti**« (Sandoz in drugi 1987, t. 2022, 636). »Končno, popolno ali delno uničenje, zavzemanje ali nevtralizacija ustvarja v razmerah, ki takrat vladajo, določeno vojaško prednost, v takratnih okoliščinah. Z drugimi besedami: **ni opravičljivo sprožiti napad, ki nudi le potencialno ali nejasno napredovanje. V primeru dvoma je potrebno upoštevati varnost civilnega prebivalstva.**« (Sandoz in drugi 1987, t. 2024, 636)

Tudi Protokol II razločuje civilne in vojaške objekte, še posebej pa v 14. in 16., pa tudi v 15. členu. Glede 14. člena: »če se objekti uporabljajo v vojaške namene nasprotnika, lahko postanejo vojaški objekt in ne morejo biti izključeni, češ da so lahko uničeni le v posebnih primerih, v premišljevanju o taki akciji pa se ne sme tvegati zmanjševanja civilnega prebivalstva v okoliščinah stradanja.« (Sandoz in drugi 1987, t. 4807, 1459)

razmerah, ki takrat vladajo, določeno vojaško prednost. 3. Če je podan dvom, ali se posamezen objekt, ki služi navadno civilnim namenom, kot je svetišče, hiša ali drugo prebivališče ali šola, uporablja tako, da učinkovito prispeva k vojaški akciji, se bo štelo, da se ne uporablja tako.« (Dolenc 1989, 160)

Naslednji primeri dobro ponazorijo tožilske in sodne zagate glede *vojaškega objekta*: primer *Miladinović*, primer *Popov*, primeri nastali zaradi napadov JLA na RTV oddajnike (primer *Vratovič in ostali*, primer *Pohorje*, primer *Lukič in Vujovič*, primer *Boč*, primer *Krvavec*), primer *Gibina*, primer *Ljutomer*, primer Murska Sobota, primer *Trkulja in Čondor*, primer *Mejni prehod Šentilj*, primer *AR Holding*, primer *Štrihovec I*, primer *trgovina Šentilj*, primer *Središče ob Dravi*, primer *Polčič*, primer *Veliči*, primer *Brnik*.

Pomembna skupina obtožb v primeru *Popov in Trifunović* se nanaša na streljanje polkovnikove bojne skupine na civilne objekte, kamor kriminalisti in tožilstvo prištevajo tudi postajo milice. Ta bi sicer lahko bila civilni objekt pod pogojem, da bi bila milica organizirana kot del CZ (61. čl. – 71. čl. Protokola I). Vendar je bila milica pomemben element OSRS in zato za JLA legalen in legitimen objekt vojaškega napada in vojnega plena. Kar se tiče carinarnice, bi bilo primerno upoštevati, da je bila državni objekt SFRJ, ki si ga je Slovenija 25. 6. 1991 samovoljno prilastila. Sodišče in občinska zgradba sta bila državna in ne civilna objekta. Med civilne objekte pod posebno zaščito mednarodnega prava oboroženih spopadov (53. čl. Protokola I) so sodili: osnovna šola, muzej, župnišče in cerkev (vojaško-taktična analiza bi pokazala ali so jih uporabljale OSRS). Za cerkveni zvonik se zaradi pričevanja pripadnika OSRS ve, da je bila v njem vojaška posadka sestavljena iz: teritorialca, ostrostrelca TO in miličnika (KT 246/91-36-ŽB/bb, 4. 4. 2008). Služil je kot vojaški objekt OSRS za opazovanje in nadzor bojne skupine JLA na mejnem prehodu. Rogers (2004, 153) o uporabi kulturnih in verskih objektov v vojaške namene meni, da je Protokol I v 53. čl. v nekem smislu še doslednejši kot haaška regulativa zaščite kulturnih dobrin. Zaščita je izpolnjena avtomatično za vse objekte, ki zapadejo pod opredelitev kulturnega imetja (Sandoz in drugi 1987, t. 2050 in t. 2051, 642). Vsebuje dve gledišči: ščitenje in spoštovanje takšnega imetja (Sandoz in drugi 1987, t. 2051, 642). Raba kulturnih in verskih objektov v pomoč vojaškim prizadevanjem, je v jasnem nasprotju z obveznostjo spoštovati jih (Sandoz in drugi 1987, t. 2077, 648). »Prepoveduje koristi oziroma prednosti iz zaščitenih objektov (pasivna podpora), kot tudi njihovo uporabo (aktivna podpora) za vključevanje v obrambne položaje« (Sandoz in drugi 1987, t. 2078, 648). »Vendar tudi uporaba zaščitenega objekta v podporo vojaškim prizadevanjem, ki očitno krši 53. čl. Protokola I, vendarle ne opravičuje napada nanj ... Takšna pravica je odvisna od opredelitve takšnega objekta kot vojaškega objekta glede na 52. čl. Protokola I ... Prepovedano je uničiti kulturni objekt, katerega uporaba ne prispeva k vojaški akciji ali kulturni objekt v začasnem služenju kot zatočišče bojnikom in se kot tak kasneje več ne uporablja.« (Sandoz in drugi 1987, t. 2079, 648)

Tudi v primeru *AR Holding*, v primeru *Gibina*, v primeru *Miladinović*, v primeru *trgovina Šentilj*, vidimo posledice za civilno prebivalstvo kadar so vojaški objekti umeščeni v civilno okolje ali kadar civilno naselje uporabimo za bojne položaje. Kaže se, da je bilo podjetje AR Holding legalni vojaški objekt, ker je izdelovalo transportna sredstva in bivalne kontejnerje uporabne tudi za vojsko (t. 71 *Navodil SFRJ*). To je potrdila že prva priča v sodni preiskavi, saj je prijavila vojno škodo za vozila in sredstva podjetja, ki so bila v barikadi za oviranje in preprečevanje premikov oklepno-mehanizirane bojne skupine JLA. Druga priča pa je potrdila lego barikade OSRS ob objektih podjetja. Tudi Švajncer (1993, 163) navaja, da sta letali JLA »raketirali ... položaje in barikado na železniškem prehodu pri Avtoradgoni.«

V primeru *Gibina*, ki dobro ponazarja podobno logiko kriminalistov in tožilcev tudi primeru *Popov*, so zaslišani nazorno povedali o dogajanju v kritičnih dnevih. Čeprav že naznanilo UNZ jasno pove, da je bila »skupina tankov ... pred naseljem Gibina z barikado ustavljena, med pripadniki TO in vojske pa je prišlo do medsebojnega streljanja, pri katerem je bila /vaščanka ranjena/ ... 2. 7. 1991 ... je skupina večih tankov ... ponovno poskušala prebiti blokado v kraju Gibina, ki so jo varovali pripadniki TO in milice« (22/7-04-0192-91, 11. 7. 1991). In kaj so povedali oškodovani civilisti? (1) »K/o sem si noge brisala, me je zadel strel ... mi ti niso mogli takoj pomagati, ker je bilo na cesti dolgo barikad. Pomoč sem dobila šele naslednjega dne ... je bilo v naselju Gibina nekaj protitankovskih barikad. Ena je celo bila v bližini moje hiše. Barikade so bile tako pogosto in tako močno postavljene ...« (IKr 161/91-2, 10. 9. 1991). (2) »Zaradi barikad in krajših borb še istega dne popoldne naprej niso šli, ampak so se na koncu vasi obrnili ... Seveda so v vasi bili teritorialci, ki so se gibali sem ter tja ... so pripadniki TO z našim privoljenjem uporabljali zelo pogosto naš telefon« (IKr 161/91-3, 10. 9. 1991). (3) »... Kadar naj se pomaknemo in kako dolgo smo naj v zaklonišču, nas je obveščala ustrezna služba TO ... vsi pa smo nekako ugotavljali ali prišli do zaključka, da so vojaki iz tankovskih topov streljali v tankovsko barikado, ki je bila postavljena čez cesto v bližini naše hiše ... Barikade so bile napravljene iz podrtega drevja, teritorialci so namreč podrli vse drevje čez cesto, tako da se prek ni dalo priti ... da drevja ne morejo odstraniti, je kolona prenehala barikado obstreljevati ... Z barikado so škodo vasi napravili tudi teritorialci, saj so podrli precej koristnega drevja, to so orehi, palme, akacije ...« (IKr 161/91-5, 12. 11. 1991). (4) »... so tanki prišli čisto blizu naselja Gibine, ker pa so naleteli na barikade in obrambo teritorialne enote ... verjetno tankisti vedeli kaj jih v vasi čaka ... tanki so s težkim orožjem sreljali v te barikade ... je letelo tudi po bližnjih hišah ... **Seveda, ko se je**

vse vkriž streljalo, to je streljala teritorialna obramba, streljali so tanki, kakor tudi vojska, ki je streljala iz tankov, mi prebivalci Gibine nismo gledati, kdo kam strelja.« (IKr 161/91-7, 26. 11. 1991)

Za razliko od primera *Gibina*, primer *Miladinović* sicer kaže pravilno končno presojo tožilstva o neutemeljenosti obtožb proti naznanjenemu majorju JLA, a žal je tožilstvo kar deset let inkriminiralo njegovo bojevanje, ki je bilo zelo verjetno skladno z mednarodnim pravom oboroženih spopadov. Od treh obtožb (za ropanja, za Holmec, za smrt pripadnika TO) je tožilstvo najdlje vztrajalo na obtožbi namernega ropanja na Mariborski cesti v Dravogradu. Zahvaljujoč 'vztrajnosti' tožilstva so se pridobila številna zaslišanja različnih pripadnikov JLA in OSRS. Naslednja navedba nam pa približa strokovni nivo kriminalistov v naznanitvi majorja JLA: »... **še posebej pomemben in nevaren pa je bil odnos ... majorja** ... je ves čas grozil z uporabo vseh vrst orožja ... je še nadalje vztrajal na izvršitvi načrtovanih nalog **in je ... odklanjal ... predajo**« (22/1-2-B-04/, 12. 10. 1992, stran 7). Podpolkovnik JLA je na zaslišanju pojasnil kako so zavzeli hiše na Mariborski cesti oziroma bojne položaje OSRS, o *Pismih* lastnikom hiš, o predlogu, da TO »predstavniki opravijo pregled vojakov, da ... prepričali ... ničesar protipravno odvzeli, vendar njegov predlog ni bil sprejet, ... « (0221/1-UZ-, 10. 12. 1994, R.D., stran 2). Tožilstvo tudi ni preizkusilo: (1) skladnost uporabe 'fugas' kot orožja TO v bojih v naseljih (0221/1-UZ-, 10. 12. 1994, P.Š.) in (2) razloga vojaške nujnosti pri enotah OSRS ko so za bojne položaje uporabile civilno naselje na Mariborski cesti. *Pisma vojakov JLA* iz hiš, ki so jih zasedali na Mariborski cesti povedo sledeče: (1) »Najprej se vam opravičujemo, ker smo nasilno vdrli v vaš dom. Verjemite, da nismo imeli druge možnosti. No kot vidite, nismo ukradli in razbili ničesar, ampak hrana nam je bila nujno potrebna, saj 3 dni nismo ničesar jedli ... No hvala bogu, da so ti politiki le prišli do pameti in preprečili še večje prelivanje krvi ... Hvala in brez zamere /trije podpisi v levem kotu/ Nemojte da brinete za zečeve i kokoš; hranili smo ih, a posebno malu, žutu, slatku macu«! (*Pisma vojakov JLA* - 1p); (2) »Dragi prijatelji! Ko smo prišli v zgradbo, smo jo našli v velikem neredu, iz česar lahko sklepamo, da so bili pred nami v hiši že pripadniki teritorialne obrambe ... Naši kurirji so poskušali po svojih najboljših močeh urediti stanje v hiši za normalno bivanje. Dovolili smo si le to, da smo si postregli s hrano in pijačo, ostalih stvari pa se vojaki niso dotikali in jih niso uporabljali ... Najlepše se zahvaljujemo in obenem nam je žal, da nismo bili v tej hiši skupaj z vami. Komanda kolone: /nečitljiv podpis/.« (*Pisma vojakov JLA*, 3p-4p)

Poglejmo za primer *trgovina Šentilj* zanimiva pričanja vzeta iz primera *Štrihovec I.* (1) »... mi je bivši komandir PP Šentilj ... povedal, da bodo priletela letala ... Ena raketa je padla na PP Šentilj ... Druga raketa pa je zadela prodajalno, ki je bila v pritličju našega stan. bloka ... Povem, da je razdalje med obema mestoma, kjer sta padli obe raketi, cca. 15 metrov« (ODT Maribor, Kt 1472/98: 6-Kpr 351/98 »ob 10.20«, 30. 9. 1998, stran 2-3). (2) »... imam tudi posnetke PP v Šentilju, kamor sta prileteli dve granati ... ali pa morda kaj drugega. Posnel sem poškodbo ..., pa tudi razdejanje v bližnji trgovini« (ODT Maribor, Kt 1472/98: 6-Kpr 351/98 »ob 10.10«, 9. 10. 1998, stran 2). Pričanji nas soočita s postransko škodo napada na PM Šentilj. Ker je milica bila element OSRS in ker je bojno delovala proti JLA, je postaja milice postala kot vojašnica in kot poveljniški center legalni in legitimni vojaški objekt in tudi miličnike so zato lahko pripadniki JLA v boju ubijali ali zajemali. Tožilstvo je zato napačno vrednotil vojaški objekt, čeprav o tem govori 51/II. čl. Protokola I, na katerega se sicer sklicuje. Početje tožilstva zato nasprotuje zakonitosti. Krivdo in odgovornost za škodo nosi milica, ker je umestila vojaški objekt v civilno okolje (58. b. čl. Protokola I).

Primer *Murska Sobota* in primer *Ljutomer* sta primera skoraj nikakršne postranske škode spopadanja OSRS in JLA, a ju pravosodje prikazuje kot vojni hudodelstvi zoper civilno prebivalstvo. V primeru *Murska Sobota* so civilisti, vsi skupaj, našteali štiri zadetke letalskega topa v treh hišah – že običajni rafal pri avtomatskem pehotnem orožju izstreli 3-5 nabojev, pri letalih pa je hitrost rafala 50 granat/sekundo.⁶³ Na to kaže tudi *IZJAVA NAPISANA 26. 10. 1992*: »... in v nekaj naletih so letala JLA raketirala in s topniškim ognjem obstreljevala domnevne položaje TO ob vozilih gospodarskih organizacij, s katerimi smo blokirali vse vhode v vojašnici. V resnici so bili naši položaji 100 m oddaljeni in tako letalski napad ni povzročil žrtev med našimi pripadniki. Ubili pa so enega svojega in enega ranili, ker so bili njihovi položaji popolnoma ob liniji blokade ... Da se je do brionskega sporazuma obnašal kot okupator kaže tudi njegova zahteva do civilnih organov, da raziščejo okoliščine, v katerih je bil ubit stotnik JA ...« (10/1-93, 24. 3. 1993). Eden od oškodovancev je povedal, da »izstrelek ... naj bi zadel transformator, se od tam odbil in zadel fasado naše hiše ... V hiši ni bilo nobenih pripadnikov obrambnih sil Republike Slovenije ... nam najbližji so zasedali položaje približno 100 m v stran od naše hiše« (I Kr 165/91-2, 1. 10. 1991). V primeru *Ljutomer* sta domnevni civilni žrtvi povedali: (1) »Moja hiša je v bližini železniške proge in sicer tam, kjer železnica prečka cesto Ljutomer-Stročja vas. Zaradi prihoda tankov so cesto

⁶³ ODT Nova Gorica: KT 378/92; 4/42-92-22/5, 16. 4. 1993, Uradni zaznamek z dne 17. 3. 1993, stran 2.

blokirali z vagoni ... so letala začela obstreljevati te v barikade postavljene vagone ... hišo je zadelo eno mitralješko zrno ... zadelo pa je 'coklin' hiše ... Okoli hiše posebno pa okoli tistega železniškega prelaza so teritorialci hodili, ki pa so se zadrževali v glavnem skriti v grmovju ... Škoda je pravzaprav minimalna, oz. je praktično ni« (IKr 164/91-2, 10. 9. 1991). (2) »... sta prišli dve letali bombardirat ali z raketami obstreljevati barikado, ki je bila postavljena na železniški progi ob cesti ... se je spustilo niže in začelo obstreljevati barikado ... Eno zrno od mitraljeza je zadelo cokel naše hiše in se je zrno od granitnega kamna odbilo. V bližini je bil postavljen oleander, ki se je pri tem prevrnil in se je zlomila ena veja ... Veja pa ne vem če se je zlomila od zrna ali od padca na tla škode dejansko ni nobene. Drevo se je itak obraslo, hiša pa ni bila poškodovana. Tudi telesnih poškodb ni bilo ... Je pa v bližini kraja, kjer so bile postavljene barikade. Tako so prišli k nam miličniki in napravili nekaj posnetkov in ugotavljali **češ da gre za vojno škodo. Jaz pa trdim, da vojne škode ni in je škoda vsakega časa, ki ga potrošimo na sodišču.**« (IKr 164/91-4, 10. 9. 1991)

Primeri nastali zaradi napadov JLA na RTV oddajnike (primer *Vratovič in ostali*, primer *Pohorje*, primer *Lukič in Vujovič*, primer *Boč*, primer *Krvavec*) kažejo, kako različno je tožilsko vrednotenje tega. A prva velika tožilska zmota je ta, da so to sploh inkriminirali. Namreč, po mednarodnem pravu oboroženih spopadov so to legalni in legitimni objekti vojaškega napada. Ob tem pa predmetni spisi in memoarije celo pričajo, da so bili to branjeni civilni objekti – s tem praviloma vsak civilni objekt izgubi pravno zaščito. Druga velika tožilska zmota je ta, da so spregledovali spisne in memoarske dokaze o tam nameščenih vojaških komunikacijskih napravah OSRS. To pa status RTV oddajnikov in pretvornikov le še dodatno utrjuje kot vojaški objekt. V primeru *Lukič in Vujovič* je ODT v Ljubljani, za razliko od drugih tožilcev, pripadnike JLA ob ostalem obtožilo tudi tega, da »spričo topovskega obstreljevanja pa je bilo poškodovanih tudi šest pripadnikov TO Trbovlje.« (Kt 249/91-5-MPŠ/kb, 17. 9. 1992)

Primer *Vratovič in ostali* je, kot kaže, edini primer, ko je tožilstvo ustavilo kazenski pregon napadalcev na RTV oddajnike. In to ob pomoči *Izvedenskega mnenja* Katedre za obramboslovje na FDV, kjer se je razložilo kaj vojaški objekt je (ODT Murska Sobota, Kt 246/91, Fakulteta za družbene vede, Katedra za obramboslovje, 13. 1. 1995). V tem lahko vidimo uspešen prenos pridobljenega znanja ob primeru *Popov in Trifunović* znotraj tožilstva. A že iz same ovadbe UNZ je bilo jasno, da je šlo za *vojaški objekt*. Z navedbo »kar pa samo po sebi najbrž ne daje statusa vojaškega objekta« (KTN 68/93-ZF-j, 25. 2. 1993), je

tožilstvo pokazalo, in tudi UNZ, nerazumevanje *pravila razločevanja in vojaškega objekta*. A še bolj čudi skoraj identično stališče MO: »Objekti na Nanosu so bili izključno civilni objekti, enota TO pa ga je varovala zaradi strateškega pomena za telekomunikacije za Primorsko« (57/6-93, 13. 4. 1994). Pri navajenem odgovoru MO je zanimivo, glede na datum izdelave dokumenta, da je na tožilstvo prišel s skoraj enoletno zamudo, številnim urgencam navkljub. UNZ je poslala tožilstvu tudi RTV-jev *Zapisnik* škode napadov JLA na Nanos, kjer med ostalim izvemo: »3. Pri tem bi rad omenil, da je bil cilj napada tudi enota teritorialne obrambe, ki je bila na položaju cca. 200 stran od oddajnega centra. Ranjen je bil oskrbnik kože in dva teritorialca« (Oddajniki in zveze RTV Slovenija, *Zapisnik* škode napadov JA na Nanos, 6. 4. 1992). Velika zmota tožilstva pa je v zadnjem odstavku na drugi strani, ko je napačno napotilo domnevna oškodovanca: »Če se oškodovana s tem ne strinjata ... imata pravico ... začeti kazenski pregon ... v smeri kaznivih dejanj iz ovadbe ali iz poglavja ... zoper človečnost in mednarodno pravo« (KT-378/92-BO-mg, 22. 12. 1999). Te pravice po mednarodnem pravu oboroženih spopadov nimata, sicer pa je za pregon ni imelo niti tožilstvo.

Primer *Boč* odstopa od ostalih tovrstnih (Nanos, Krvavec ...) primerov zaradi dvojega. Prvič, ker je bila na njem vojaška posadka JLA in je vojaško letalstvo JLA ob napadu na telekomunikacije Slovenije, napadlo tudi svoje (prijateljski ogenj). Švajncer (1993, 176) poroča o enem ranjencu. Ali je JLA mislila, da so OSRS zavzele objekt? Drugič pa zaradi tega, ker so ga z minometi, kmalu za letalskim napadom, obstreljevale še OSRS. In če sedaj pogledamo tožilstvo: neznanega pripadnika JLA so obtožili k.d., ki se lahko kaznuje tudi s smrtno kaznijo, brez potrebne preveritve dogajanja na Boču z vojaško-taktično analizo? Kdo pa lahko reče, da mine iz minometov TO niso zadele stolpa in njegovih naprav?

V primeru *Pohorje* je posebno to, da ni šlo za letalski, ampak topniški napad. Poleg tega iz skopega spisa ni jasno s kakšnimi topovi oziroma s čim je JLA obstreljevala 'RTV oddajnik'. Dne 4. 9. 2008 se je avtor peš povzpел na Bellevue. Med 200 m in 300 m za zgornjo postajo vzpenjače na Bellevue-ju je še danes, kot je bil takrat, telekomunikacijski stolp. Sam relief med komunikacijskim stolpom in Bellevue-jem je skoraj ravninski, do Bellevue-ja pa izrazito strm. To, da tožilstvo hkrati navaja prvo in drugo določbo 52. čl. je v nasprotju s samim seboj; ravno druga določba opredeljuje kdaj zaščita civilnih objektov velja in kdaj ne. Položaj komunikacijskega stolpa, relief Pohorja na območju Bellevue-ja ter lega topov v vojašnici Franc Rozman Stane kažejo, da je bil cilj topništva komunikacijski stolp. Pesem, ki se je

vtela na radijskih postajah Maribora jasno kaže, da so Mariborčani vedeli kako se topničarji JLA trudijo zadeti komunikacijski stolp, a so se iz njihove nespretnosti javno delali norca. Zaradi tega in tudi zaradi kroga učinkovitega delovanja topovske granate ni bilo možnosti za nastanek postranske škode na bližnjih civilnih objektih, za kar pa so odgovorne OSRS. Te so zelo verjetno imele stolp za pomemben element v komunikacijskem omrežju OSRS. Saj če pogledamo memoarije v primeru *Krvavec* nam te povedo, da »/m/ed dvema napadoma na Krvavec sva za naše potrebe z ... tam **postavila drug repetitor na tedanji zgornji postaji gondolske žičnice**« (Klinar 2001, 97). »Posamezni delavci RTV Slovenije, ki so skrbeli za delovanje oddajniških aparatov, so bili vpoklicani v TO« (Klinar 2001, 122). »V stolpu so bili med napadom štirje pripadniki TO, drugi pripadniki zaščitnega voda so bili v stavbi GRS. Letali so skušali zadeti z raketami strela, vendar brez uspeha.« (Švajncer 1993, 92-93)

Primer *Polčič*, primer *Veliči* in primer *Brnik* so nazorni, ker nam pokažejo, kako v neskladju z mednarodnim pravom oboroženih spopadov je tožilstvo gledalo na tri klasične vojaške objekte: na barikado, na vojaško skladišče in na vojaško-civilno letališče.

V primeru *Polčič* je za tožilstvo sporen taktični letalski napad na barikado. A barikada, četudi nebranjena, je zaradi učinkovitega vpliva na operativne zmožnosti, na prodore in premike, vojaških oklepno-mehaniziranih enot, vojaški objekt že sama po sebi (52. 2. čl. Protokola I) in zato po mednarodnem pravu oboroženih spopadov legalen in legitimen vojaški cilj, ne glede ali je ali ni branjena z orožjem (enako velja za primer *Štrihovec I*, za primer *Štrihovec II* in za primer *Medvedjek*). Postopek se proti pilotoma JLA, odgovornima za uničenje barikade, zato niti začeti ne bi smel. Seveda pa ob tem za napadalca merodajno velja *previdnost pri napadu* (57. čl. Protokola I). Vendar pa ima v temelju tožilstvo glede civilnih žrtev prav in bi lahko preizkusilo načelo *vojaške nujnosti* in *previdnost pri obrambi* (57. čl. Protokola I) glede postavitve barikade OSRS med civilne objekte in glede uporabe civilnih objektov v vojaške namene (58. čl. Protokol I). Odgovornost TO in milice pa verjetno je, da so se civilisti barikadi, kot takrat tipičnemu vojaškemu objektu, sploh lahko približali. Povsem drugotnega pomena je stvarna pristojnost Protokola I ali Protokola II, čeprav zadrega ni preprosta: letala so priletela z letališč izven ozemlja Slovenije, barikada pa je bila namenjena enotam JLA iz Slovenije oziroma iz Vrhniko.

V primeru *Veliči* se kaže, da je bilo od začetka jasno kaj bi vodnik po mednarodnem pravu oboroženih spopadov lahko naredil, kaj je in česa ni naredil in ni bilo razloga da tožilec ali

preiskovalni sodnik ne bi že na začetku zavrgla kazenskega pregona. Če bi vodnik resnično razstrelil skladišče, pa se ga tako kot ga je hotel niti ne more razstreliti, ni za to potreboval nobenega ukaza in ničesar drugega kot le razlog vojaške nujnosti. Ob tem je samo dejanje dovoljeno tudi v 52. 2. čl. Protokola I.

V primeru *Brnik* se razločno kaže prevladujoča praksa pravosodja – preganja se pripadnike JLA, čeprav so se bojevali skladno z mednarodnim pravom oboroženih spopadov. A primer *Brnik* vsebuje zanimiv dokument zaslišanja enega od pilotov JLA, ki so napadli letališče, kjer le-ta pove, da »/kritično jutro je komandant eskadrilije imenoval posadko in prebral ukaz za napad na letališče z obrazložitvijo, da namerava Vlada Republike Slovenije z letali pobegniti v tujino. Cilj napada so bili letališki hangarji in letala v njih in ob njih.« (Ktn 376/91: 0221/8, 1. 3. 1993)

V primeru *Grujovič* se obtožuje vodnika JLA k.d. poskusa umora (čl. 46/1 KZ RS) nadrejenega oficirja JLA, čeprav je vsak pripadnik oboroženih sil tudi vojaški objekt in čeprav je vodnik izkazal ravnanje skladno z 115. čl. KZ SFRJ in z zadnji stavkom 23. čl. HPVK. Vodnik je bil dolžan in upravičen preprečiti kaznivi dejanji vdaje sovražniku in prepustitve vojaškega položaja proti ukazu. »Po ustavi in zakonodaji SFRJ nihče nima pravice podpisati ali priznati kapitulacije SFRJ ali posameznega njenega dela, oboroženih sil SFRJ ali posameznih njihovih delov. Takšna ravnanja so protiustavna in se po zakonu kaznujejo kot izdaja države in zločin zoper ljudstvo« (159. t. *Navodil SFRJ*). Uničenje in poškodovanje premičnih in nepremičnih bojnih sredstev, preden zapadejo v oblast nasprotnika, je namreč temeljna dolžnost vsakega vojaka.

3.2.2.4 Ropanja

Mednarodno pravo oboroženih spopadov se z ropanji ne ubada zelo na široko (na primer: 23. g. in 47. čl. HPVK, 4. g. čl. Protokola II), saj gre za skrajno zavržena kriminalna dejanja. Raziskava je pokazala, da so ropanja, kraje oziroma tatvine sorazmerno razširjene po mnogih prizoriščih oboroženega spopada v Sloveniji leta 1991. Na drugi strani pa preseneča, da imamo o tem izrecno le štiri primere (primer *Čad I*, primer *Džerič*, primer *Đerkovič*, primer *Danilović*). V naslednjih primerih so bila ropanja del drugih obdolžitev: primer *Miladinović*, primer *Depala vas*, primer *Karavanke*, primer *Popov in Trfunović*, primer *Mešanović*.

Izstopajoča značilnost teh primerov je preganjanje le pripadnikov JLA ali pripadnikov zvezne milice. Dokumenti nekaterih spisov pa kažejo, da so ropali tudi pripadniki OSRS ali pa slovenske civilne bande (primer *Džerič*, primer *Đerkovič*, primer *Miladinović*, primer *Popov in Trfunović*). Le na ODT v Novi Gorici so avtorju omenili dva postopka proti civilistom. V enem se je obravnavala kraja protiletalskega mitraljeza s tanka na mejnem prehodu Rožna dolina. Fante so našli pri streljanju s tem mitraljezom: ker niso imeli podstavka zanj, so ga naslonili na vejo sadnega drevesa in med streljanjem je zdrsnil; zrna so 'poškropila' korce bližnje vasi. V drugem primeru so ujeli fanta ob preprodaji orožja iz vojnega plena OSRS.

Iz sicer skopega spisa primera *Depala vas* se kaže, da tožilstvo ni obravnavalo dokazane kraje nekaterih pripadnikov specialne enote JLA v hiši civilista. Dokumenti kazenskega postopka tožilstva v primeru *Čad I* zaradi »velike tatvine ali prilastitve« bivalnih zabojsnikov iz mejne kontrolne točke Jelšane, kažejo, da se postopek ne bi smel sploh začeti, saj so bila dejanja obdolženca dovoljena z mednarodnim pravom oboroženih spopadov. Žal tudi sodni zavrnitveni sklep ne črpa iz mednarodnega prava oboroženih spopadov.

Zaradi povedanega pogledimo, kaj o ropanjih v okoliščinah oboroženega spopada pravi Tomšič (1942, 79-80): »Zasedbena vojska sme konfiscirati gotovino v javnih blagajnah, državne fonde, izterljive državne terjatve, kakršen koli vojni material, prometna sredstva, skladišča in aprovizacije ter nasploh vso premično državno imovino, ki je primerna, da se uporabi za vojne operacije. Ta pravica je prava pravica vojnega plena; z njo pridobi zasedbena država lastninsko pravico do stvari, zaradi česar more njena vojska svobodno razpolagati z njo, ne da bi bila država dolžna stvar vrniti ali dati odškodnino. K vojnemu plenu prištevajo tudi sledeče stvari, ki jih najdejo pri vojnih ujetnikih: orožja, konje, vojaško opremo in listine vojaške vsebine. Na bojišču najdene stvari prištevajo k vojnemu plenu, če so pomembne za vojskovanje. Zgolj država sme biti lastnica vojnega plena, posameznik pa si ga ne sme prilastiti; taka prilastitev je kazniva po vojaških kazenskih predpisih domače države. Protipravna prilastitev stvari, ki jih ne prištevajo k vojnemu plenu je tatvina.«

V primeru *Džerič* izpostavljam dopis JT z usmeritvami, ki se sicer opirajo na 47. čl. HPVK, vendar se ta člen nanaša na ropanja okupatorja. Za napadalca velja 23. g. čl. HPVK in pa 4. g. čl. Protokola II. Kaže se tudi, da pravosodje pomanjkljivo razume načelo vojaške nujnosti, ropanja, rekvizicije, vojnega plena in prepovedanih načinov boja. Tako ne preseneča, da pri

prostocarinski prodajalni tožilstvo ne razjasni načelnega vprašanja, ali je to bila zasebna ali državna oziroma družbena lastnina? Le zasebna posest je načeloma v vojni nedotakljiva pravi Tomšič (1942, 80-81), a razen takrat kadar to »neodložno zahtevajo vojne nujnosti«. Pričanje obdolženca kaže na nujnost preiskave pripadnikov OSRS: tako teritorialcev kot miličnikov. Že tožilec v zahtevi za preiskavo ugotavlja, da »je več kot očitno, da fizično sam ni mogel odnesti vseh predmetov« (Kt 256/91-PT/HM, 18. 7. 1991). Temu je zelo podoben primer *Derkovič*.

V primer *Danilović* je oficir dejanje storil proti JLA, tožilstvo pa to prikazuje kot oškodovanje Republike Slovenije. Gre za dvoje: najprej bi bilo potrebno razčistiti krajevno in stvarno pristojnost. Badinterjeva komisija je v *Mnenju št. 11* jasna: šele 8. 10. 1991 je Republika Slovenija postala suverena in šele na ta dan je prevzela nasledstvo in ne 25. 6. 1991. A to ne pomeni da si je lahko 8. 10. 1991 Republika Slovenija kar prilastila skupno državno premoženje SFRJ, ampak se takšna premoženjska vprašanja urejajo soglasno zaradi doseganja pravičnih rezultatov za vse (Konferenca o Jugoslaviji, 1991-1993: *Mnenje št. 12*). Drugo: kraja vojaških stvari (opreme in orožja) je običajno strogo obravnavana, naše tožilstvo to kar spregleda.

V primeru *Popov in Trfunović* se sluti tožilsko nerazločevanje med vojnim plenom, vojno nujno in med kriminalom (KT 246/91-36-ŽB/bb, 4. 4. 2008). Ker so ljudski vstajniki in pripadniki OSRS med pouličnimi boji v Gornji Radgoni uničili večino tovornih vozil za oskrbo polkovnikove bojne skupine, je bila enota JLA, zaradi nujnih vojaških potreb, upravičena do zasega živil in vojaško koristnega tehničnega blaga iz dosegljivih trgovin, v kolikor legalni vojni plen na postaji milice in v drugem javnem premoženju Republike Slovenije ni zadoščal. Vsekakor pa iz zapisnikov zaslišanj pripadnikov JLA nedvomno izhaja, da so pripadniki JLA ropali kljub izrecni polkovnikovi prepovedi. Vendar vsaj v primeru ropanja zlatarne naletimo na groteskno pričanje o skupnih ropanjih: tako pripadnikov JLA kot tudi teritorialcev in slovenskih civilnih band; miličnikov za enkrat ne omenja nihče. Polkovnik pa je na zaslišanju med drugim izpostavil, (1) da je bil njegov sestav izjemno odgovoren in discipliniran, mogoče je kdo brez njegove vednosti vlomil in vdrl v objekt, (2) da mu je bilo povedano o ropanju in o kolovratenju civilnih band po Gornji Radgoni po odhodu njegove enote. (KT 246/91-36-ŽB/bb, 4. 4. 2008)

Primer *Miladinović* je zelo poseben, saj se je tožilska obravnava spopada v Dravogradu pravzaprav začela s *Poročilom* UNZ o deset k.d. velike tatvine v nekaterih zasebnih hišah na Mariborski cesti zoper neznane storilce; v teh hišah so se zadrževali tako pripadniki TO kot pripadniki JLA (22/1-2-B-04/194-203-91, 18. 7. 1991). UNZ je v tej zvezi zaprosila tudi Območni štab TO za pomoč glede pripadnikov TO (22/1-2-B-24/3-219/91, 23. 7. 1991). JT je čez dobro leto urgiralo na tožilstvu glede vlomnih tatvin v Dravogradu, "ki so jih med junijsko vojno ... izvršili vojaki obeh (?) vojskujočih se strani" (VDT: "razno": Ktr 138/91: A 89/92-/BŠ-bt, 28. 10. 1992). V *Pregledu spisa* v primeru *Miladinović*, kjer je bila kazenska ovadba podana šele 12. 10. 1992 (22/1-1-B-04/, 12. 10. 1992), pa zvemo, da je tožilstvo tatvine rešilo z zavrženjem kazenskih ovadb (KT 1/563/99 IŠ/JŠM/bt, 24. 9. 2001, stran 2). V spisni dokumentaciji primera *Miladinović* na ropanja pripadnikov OSRS ali civilnih band kaže pismo oficirja, da "d/ovolili smo si le to, da smo si postregli s hrano in pijačo, ostalih stvari pa se vojaki niso dotikali in jih niso uporabljali. Če vam je slučajno iz hiše zmanjkala osebna ali tehnična oprema, vedite, da mi tega nismo vzeli in predpostavljamo, da so si »postregli« pripadniki teritorialne obrambe Slovenije ... Komanda kolone: /nečitljiv podpis/« (*Pisma vojakov*, 4p). Neverjetno zanimiv je dopis UNZ na tožilstvo v maju 1994 v katerem tožilstvo obveščajo, da v zvezi ropanji na Mariborski cesti »od naslovnika /to je OŠ TO/ doslej nismo prejeli odgovora na zastavljena vprašanja .../in temu je tožilec lastnoročno pripisal:/ Nekdo laže?« (0022-24/B-227/94, 19. 5. 1994). Glede na kasnejše obdolžitve o ropanjih pripadnikov JLA preseneča zapis iz zaslišanja podpolkovnika JLA, ki je »p/red samo predajo TO ... predlagal, da njihovi predstavniki opravijo pregled vojakov, da bi se lahko sami prepričali, da niso iz hiš ničesar protipravno odvzeli, vendar njihov predlog ni bil sprejet, ker se pač takrat ta okoliščina ni zdelo pomembna. Z gotovostjo lahko trdi, da vojaki niso ukradli vrednejših predmetov ali gotovine iz teh hiš« (0221/1-UZ-, 10. 12. 1994). V ropanje pa bi zelo težko vključili dejanje pripadnikov TO na Mariborski cesti v Dravogradu, ko »v/ hudi stiski smo si drznili vzeti liter žganja in malo kave. Vse ostali inventar je nedotaknjen. Prosimo za razumevanje! domoljub Priložen je denar, upamo, da je zadosti!« (*Pisma vojakov*, 5p)

3.2.2.5 Neopravičena uporaba pravosodja

Pod neopravičeno uporabo pravosodja avtor po eni strani razume uporabo sistema pravosodja, da bi se nekemu posamezniku namerno škodovalo. Na drugi strani pa avtor pod tem razume uporabo sistema pravosodja za neopravičeno ščenje nekega posameznika. Tako je avtor v pogovorih s tožilci kar pogosto slišal: »Ja, svojih pa ja ne bomo preganjali.«, ali pa začudeno: »A da bi ukrepali proti našim?« Takšno tožilsko prakso kaže tudi raziskava: izmed 71 primerov je le en primer proti pripadniku TO. V nobenem primeru pa ni predmet obravnave pripadnik notranjega ministrstva, milice, pripadnik pravosodja ali ljudski vstajnik. Ali takšna pravosodna podoba odraža načela pravičnega, poštenega in pravičnega postopanja skladno z določbami mednarodnega prava oboroženih spopadov?

Primerno nazoren je primer *Štrihovec II*, kjer je tožilstvo sodišču predstavilo problem tako, kot bi vojaški pilot v sotorilstvu napadel običajno kolono civilnih tovornih vozil in civilno vlakovno kompozicijo. Če bi bilo res tako, bi bila obtožba glede kršitve mednarodnega prava oboroženih spopadov pravilna. Primernejša bi bila mogoče le obravnava po 48. čl. in 51. čl. Protokola I, in ne po 48. čl. in 51. čl. ŽK III 1949. Ker pa je bila resnica poznana že iz pravnomočne oprostilne sodbe v primeru *Štrihovec I* in ker primer *Štrihovec II* temelji na enakih dokazih, je takšno ravnanje tožilstva mogoče prosojati kot neprimerno.

Primer *Zoltan* ponazarja kako UKS predstavi okoliščine spopada, in kako tožilstvo temu nekritično sledi, kot bi bili miličniki element CZ, kar bi naj sicer po Protokolu I bili. Na prvi vzrok nastanka primera *Zoltan* kaže sledeče: »Za ... je še povedal, da je bil strogi vojak in dober oficir, **vendar bi moral v dani situaciji ravnati drugače, saj mu je bil omogočen neoviran pobeg z njegovim avtomobilom, pa ni izkoristil.** Predal se je, ko več druge možnosti ni imel« (0221/10-04/0153-92, 19. 3. 1992, stran 5). Drugi vzrok mogoče razkriva eden zadnjih dokumentov spisa: »*SPREJEM V DRŽAVLJANSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE* Za ... ugotavljamo pogoje ... po katerih /MNZ/ lahko zavrne vlogo, ki je bila vložena ... če ugotovi, da bi sprejem prosilca pomenil nevarnost za javni red, varnost ali obrambo države. Ker nas je /UNZ Murska Sobota/ obvestila, da so zoper imenovanega ... podali kazensko ovadbo ... prosimo za sporočilo, ali ste na podlagi te ovadbe vložili obtožni akt ... mag. Slavko Debelak/direktor uprave za upravno pravne zadeve/podsekretar/« (0011/8-XVII-141.571, 14. 12. 1993). Poglejmo, kaj pomeni navedba v tožilski zahtevi za preiskavo, da »z omenjenim streljanjem in eksplozijami pa je ogrožal življenja /sledi

poimenski seznam tam prisotnih, iz katerega bi se sodilo, da so civilisti/« (KT 264/92-1 ŽB/bb, 14. 5. 1992) oziroma navedba v kazenski naznanitvi UKS, da »je povzoril nevarnost za življenje devetih ljudi in ogrožal premoženje večje vrednosti« (04/0153-92-0221/10, 7. 5. 1992, 6). O tem so takratni udeleženci v zaslišanjih na UKS med drugim povedali: (1. komandir PMP) »Ob 21.06 je prišlo do spopada najprej s strani pripadnikov TO ... Vojska se je pričela približevati mejnemu prehodu ... se je policija branila s silovitim protinapadom ... Na ta odgovor je vojska odgovorila s topovi« (0221/10-04/0153-92, 19. 3. 1992, 2); (2. policist) »Ko so vojaki streljali z lažjim pehotnim orožjem, so bili ogroženi policisti v garaži, saj so bila vrata odprta ... zato so vrata po tem zaprli ... Ogrožene so bile tudi osebe v pisarni carine, kamor je streljal ostrostrelec ... Najbolj so bili ogroženi, ko je vojska pričela streljati s topom ... Pred katastrofo so jih rešila topolova drevesa pred zgradbo ...« (0221/10-04/0153-92, 19. 3. 1992, 3-4); (3. policistka); »Od močnih detonacij je enega rezervista zgrabila panika ... Civila med njimi ni bilo nobenega.« (0221/10-04/0153-92, 19. 3. 1992, 4)

Podobni motivi za kazenski pregon kot v primeru *Zoltan* se kažejo v primeru *Bikar*, kjer se zdi, da je marljivost OVS MO porasla, ko je kazalo, da bi major lahko pridobil slovensko državljanstvo: »Dokumenti priloženi dopisu nesporno dokazujejo njegovo aktivnost pri miniranju logaške kompozicije. Na podlagi naših podatkov in podatkov, ki jih bo zbrala PP Vrhnika, se bo skušalo dokazati, da je navedeni storil kaznivo dejanje. **V primeru, da zbrani podatki ne bodo zadostovali za sprožitev kazenskega postopka, pa bodo nedvomno zadostna podlaga za utemeljitev neprimernosti /majorja/ za pridobitev slovenskega državljanstva**« (853-01/4/97, 13. 8. 1997). Sedem dni pred tem, to je 4. 8. 1997, pa so na OVS glede sprejema v državljanstvo spisali za majorja osebne podatke, življenjepisa, karakterne lastnosti in opisali njegovo dejavnost med vojno; na koncu obveščevalnega dokumenta podajo »negativno mnenje za pridobitev državljanstva RS« (852-013/12-2/97, 4. 8. 1997). Iz spisa se vidi, da so poročila vojaške obveščevalne službe o majorju začela nastajati leta 1993, ko mu je organ varnosti (OV) skušal dokazati k.d. povzročitve splošne nevarnosti (čl. 240. KZ RS), med drugim tudi z navedbami kot: »... je bil eksploziv nastavljen strokovno in funkcionalno ... Da je ... devijantna oseba je to ugotovil že naš operativec (priloga 15), kjer piše, da je ... že pred vojno ... pozival teritorialca na dvoboj. To bi bilo potrebno preveriti ... Razminiral jo je ..., saj jo drug ni mogel niti ni vedel, kje je vse nastavljeno ... je ob 14.00 uri prišlo do predaje kompozicije Teritorialni obrambi RS« (Dopis – Organ Varnosti, 25. 11. 1993). Ob vsem tem pa OVS MO enkrat ne omenja, da bi major JLA s čemer koli kršil mednarodno pravo oboroženih spopadov.

4 ZAKLJUČEK

V poglavju *TOŽILSKA IN SODNA PRAKSA* so različne raziskovalne metode avtorju omogočile odgovore na raziskovalno vprašanje, v katerem ga je, za področje kršitev mednarodnega prava oboroženih spopadov v Republiki Sloveniji leta 1991, zanimalo: (1) koliko posameznikov je bilo ovadenih in za katera dejanja; (2) koliko od teh ovadb je bilo prekvalificiranih v obtožnico in kateri dokazi so se predlagali; (3) koliko sodnih postopkov se je odvilo in kateri dokazi so se izvajali; (4) kakšen je bil sodni epilog; (5) skladnost tožilske in sodne prakse Republike Slovenije z mednarodnim pravom oboroženih spopadov.

(1) Koliko posameznikov je bilo ovadenih in za katera dejanja?

Tabela 4. 1: Pregled ovadenih pripadnikov JLA

št.	ovadenih posameznikov	člen zakona	k.d.	predpisana kazen ⁶⁴
1		46/II KZ RS	umor	od 1 do 10 let ali smrtna kazen
3		46/I. KZ RS	napeljevanje k umoru	od 1 do 10 let ali smrtna kazen
1		46/I KZ RS	poskus umora	od 1 do 10 let ali smrtna kazen
1		53/I. KZ RS	huda telesna poškodba	od 6 mesecev do 5 let
4		54/II KZ RS	telesne poškodbe	do 3 let
2		62/III. KZ RS	protipravni odvzem prostosti	od 3 mesecev do 5 let
5		64/II. KZ RS	ogrožanje varnosti	od 3 mesecev do 5 let
12		119. KZ SFRJ / 370. KZ RS	služenje v sovražnikovi vojski	najmanj 3 leta
4		120. KZ SFRJ	pomoč sovražniku	najmanj 1 leta
1		126. KZ SFRJ	uničenje pomembnih gospodarskih objektov	najmanj 5 let
2		128. KZ SFRJ	vohunjenje	najmanj 10 let ali smrtna kazen
27		142. KZ SFRJ / 374/I. KZ RS	hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo, uničevanje civilnih objektov	najmanj 5 let zapora ali s smrtno kaznijo
1		144. KZ SFRJ	vojno hudodelstvo zoper vojne ujetnike	najmanj 5 let zapora ali s smrtno kaznijo
7		148. KZ SFRJ	uporaba nedovoljenih bojnih sredstev	najmanj 1 leto po prvem odstavku in po drugem odstavku najmanj 5 let zapora ali s smrtno kaznijo
1		152. KZ SFRJ	spodbujanje k napadalni vojni	od 1 do 10 let
2		153/III. KZ SFRJ	zoraba mednarodnih znamenj.	od 6 mesecev do 5 let

⁶⁴ Višina predpisane kazni je za KZ SRS oziroma KZ RS vzeta iz Deisinger 1985. Višina predpisane kazni je za KZ SFRJ vzeta iz Bavcon in drugi 1984.

3	166. KZ RS	velika tatvina	od 1 do 20 let
1	170. KZ RS	odvzem motornega vozila	do 5 let
1	175/III. KZ SFRJ; 188/I KZ RS	poneverba v službi na škodo RS	od 1 do 10 let
7	177/II. KZ RS	poškodovanje tuje stvari	od 6 mesecev do 5 let
1	191. KZ SFRJ	grdo ravnanje pri opravljanju službe	Od 3 mesecev do 3 let
3	224/II. KZ RS	napad na uradno osebo	od 3 mesecev do 5 let
1	233/III.	preprečitev dejanja uradni osebi	od 3 mesecev do 5 let
5	240. KZ SRS; 317 KZ RS	povzročitev splošne nevarnosti	od 6 mesecev do 5 oziroma 8 let
2	244/I-II. KZ RS	poškodovanje ali uničenje javnih naprav	od 1 do 8 let
1	247/I.	kršitev stanovanjske nedotakljivosti	od 1 do 10 let
5	247/II.	zoper splošno varnost	od 5 do 20 let

SKUPAJ: 104

Glede števila ovadenih posameznikov avtor ni mogel priti do natančne številke. Kaže, da so bili ovadeni oziroma naznanjeni verjetno vsaj 104 posamezniki, oziroma 103 pripadniki JLA in en pripadnik OSRS, za zelo različna k.d. Dejansko število ovadenih posameznikov je večje kot je navedeno v gornjem tabelarnem pregledu. Razlogi: za mnoga kazniva dejanja storilec (storilci) ni poznan, niti se natančno ne ve koliko jih je v kakšnem primeru bilo. Včasih pa je bil posameznik naznanjen ali ovaden za več različnih dejanj (primer *Čad I* in primer *Čad II*). Neizpodbitno pa se 70 primerov nanaša na pripadnike JLA in en primer na pripadnika OSRS.

(2) Koliko od teh ovadb je bilo prekvalificiranih v obtožnico in kateri dokazi so se predlagali?

V obtožnico je bilo prekvalificiranih deset ovadb oziroma deset primerov od 71 primerov. Pri tem je bilo obtoženih 13 posameznikov.

Tožilstva so v obtožnici sodišču predlagala izvajanje naslednjih dokazov: zaslišanja prič in obdolžencev; zapisnike, fotografije in video posnetke o ogledu kraja kaznivega dejanja; cenitve škod; zdravstveno dokumentacijo in izvedence zdravstvene stroke; listinsko dokumentacijo; amaterske videoposnetke vojaške akcije; pravno mnenje Pravne fakultete Univerze v Ljubljani in strokovno mnenje Katedre za obramboslovje na FDV Univerze v Ljubljani. Niso predlagali: vojaško-taktične analize dogodkov, zvočnih posnetkov prisluhov, strokovna mnenja tujih strokovnjakov. Glede strokovnih mnenj s kakšnim orožjem je bil napad izveden, so sicer poskušali pridobiti domače strokovnjake, vendar nikoli niso za to zaprosili ali našega največjega strokovnjaka, predavatelja sodobnih oborožitvenih sistemov

prof. dr. Antona Žabkarja ali pa tujih vojaških strokovnjakov. Od 71 raziskanih primerov le spis primera *Murska Sobota* razkriva, da obstajajo prisluhi zvezam JLA: »Na UNZ M. Sobota obstajajo zvočni posnetki prisluškovanja zvezam JLA, ki so jih opravili med agresijo v Centru zvez Sekretariata za obrambo v M. Soboti in na policiji« (10/1-93, 24. 3. 1993). Le kako to, da v tem, niti ne v katerikoli drugem primeru, ni za dokaz nobenih prisluhov zvezam in komunikacijam JLA?

Za primerjavo s tako pravosodno prakso pogledjmo na primeru *Krstić* v čem je tožilska in preiskovalna praksa MKSJ-ja drugačna. V primeru *Krstić* vidimo, da so preiskovalci MKSJ-ja skupaj s pričami »obiskovali prizorišča zločinov, ker so si želeli ustvariti predstavo o zmožnosti spominjanja in natančnosti izjav.« (Bogoeva in Fletscher 2005, 32). »Pomembno vlogo ob preživelih in očitvidcih ... imajo izvedenske priče, ki naj bi dogodke vpele v širši okvir: vojaški strokovnjaki ... antropologi, demografi, tehniki (... prisluškovanja, balistiki ...) jezikoslovci, diplomati, politiki ... Gradivo je večinoma prihajalo iz arhivov zahodnih obveščevalnih služb ... pomembni so bili tudi posnetki telefonskih pogovorov in sporočil po radijskih zvezah ... « (Bogoeva in Fletscher 2005, 34-35)

Kaže se, da ima dokazovanje tožilstva in sodišča naslednjo temeljno skupno značilnost: odsotnost vojaško-taktične analize domnevno spornega naznanjenega dejanja. Pretežna značilnost dokazovanje tožilstva in sodišča je tudi, da so na vsak način skušali dokazati, da je naznanjeni ali obtoženi bojno deloval, praviloma pa jih ni zanimalo ali je bilo bojno delovanje dotičnega posameznika v čem nasprotno mednarodnemu pravu oboroženih spopadov, ampak so zastopali stališče, da je že njegovo bojno delovanje samo po sebi kaznivo dejanje. Kaže se tudi, da težišče dokazovanja samega ni v materialnih dokazih, razen v običajno policijskih, ampak predvsem na pričanjih obdolžencev, obtožencev, oškodovancev in drugih udeležencev.

Za ponazoritev nespretnega dokazovanja je lahko primer *Grujović*, v obtožbi zaradi groženj civilnemu prebivalstvu. Po poročanju RKS so morali zaradi tega izseliti okoli 500 civilistov, a sodeč po spisni dokumentaciji tožilstvo ne razpolaga z dvema bistvenima in ključnima materialnima dokazoma – z zvočnim ali video posnetkom groženj podoficirja JLA in z ekspertizo udarnega vala morebitne eksplozije oziroma območja prizadetosti naravnega in človekovega okolja (kulturne krajine).

(3) Koliko sodnih postopkov se je odvijalo in kateri dokazi so se izvajali?

Odvilo se je pet sodnih postopkov, pet sodnih postopkov je v teku (od teh je bila ena obtožnica vložena 4. 4. 2008). Praviloma so se izvajali dokazi, ki jih je predlagalo tožilstvo. Sodišče je izvedlo praviloma skoraj vse dokazne predloge tožilstva. Če je kdaj kakšnega zavrnilo, je bilo to zato, ker so že zbrani dokazi zadostovali za razsodbo oziroma ne bi dodatni dokazi kaj bolj pojasnili dejanja. Sodišče je izvajalo tudi dokazne predloge obrambe oziroma obtoženca (primer *Arsim in ostali*, primer *Velići*).

(4) Kakšen je bil sodni epilog?

Obsodilne sodbe ni bilo nobene. Sodni epilog je bila v štirih primerih oprostilna sodba, v enem primeru je sodišče zadevo zavrglo zaradi zastaranja. Od 46 primerov sodne preiskave je sodišče v desetih primerih preiskavo zavrglo.⁶⁵

(5) Skladnost tožilske in sodne prakse Republike Slovenije z mednarodnim pravom oboroženih spopadov?

Upoštevajoč možne predpostavke, osebne in pravno strokovne pomanjkljivosti ter določbe mednarodnega prava oboroženih spopadov samega in razpoložljivo spisno dokumentacijo se skozi vsebinske razsežnosti razčlenjevanja kaže pogosta oddaljenost tožilske in sodne prakse Republike Slovenije od mednarodnega prava oboroženih spopadov. Na to opozarja že razkorak med številom ovađenih oziroma naznanjenih pripadnikov JLA in pripadnikov OSRS v predmetnih primerih: 103/1; oziroma 70 primerov proti pripadnikom JLA in eden proti pripadniku OSRS. V splošnem se z veliko gotovostjo kaže izhodiščna težava tožilstva in sodišča - to je ovrednotenje kaj je pravilno in kaj nepravilno dejanje oziroma kaj in kdo je počelo stvari. Kar je pravzaprav logično, saj niso bile narejene predhodne vojaško-taktične analize dogajanja niti v enem primeru.

(i) Če pogledamo primere, ki jih je tožilstvo zavrglo še preden je prišlo do sodne preiskave, sorazmerno zanesljivo vidimo, da je bilo v petih primerih od 20 primerov (primer *Radaković*

⁶⁵ Gre za seštevek primerov, ki jih obravnavata podpoglavji *SODNA PREISKAVA* (36 primerov) in *SODIŠČE* (deset primerov), saj so bili vsi ti obravnavani v sodni preiskavi.

in Čosič, primer *Depala vas*, primer *Vintar*, primer *Slovenska Bistrica*, primer *Mihailović*) naznanjeno dejanje prepovedano z mednarodnim pravom oboroženih spopadov.

(ii) Če pogledamo primere, ki jih tožilstvo še vedno obravnava le v svojem okviru razmeroma zanesljivo vidimo, da so se v treh primerih od petih primerov (primer *Karavanke*, primer *Krvavec*, primer *Kog*) verjetno zgodila dejanja prepovedana z mednarodnim pravom oboroženih spopadov, vendar je tožilstvo ta dejanja neprimerno ovrednotilo ali pa nekaterih sploh ni. Le v dveh primerih (primer *Elektro-daljnovodi*, primer *Boršt*) se kažejo naznanjena dejanja kot dejanja v nasprotju z mednarodnim pravom oboroženih spopadov.

(iii) Iz 46 primerov sodne preiskave sorazmerno zanesljivo vidimo: (1) da je tožilstvo v vseh 11 primerih pravilno presodilo, ko je zavrglo preiskavo, (2) da je sodišče v vseh desetih primerih pravilno presodilo, ko je zavrglo preiskavo, (3) da je pravosodje le v sedmih primerih glede na mednarodno pravo oboroženih spopadov primerno ovrednotilo sporna dejanja kot kršitve (primer *Radovanović*, primer *Kolenovič*, delno primer *Grujovič*, primer *Savič*, delno primer *Popov in Trifunović*, primer *Mešanović*, primer *Šušilović in ostali*). V 11 primerih (primer *Medvedjek*, primer *Gibina*, primer *Trkulja in Čondor*, primer *Luković*, primer *Štrihovec I* in *Štrihovec II*, primer *Zečević*, delno primer *Popov in Trifunović*, primer *Džerič*, primer *Đerković*, primer *Velići*) je tožilstvo utemeljeno domnevalo, da so se zgodila dejanja nasprotna mednarodnemu pravu oboroženih spopadov, vendar je pravosodje odgovornost iskalo pri tistih, ki teh dejanj praviloma niso storili; v nekatera dejanja, ki jih je sodna preiskava razkrila, pa se sploh niso vtikali (primer *Arsim in ostali*, primer *Murska Sobota*).

(iiii) Kar se tiče obtožnic, se razmeroma zanesljivo kaže, da sta bili dve obtožnici delno utemeljeni (primer *Popov in Trifunović*, primer *Grujovič*), da so bile tri obtožnice utemeljene (primer *Šušilović in ostali*, primer *Radovanović* in primer *Kolenovič*), da so bile vse štirih oprostilne sodbe pravilne. V nekaterih primerih (primer *Miladinović*, primer *Popov in Trifunović*) se sorazmerno zanesljivo kaže odgovornost za nedovoljena dejanja (ropanja, zaščiteni civilni objekti (verski in kulturni objekti) in zaščiteni sanitarni osebje in sanitarni transporti) po mednarodnem pravu oboroženih spopadov tako med pripadniki JLA kot med pripadniki OSRS. Kot primer dobre sodne prakse glede sodbe same, zanesljivo skladne z mednarodnim pravom oboroženih spopadov, je lahko sodba v primeru *Velići*. V tem primeru pa se nasproti temu kaže delo tožilca in preiskovalnega sodnika. Primer *Štrihovec I* je lahko

razmeroma zanesljivo primer neprimerne prakse tožilstva in sodišča glede na mednarodno pravo oboroženih spopadov. Pravilna je le oprostilna sodba. In kje so torej odgovorni za primer *Medvedjek* in za primer *Štrihovec*? Vsaj v primeru *Medvedjek* išče žrtvam zvezo med svobodo in resnico bolgarsko pravosodje, če že slovensko, več kot očitno, tega ne zmore. Kaže se, da preiskovalci, tožilci in sodniki strokovno ne napredujejo, ker se je Republiki Sloveniji 'uspelo' tiho in neuradno izogniti dejanskemu operativnemu delovanju MKSJ.

Spisni dokumenti tudi kažejo, da so tožilstva sorazmerno podvržena usmeritvam in prejemanju navodil. Tožilci se tudi močno drže pisarniške preiskave. Tako so odvisni od civilnih ali vojaških obveščevalcev in od kriminalistov.⁶⁶ Mogoče bi bilo zato dobro podvreči delovanje tožilstva podobnemu redu, kot je določilo 16. čl. Statuta MKSJ. Po njem je tožilec odgovoren za preiskavo in kazenski pregon oseb, domnevno odgovornih za hude kršitve mednarodnega prava oboroženih spopadov in »/t/ožilec deluje neodvisno kot poseben organ ... sodišča. Ne sme zahtevati ali prejemati navodil od katerekoli vlade ali od katerega koli vira.« (Zagorac 2001, 169)

Ob takih praksah se odpira vprašanje, ali ne bi sodišče - po določitih drugega in tretjega odstavka 129. čl. ŽK III 1949, 85. e. čl. in 86. čl. Protokola I - zaradi tega v nekaterih primerih samostojno ukrepalo po mednarodnem pravu oboroženih spopadov samem (primer *Veliči*, primer *Štrihovec I* in primer *Štrihovec II*)? Temu na rob je, če se ozremo na slovensko pravosodje glede *opinio iurisa*, zanimivo stališče, da »/n/a področju mednarodnega humanitarnega prava /oziroma v predmetnih primerih mednarodnega prava oboroženih spopadov/, kjer mnogo pravil zahteva odvrnitev od določenega ravnanja, predstavljajo opustitve precejšen problem pri presoji *opinio iuris*-a, saj mora biti dokazano, da opustitev ni naključna ...« (Žokalj 2006, 60). Ali se lahko zaključi, da je pravno mnenje pravosodja Republike Slovenije sledeče: štiri zablodele krogle v 'naših' objektih (primer *Murska Sobota*)

⁶⁶ **Kako je bilo tožilstvo zadovoljno s sodelovanjem UNZ (podoben nivo sodelovanja, če ne še slabši, je bil tudi z MORS)** nam lahko ponazori primer *Vratovič in ostali*. »Podobno kakor mnoge druge ovadbe za dejanja iz vojne (upoštevaje vse objektivne težave) je tudi ovadba v tem primeru, vsaj po našem, nekvalitetna in nepopolna: če pustimo ob strani sporno pravno kvalifikacijo, bi glede na čas, ki je minil od dogodkov do podaje ovadbe, pričakovali, da bo opremljena vsaj z rutinskim poškodbenim listom za poškodovanega, natančnejšo specifikacijo poškodovanih objektov in naprav, z uradnimi zaznamki o razgovorih z večimi prisotnimi osebami, ki bi morda lahko osvetlile še marsikaj (način napada, uporabljeno orožje, identifikacija letal)« (ODT v Novi Gorici, KTN 378/92: KTN 125/92-ZF-j, 13. 3. 1992). UNZ po kritiki tožilstva bogato dopolni ovadbo s številnimi zapisniki zaslišanj vojaških pilotov JLA in identifikacijo pilotov v posameznih napadih (4/42-92-22/5, 16. 4. 1993). A se na tožilstvu že sredi maja pritožujejo nad delom UNZ: »... v celoti naši zahtevi ni ugodila, niti v spremnem dopisu ne omenja, ali v tej smeri s poizvedovanjem nadaljuje ... « (ODT v Novi Gorici, KTN 378/92: KTN 125/92-ZF-j, 14. 5. 1992)

ali dve zablodeli krogli v 'naših' objektih in oleander s polomljeno vejo (primer *Ljutomer*) so vojni zločin? Iz tega izhaja namreč zagata, kako po tem vrednotiti hudodelsko ravnanje pripadnikov JLA s tremi zajetimi teritorialci in s sanitejcem TO v Dravogradu (primer *Miladinović*)? V primeru *Miladinović* so namreč dolga leta v kazenskem postopku inkriminirali majorjevo bojevanje, čeprav je bilo razmeroma zanesljivo skladno z mednarodnim pravom oboroženih spopadov. Hkrati pa je v istem primeru tožilstvo prezrlo hude kršitve ŽK pripadnikov JLA oziroma to kar so nekateri pripadniki JLA na Mariborski c. 155 storili sanitejcu TO in kar trem zajetim pripadnikom TO. No, tožilstvo je tudi spregledalo, da je bil sanitetni avto JLA poškodovan bodisi v minskem polju TO ali od protioklepnega izstrelka OSRS (ob tem sta bila ranjena: zdravnik JLA in ranjenec JLA).

Raziskava z veliko gotovostjo kaže, da sta to največja vojna zločina pripadnikov JLA v Sloveniji leta 1991, vendar se pravosodje Republike Slovenije zanju ne zmeni. Kaže se tudi zaskrbljujoča pravosodna praksa vrednotenja in obravnavanja kršitev spoštovanja in varovanja mednarodno zaščitene razpoznavnih znamenj (RK, CZ, GRS) in sanitetnih enot. Le dva primera sta bila sprožena, oba sta zastarala pred epilgom. Ne gre le za to, zakaj se postopek ni hitro in učinkovito odvil in kako tako dejanje sploh lahko zastara, ampak da pravosodje nekatere tovrstne kršitve pri pripadnikih OSRS in pri pripadnikih JLA spregleduje. Podoben odnos ima pravosodje do posebej varovanih kategorij oseb v okoliščinah oboroženih spopadov: do otrok, do vojnih ujetnikov, do sanitetnega osebja, do kulturnih in verskih objektov. Kot krona temu je razmeroma pogosto mnenje tožilstva, da proti svojim pa ja ne bomo postopali - kar lahko razumemo kot veljavnost prava le za nasprotnika.

Raziskava je torej proti pričakovanjem odprla mnogo neljubih resnic. Vidimo, da ni ne lahko in ne enostavno kratko odgovoriti zaradi katerih dejanj so bili posamezniki naznanjeni oziroma ovađeni, obtoženi, sojeni ali oproščeni in na osnovi česa so bili obsojeni ali oproščeni. Po eni strani sta tožilstvo in sodišče pravilno presojala domnevno sporna dejanja kot dejanja v nasprotju oziroma v skladu z mednarodnim pravom oboroženih spopadov. Na drugi strani sta preganjala posameznike za dejanja dovoljena z mednarodnim pravom oboroženih spopadov. Po tretji strani pa se posameznikov za nekatera prepovedana dejanja sploh ne preganja, zlasti gre tu za pripadnike OSRS, a tudi za pripadnike JLA. Vsemu temu navkljub se lahko z veliko gotovostjo trdi, da pa se glavna težava tožilstva in sodišča Republike Slovenije pravzaprav suče okoli razumevanja *načela humanosti, pravila razločevanja in vojaškega objekta* tako kot to razumejo civilizirani narodi. Omenjeni trije

pojmi zato pravilno odpirajo dostop do svobode, do resnice in do vrednote človeške osebe. Ti trije pojmi nam kažejo varovanje dostojanstva človeka kot bitja in kot osebe v okoliščinah oboroženih spopadov.

Zdi se, da je takšno tožilsko in sodno prakso Republike Slovenije dobro opisal že apostol Janez: »Veliki duhovnik je tedaj vprašal Jezusa o njegovih učencih in njegovem nauku. Jezus mu je odgovoril: 'Javno sem govoril svetu. Vselej sem učil v shodnici in v templju, kjer se shajajo vsi Judje, na skrivnem pa nisem nič povedal. Kaj vprašuješ mene? Vprašaj tiste, ki so slišali, kaj sem jim povedal, saj vedo, kaj sem rekel.' Ko je Jezus to rekel, ga je eden izmed služabnikov, ki je stal zraven, udaril po licu in dejal: 'Tako odgovarjaš velikemu duhovniku?' Jezus mu je odgovoril: 'Če sem napačno rekel, izpričaj, da napačno; če pa prav, zakaj me tolčeš?' ... Pilat jim je rekel: 'Glejte, človek!' Ko so ga veliki duhovniki in služabniki videli, so zavpili: 'Križaj ga, križaj ga!' Pilat jim je rekel: 'Vzemite ga vi in ga križajte, kajti jaz ne najdem krivde na njem.' Judje so mu odgovorili: 'Mi imamo Postavo in po Postavi mora umreti'« (SSP 2007: Jn 18, 19-23 in Jn 19, 5-7)

5 LITERATURA

1. Bavcon, Ljubo. 1982. *Kazenski zakon SFR Jugoslavije in Kazenski zakon SR Slovenije*. Ljubljana: ČZ Uradni list.
2. Bavcon, Ljubo, Ivan Bele, Peter Kobe in Alenka Šelih. 1984. *Kazenski zakon SFR Jugoslavije s pojasnili, sodno prakso in literaturo*. Ljubljana: ČZ Uradni list.
3. Bogoeva, Julija in Caroline Fetscher. 2005. *Srebrenica: dokumenti, pričevanja, haaški proces*. Ljubljana: Študentska založba.
4. Cankarjeva založba. 1991. *Vojna za Slovenijo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
5. Central Intelligence Agency. 2002. *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995, Volume I, Volume II*. Washington: Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis.
6. Deisinger, Mitja. 1985. *Kazenski zakon SR Slovenije s komentarjem in sodno prakso*. Ljubljana: ČGP Delo – Tozd Gospodarski vestnik.
7. *Deklaracija o neodvisnosti*. Ur. l. RS, 1/1991 (25. junij 1991).
8. Dražnik, Ljubo. 2001. *Problemi poveljevanja v junijsko-julijski vojni 1991 v Sloveniji: primer 73. območnega štaba teritorialne obrambe Ljutomer*. Ljubljana: FDV.
9. Dolenc, Anton. 1989. *Ženevske konvencije o zaščiti žrtev vojn*. Ljubljana: Medicinski razgledi.
10. Gjergjek, Ladislav. 2007. *Vojaški spopad v Trzinu leta 1991*. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Gjergjek-Ladislav.PDF> (17. november 2008).
11. International Committee of the Red Cross. 2008. *State Parties to the Following International Humanitarian Law and Other Related Treaties as of 20-Feb-2008*. Geneva: International Committee of the Red Cross. Dostop prek:

[http://www.icrc.org/IHL.nsf/\(SPF\)/party_main_treaties/\\$File/IHL_and_other_related_Treaties.pdf](http://www.icrc.org/IHL.nsf/(SPF)/party_main_treaties/$File/IHL_and_other_related_Treaties.pdf) (25. januarja. 2009).

12. Janša, Janez. 1992. *Premiki*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

13. Javornik, Marjan, ur. 2001. *Enciklopedija Slovenije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

14. Jeromel, Viktor. 2008. Koroška v osamosvojitveni vojni leta 1991. V *Koroška v vojni 1991: delovanje teritorialne obrambe, policije in civilnih struktur: druga razširjena izdaja*, ur. Jože Korent, 8-32. Slovenj Gradec: OZVVS Mislinjske doline.

15. *Judikati Vrhovnega sodišča RS (STANOVANJSKA RAZMERA: Sodba II Ips 46/94, enako tudi II Ips 114/94)*. 1995 VS01769. Dostop prek: http://www.sodisce.si/default.asp?kall=judikat_vs&showin=all&JudikatID=18696 (29. septembra.2008)

16. Jugoslovanska ljudska armada. 1991. *Istina o oružanom sukobu u Sloveniji*. Beograd: Vojna štamparija.

17. Klinar, Rina. 2001. *Zgornja Gorenjska 1990-1991: utrinki (pred)osamosvojitvenih dni*. Jesenice: Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo.

18. Konferenca o Jugoslaviji. 1991-1993. *Arbitražna komisija Konference o Jugoslaviji: Mnenja št. 1-15*. Ljubljana: Sektor za mednarodno pravo Ministrstva za zunanje zadeve RS.

19. Koselj, Janez. 2008. Intervju z avtorjem. Radovljica, 29. april.

20. Lešnik, Herbert. 2003. *Formiranje in delovanje 710. Učnega centra Pekre*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

21. Mičić, Aleksandar. 2006. Nezakonito zaprti. *Mladina* (20/2006): 22-23.

22. Mikola, Milko ur. 2007. *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje.

23. Mladinska knjiga. 1991. *Deset dni vojne za Slovenijo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

24. *Neue Zürcher Zeitung*. 1991a. Weitere kaempfe mit der Armee in Slowenien, (4. julija).

25. --- 1991b. Sloweniens Krieg gege die jugoslavische Armee, (6. julija).

26. ODT v Celju, Kt 76/94; Dnevnik o kazenskem postopku; Kt 1887/93-7-MV/MŠ, 9. 11. 1993; Kpr 776/93, 7. 12. 1993; Kt 76/94 G/A, 26. 5. 1994; Kt 76/94 G/A, 26. 5. 1994, Pravna fakulteta; Kt 76/94 Gr/N, 3. 6. 1996; Kp 132/96, 20. 8. 1996; Ktz 9/96-9/VB-rb, 3. 10. 1996; Kt 76/94 G/A, 28. 11. 1996; Ktr 194/97-2/VB-rb, 4. 6. 1997; Kt 76/94 Bi/N, 13. 6. 1997; Kp 31/96, 6. 3. 1996; Ks 300/99.

27. ODT v Kopru, KT 46/98; Dnevnik o kazenskem postopku; KT-136/9, 10. 10. 1991; KT 99/91-PT/HM, 1. 10. 91; KT 99/91-PT/HM, 17. 12. 92; Kpr 271/91, 25. 2. 1993; Kpr 271/91, 21. 4. 1993; Kpr 271/91, 20. 7. 2007; 232-48/2007/9(3K31-05).

28. ODT v Kopru, KT R 102/97; Ovoj spisa; Predsednik skupščine občine Koper; 0224-8-Z-244/, 21. 4. 1992; Ks 165/92, 26. 8. 1992; Ks 220/98, 3. 6. 1998.

29. ODT v Kopru, KT 137/91; Dnevnik o kazenskem postopku; Kt 137/91-3-NM-MV, 20. 5. 1992; K 28/92, 28. 3. 1996.

30. ODT v Kopru, KT 375/91; Dnevnik o kazenskem postopku; 14-4/57-91, 1. 8. 1991; 14-4/57-91, 12. 8. 1991; 22-4/57-91, 17. 10. 1991; 321-22-04/0057-91, 19. 10. 91; Kt 375/91 OS/MR, 17. 12. 1996; Kr 90/91, 5. 3. 92; Kt 375/91, 27. 9. 1996.

31. ODT v Kopru, KT 120/91; Dnevnik o kazenskem postopku; Kpr 4/92, 28. 7. 1992; A 89/92-/BŠ-bt, 3. 11. 1992; 4-06/03-93, 10. 3. 1993; KT 120/91-7-NM-LD, 5. 4. 1993; Kpr 4/92, 28. 4. 1993.

32. ODT v Kopru, Kt 256/91; Dnevnik o kazenskem postopku; Fotografije h Kpr 202/91-1; Kt 256/91-PT/HM, 18. 7. 1991; Kpr 202/91, 25. 7. 1991; Kri.697/91, 23. 9. 1991; A 89/92-BŠ-bt, 5. 11. 1992.

33. ODT v Kopru, KT 221/91; Dnevnik o kazenskem postopku; KT 221/91-PT/HM, 18. 7. 1991; Kpr 203/91, 25. 7. 1991; Kri.694/91, 23. 9. 1991; Ks 245/92.

34. ODT v Kopru, KT 338/95; Dnevnik o kazenskem postopku; 166/91-1-NM-MV, 25. 11. 1991; Kpr 371/91-4, 1. 4. 1992; Zapisnik s ciriličnim obrazcem, 22, 20. 4. 1992; Kpr 53/95, 21. 6. 1995; KT 388/95-PT/HM, 30. 6. 1995; Kpr 53/95, 5. 7. 1995.

35. ODT v Kranju: neoriginalni ovitek spisa Kt 291/93; Ks 373/2000, 14. 11. 2000; Kt 291/93-6, 23. 11. 2000; Ktp -1 1047/00-as-4, 20. 2. 2001; I Kp 1374/2000, 25. 1. 2001; Kpr 87/95, 2. 3. 2001; Ks 256/2002, 8. 11. 2002.

36. ODT v Ljubljani, Kt 1887/93; Dnevnik o kazenskem postopku; Kt 1887/93 –TM/SR, 17. 8. 1993; Kt 1887/93-9-BA/MŠ, 7. 1. 1994.

37. ODT v Ljubljani, Kt 2262/93; Dnevnik o kazenskem postopku; Kt 2262/93-DG/SN-11, 23. 2. 1996; Zapisnik, Kpr. 126/96, 18. 4. 1996; Ks 362/96, 29. 4. 1996; Ktr 136/97-5/VB-rb, 30. 5. 1997.

38. ODT v Ljubljani, Ktr 1150/97; Dnevnik o kazenskem postopku; 31/11, 15. 11. 1993; 853-015/59-2/97, 24. 9. 1997; 853-015/59-11/97, 4. 5. 1998; Ktr 1150-5-NH/MS, 15. 10. 1998.

39. ODT v Ljubljani, Kt (1) 1914/95; Dnevnik o kazenskem postopku; 0011/3-XVII-137.319, 19. 12. 1991; 826-SJ/90, 20. 4. 199; U. r. l. RS, št.30-10VIII.1990, stran 1578; U. r. l. RS, št.30-10VIII.1990, stran 1581; 22/1-20-4/775-95, 26. 2. 1996; Ks 635/96, 19. 7. 1996; Ks 701/96, 20. 8. 1996; Kt (1) 1914/95-NF/MŠ, 26. 8. 1996; Kp 850/96, 3. 12. 1996; Spoštovani g. Mazi, 12. 12. 2001; 6.2-6/2002-2-BU, 4. 4. 2002; Kt (1) 1914/95-NF-la, 10. 5. 2002; Kt (1) 1914/95-NF-la, 5. 6. 2002; Kpr 401/96, 1. 7. 2002.

40. ODT v Ljubljani, Kt 2571/97; Dnevnik o kazenskem postopku; Pov. br. 1206-1, 13. 8. 1991; 881/14, 6. 7. 1992; Izjava o prestopu – pobegu v TO, 6. 11. 1992; Izjava na zapisnik, 6. 11. 1992; 881-600/DS-106, 14. 8. 96; 853-015/59-2/97, 26. 9. 1997; Kt (1) 2571/97-9-NH/BM, 14. 10. 1998; Kpr 655/98, 5. 1. 1999; Ks 345/99, 4. 6. 1999; I Kp 800/99, 20. 1.

2000; 6/2-208-63/91, 17. 7. 2000; Kt (1) 2571/97-9-NH/ZK, 24. 8. 2000; Kpr 655/98, 28. 8. 2000.

41. ODT v Ljubljani, Ktr 1065/97; Dnevnik o kazenskem postopku; 881/1-, 23. 3. 1993; Povzročitev splošne nevarnosti, 25. 11. 1993; Vrhnika, 13. 4. 1996; 881-600/DS-, 24. 4. 1996; 852-013/12-2/97, 4. 8. 1997; 852-013/12-2/97, 13. 8. 1997; 853-01/4/97, 13. 8. 1997; 853-015/59-2/97, 26. 9. 1997; Ktr 1065/97-5-NF/SN, 15. 10. 1998.

42. ODT v Ljubljani, Ktr 1055/97; Dnevnik o kazenskem postopku; Raketiranje Vrhnike, 18. 10. 1992; Uvedba kazenskega, 24. 11. 1992; 881/14, 29. 12. 1992; 881/I, 11. 2. 1993; Informativni razgovor, 10. ...-1993; 6/9-530/94, 25. 9. 1994; 881-600/DS-, 24. 4. 1996; 853-015/59-2/97, 25. 9. 1997; Ktr 1065/97-5-NF/SN, 15. 10. 1998.

43. ODT v Mariboru: neoriginalni ovitek spisa I Kt 1472/98; 6-Kpd 427/98, 4. 6. 1998; Kpd 427/98, 4. 9. 1998; 603-04/0696-91-0221-78, 4. 9. 1998; 603-04/0915-98-0221-78, 10. 9. 1998; Ks 325/98, 15. 9. 1998; 6-Kpr 351/98 »razreši«, 11. 9. 1998; Su 49/98, 11. 9. 1998; 6-Kpr 351/98, 11. 9. 1998; Ks 352/98, 15. 9. 1998; 6-Ks 351/98, 17. 9. 1998; I KT 1472/98 in I KT 1473/98, 22. 9. 1998; Ks 369/98, 29. 9. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 9.45«, 29. 9. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 10.35«, 29. 9. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 11.15«, 29. 9. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 11.50«, 29. 9. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 10.20«, 30. 9. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 10.50«, 30. 9. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 8.50«, 1. 10. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 10.45«, 1. 10. 1998; Odvetniška pisarna, 2. 10. 1998; Ks 379/98, 2. 10. 1998; 6-Kpr 351/98, 5. 10. 1998; IKr 378/93, 6. 10. 1998; 6-Kpr 351/98, 8. 10. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 8.50«, 9. 10. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 9.50«, 9. 10. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 10.10«, 9. 10. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 10.45«, 9. 10. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 13.05«, 9. 10. 1998; Tu -262/98, 9. 10. 1998; 6-Kpr 351/98, 12. 10. 1998; 6-Kpr 351/98 »ob 11.45«, 12. 10. 1998; Ks 392/98, 15. 10. 1998; Kt -S 40/98, 28. 10. 1998; 6-Kpr 351/98, 2. 11. 1998; 6-Kpr 351/98, 19. 11. 1998; Kt -S 40/98, 26. 11. 1998; Odvetniška pisarna, 14. 12. 1998; Ks 483/98, 16. 12. 1998; K 319/98, 15. 1. 1999; K 319/98, 21. 1. 1999; Kt -S 40/98, 22. 1. 1999; 700-00-20/98, 16. 2. 1999; K 319/98, 18. 2. 1999; Kt -S40/98, 24. 3. 1999; Odvetniška pisarna, 21. 4. 1999; KTP 184/99-1/IK/Lš, 28. 5. 1999; Kp 311/99-6, 16. 11. 2000; Kt -S-40/98-JB-vp, 6. 8. 2001.

44. ODT v Mariboru: neoriginalni ovitek spisa II Kt 1473/98; 603-04/0915-98-0221-78, 10. 9. 1998; I KT 1473/98-4 JKR/aš, 21. 9. 1998; Ks 612/2000, 26. 9. 2001.

45. ODT v Murski Soboti Kt 264/92; Ovitek spisa Kpr 156/92; Dnevnik o kazenskem postopku Kt 264/92; Življenjepis, oznaki lista 25 in 26; 0221/10-04/0153-92, 19031992; 04/0153-92-0221/10, 7. 5. 1992; KT 264/92-1 ŽB/bb, 14. 5. 1992; Kpr 156/92, 8. 10. 1992; Kpr 156/92-3, 12. 10. 1992; Ks 87/92, 15. 10. 1992; Kpr 156/92-5, 27. 10. 1992; 0011/8-XVII-141.571, 14. 12. 1993; Kt 264/92-4 GL/on, 14. 12. 1993.

46. ODT v Murski Soboti Kt 233/91; Ovitek spisa Kpr 176/91; Dnevnik o kazenskem postopku Kt 233/91; 22/12-04-184-91, 2. 7. 1991; 02-Z-, 2. 7. 1991; Kr 77/91, 2. 7. 1991; Ktr 278/91-4-SI/st, 19. 8. 1991; KT 233/91-3, 18. 9. 1991; IKr 176/91, 31. 10. 1991, K; IKr 176/91, 31. 10. 1991, B; IKr 176/91, 31. 10. 1991, G; II Pol 77/93, 12. 3. 1991; Kr 67/93, 23. 3. 1993; IKr 176/91-13, 26. 3. 1993; 209-13/92-6/ŠS, 26. 4. 1993; Kt 233/91-6 MB/vo, 9. 6. 1993.

47. ODT v Murski Soboti Kt 454/91; Dnevnik o kazenskem postopku; Anonimno pismo: Spoštovani šef; II Kr 83/91-, 12. 7. 1991; 22/6-04/0322-91, 12. 7. 1991; 04-0320-91-0221/10, 20. 11. 1991; 04/0320-91-0221/10, 11. 2. 1992; KT 454/91 GL/on, 12. 12. 1991; KTR 125/91-1/mag. DP/br, 17. 12. 1991; Ktr 476/91-2-mag.JF/st, 10. 1. 1992; KT 454/91 GL/on, 30. 1. 1992.

48. ODT v Murski Soboti KTN 232/91; Ovitek spisa Kr 163/91; Dnevnik o kazenskem postopku KTN 232/91; 04-0206-91-22/12, 18. 7. 1991; KTN 232/91 GL/hm, 28. 8. 1991; I Kr 163/91-3, 1. 10. 1991; I Kr 163/91-2, 1. 10. 1991; I Kr 163/91-4, 3. 10. 1991; KTN 232/91 -2 GL/on, 9. 2. 1993; Ktn S 12/99, 9. 11. 1999.

49. ODT v Murski Soboti KTN 231/91; Ovitek spisa Kr 162/91; Dnevnik o kazenskem postopku KTN 231/91; 22/16-04/0204-91, 17. 7. 1991; KTN 231/91 GL/hm, 28. 8. 1991; I Kr 165/91-2, 1. 10. 1991; I Kr 165/91-3, 1. 10. 1991; I Kr 165/91-4, 1. 10. 1991; I Kr 165/91-6, 4. 10. 1991; KTN 231/91 GL/hm, 9. 2. 1993; 10/1-93, 24. 3. 1993; IKR 378/93, 6. 10. 1993; 0221/10-04/0194-91-8419, 3. 11. 1993; 0221/09, 11. 1. 1994; Ktn-S 9/99, 9. 11. 1999; KTN 231/91 GL/sz, 22. 3. 2000; 2221/16-S-34/497-00, 17. 4. 2000; KTN 231/91 GL/sz, 14. 10. 2003; P-FPI 5/2004-2, 12. 2. 2004.

50. ODT v Murski Soboti KTN 229/91; Ovitek spisa Kr 161/91; Dnevnik o kazenskem postopku KTN 229/91; 22/7-04-0192-91, 5. 7. 1991; 22/7-04-0192-91, 11. 7. 1991; KTN 229/91 GL/hm, 28. 8. 1991; IKr 161/91-2, 10. 9. 1991; IKr 161/91-3, 10. 9. 1991; IKr 161/91-5, 12. 11. 1991; IKr 161/91-7, 26. 11. 1991; IKr 161/91-9, 27. 11. 1991; IKr 161/91-10, 7. 1. 1993; IKr 161/91-12, 18. 1. 1993; KTN 229/91-3 GL/on, 16. 6. 1993; IKr 378/93, 6. 10. 1993; 0221/10-04/0194-91-8419, 3. 11. 1993; 0221/10-4836/94, 25. 8. 1994; Ktn –S 8/99, 9. 11. 1999; KTN 229/91, 22. 3. 2000; 2221/16-S-34/497-00, 17. 4. 2000.

51. ODT v Murski Soboti KTN 267/91; Ovitek spisa Kr 164/91; Dnevnik o kazenskem postopku KTN 267/91; 04/0205-91, 17. 7. 1991; KTN 267/91 GL/hm, 28. 8. 1991; IKr 164/91-2, 10. 9. 1991; IKr 164/91-4, 10. 9. 1991; IKr 164/91-6, 18. 9. 1991; KTN 267/91 GL/on, 9. 2. 1993; 4-15/93, 7. 4. 1993; IKr 378/93, 6. 10. 1993; 022/3-04/0204-91, 6. 10. 1993; Tu 59/99, 1. 3. 1999.

52. ODT v Murski Soboti KT 249/91; Dnevnik o kazenskem postopku KT 249/91; Kt 249/91-2BŽ/vo, 27. 8. 1991; A 89/92-BŠ-bt, 29. 10. 1992; Kt 249/91-2BŽ/on, 9. 2. 1993; Ks 23/93, 5. 3. 1993; Kpr 188/91-, 24. 9. 1993; 767-475/00(2111), 20. 9. 2001; Kr 4/98, 27. 9. 2001; Kt 249/91-13 BŽ/sk, 21. 5. 2002; Kpr 188/91-56, 23. 5. 2002.

53. ODT v Novi Gorici KT 188/94; Dnevnik o kazenskem postopku KT 188/94; 0011/7-sl./93, 16. 8. 1993; A 66/94, 13. 6. 1994; KTR 180/94-5/SV-MŽ, 17. 10. 1994; Ktr 329/94-5/VB-bt, 26. 10. 1994; Kpr 212/94, 28. 9. 1995; KT 188/94-SF-ju, 19. 6. 1997; Ktr 208/97-4/VB/ji, 1. 7. 1997; KT-188/94-DŠ-bf, 10. 2. 1999; Ks 115/99, 21. 4. 1999; 434/98, 5. 9. 2001; K 7/99, 17. 12. 2001.

54. ODT v Novi Gorici KT 80/92; Dnevnik o kazenskem postopku KT 80/92; 4/23-92-22/5, 18. 2. 1992; 22/3, 16. 7. 1991; 22/5, 28. 1. 1992; 22/5, 28. 1. 1992-S; 22/5, 28. 1. 1992-M; 22/5, 30. 1. 1992; KT 80/92-MG-ju, 22. 10. 1992.

55. ODT v Novi Gorici KT 583/9; Dnevnik o kazenskem postopku KT 583/91; KT- 583/91-BO-tk, 6. 1. 1992; Ktr 5/92-1-FM/st, 6. 2. 1992; KT- 583/91-BO-tk, 16. 3. 1992; A 89/92-BŠ-bt, 5. 11. 1992; KT- 583/91-ZF-j, 3. 9. 1993; Kpr 27/92, 13. 10. 1994; Ks 3/95, 19. 1. 1995; Kpr 27/92, Kpd 132/98, 26. 10. 1998; KT- 583/91-BO-ju, 27. 10. 1998; Kpr 27/92, 27.

10. 1998; Kpr 27/92, 18. 11. 1998; Poročilo v zadevi KT- 583/91; Tu-59/00-BO-mg, 2. 6. 2000.

56. ODT v Novi Gorici KT 79/92; Dnevnik o kazenskem postopku KT 79/92; 22/3, 27. 6. 1991; 22/3, 15. 7. 1991; 22/3, 30. 6. 1991; 22/8, 30. 6. 1991; 22/5, 31. 1. 1992; Kd-7; 4/22-92-22/5, 17. 2. 1992; KT 79/92-SF-ju, 8. 4. 1992; Kpr 39/92, 20. 7. 1992; Kpr 39/92-8, 20. 7. 1992; Kpr 39/92-13, 17. 8. 1992; Kpr 39/92-15, 27. 8. 1992; Kpr 39/92-18, 8. 9. 1992; KT 79/92-SF-ju, 16. 10. 1992; Kpr 39/92, 11. 11. 1992; A 89/92-/BŠ-bt, 5. 11. 1992; KT 79/92-ZF-j, 25. 2. 1993; KT-79/92-MG-bf, 1. 3. 1999.

57. ODT v Novi Gorici KT 378/92; Dnevnik o kazenskem postopku KT 378/92; 4/42-92-22/5, 25. 2. 1992; KTN 125/92-ZF-j, 13. 3. 1992; KTN 125/92-ZF-j, 31. 3. 1992; Oddajniki in zveze RTV Slovenija, Zapisnik škode napadov JA na Nanos, 6.4.1992; KTN 125/92-ZF-j, 14. 5. 1992; KTN 125/92-ZF-j, 12. 6. 1992; A 89/92-/BŠ-bt, 5. 11. 1992; KTN 68/93-ZF-j, 25. 2.1993; 4/42-92-22/5, 16. 4. 1993; 4/42-92-22/5, 15. 6. 1993-(op.: 13 zabeležk zaslišanj, označil sem jih: 1-13); KTN 378/92-ZF-j, 3. 9. 1993; KTN 67/93-ZF-j, 3. 9. 1993; KTN 378/92, 5. 4. 1994; 57/6-93, 13. 4. 1994; Fakulteta za Družbene vede, Katedra za obramboslovje, 13. 1. 1995; Tu 308/98-1/AD-bt, 12. 11. 1998; Kt-S 23/99, 12. 10. 1999; KT-378/92-BO-mg, 22. 12. 1999.

58. ODT v Novi Gorici KT 366/91; Dnevnik o kazenskem postopku KT 366/91; Ikr 349/91, 1. 7. 1991; Kpr 140/91, 27. 9. 1991; Žalba za sklep o priporu Kpr 140/91-21, 9. 10. 1991; Vojska pošta br.3553, 16. 10. 1991; KT-366/91-MK-tk, 31. 12. 1991; Odvetnik, 6. 1. 1992; Odvetnik, 10. 3. 1992; KT 366/91-MK-ju, 27. 2. 1992; Kp 78/92-5, 11. 3. 1992; K 10/92, 21. 4. 1992; K 10/92 Sodba, 29. 4. 1992; K 10/92 Sklep, 29. 4. 1992; KT-366/91-MK-tk, 15. 6. 1992; KT-366/91-MK-tk, 15. 6. 1992; Odvetnik, 1. 7. 1992; Kp 238/92, 9. 12. 1992.

59. ODT v Novi Gorici, KT 383/91; Dnevnik o kazenskem postopku KT 383/91; 4/132-91-22/4, 15. 8. 1991; KT 383/91-BO-ju, 25. 9. 1991; Kpr 162/91, 5. 3. 1992; Kpr 162/91-13, 20. 3. 1992; Kpr 162/91, 6. 4. 1992; A 89/92-/BŠ-bt, 5. 11. 1992; KT 383/91-ZF-j, 24. 2. 1993; Kpr 162/91, 17. 3. 1993; Kpr 162/91, 24. 3. 1993; Medicinsko izvedeniško mnenje: Kpr 162/91, 8. 4. 1993; 57/9-93, 28. 5. 1993 (TJT pa prejelo 13. 4. 1994); Kpd 1/95-, 28. 3. 1996; Kpr 162/91, 17. 6. 1996; Tu 308/98-AD-bt, 12. 11. 1998; Tu 308/99, 11. 2. 1999; KT 383/91-BO-tk, 30. 3. 1999; Ks 144/99, 13. 5. 1999; KT 383/91-BO-tk, 26. 5. 1999; Kt-S

24/99, 12. 10. 1999; Ks 23/20001, Ks 24/2001, Ks 25/2001, Ks 25/2001, Ks 26/2001, 1. 2. 2001.

60. ODT v Novem Mestu, Ktn 325/91; Ovitek spisa z dnevnikom kazenskega postopka; 2215-S-24/B-90/93, 17. 5. 1993; Ktn 325/91 NB/vj, 17. 7. 1997; Kpd 100/97-12, 20. 8. 1998; Kpd 100/97-12, 20. 8. 1998, Fotografije, rekonstrukcija; Ktn –S 14/99, 19. 11. 1999; Ktn 325/91 – BA/al, 3.12.1999; 853-015/12-7/2000, 27. 3. 2000.

61. ODT v Novem Mestu, Kt 629/91; Dnevnik o kazenskem postopku; Kt 629/91 Br/v, 30. 1. 1992; Kpr 287/93, 15. 7. 1993; Kt 629/91 Br/v, 13. 6.1994; KTR 184/94-D/a, 8. 9. 1994; Kt 629/91 Br/v, 28. 10. 1994; Tu 308/98-1/AD-bt, 12. 11. 1998; Kt –S 18/99, 12. 10. 1999; Kt 629/91 BA/ba, 17. 10. 2002; Ks 43/1997, 18. 7. 2007.

62. ODT v Novem Mestu, Ktn 328/91; Ovitek spisa z dnevnikom kazenskega postopka; Zapisnik o ogledu; Tehnični dokumenti, 28. 6. 1991; Zapisnik o identifikaciji trupel Kr 279/91-3, 3. 7. 1991; Zapisnik o ogledu posledic Kr 279/91-2, 3. 7. 1991; 0225-, 9. 7. 1991; 803-04/0144-91, 11. 7. 1991; 0225, 19. 7. 1991; 0224-24/8-152/91, 16. 8. 1991; 2217, 24. 9. 1991; 2217, 25. 9. 1991; Ktn 328/91 Br/v, 29. 1. 1992, PŠ TO; Ktn 328/91 Br/v, 29. 1. 1992, Preiskovalni; Ktn 328/91 Br/v, 29. 1. 1992, Krško; Ktn 328/91 Br/v, 29. 1. 1992, Ljubljana; Kr 34/92-55, 13. 2. 1992; Kr 34/92-56, 13. 2. 1992; Kr 34/92-57, 13. 2. 1992; Kr 34/92-59, 28. 2. 1992; 765-27/92, 12. 5. 1992; 22/1-,19. 3. 1992; 22/1-S-24/B-6/92, 7. 5. 1992; Kr 34/92-67, 9. 6. 1992; Kr 34/92-68, 9. 6. 1992; Kr 34/92-69, 16. 6. 1992; Ktn 328/91 Br/v, 22. 3. 1993; Ktn 328/91 Br/v, 8. 7. 1993; Kr 34/92-74, 15. 7. 1993; Kr 34/92, 23. 7. 1993; Ktn 328/91 Br/v, 27. 7. 1993; Ktn 328/91 Br/v, 27. 7. 1993, Preiskovalni 2x; 22/5-24/01-17/93, 26. 8. 1993; Kr 34/92-86, 5. 10. 1993; Kr 34/92-91, 13. 5. 1994; Ktn 328/91 NB/vj, 2. 12. 1997; 803-04/0144-91/0022/1-20, 24. 3. 1998; Kt –S17/99, 12. 10. 1999; Pom 5/2006, 7. 3. 2006; Ktn 328/91-JF/vj, 27. 3. 2006.

63. ODT v Novem Mestu, Kt 573/91; Dnevnik o kazenskem postopku; 803-04/0146-0223/91, 11. 7. 1991; 0224, 12. 9. 1991; Ktn 573/91 Br/v, 6. 2. 1992.

64. ODT v Novem Mestu, Kt 671/91; Dnevnik o kazenskem postopku; 830-04/039-91/16, 23. 8. 1991; 16/48-102-91, 23. 10. 1991; Kt 671/91 Br/v, 30. 1. 1992.

65. ODT v Novem Mestu, Kt 687/91; Dnevnik o kazenskem postopku; 830-04/ 0392.91/16, 29. 8. 1991; Kt 687/91 Br/v, 30. 1. 1992.

66. ODT v Novem Mestu, Ktn 371/91; Ovitek spisa z dnevnikom kazenskega postopka; Zapisnik Kr 323/91, 7. 8. 1991; Kr 323/91, 8. 8. 1991; 4/112-91-22/11, 26. 8. 1991; Ktn 371/91 Br/v, 16. 10. 1991; Zapisnik, 30. 10. 1991; 22/11-4/112-91, 31. 10. 1991.

67. ODT v Novem Mestu, Ktn 370/91; Ovitek spisa z dnevnikom kazenskega postopka; Kr 321/91, 7. 8. 1991; 4/104-91-22/4, 9. 8. 1991; 22/4-4/104-91, 27. 8. 1991; Kr 344/91, 2. 9. 1991; A 03 4/119-91-22/9, 9. 9. 1991; Ktn 370/91 Br/v, 20. 1. 1992; 22/1-S-24/B-6/92, 13. 4. 1992; A 64/92 Br/V, 28. 10. 1992.

68. ODT na Ptuj, I KT 710/91; Dnevnik o kazenskem postopku; KTR 292/91-3 AF/hd, 28. 10. 1991, 6-I Kpr 744/91, 17. 6. 1992; I KT 710/91-4 AF/sh, 17. 12. 1993; K 378/93, 18. 2. 1994; K 378/93, 18. 2. 1994 (sklep o odpravi pripora); KT 679/93/MG-zz, 14. 4. 1994; Kp 232/94-4, 14. 12. 1994.

69. ODT na Ptuj, KT 481/97; Dnevnik o kazenskem postopku; Št. 0221-16, 12. 7. 1991; Pogodba med oškodovancem in Izvršnim svetom SO Ormož, 30. 7. 1991; II KT 399/91-1MG/kš, 24. 9. 1991; 10 I Kpr 490/91/-199, 17. 6. 1992; Zapisniki o zaslišanju prič z dne: 10 I Kpr 490/91-199, 15. 10. 1992; 10 I Kpr 490/91-199, 16. 11. 1992; 10 I Kpr 490/91-199, 8. 12. 1992; II KT 399/91-3 PČ/kš, 19. 2. 1993; 10 I Kpr 490/91/-199, 15. 4. 1993; II KT 399/91-8 PČ/aš, 29. 7. 1997; KT 481/97/mag.MŽ-pb, 21. 10. 2002; Kpr 89/95, 11. 11. 2002; Kpr 89/95, 6. 1. 2003.

70. ODT Slovenj Gradec, Kt 1/563/99; Ovitek spisa; 22/1-2-B-04/194-203-91, 18. 7. 1991; Karavla 50, Priloga št. 2, Priloga št. 1, Priloga št. 3; Pisma vojakov (4 x JLA, 1 x TO:1p – 6p); 22/1-1-B-04/, 12. 10. 1992; 22/1-1-B-04/30-92, 12. 10. 1992; 0B-881-I/76-93, 5. 4. 1993; 83-3/4-93, 7. 4. 1993; 0022-24/B-227/94, 19. 5. 1994; 0221/1, 27. 9. 1994; 0221/1-UZ-, 10. 12. 1994, P.J.; 0221/1-UZ-, 10. 12. 1994, R.D.; Kt-S 6/99, 1. 3. 1999; 853-01/1-2/99, 7. 4. 1999; 853-01/1-3/99, 7. 4. 1999; 853-01/1-4/99, 7. 4. 1999; 853-01/1-5/99, 7. 4. 1999; 853-01/1-6/99, 7. 4. 1999; 853-01/9-4/99, 16. 4. 1999; Kt 1/563/99 JŠM, 12. 10. 1999; Kt 507/92 in 563/99, 25. 4. 2000; 0221/1, 7. 6. 2000, R. J.; 0221/1, 7. 6. 2000, K. A.; 0221/1, 7.

6. 2000, I. M.; KT 1/563/99 IŠ/JŠM/bt, 24. 9. 2001; KT 563/99IŠ/JŠM/td, 29. 8. 2002; 3133/2-, 3. 10. 2002; KT 1/563/99IŠ/JŠM/td, 17. 10. 2002.

71. Papeški svet Pravičnost in mir. 2007. *Kompendij družbenega nauka Cerkve*. Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca, Komisija Pravičnost in mir, Družina.

72. Petković, Boško ur. 1979. *Međunarodne konvencije o ratnom pravu i o sigurnosti*. Zagreb: Zavod za OODS SRH.

73. Pictet, Jean S. ur. 1952. *Commentary: I Geneva convention for ameliorations of the condition of the wounded and sick in armed forces in the field*, Geneva: International Committee of the Red Cross.

74. --- 1958. *Commentary: IV Geneva convention relative to the protection of civilian persons in time of war*. Geneva: International Committee of the Red Cross.

75. --- 1960. *Commentary: III Geneva convention relative to the treatment of prisoners of war*. Geneva: International Committee of the Red Cross.

76. Predsedstvo Republike Slovenije. 1991. *Vsem starešinam in pripadnikom Jugoslovanske armade: javni poziv*. Ljubljana: VDT, Ktr 65/98 Zbirni spis; Junjska vojna 1991-Služenje v sovražnikovi vojski.

77. Primorske novice. 1994. *Dan prej*. Koper: ČZP Primorske novice.

78. Rdeči križ Slovenije. 1991. MAPA 1991-lastni dopisi in vabila: Protest Rdečega križa Slovenije ob grobi zlorabi znaka RK. Informativna služba, 24. 5. 1991; Stališča Predsedstva RS ob dogodkih v Mariboru, 24. 5. 1991; Odbor staršev za varstvo in zaščito slovenskih vojakov, B1-B2, 25. 5. 1991; Mednarodni komite Rdečega križa Ženeva: Obvestilo o zlorabi znaka Rdečega križa, 27. 5. 1991; 01-VI-1/12, 28. 5. 1991; Podpora odboru za varstvo slovenskih vojakov, 5. 6. 1991; Vsem občinskim organizcijam RKS..., 27. 6. 1991; Občinskim in mestnim organizacijama RKS, 30. 6. 1991; Predsedstvu Republike Slovenije, 9. 7. 1991; Informacija o izročitvi vojnih ujetnikov-vojakov, 10. 7. 1991; 060-56-2/91-14241, 11. 7. 1991; Ukrepi RKS pri reševanju problematike..., 15. 7. 1991; Zadeva:

Posredovanje podatkov, 17. 7. 1991; 01-VI-1/19, 30. 9. 1991; Analiza dejavnosti RK Slovenije med vojno od 26. 6. - 15. 7. 1991 (september 1991); Informacija o aktivnostih RKS v zvezi z reševanjem problematike pribežnikov s Hrvaške, 30. 9. 1991; ICRC annual report 1991 Yugoslavia;

79. Rdeči križ Slovenije. 2008. *Poizvedovalna služba: Vojna v Sloveniji (junij 1991)*. Ljubljana: RKS, 22. julij 2008.

80. Rogelšek, Rudi. 1996. Boj »prsi ob prsi« s kolono JA v Dravogradu. Ljubljana: *Slovenska vojska* (123): 21.

81. --- 2008. Intervju z avtorjem. Dravograd, 19. november.

82. Rogers, A.P.V. . 1996. *Law on the battlefield: second edition*. Menchester: Menchester University Press.

83. Sandoz, Yves, Christophe Swinarski, Bruno Zimmermann, ur. 1987. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva conventions of 12 August 1949*. Geneva, Dordrecht: International Committee of the Red Cross.

84. SI ZAL, KOČ 2, Javno tožilstvo za okraj Kočevje, t.e.112, Kt 44/93.

85. *Sklep. Izjava*. Ur. l. RS 5/1991 (12. julij 1991).

86. *Skupna deklaracija*. Ur. l. RS Mednarodne pogodbe 1/1991 (16. avgust 1991).

87. SSP: Svetopisemska družba Slovenije. 2007. *Sveto pismo Stare in Nove zaveze: slovenski standardni prevod iz izvirnih jezikov: študijska izdaja - 2., pregledana izd., 6. natis*. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

88. *Stališča in sklepi skupščine Republike Slovenije ob izteku trimesečnega moratorija za nadaljnje uresničevanje osamosvojitvenih aktov Skupščine Republike Slovenije z dne 25. junija 1991, predpisanega z »Brionsko deklaracijo« z dne 7. julija 1991*. Ur. l. RS 16/1991 (5. oktober 1991).

89. Švajncer, Janez J. . 1993. *Obranili domovno: teritorialna obramba Republike Slovenije v vojni za svobodno in samostojno Slovenijo 1991*. Ljubljana: Viharnik.

90. *Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije*. Ur. l. RS 1/1991 (25. junij 1991).

91. *The Times*. 1991. Lorries row, (1. julij).

92. Tomšič, Ivan. 1942. *Vojno in nevtralnostno pravo*. Ljubljana: Nova založba.

93. Ulčar, Miroslav, Boris Knific, Janez Kotnik in Gorazd Tomič. 1996. *Podatkovnik 1: pehotno lahko cevno orožje: Artilerijsko orožje: Vojaška vozila*. Ljubljana: Založniško podjetje Defensor d.o.o..

94. *Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije*. Ur. l. RS 1/1991 (25. junij 1991).

95. VDT, Ktr 65/98 Zbirni spis; Junjska vojna 1991-Služenje v sovražnikovi vojski;

Ovitek spisa DT RS s preglednico: Ktr 341/93 oziroma Ktr 65/98; Predsedstvo Republike Slovenije, 27. 6. 1991; A 63/91-3/VB/st, 26. 7. 1991; Poročevalec št.23/91, 18. 9. 1991; Ktr 341/93-1/VB-mj, 20. 7. 1993; A 66/94, 13. 6. 1994; Ktr 341/93-7/VB-mj, 15. 3. 1995; 4/775-95, 11. 1. 1992; 0012/1-sl./70-95, 6. 4. 1995; Ktr 341/93, 16. 11. 1995; Kp 325/95-4, 9. 11. 1995; Ktr, 1. 12. 1995; 0221-8, 7. 12. 1995; Ks 362/96, 29. 4. 1996; Ktr 136/97-2/VB-rb, 5. 3. 1997; 022-2-Z21/51-97, 14. 5. 1997; KT-2262/93, 22. 5. 1997; 0221-2-24-1/48-97, 28. 5. 1997; Ktr 214/97-4/VB-rb, 3. 6. 1997; III KT 995/94-9 PČ/aš, 15. 9. 1997; 853-015/59-2/97, 26. 9. 1997; I Ips 111/97, 12. 12. 1997; TU-23/98-JŠ/MM, 11. 2. 1998; KTR 64/98-1 PČ/kš, 26. 1. 1998; Ktr 430/97-2/BŠ/ji, 7. 10. 1998; KTR 136/97-7/BŠ/ji, 7. 10. 1998; Kt (1) 2571/97-11-NH/BM, 14. 10. 1998; Ktr 1065/97-5-NF/SN, 15. 10. 1998; Ktr 317/96 NB/vj, 16. 7. 1997; 853-015/59-2/97, 26. 9. 1997; Ktr 1065/97-5-NF/SN, 15. 10. 1998; KT-188/94-DŠ-bf, 10. 2. 1999; 853-015/16-5/99, 15. 4. 1999.

Ovitek spisa: Ktr 341/93; Zapis sestanka, 14. 7. 1993; Ktr 341/93-1/VB-mj, 20. 7. 1993; 0221-8-242/10-94, 6. 4. 1994; Ktr 23/94-2/mag.DP/br, 30. 5. 1994; Ktr 50/94 P/Z, 2. 6. 1994; 0221-8, 7. 12. 1995; 0022-1sl.266/95, 13. 12. 1995. Ovitek spisa: Ktr 176/97; Uradni zaznamek, 14. 3. 1995; Mladina 18. 2. 1992: Bil sem prva napadena vojašnica. Intervju z Milanom Aksentijevičem; Ktr 194/97.

Ovitek spisa: Ktr 194/97; Kopija pisma bralca: Delo 6.aprila; Kopija pisma bralca: Uresničite raje obljube; Razlaga: Savremena administracija 1988, član 119., stran 436; Komanda 5. VO, DT. br. 29-2, 25. 6. 1991 u 24,00 čas; Pov. 10/43-577, 27. 6. 1991; Prebivalci Slovenije, 27. 1991; Komanda 5. Vojne oblasti, 2/22-147, 29. 6. 1991; Komanda 195. motorizovane brigade, br. 423-1, 29. 6. 1991; Kt 76/94 G/A, 26. 5. 1994; Ktp/1/9/96 FH/zk, 4. 3. 1996; Kp 31/96, 6. 3. 1996; Kp 132/96, 20. 8. 1996; Ktp /1/27/96 FH/zk, 4. 10. 1996; Ktr 65/98, 4. 3. 1999; 853-015/16-5/99, 15. 4. 1999.

96. VDT, Ovitek spisa: Zadeve, ki niso vojna hudodelstva; 22/1-4-4-60087, 10. 7. 1991 UJETI TO+MILIČNIKI; 22/1-5-4-60081, 11. 7. 1991; KTN 1658/91-1 PČ/hd, 28. 8. 1991; Ks 87/92, 15. 10. 1992; KT 80/92-MG-ju, 22. 10. 1992; A 89/92-BŠ-BT, 28. 10. 1992; A 89/92 –BŠ-bt, 29. 10. 1992; A 89/92 –BŠ-bt, 3. 11. 1992.

Ovitek spisa: Kt 256/91; A 89/92-BŠ-bt, 5. 11. 1992; A 89/92-BŠ-bt, 11. 11. 1992.

97. VDT, Ktr 66/98 Zbirni spis: Vojni zločini v Junjski vojni 1991;

Ovitek spisa DT RS s preglednico: Ktr 66/98; Ovitek spisa DT RS Ktr 66/98: Leto 1991 (3 spisi); A 63/91-3/VB/st, 26. 7. 1991; Ktr 213/91-D/ s, 18. 7. 1991; Ktr 278/91-3, 31. 7. 1991; Ktr 476/91-, 19. 12. 1991; Ktr 476/91-2-mag.JF/st, 10. 1. 1992.

Ovitek spisa DT RS Ktr 66/98: Leto 1992 (9 spisov); Kt 629/91 Br/v, 30. 1. 1992; Ktr 5/92-2-FM/st, 6. 2. 1992; Ktr 52/92-D/as, 27. 2. 1992; Ktr 13/92, 19. 2. 1992; Kt 629/91 Br/v, 30. 1. 1992; Ktr 62/92-2-mag.JF/st, 28. 2. 1992; Ktr 36/92-5-VB/st, 20. 3. 1992; KTN 125/92-ZF-j, 14. 5. 1992; KTN 12592-ZF-j, 12. 6. 1992; KTR 85/92-3/SV-MŽ, 29. 6. 1992.

Ovitek spisa JT RS: Ktr 302/92; Ktn 376/91, Ktn 378/91, 3. 9. 1992; Ktn 378/91, KD-7; Ktr 238/92-4-VB/st, 30. 10. 1992; Kt 629/91 Br/v, 13. 6. 1994; Ktr 38/92-5, 9. 9. 1994; Ktr

38/92-7/VB-mj, 26. 9. 1994; Ktr 38/92-7/VB-mj, 27. 9. 1994; KT-383/91-BO-tk, 30. 3. 1999; Ktr 5/92-4, 29. 10. 1998.

Ovitek spisa DT RS Ktr 66/98: Leto 1993 (2 spisa): Kt 44/93, 30. 3. 1993; KTR 92/93-D/a, 28. 4. 1993; III KT 459/91-5 PČ/kš, 19. 2. 1993; KTR 45/93-1/LG/br, 25. 3. 1993.

98. VDT, A 89/92; Ovitek spisa: Piloti v Junjski vojni: A 89/92; 511-08-02/92, 13. 1. 1992; 511-08-02-341/92, 14. 1. 1992; 0221-8-Z-11/24-93, 1. 4. 1993; Uradni zaznamek, 17. 3. 1993; 0221-8—Z11/24-93, 31. 3. 1993.

99. VDT, "razno": (op.avt.: poimenovanje tega snopa različnih zadev je avtorjevo);

Ovitek spisa: Kt221/91: KT 221/91-PT/HM, 18. 7. 1991; Kt 125/92, kd-7; KT-582/91-BO-tk, 16. 3. 1992; KT 79/92-SF-ju, 8. 4. 1992; Kpr 162/91, 26. 9. 1991; A 89/92-/BŠ-bt, 5. 11. 1992.

Ovitek spisa: Ktn 1463/91, KD-7; Kt 249/91-2 BŽ/vo, 27. 8. 1991; KTN 267/91 GL/hm, 28. 8. 1991; KTN 232/91 GL/hm, 28. 8. 1991; KTN 231/91 GL/hm, 28. 8. 1991; KTN 229/91 GL/hm, 28. 8. 1991.

Ovitek spisa Ktn 1535/91, I-02; KTN 1412/91-1 PČ/kš, 19. 8. 1991; KTN 1475/91-1 PČ/kš, 19. 8. 1991; KTN 1450/91-1 PČ/kš, 20. 8. 1991.

Ovitek spisa: II Kt 399/91: I-04.

Ovitek spisa: Ktn 2421/91: I-18.

Ovitek spisa: Ktr259/91: 22/1-2-4-60080, 11. 7. 1999.

Ovitek spisa: Kt 656/91: Ktp 897/92-3-D/as, 21. 10. 1992.

Ovitek spisa Kt 21/92: A 89/92-BŠ-bt, 27. 10. 1992.

Ovitek spisa: Ktn 328/91: Xt89/92-BŠ-bt, 28. 10. 1992; Ktr 138/91: A 89/92- /BŠ-bt, 28.10.1992: 22/1-2-B-24/B-219/91, 23.7.1991; III KT 438/91-1 PČ/kš, 15. 8. 1991; III KT 465/91-1 PČ/sh, 4. 9. 1991.

Ovitek spisa Ktn 1831/91: KTN 1831/91- PČ/kš, 17. 9. 1991; KTN 1718/91-1 PČ/kš, 18. 9. 1991; II KT 310/91-1 KO/aš, 25. 9. 1991.

Ovitek spisa Ktn 1534/91: A 89/92-/BŠ-bt, 3. 11. 1992.

Ovitek spisa Kt 294/92: Kt 294/92-2, 5.11.1992: Kt 294/92-4, 10. 2. 1993.

Ovitek spisa Kt 99/91: A 89/92-/BŠ-bt, 5.11.1992: KT 99/91-PT/HM, 1. 10. 1991.

Ovitek spisa Ktn 360/91: A 89/92-/BŠ-bt, 6. 11. 1992; 22/B-15-R-25.968/32, 8. 8. 1991; Kt 507/92: A 89/92-/BŠ-bt, 9. 11. 1992; Ktn 325/91: A 89/92-/BŠ-bt, 11. 11. 1992: 803-04-0142-91.

Ovitek spisa Ktr 247/91; A 89/92-/BŠ-bt, 11. 11. 1992: 22/1-5-4-60.080, 8. 7. 1991.

Ovitek spisa Ktr 260/91.

Ovitek spisa Ktn 376/91: 0221/8, 1. 3. 1993; Kt 249/91-5-MPŠ/kb, 17. 9. 1992; Ktr 3/92: A 89/92-/BŠ-bt, 27. 10. 1992.

Ovitek spisa Kt 246/91; A 89/92-BŠ-bt, 29. 10. 1992: Kpr 189/91, 30. 3. 1992; KT 120/91-7-NM-LD, 20. 4. 1993: A 89/92-/BŠ-bt, 3. 11. 1992; 0022-10-UKP-006/158-2001, 17. 7. 2001.

100. VDT, Skupina državnih tožilcev za pregon organiziranega kriminala; Tu-S 63/99, 19. 11. 1999.

101. Wallesteen, Peter. 2007. *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System: Second edition*. London: Sage publications.

102. Zagorac, Dejan. 2001. *Rimski statut mednarodnega kazenskega sodišča*. Ljubljana: Amnesty International Slovenije.
103. *Zakon o kazenskem postopku (ZKP)*. Ur. l. RS 32/2007 (10. april 2007).
104. Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo. 1988a. *Odredba o uporabi pravil mednarodnega vojnega prava v oboroženih silah Socialistične federativne republike Jugoslavije*. Beograd: Vojaški uradni list (7/88).
105. --- 1988b. *Navodilo o uporabi pravil mednarodnega vojnega prava v oboroženih silah Socialistične federativne republike Jugoslavije*. Beograd: Vojaški uradni list (10/88): 245-313.
106. Žabkar, Anton. 2003. *Marsova dediščina: Metode in smeri razvoja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
107. --- 2007. *Pehotna oborožitev in oprema: Stanje in smeri razvoja*. Ljubljana: Defensor.
108. Žokalj, Janez. 2006. *Mednarodno običajno humanitarno pravo v notranjih oboroženih spopadih*. Ljubljana: Pravna fakulteta.